I
g : 43.

~~N. N. f. 32~~

I . g . 43

Digitized by Google

Digitized by Google

DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM SEU INFERIORIS AEVI VEL IMPERII UTI VOCANT NUMISMATIBUS DISSERTATIO

CAROLI DU-FRESNE
D. DU-CANGE.

Gemmae mensura

Apud D. March. Alexandr. Rinuccinium Florent. V. pag. 165

ROMÆ MDCCLV.
Typis Jo: Mariæ Salvioni typographi Vaticani

Superiorum facultate.

Digitized by Google

Digitized by Google

DOMINICO
TIT. S. BERNARDI AD THERMAS
CARDINALI PASSIONEO
S. R. E. BIBLIOTHECARIO
BENEDICTO XIV. A BREVIBUS LITTERIS
OB GRAVISSIMA SEDIS APOSTOLICAE NEGOCIA
DIU BENE GESTA
ET APOCRISARII MUNIA
TUM APUD HELVETIORUM REMPUBL.
TUM APUD CAESAREM AUGUSTUM
OPTIME PERACTA
SUMMAM SOLERTIAE LAUDEM CONSEQUUTO
QUOD OMNIGENA ERUDITIONE
UNIVERSAQUE HISTORIAE LITTERARIAE SCIENTIA
MIRIFICE PRAESTET
CAROLI DU-FRESNE
LUCULENTISSIMAM DISSERTATIONEM
DE NUMIS INFERIORIS AEVI
QUAM SEORSIM EXCUDI CURAVIT
JOHANNES BOTTARIUS
BIBLIOTHECAE VATICANAE PRAEFECTUS
VIRO HARUM ELEGANTIARUM AMANTISSIMO
ET AESTIMATORI OPTIMO
D. D.

§. I. Num-

Digitized by Google

ERUDITO LECTORI.

QVanti jure, & merito ſemper facta fuerit nobilis illa Diſſertatio, quam De nummis inferioris ævi *in finem Gloſſarii ad Scriptores mediæ & infimæ Latinitatis rejecit eruditiſſimus Carolus Dufreſnius, nemo eſt tam a litteris alienus, tamque in republica litteraria rudis, ac novus hoſpes, qui ignoret. In ea enim elucet ſumma, minimeque vulgaris eruditio, ac beata rerum abditarum copia, & præcipua ac perampla antiquitatis cognitio. Quum autem Dufreſnius ediderit hoc ſuum Gloſſarium anno* 1678. *confecta jam ætate, nec illud in ampliorem formam redigere potuerit, hoc præſtiterunt laudatiſſimi Monachi ſancti Mauri, qui idem Gloſſarium denuo in lucem protulerunt inſigniter auctum anno* 1733. *ſed hac præclariſſima Diſſertatione mutilum, quod ægre tulerunt harum elegantiarum amatores. Nam illis neceſſe erat non unam, ſed ambas emere magno pretio hujus Gloſſarii editiones; ni vel auctario, vel Diſſertatione privari vellent; prima enim auctario carebat, ſecunda vero hac Diſſertatione; quorum utrumque haud leve afferebat ſtudiis litterarum detrimentum. Quamobrem, ut tantæ incommoditati ſuccurrerem, ſeorſim illam typis mandare nitidiſſime curavi, additis nonnullis perquambreviſſimis notis, quantum neceſſitas poſtulare videbatur. At ſi quis forte mirabitur, me non eadem forma hanc Diſſertationem protuliſſe, qua magnitudinem æquaret Gloſſarii, ut eidem aſſui poſſet, ſciat me id data opera feciſſe; primum quia qui jam Gloſſarium compactum habet, nullum ei locus relictus eſt hanc Diſſertationem, quacunque forma ea ſit, illi adnectendi; & præterea quia nil omnino ea commune habet cum eodem Gloſſario. Quod quum nuper ſine ipſa iterum Venetiis impreſſum ſit, qui hanc editionem vel emerunt, vel emturi ſunt, gratias mihi habebunt, quod mea cura poſſint hac etiam præſtantiſſima non carere Diſſertatione.*

REIM-

Digitized by Google

REIMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Sac. Palatii Apoſtolici Magiſtro.

F. M. De Rubeis Patriarcha Conſtantinopolitanus Viceſgerens.

REIMPRIMATUR.

Fr. *Auguſtinus Orſi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.*

DE

INDEX CAPITUM.

§. I. Nummorum C. P. neceſſaria cognitio. pag. 1.
§. II. Nummi Conſulares. p 3.
§. III. Paria Conſulum expreſſa in nummis. p. 4.
§. IV. Habitus Conſularis. p. 5.
§. V. Trabea. p 6.
§. VI. Lorum. p. 9.
§. VII. Pallium. p. 10.
§. VIII. Lora Conſularium feminarum. p. 12.
§. IX. Forma Pallii Pontificii. p. 13.
§. X. Stolæ ſacerdotum. p. 14.
§. XI. Conſulare ſceptrum. p. 15.
§. XII. Volumen, vel Mappa. p. 22.
§. XIII. Acacia. p. 24.
§. XIV. Nummi, in quibus equi Imperatoribus appinguntur. p. 25.
§. XV. Nimbus. p. 26.
§. XVI. Cæſarea inſignia. p. 31.
§. XVII. Camelaucium. p. 32.
§. XVIII. Globus Cruciger. p. 33.
§. XIX. Globus Cruciger inter inſignia Imperatorum Occidentis. p. 35
§. XX. Labarum. p. 37.
§. XXI. Narthex. p. 40.
§. XXII. De codice Evangeliorum ab Imperatoribus geſtato. p. 41.
§ XXIII. Crux in nummis. p. 42.
§. XXIV. Chriſti monogramma in nummis. p. 44.
§. XXV. De inſcript. IC. XC. NIKA. p. 45.
§. XXVI. Chriſti effigies in nummis. p. 46.
§. XXVII. Nummi Zimiſciani p. 47
§. XXVIII. Quomodo Chriſtus in nummis effingitur. pag. 48.
§. XXIX. Imperatores a Deo coronati. p. 52.
§. XXX. Deipara efficta in nummis. p. 53.
§. XXXI. Sanctorum imagines in nummis. p. 55.
§. XXXII. S. Gregorii imago in nummis. p. 57.
§. XXXIII. Imperatoris titulus omiſſus in nummis Byzantinis. p. 57.
§. XXXIV. Titulus D. N. Imperatoribus, & Cæſaribus tributus in nummis. p. 58.
§. XXXV. Deſpotæ titulus Imperatorum. p. 59.
§. XXXVI. Flavii prænom. p. 60.
§. XXXVII. Titulus perpetui Auguſti. p. 62.
§. XXXVIII. Titulus Imperatoriæ, & Tribunicæ poteſtatis. p. 62.
§. XXXIX. Titulus novi Conſtantini. p. 64.
§. XL. Nummi votivi. p. 65.
§. XLI. Nummus Conſtantini, in quo exaratum PLVR. NAT. FEL. p. 70.
§. XLII. Vota multa. p. 71.
§. XLIII. Acclamatio ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ. p. 72.
§. XLIV. Anni Imperii in nummis deſcripti. p. 74.
§. XLV. Inſcriptiones Græcæ, & in medio nummo. p. 74.
§. XLVI. Nomina urbium, in quibus cuſi ſunt, nummis adſcripta. p. 75.
§. XLVII. De litteris CONOB. p. 76.
§. XLVIII. Eædem litteræ in aliis nummis quam Conſtantinopolis cuſis. p. 77.
§. XLIX. Eædem litteræ in nummis Francicis. p. 78.
§. L. Officinæ monetariæ Orientis. p. 79.
§. LI. Officinæ monetariæ Occidentis. p. 80.
§. LII. Aliæ officinæ monetariæ. p. 80.
§. LIII. Nummus Conſtantini M. explicatus. p. 86.
§. LIV. Vetus inſcriptio nuper detecta. p. 87.
§. LV. Nummi alii Conſtantini, in quibus exaratum Francia, & Alemannia. p. 88.
§. LVI. Nummi, in quibus vallum deſcribitur. p. 89.

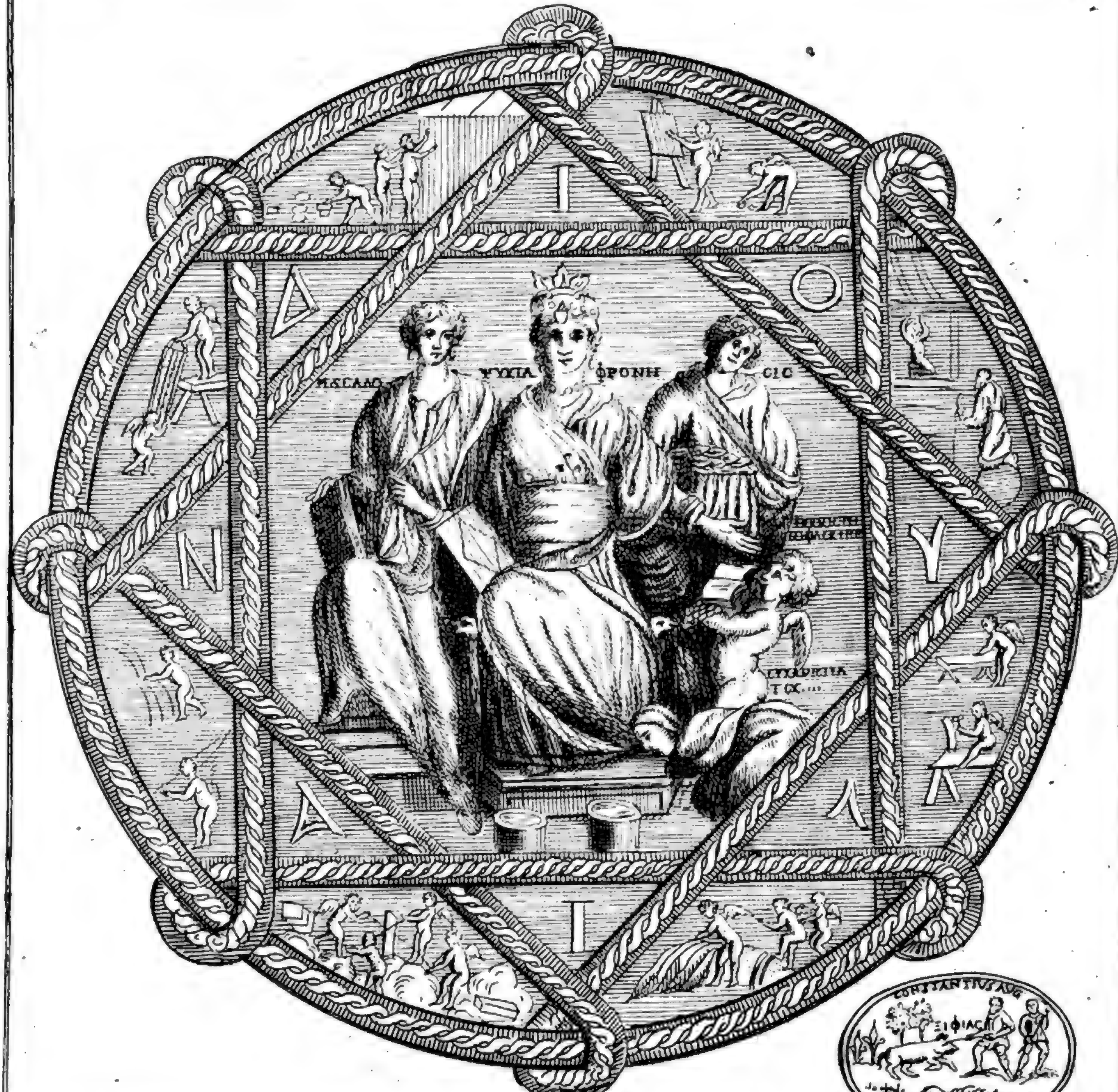
§. LVII. Sap-

§. LVII. Sapphirus Conſtantis Imperatoris. p. 90.
§. LVIII. Nummus Conſtantis in Britanniam tranſmittentis. p. 90.
§. LIX. Nummus Julii Silvani. p. 90
§. LX. Nummus Bonifacii triumphum exhibens. p. 92.
§. LXI. Nummus Plac. Valentiniani; in quo expreſſus Petron. Maximus. p. 95.
§. LXII. Nummus Juſtiniani, in quo expreſſus Beliſarius. p. 96.
§. LXIII. Nummus Stilichonis. p. 96
§. LXIV. Nummi reſtituti, & contorniati. p. 97.
§. LXV. Nummus adulterinus Heraclii. p. 98.
§. LXVI. Aedes Anaſtaſeos expreſſa in nummo Heraclii. p. 100.
§. LXVII. Imperatores Conſtantinop. imberbes, & barbati. p. 102.
§. LXVIII. Nummi Impp. ex Gente Palæologa. p. 103.
§. LXVIII. Medalliæ Joannis, & Conſtantini Palæolog. p. 106.
§. LXIX. Nummi Helenæ nomen præferentes. p. 107.
§. LXX. Nummi utriuſque Theodoſii. p. 111.
§. LXXI. Nummi utriuſque Juſtini. p. 111.
§. LXXII. Numi Conſtantini, & Conſtant. ex familia Heracliana. p. 113.
§. LXXIII. Nummi Regum Goticorum Italiæ. p. 118.
§. LXXIV. Nummi Exarchorum Ravennatum. p. 119.
§. LXXV. De characteribus barbaricis. p. 119.
§. LXXVI. Solidus aureus. p. 120.
§. LXXVII. Exagium. p. 121.
§. LXXVIII. Nomiſma. p. 122.
§. LXXIX. Chryſinus. p. 123.
§. LXXX. Hyperpyrum. p. 123.
§. LXXXI. Talentum. p. 127.
§. LXXXII. Byzantius. p. 127.
§. LXXXIII. Conſtantinopolitani nummi. p. 128.
§. LXXXIV. Nummi Imperatorum nominibus donati. p. 129.
§. LXXXV. Semiſſis. p. 130.
§. LXXXVI. Tremiſſis. p. 130.
§. LXXXVII. Tetarteron. p. 121.
§. LXXXVIII. Miliarenſis. p. 132.
§. LXXXIX. Ceratium. p. 136.
§. XC. Follis. p. 137.
§. XCI. Follis majoris pretii. p. 139
§. XCII. Obolus. p. 140.
§. XCIII. Leptum, quadrans nummus. p. 140.
§. XCIV. Aſſarium. p. 141.
§. XCV. ΣΤΑΜΕΝΑ. p. 142.
§. XCVI. Aſpri. p. 143.
§. XCVII. Centenionales, majoranæ pecuniæ. p. 144.
§. XCVIII. Monetæ, Cauci, Quadratæ &c. dictæ. p. 144.
§. XCIX. Scyphati. p. 145.
§. C. ΧΑΡΑΓΜΑ ΣΤΑΤΗΡ. p. 146.
§. CI. Medallia. p. 147.
§. CII. Malliæ noſtrates. p. 149.
§. CIII. Maſculi. p. 150.
Conſtantini Imp. Bizantini Numiſmatis argentei expoſitio. p. 152.
Sapphirus Conſtantini Imp. Aug. expoſita. p. 157.
Index rerum. p. 166.
Addenda ad Diſſertationem. p. 173.

DE

Iov: Vercruijſs ſculp.

Sapphirum Constantii forma maiore vide sis in fronte, et fine huius libri

Safiruſ Conſtantii

ΜΗΡ
ΘΥ

ΙC
XC

ILLVMINAVVL
TVMTVVMDEVS
SVPER TENEBRAS NOSTRAS MILITABO
IN GENTIBVS
SVPER ASPIDEM ET BASILISCVM AMBVLAVIT
ET CONCVLCAVIT LEONEM ET DRACONEM
ΚΡΑΤΩΡ· ΡΩΜΑΙΩΝ· Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟϹ ✝ΙΩΑΝΝΗϹ ΒΑϹΙΛΕΥϹ ΚΑΙ ΑΥΤΟ
OPVS·PISANI·PICTO
RIS
ΕΡΓΟΝ·ΤΟΥ·ΠΙCΑΝΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
✝CONSTANTINVS·IN·XPO·DEO·FIDELIS·IMPERATOR·ET·MODERATOR·ROMANORVM·ET·SEMPER·AVGVSTVS
✝MIHI:ABSIT:GLORIARI:NISI:IN:CRVCE:DOMINI:NOSTRI:IHV:XPI:

Digitized by Goo

v
IC XC
ΡΩΜΑΝΟϹ
ΒΑϹΙΛΕΥϹ
ΡΩΜΑΙΩΝ
ΕΥΔΟΚΙΑ
ΒΑϹΙΛΙϹ
ΡΩΜΑΙΩΝ

Digitized by Google

ΜΙΧΑΗΛ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ
ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΚΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ
ΡΩΜΑΙΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ
ΚΟΜΝΗΝΟΣ
Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΑ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ
ΘΕΩ ΠΙΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑ
ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΚΟΜΝΗΝΗ

VII.

ΜΡ ΘΥ
ΜΑΝΟΥΗΛ ΕΝ ΧΩ ΤΩ ΘΩ
ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙ
ΩΝ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
ΚΑΙ ΑΕΙ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΕΝ ΧΩ
ΤΩ ΘΩ ΠΙΣΤΗ ΑΥΓΟΥΣΤΑ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑ
ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΠΑΛΑΙ
ΟΛΟΓΙΝΑ
ΙΩ ΕΝ
ΧΩ ΤΩ
ΘΩ ΠΙΣΤΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΥΙΟΣ ΑΥΤ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ
ΝΗΤΟΣ ΕΥΤΥ
ΧΗΣ ΔΕΣΠΟΤ
Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ
ΑΥΘΕΝΤΟΠΟΥ
ΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟ
ΛΟΓΟΣ Ο ΥΙ
ΟΣ ΑΥΤΟΥ

Digitized by Google

VIII

IX.

Digitized by Google

X.

XI.

Digitized by Google

DE
IMPERATORUM
CONSTANTINOPOLITANORUM
SEU
DE INFERIORIS AEVI VEL IMPERII
UTI VOCANT
NUMISMATIBUS
DISSERTATIO.

---

§. I.

NUMMORUM. CP. NECESSARIA COGNITIO.

ETſi tot viri eruditiſſimi, & in re nummaria antiqua peritiſſimi de hac liberalium diſciplinarum parte copioſe hactenus diſſeruerint, ac luculentos de Numiſmatum figuris, & inſcriptionibus ediderint Commentarios, eos tamen, quos inferioris vocant Imperii Nummos, fere omnes neglexere, maxime qui poſt Heraclium regnavere Imperatorum Conſtantinopolitanorum; tum quod male formatas figuras exhibebant, inſulſaſque, ne dicam ineptas, inſcriptiones, tum etiam quod nihil in ſe fere contineant, quod ad arguta illa, & ingenioſa veterum numiſmatum ænigmata accedat. Verum quiſquiliarum ejuſmodi, quandoquidem poſtremam iſtam nummariam ſupellectilem ita indigitant, doctiorum hominum ſtudio minime videtur indigna cognitio. Licet enim exquiſita illa in iis vix occurrant reconditioris eruditionis argumenta, quæ vetuſtiora numiſmata paſſim ſuppeditant, ac viris litteratis divinationum & conjecturarum præbent occaſiones; inſunt aliquando tamen in iſtis, quæ OEdipo indigeant, qui obſcura, praveque quantumvis edita pan-

A dat

dat oracula, atque explicet. Fatendum deinde viliora iſta numiſmata ad ævi, quo formati ſunt, hiſtoriam conducere, ab iiſque lumen interdum accendi ſcriptoribus Byzantinis. Horum denique notitia ex ſeſe nullam licet contineret utilitatem, aut certe haberet nihil, quod diſtinere debeat liberalem & excultum litteris animum, ſi non magni, aliquanti tamen intereſt agnoſcere, quorum ſint Principum, & a quibus cuſa & formata, quæ manibus verſamus, numiſmata, & characterum in averſa eorum facie vim vel percipere, vel ſaltem inveſtigare; quandoquidem nihil fruſtra in iis poſitum, vel effictum licet arbitrari. Enimvero ut in antiquioribus numiſmatibus, præteritorum ſæculorum felicem artium peritiam, ingeniorum acre judicium, & præclaras ac ſagaces ænigmatum adinventiones demiramur; ita in iis, quæ ævi ſunt ſequioris & labentis Imperii, artificum inſcitiam, litterarum, atque mechanicarum perinde ac liberalium artium lapſum & interitum; & quod ſtupendum, apud gentem cui litteras & artes Orbis debet, licebit deplorare. Licebit, inquam, male formatos ac cuſos nummos intueri, peſſime inſuper effigiatos, barbaros inductos characteres, barbaras etiam ac utraque lingua mixtas perſæpe inſcriptiones: nullo denique fere genio vel ingenio expreſſas adverſarum partium, ſi quæ habentur, figuras. Sed hæc ſunt infimæ omnino ætatis numiſmatum, nam ævo Conſtantini & qui proxime ſucceſſerunt Auguſtorum, longe alia occurrit nummorum facies, ut qui in figuris & ænigmatum deſcriptionibus vix prioribus cedant. In utroque porro ejuſmodi numiſmatum genere, quæ ad ſtemmarum Byzantinorum illuſtrationem delineari curavimus, explanando, haud inutilem forte operam nos collocaturos exiſtimavimus, etſi quum qualemcumque divinandi præbent materiam in rebus per ſe obſcuris, ac incertis, nobiſmet conjecturis indulgendi facultatem arrogaremus. Quod quidem hac ratione ita viſum eſt aggredi, ut quæ vel omnibus, vel pluribus ævi ſequioris numiſmatibus conveniunt, in hac diſſertatione explicarentur, ut ad eorum accedentibus inſpectionem expeditior ſit & figuras, & characteres dignoſcendi via: quæ vero cuique propria ſunt, poſt ſingula Imperatorum ſtemmata brevioribus notis illuſtrarentur, in eo quod de Familiis Auguſtis Byzantinis confecimus opere, ſi tamen illud in lucem prodire contigerit. (1) Quæ igitur omnibus, vel pluribus conveniunt, aut Imperatorum effiges, veſtes

(1) Edidit Pariſiis anno 1682.

veſtes nempe, & adjuncta dignitatum inſignia, ac ſiymbola ſpectant; aut inſcriptiones ab iis, quæ in ſuperioris ævi occurrunt nummis, diverſas: vel denique nummorum ipſorum novas, & antiquis incognitas appellationes: quibus quidem obſervationibus quædam adjungenda duximus, quæ in nummis iiſdem prolixiori indigent Commentario, tum etiam de ſpuriis ac adulterinis, atque adeo de iis, quos *Contorniatos* vocant. Ita quadripartitum opus adornandum nobis incumbit.

§. II.

NUMMI CONSULARES.

ATque ut ab Auguſtorum figuris initium ducat inſtituta diſputatio, ex nummis Imperatoriis quidam Conſulares appellantur; in quibus ſcilicet Imperatores aut Cæſares Conſulari habitu effinguntur; iis quibus Conſulatum geſſere annis cuſi: nam unicam Conſulatus dignitatem tanquam Imperatoriæ Majeſtatis προσθήκην, ut loquitur Libanius, ſemper ambierunt
Auguſti. Varie autem effictos cernimus: interdum enim *expreſſa* Liban. in Conſulat. Juliani:
thorace vultus imagine, ut verbis utar Pollionis, cum ſtola Conſulari, ſceptro aquiligero in dextra, & corona radiata, qua
caput cingitur, ut ſunt nummi Aurelii Probi apud Triſtanum, Tom. 3.
Conſtantii Chlori, cui pro lemmate, VIRTUS AUGG. & Con- pag. 289.
ſtantini M. qui in cippo præfert, VOT. XX. cuſuſque eſt anno decimo, vel decimoquinto Imperii: nam hiſce annis Conſul fuit Conſtantinus. Ejuſmodi etiam eſt nummus Criſpi nobiliſſimi Cæſaris laurea præcincti, cum ſtola perinde Conſulari, & ſceptro aquiligero, nulla anni Conſulatus nota. Ter autem Conſul fuit Criſpus (1), ac primo cum Licinio V. rurſum cum Conſtantino II. denique cum Conſtantino III. Iis etiam fortean accenſendi aliquot ex Licinianis, tametſi ſceptrum non præferant. Simili denique figura exhibentur in nummis, non luſca quidem, ſed plena facie, protomæ Tiberii Conſtantini, & Mauricii Tiberii, dextra volumen, læva ſceptrum aquiligerum, Phocæ vero loco ſceptri crucem (2). Philippici denique loco voluminis globum crucigerum tenentium (3). Nam etſi poſt Juſtinianum in Faſtis Conſules non deſcribantur, certum eſt tamen longe

poſtea

(1) Criſpus & Licinius ann. 318. Criſpus & Conſtantinus II. ann. 321. Criſpus & Conſtantinus III. ann. 324.

(2) Vide Bandurii Numiſmata tom. 2. p. 671.

(3) Vide Bandurium ibid. tom. 2. p. 698. in *Filepico*, ſeu *Philippico*.

poſtea hanc dignitatem obtinuiſſe, uti mox dicturi ſumus, & ad conſularem dignitatem referendos videri nummos inferioris ætatis Auguſtorum, in quibus Conſulari habitu exhibentur.

§. III.

PARIA CONSULUM EXPRESSA IN NUMMIS.

INterdum par Conſulum ἐπὶ τοῦ βήματος, ut eſt apud Themiſtium, ſeu *pro tribunali* ſedentium, effictum conſpicitur. Ita in nummo Conſtantis Imperatoris æreo, majoris formæ, ſedet ipſe Conſtans celſior, caput nimbo vel lumine (1) circumdatus, cum binis Conſulibus, in tribunali, in cujus baſi legitur hæc inſcriptio, VOT. V. quæ arguit Felicianum, (2) & Titianum in eo exprimi, qui Conſulatum gerebant, quum Con-
Orat. 11. p. 254. ſtantinus M. exceſſit 25. Julii, quo pro Conſtante Auguſto vota quinquennaliorum ſoluta ſunt: aut forte Urſum & Polemium, qui ſequenti. Conſules etiam Conſtantinum & Conſtantem repræſentat nummus alter (3) aureus, majoris perinde formæ, pro tribunali ſedentes, caputque nimbo exornatos, quibus adſtant figuræ duæ ſtolatæ, laureos ramos porrigentes, cum Chriſti monogrammate inter utriuſque Auguſti capita, & hac inſcriptione, GLORIA REIPUBLICAE; nam ter ſimul Conſulatum geſſere, annis ſcilicet 339. 342. & 346. Maxime vero inter Conſulares inſignis eſt nummus aureus Theodoſii (4) junioris, in quo Theodoſius ipſe in ſella ſedet cum Placidio Valentiniano. Uterque autem habitu Conſulari dextra volumen, ſiniſtra globum crucigerum tenet, ubi Valentinianus, ut puer effingitur, adeo ut ad primum, quo Cæſaris, vel potius ad ſecundum ejus Conſulatum, quo Auguſti nomen geſſit, ut qui cum globo crucigero effingatur, Imperii ſymbolo referri debeat, cum ætatis annum ſextum, vel ſeptimum vix tum attigiſſet. Eorundem etiam Theodoſii & Valentiniani Conſulum imagines

(1) Apud Mediobarbum in Conſtante Tr. Poteſt. IV. p. 480. edition. Mediol. 1730.

(2) Anno 337.

(3) Nummus Regis Galliarum. Vide Bandurii Numiſmata in CONSTANTE tom. 1: p. 349.

(4) De hoc nummo videſis Bandurium ibid. tom. 1. p. 558. qui non unum, ſed duos profert, & ita eos deſcribit: Imperatores duo ſedentes a fronte cum nimbo circa caput, dextris ſertum (f. *ſceptrum*) ſiniſtris crucem longiorem tenent, cum epigraphe SALVS REIPVBLICAE. Vide, quæ ibi notat Bandurius.

nes in altero ipſius Theodoſii, qui hunc excipit, ni fallor habentur. Imperatorum denique paria exhibent perinde nummi Valentiniani ſenioris, (1) Valentis, Gratiani, Valentiniani junioris, Theodoſii, Maximi Tyranni, & Victoris, non ut Conſulum, ſed ut Imperatoriæ dignitatis conſortium & collegarum; quod & indicat globus, quem iis in nummis uterque expreſſus Auguſtus dextra tenet. Nam nec Maximus, nec Victor filius Conſulatum una geſſere, quorum alter ut puer in nummo effingitur.

§. IV.

HABITUS CONSULARIS.

EX habitu igitur Conſulari nummos Imperatorum Conſulares eſſe deprehendimus. Non de veterum Reipublicæ Romanæ, ſed de citerioris ævi Conſulum ornatu, ac veſte hic ſermo eſt, quorum inſignia a priorum Conſulum inſignibus ſi non diverſa, ſaltem non prorſus eadem fuiſſe, in confeſſo eſſe debet. Notum ex Scriptoribus priſcorum Conſulum veſtes fuiſſe togas pictas & palmatas, ac trabeas, quod pluribus docuere pridem Criticorum filii, tametſi utrumne a ſe invicem diverſæ fuerint, non plane definiunt. Certum pariter iſtius nomenclaturæ indumenta etiam Conſulibus ſub Conſtantinopolitanis Imperatoribus adſcribi. Sed cum veterum Conſulum imagines, ſive in ſtatuis, ſive in numiſmatibus dignitatis iſtius inſignium formam materiamque non ita prodant, ut res extra omnem controverſiam habeatur, incertum manet an eadem fuerint quæ numiſmata ac diptycha Conſularia repreſentant. In iis quippe, maxime in diptychis, ubi habitus Conſularis univerſus plene conſpicitur, (2) Conſules tunicis palmatis & togis pictis induti apparent, cui ſuperfunditur faſcia latior collum ambiens, cujus pars dextra ſtrictior, a dextro humero recta circa pectus ultra genua deſcendit, ipſumque humerum ac brachium dextrum circumvolvens, ſiniſtrum humerum amplectitur, explicans ſeſe, latiorque ſenſim effecta, ac circa dorſum delapſa, rurſum a dextro latere per umbilicum tranſverſum agitur, & infimam ſiniſtri brachii partem, qua manui illud con-

(1) Vide Mediobarbum in Valentiniano Seniore Trib. Pot. IV. ad ann: 368.

(2) Vide Senatorem Bonarotam in Animadverſionibus ſuis eruditiſſimis ad tria diptycha cujus ectypa extant in fine præclari ipſius operis; *De antiquis vitris*.

conjungitur, involvit, reliqua faſciæ parte retro pendula. Ita quidem in diptychis Leodienſi, (1) & Bituricenſi ab Alexandro Wilthemio deſcriptis, quæ in Compendienſi apud Sirmondum ad Sidonium, & in numiſmatibus decuſſata tantum ad pectus cernitur, forte quod reliqua & inferior corporis pars in iis deſit. Sed præſtat hoc loco diptychon aliud Conſulare eburneum, V. Tabell. 1. (tametſi cujus Conſulis ſit minime conſtet, quum nulla in eo habeatur inſcriptio) ex gazophylacio Regio deſcribere, ea qua eſt forma ac magnitudine; tum ut habitus Conſularis omnino percipiatur, tum quod quædam contineat, quæ in aliis diptychis non occurrunt. Nam Conſuli utrimque adſtant figuræ muliebres habitu ſatis inſolenti, præſertim quoad ornatum capitis, quarum quæ ad dextram eſt, haſtam vel bacillum tenet, altera clypeo læva innititur, ſeu illa Minerva, vel Pallas Notit: Orient. cap. 159. ſit, ſeu alia quævis Dea, quum hiſce figuris virtutes deſignari pro certo ſit, ut in Julianæ imagine, de qua mox agemus, & ut ejuſce ævi pictores ac ſculptores ſolebant, quod præterea ſatis docent figuræ aliquot ejuſmodi in notitia Imperii Orientalis deſcriptæ. Conſul vero ipſe dextram, qua mappam ſeu volumen tenet, non erigit, ſed in gremio demiſſam habet.

§. V.

TRABEA.

FAſciam iſtam, veterum eſſe latum clavum quidam cenſent, qui apud Soſipatrum *impurpurata veſtis*, *id eſt*, ἐμπόρφυρος ἐσθὴς, καὶ ὁ ἧλος appellatur, & Senatorum proprius fuit: qui trabeis aliiſque veſtibus attexebatur, quas περιπορφύρους & Soſip. l. 1. Pollux. l. 7. c. 14. φοινικοπορφύρους vocat alicubi Dio, ut πλατυπόρφυρα ἱμάτια Archippus apud Pollucem: purpuræ quippe nomine limbos veſtium donabant. Veteres Gloſſæ: Κύκλας ἡ περὶ τὴν χλαμύδα κυκλοπορφύρα, *limbus*. alibi πορφύρα ὑφασμένη, *clavus*. Gloſſ. S. Benedicti cap. De veſtimentis, *Clavi* σημεῖα. *Clavare* πορφυ- Senator. l. 6. ep. 21; ρῶσαι. Senator in formula Rectoris Provinciæ: *Chlamydis tuæ procul*

(1) Wilthemii inſigne opus denuo in lucem prodibit ſtudio eruditiſſimi, ac nominis claritate illuſtris Viri, Antonii Franciſci Gorii, qui Florentiæ non ſolum, ſed Italiæ totius decus merito habetur. Adornat enim Theſaurum diptychorum luculentiſſimum.

procul dubio clavos intende, quos ſcias non inaniter poſitos. Hinc ſit, ut cum publicum agentes, purpuram cernerent, de vigore Principis ſemper admonerent. Septima Synodus can. 15. οὐδὲ ἐκσηρικῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐπενδύοντό τις, οὐδὲ προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων. Sed *clavi* iſti *purpurei* limbos veſtium proprie ſpectant, a quibus dictæ ejuſmodi veſtes *auroclavatæ*, vel *auroclavæ*, ut habet vetus Interpres Juvenalis: unde recentiores Græci vocem χρυσοκλαβαικὸς formarunt. Verum alii fuerepoſtmodum Senatorum & Conſulum *lati clavi*, quorum formam ita deſcribit Acron ad illud Horatii: *Prætextam & latum clavum: Latum clavum purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum. Græci* τὸν κολοβιῶνα *vocant. Uſum ejus hodie retinent Principes, iniicientes veſti a cervice ad pectus indumentum ex purpura, vel pellibus pretioſis muris Pontici, vel aliis, dum regio habitu prodeunt in publicum.* Ubi nemo non videt graphice deſcribi ac deſignari faſciam iſtam Conſularem, quæ ad collum convoluta, a cervice ad pectus deſcendens colobii ſpeciem referebat: quod tunicam abſque manicis fuiſſe teſtantur paſſim Scriptores. Unde apud Ammianum *pectoralis illa tunica ſine manicis texta*, cujuſmodi colobiωn Acronis fuit, *Regale indumentum* appellatur: non quod revera Acronianus colobiωn eſſet tunica contexta abſque manicis, ut diaconorum fuit: ſed quod clavus, olim veſti adtextus, deinde ab ea avulſus, ita ad collum & humeros circumvolveretur, & ad pectus deflueret, ut colobii revera ſpeciem præberet. Clavos enim non modo purpuras veſtium limbis adtextas vocabant, ſed & quaſvis longiores faſcias; ut *linteorum clavos latiſſimos* dixit Ammianus: *mappas laticlavias* Petronius Arbiter: *mantilia cocco clavata* Lampridius in Alexandro Severo. Clavos igitur intelligit Pacatus per *purpuras Conſulares*, quum, ut diximus, eæ veſti Conſulari olim attexerentur, uti ea effingitur in nummo Auguſti, quem deſignavit Biæus, quæ neque multum diſcrepat ab ea, qua indutus conſpicitur Maximianus cum radiato ſtemmate in nummo argenteo, in cujus averſa facie ſcriptum, Pax Augg. niſi quod revera faſcia latior collum ambiens, & ante pectus defluens potius videtur. Atque hic quidem colobiωn, Conſulum proprius non omnino fuit, ſed Senatorum omnium pacificus habitus, ut docet lex 1. Cod. Th. De habitu, (1) quo uti oportet intra urbem: *Nullus Senatorum habitum ſibi vindi-*

Ad Satyr. 6.

l. 14.

l. 16.

Biæus ad Aug. dial. tab. 13.

(1) Colobium differre a latoclavio probat Gottifredus in Cod. Theodoſiano ex L. XIX. §. *plane*, & L. XXIII. §...... ff. *De auro argent. leg.*

vindicet militarem, ſed clamydis terrore depoſito, quieta coloborum ac penularum induat veſtimenta. Tametſi Conſulum *colobiones* purpureos fuiſſe, aut ex pretioſiori alio panno, par ſit credere.

At cum inter veſtes Conſulares alia occurrat apud Scriptores poſterioris ævi, quam *ſubarmalis* nomenclatura donant, videant eruditi, an non ipſa eadem ſit faſcia, ſic appellata, quod ſub *armis*, id eſt ſub humeris, circumvolvat pectus, uti effingitur: adeo ut fuerit, quod ὠμοφόριον vocavit ætas
In Aurel. poſterior. Valerianus quippe Auguſtus ſic Valerianum compellat apud Vopiſcum: *Cape igitur tibi pro rebus geſtis — tuis togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, ſubarmalem profundum, ſellam eboratam: nam te Conſulem hodie deſigno, &c.* Ubi cum *ſubarmalis* poſtrema ex veſtibus Conſularibus recenſeatur, admodum probabile eſt eam eſſe, quæ cæteris ſuperfundebatur. Neque ſane omnino a ſubarmali diverſa fuit veſtis illa, quam *ſuccinctorium* nuncupabant, uti deſcribitur ab Iſidoro: *Redimiculum eſt, quod ſuccinctorium, ſive bracile nuncupa-*
L. 19. Orig. c. 33. *mus, quod dividens per cervicem, & a lateribus colli diviſum, utrarumque alarum ſinum ambit, atque hinc inde ſuccingit, ut coſtringens latitudinem veſtiat corpus, atque conjungendo componat: hoc vulgo bracile, quaſi brachiale vocant, quamvis nunc non brachiorum, ſed renum ſit cingulum. Succinctorium autem vocatum, quod ut dictum eſt, ſub brachiis ductum alarum ſinum ambit, atque hinc inde ſuccingit*. Quæ quidem ſuccinctorii vel bracilis deſcriptio, ſi non ſubarmalis prorſus, ſaltem convenit *ſtolæ* Eccleſiaſticæ, de qua mox agemus, deſcriptioni. *Subarmalem* autem, non Conſulum dumtaxat, ſed & aliorum magiſtratuum pacificum fuiſſe habitum, & quibus ii in ſolemnibus Imperatorum proceſſibus ac feſtis diebus utebantur, pridem alii obſervarunt ex Spartiano, Trebellio Pollione, & Herodiano. Sed quod Caſaubonus dixit fuiſſe ſagum, ſeu militarem togam ſic dictam, quod ſub armis fibula annecteretur, vel ſub armis rejiceretur, ex Auctorum locis ab eo allatis id confici nemo, opinor, dixerit. Neque etiam forte fidem apud pleroſque obtinebit, dum *profundum* appellari ſubarmalem ſcribit, quaſi ποδήρη, id eſt *talarem*, quum hoc loco vox *profundus* videatur potius colorem denotare ſaturum, intenſiorem, & ſubfuſcum, ita ut idem ſit *ſubarmalis*, qui Pollioni *cum purpura maura* nuncupatur, id eſt, ex purpura fuſca: nam
In deſcript. S. Sophiæ p. 2. v. 227. ita Greci βαθὺ interdum uſurpant, ut Heſychius, qui καὶ τὸ μέγα, καὶ τὸ ὑψηλὸν, καὶ μέλαν ſignificare ait. Hac notione χλοερὸν

βαθη-

βαθυπόρφυρον, Paulus Silentiarius *viridem colorem ſaturum* appellat. Sic etiam βυσσὸν Græci pro *profundo*, perinde ac pro *byſſo*, ſeu purpura uſurpant, atque adeo ἀντὶ τῆς ὕσγης, ut habet idem Heſychius, ſic ut *ſubarmalis profundus* fuerit ὑσγινόβαφής, *hyſgino infectus*, ut loquitur Plinius. Quod vero *profundum* vocat Valerianus Imperator, (1) *fundatum* appellarunt Scriptores ævi inferioris: nam vocem hanc cum *Tyria* purpura, aut *blatta* fere ſemper conjungit Anaſtaſius Bibliothecarius, uti alibi docemus. Igitur *ſubarmalis profundus* fuerit, noſtra quidem ſententia, ex purpura intenſiore ac ſatura, atque adeo διβαφής.

Plin. Stor'nat. l. 26. c. 26.

In Gloſſ.

§. VI.

LORUM.

SEd quam hæc ætas *clavum*, vel *ſubarmalem*, vel alia nomenclatura dixit, faſciam illam conſularem, poſterior *lorum* appellavit, quod lori ſeu cinguli formam referret. Id enim genus eſſe ornamenti, quod Silveſtro ſummo Pontifici inter alia conceſſum ajunt a Conſtantino Magno, jam perſuaſum habetur. Ita enim Anaſtaſius Bibliothecarius, ubi de ejuſdem Auguſti donatione, ex codice Mazarino: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis noſtri, ſimulque Phrygium, necnon & ſuperhumerale, videlicet lorum, quod Imperiale circumdare ſolet collum.* Ubi Græca habent: ἅμα καὶ τὸ λῶρον, καὶ τὸ ὠμοφόριον, ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον. Hic exclamat Laurentius Valla: *Superhumerale ais eſſe lorum, nec quid ſit lorum tenes. Non enim cingulum ex corio factum, quod dicitur lorum, ſentis circumdari pro ornamento Cæſaris collo: hinc eſt, quod habenas & verbera vocamus lora. Quod ſi quando dicantur lora aurea, non niſi de habenis, quæ auratæ collo equi, aut alterius pecudis circumdari aſſolent, intelligi poteſt, quæ te res, ut mea fert opinio, fefellit: & quum lorum circumdare collo Cæſaris atque Silveſtri vis, de homine, de Imperatore, de ſummo Pontifice equum aut aſinum aut canem facis.* Ita nugantur plerumque puræ Latinitatis ac veteris ſcientiſſimi, dum in inferioris ætatis Scriptorum ſalebras, & quiſquilias incidunt. Sed indulgendum viro alioquin doctiſſimo, qui quid eſſet *bannum*, vel *lorum* in hac donatione ignoraſſe debuit, quum totam vitam terendis melioribus libris inſumpſiſſet. Perperam vero *lorum* in Græco diſtinguitur *ſuperhumerali*, quod unum idemque eſſe conſtat, ſatiſque firmat Anaſtaſius. Scio pallii uſum

p. 12.

De Donat. Conſtat.

ſummis aliiſque Pontificibus adſcribi longe ante Silveſtri, atq; adeo Conſtantini M. ætatem, quum Anaſtaſius ſcribat, Marcum PP. conſtituiſſe, *ut epiſcopus Oſtienſis, qui conſecrat epiſcopum Urbis, pallio uteretur, & ab eodem epiſcopo urbis Romæ conſecraretur*. Sed & Auctor Ceremonialis Romani, quem Chriſtophorum Marcellum quidam nominant, ab ipſo Lino ejus uſum ac originem auſpicatur. Extat porro hujuſce ornamenti Imperatorii nomenclaturæ veſtigium inſigne apud Leonem Grammaticum in Baſilio: ἐνθρονίζεται καὶ ἐγκαινίζεται, ἡ ἐκκλησία, ἣν ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκαλλώπισε κόσμῳ πολλῷ, παρὰ Φωτίου Πατριάρχου, τοῦ βασιλέως ἐν τῷ αὐτῆς καινισμῷ λῶρον φορέσαντος, καὶ χρήματα πολλὰ δόντος, *Dedicatur eccleſia, quam excitavit Imperator, ornatuque plurimo decoravit, a Photio Patriarcha, Imperatore in ejus dedicatione lorum ferente, & multas pecunias erogante*. Eſt igitur *lorum*, quod poſtea *pallium* dictum eſt, quod conſulum & Imperatorum geſtamen, ac habitus primum fuit. Græci ὠμοφόριον appellavere, Latini *ſuperhumerale*, quia ad humeros circumvolveretur, collumque ambiret: unde τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον ὠμοφόριον Mathæo Blaſtari, ὃ κύκλῳ περὶ τοὺς ὤμους ἐμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν περιβάλλεται, ut habet Simeon Teſſalonicenſis, & περιτραχήλιον dicitur Germano Patriarchæ Conſtantinopolitano. Proinde ea appellatio indita conſularibus ac pontificiis iſtis ornamentis, quod hæc ætas veſtium ſegmenta *lora* appellaret, ipſáſque veſtes uno, duobus, tribus, aut quinque ſegmentis diſtinctas, *monolores, dilores, trilores*, & *pentilores*, ut Vopiſcus: quæ univerſim ἱμάτια λώρατα vocat Achmes.

Anaſtaſ. in Marco: Cerem. Rom. l. 1. ſect. 10. Leo Gram. in Baſil. p. 272. Germ. Hiſt. Eccl. Symeon Theſſalon: de Templo. Vopiſ. in Aureliano. Achmes. c. 220.

§. VII.

PALLIUM.

Simile porro conſulari loro eſſe pallium Pontificium ultro fatebitur, qui pallii S. Gregorii Magni Papæ deſcriptionem apud Joannem Diaconum in ejus Vita attentius expenderit. Ita enim effingitur, ut haud fere diverſum fuiſſe a conſulari loro prorſus evincatur: *Pallio*, inquit, *mediocri, a dextro videlicet humero ſub pectore ſuper ſtomachum circulatim deducto: deinde ſurſum per ſiniſtrum humerum poſt tergum depoſito, cujus pars altera ſuper eundem humerum veniens, propria rectitudine, non per medium corporis, ſed ex latere pendet*. Ex qua deſcriptione colligit

Ioan. Diacon. L. 4. cap. 84.

git Angelus Rocca, hanc minime convenire poſſe Gregorii imagini, quæ in ædicula S. Andreæ Romæ conſpicitur; cujuſmodi etiam ſimiles omnino Pontificum Romanorum complures effigies in ſacris ejuſdem civitatis ædibus haberi auctor eſt; in qua quidem imagine pallium Gregorii more Latino factum reperitur. Unde colligit, pallium Gregorianum ejus fuiſſe formæ, qua Græcorum Pontificum fuit: *hi enim*, inquit, *pro pallio faſciam* quamdam ſeu zonam, latiorem ſane ac longiorem quam ſtolam, ſed inſtar ſtolæ collo imponunt: dextra tamen ejus pars multo eſt longior, & ad terram uſque defluit, cujus pars major per ſinſtrum humerum poſt tergum rejicitur, ita vero ut crux una a tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad ſiniſtram appareat, quarta vero ad eam pallii partem, quæ ab humero ſiniſtro pendet. Sed & alio loco pallii materiam deſcribit idem Joannes Diaconus: *Pallium ejus byſſo candente contextum nullis* Id: c. 80.
fuiſſe cernitur accubiis (acubus) *perforatum, ſicut vetuſtiſſimis muſivis, vel picturis oſtenditur*. Græcorum homophorium ex lana, Iſid. l: 1. epiſt. 136.
non ex lino contextum fuiſſe ſcribit Iſidorus Peluſiota. Enimvero ad terram defluxiſſe patriarchale ὠμοφόριον ſatis innuit Zonaras in Copronymo, dum illud Germani patriarchæ Conſtantinopolitani ab Anaſtaſio quodam inter eundum calcatum ſcribit: Zonar.
In hoc tamen differt conſulare lorum in dyptichis expreſſum a pallio Pontificio, quod non modo collum lorum amplectatur, & ad pedes ante defluat, ſed etiam a dextro latere circa umbilicum tranſverſum agatur, lævaque manu extrema ejus ora ſuſtentetur: pallium vero Pontificium etſi interdum ante & retro ad pedes defluit, interdum etiam pars anterior læva ſuſtentatur Pontificis, ut videre eſt in veteribus tabellis Græcanicis, quas LeoImp.Orac. 16. p. 273.
ad illuſtrationem Hiſtoriæ Byzantinæ pridem delineari curavimus. Pallium id genus conſularis ornamenti appellatum nemo fortean mirabitur, qui conſulum in diptychis lorum inſpexerit, quod ſat latitudinis videtur habere, præſertim ubi genua ambit, ut pallii appellatione donari potuerit; quum veſtem interiorem totum fere involvat & ambiat. Et ſane labente ſæculo apud Græcos Byzantinos id nominis habuit: μανδύαν enim dixerunt Imperatorium iſtum ornatum, qui humeros & ſcapulas ambit, in *rochi* ſeu *rocheti* epiſcopalis formam, ut obſervat Gretzerus ad Codinum: ex quo ſtolæ noſtratis ſpecies quædam l. 3. c. 14.
ante defluit, ipſi *rocho* adjuncta. Ῥοῦχον enim ad genua uſque deſcendiſſe auctor eſt idem Codinus. quo ſpectant iſta ex Gloſ- Codin. l. 24. n. 3.
ſario MS. Regio: μανδύας, εἶδος ἱματίου, ὅπερ καλεῖται λουρίκιον. Cod. 1673.

Niſi vox poſtrema non λῶρον ſed ἐπιλωρίκιον, ſagum ſcilicet
Leon. Tact. cap. 6. n. 26. militare hoc loco ſignificet, ut apud Leonem in Tacticis, & alios: tametſi ἐπιλωρίκιον civilibus etiam magiſtratibus non ſemel adſcribat idem Codinus.

§. VIII.

LORA CONSULARUM FEMINARUM.

ID quoque obſervatione non indignum prorſus exiſtimo, quod non conſules duntaxat, ſed & *conſulares feminas*, uti ab
L. 1. D. de Senator. Ulpiano conſulum uxores vocantur, eodem ac ſimili pene perinde habitu uſas, quo conjuges, colligere ſit ex iconiſmo,
Lambec. l. 2. qui in vetuſtiſſimo Dioſcoridis codice ſcripto habetur in bibliotheca Cæſarea, uti a Petro Lambecio ejuſdem curatore doctiſſimo deſcribitur: ubi Μεγαλοψυχία & Φρόνησις habitu mulie-
Comm. de Cæſarea Bibl. c. 8. bri illuſtriſſimæ Julianæ, cujus nomen ibi exaratum legitur, aſſident: ipſa vero, faſcia illa ampliori collum & humeros amplectente, & pectus attingente, exornata conſpicitur; in hoc a conſulari faſcia diverſa, quod iſta muliebris ſiniſtro brachio non aptetur. Faſciæ colorem non diſtinxit idem Lambecius, contentus obſervaſſe *in medio octogono ſedere in throno duabus aquilis ſuffulto, feminam diademate regio, veſtituque partim aureo, partim cæruleo, & calceis rubris, inſtar Imperatricis Conſtantinopolitanæ exornatam*. Certe ex novella Juſtiniani conſulum uxores, quæ
Iuſt. Nov. 105. c. 2. Συνεκλάμπουσι ταῖς τῶν συνοικούντων ἀκτῖσι: *radiis maritorum coruſcant*, eodem quo ii *ſchemate*, ideſt, ornatu donatas licet colligere. Ubi Julianus anteceſſor, quod Juſtinianus σχῆμα,
Julian. Antec. Conſt. 98. *honorem* vocat *conſularia dignitatis*, & *maritales infulas*. Fuit autem Juliana, filia, ut recte conjicit idem Lambecius, Olybrii Auguſti ex Valentiniani III. filia Placidia, & Areobindæ conſulis uxor.

V. Tabella 2. Lora Imperatorum Occidentis. Eidem Julianæ loro propemodum ſimile videtur illud, quo uſi ſunt Occidentales Imperatores. Extat ſiquidem in codice Auguſtano libri Friderici II. Imperatoris *De arte venandi per aves rapaces*, icon ejuſdem Imperatoris ſedentis cum paludamento togæ ſuperinjecto, dextra ſceptrum liliatum tenentis. Supra togam vero pendet a collo faſcia latior, gemmis & lapillis diſtincta, ad pedes, quæ balteo quodam ejuſdem ferme latitudinis circa pectus conſtringitur, quem *faſciam pectoralem*, ſeu μεσιδύαι poſſumus appellare, ut eſt in vett. Gloſſis. Figu-

rum

ram exhibuit Editor, qui putat eſſe Manfredi Regis Siciliæ, qui additamenta quædam parentis libro adjecit, hoc argumento, quod imberbis ſit, cum aliæ ejuſdem Imperatoris barbatæ, inquit, conſpiciantur. Nos vero non tam Regium quam Imperatorium eſſe ornamentum omnino cenſuerimus, quamquam Regum etiam fuiſſe ſatis evincunt, quæ Petrus IV. Rex Aragonum de ſui ipſius veſtibus Regiis ſcribit: ait enim iis ſuperfuſam ſtolam, quæ etiam pectus ambiebat, hiſce verbis Catalanicis: *è apres una dalmatica de drap vermell hiſtoriat ab obres d'aur & ab fullatges, mas noi avia perles, ne altres obres, perzo que ſe apparella cuytadament: & daqueſt drap mateich una eſtola, que comenza en lo muſcle eſquerra, & traverſa al coſtar dret, & puis er acincta entorn, e eren egualats los caps de la eſtola, e un maniples, & calces del dit drap ſens ſabates &c.* L:3. c. 16. 33.

§. IX.

FORMA PALLII PONTIFICII.

UT porro procedente tempore Pontificium pallium, apud Latinos præſertim, non faſcia fuit libera ac ſponte defluens, collumque circundans, ſed ad majorem ſacra facientium Pontificum commoditatem ita aptata, connexa, ac conſuta, ut formam ſuam antiquam ſervaret, tribus acubus vel aciculis, quas & *ſpinas* aut *ſpinulas* vocabant, caſulæ defixa, in anteriori & poſteriori parte, & ad humerum ſiniſtrum; in dextra enim acus non figitur: ita a Græcis Auguſtis *lorum*, quod primitus liberum fuit, ſimplexque faſcia collo ac corpori circumfuſa, poſtmodum ad majorem etiam commoditatem ſuperiori veſti, quam, ut diximus, μανδύαν ſeu ῥοῦχον nuncupabant, aſſutum eſt: ita tamen ut lori veteris formam quadantenus ſervaret. Id ſane omnino deprehendere eſt in Michaëlis & Manuelis Palæologi Imperatorum figuris, quas delineari curavimus; in quibus non modo neſcio quis ornatus collum ambiens deſcribitur, ex quo ſtolæ ſeu largioris faſciæ ſpecies ante defluit: umbilicum vero circuncingit faſcia alia latior margaritis & lapillis adornata, cum limbo ex opere Phrygio, unionibus perinde ac lapillis pretioſis diſtincto, ubique faſciam ambiente, cujus pars extrema ſiniſtro Imperatoris brachio ſuſtentatur, ab eo, ut conſulare lorum, pendula. Id genus Imperatorii ornamenti διάδημα appellavit ætas poſterior, quemadmodum tradit Codinus, ut quod veſtes cæteras conſtringat. Codin. de Off. c. 6. n. 34.

§. X.

§. X.

STOLÆ SACERDOTUM.

NEque fortean aliunde ſtolas ſuas accepere chriſtiani ſacerdotes, Regiis nempe ornamentis & indumentis donati ſubinde a Principibus; cum & Theodoſii junioris nummi aliquot a nobis deſcripti Imperatorem eundem conſulem ſimili ſtola ad pectus decuſſata repræſentent; ut & vetus tabella Græcanica Michaëlem, & Gabrielem Archangelos, loro quidem auguſtali decoratos, ſed ad pectus decuſſato, illud etiam ambiente, & ad ſiniſtram reflexo; quomodo denique Imperator Conſtantinopolitanus effingitur in Leonis Imperatoris Oraculis; adeo ut inde colligere liceat ſtolam iſtam aliud non eſſe, quam ſuccinctorium, cujus ſupra meminimus. Quinctiam ſtola interdum nuncupatur ipſum archiepiſcopale pallium, quod vulgo dicitur eſſe *ornamentum ad modum ſtolæ ſacerdotalis, crucibus intextum, ſuper alia ornamenta delatum, humeros ad inſtar coronæ pectuſque circundans, ante dependens*. Sane *ſtolæ* nomine pallium exerte donant Eadmerus, ubi de s. Anſelmo Archiepiſcopo Cantuarienſi, Alexander II. PP. in epiſtola ad Hugonem archiepiſcopum Rotomagenſem, & Landulphus de S. Paulo, locis in Gloſſario noſtro deſcriptis. Collum vero, perinde ac pallium, circundat ſtola *ad interiora deſcendens*, inquit Stephanus Eduenſis, decuſſatimque ſtringitur, ut conſularis faſcia, quam fortaſſis ἱερὰν στολὴν vocat Themiſtius. Nec ſcio an ſtola ſacerdotalis, ut conſularis, pectus olim amplexa ſit, ſiniſtro brachio circumfuſa, uti in veteribus tabellis Græcanicis homophorium epiſcoporum interdum delatum obſervavimus, cum id teſtari videatur manipulus, qui ſiniſtrum ſacerdotis brachium cingit, ita ut pars ſtolæ olim fuerit, & ab ea poſtea reſecta, ad majorem ſacra facientium ſacerdotum commoditatem. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP.

Leo Orac. 14. 16.

Silveſter in Summa.

Themiſt. orat. 11. extr.

Jacob. l. 2. c. 1. Chryſ. hom. de Filio prodigo.

...., Cubitum lævum cingitque maniplus.

Hiſce omnibus addendum inſuper, diaconos, apud Græcos, ſtolam, quam in humero ſiniſtro pro more recepto geſtant, ut docent Chryſoſtomus, Euchologium Græcorum, & vetus tabella Græcanica, quam hic deſcribi curavimus, in qua effictus eſt s. Stephanus, præterea Georgii Pachymeris effiges, quam ex codice MS. Auguſtano ejuſdem hiſtoriæ deſcripſit Welphius, cum communicaturi erant, σταυροειδῶς præcingere ante & retro,

Euchol. p. 254. Tabella 10.

P. 147.

tro, ita tamen ut pectus ambiat, forma haud omnino diverſa P. 254.
ab ea, qua *lorum* geſtari diximus, ut videre eſt in tabella, quam delineavit vir eruditiſſimus Jacobus Goarus.

§. XI.

CONSULARE SCEPTRUM.

DE ſceptro eburneo, vel aureo, dignitatis conſularis perinde in nummis ſymbolo, nihil eſt, quod hic dicamus, quum obvia ſint, quæ in hanc rem conferri poſſunt; præſtat tantum monere in conſulis Anaſtaſii ſceptro, quod habetur in diptycho Leodienſi, aquilam corolla laurea ambiri & includi, cui trina virorum capita imminent. In Bituricenſi aquila aliis expanſis circulum vel orbem amplectitur, in quo viri, Imperatoris forte, effiges delineatur. Addo denique Imperatorum numiſmata conſularia videri, quotquot ejuſmodi ſceptro in iis conſpicui ſunt: in quibus eſt medallio æreus Licinii, in gazophylacio Canonicorum Regularium s. Genovefæ Pariſienſis, cum inſcriptione in averſa parte, JOVI CONSERVATORI, in quo palmata indutus conſpicitur idem Auguſtus. Verum deſiit ſenſim geſtamen iſtud conſulare, primuſque Phocas Imperator pro ſceptro aquiligero crucem aſſumpſit, ut ex nummis ejus docemur, in quibus conſulari habitu effingitur, & cum volumine: quod cæteri fere deinceps Auguſti uſurpavere: tametſi poſtmodum idem ſceptrum geſtaſſe Philippicum Imperatorem ejus oſtendant nummi.

Vide P. Fabrum ad l. 2. de Orig. Iuris, de imſter. & al. &c.

Hic porro diſquirendum videtur, an ab ejuſmodi conſularibus Imperatorum ſceptris, an vero a Romanorum veterum militaribus aquiligeris ſignis, in utriuſque Imperii ſymbolum, ſeu, uti vocant, armorum inſignia, aquila tranſierit: quando etiam effecta biceps, & an revera apud Conſtantinopolitanos armorum ſeu inſignium uſus, ſaltem ſub extrema tempora, obtinuerit: quum ad numiſmatum Byzantinorum hiſtoriam id prorſus pertineat, in quibus aquila interdum conſpicitur, uti mox indicabimus. Aquilam pro regiæ ac ſupremæ dignitatis ſymbolo fere ſemper habitam palam eſt. Scribit Fulgentius in præliis aquilam auream in ſignis bellicis ſibi feciſſe Jovem, hincque finxiſſe poetas ejuſce avis miniſterio rapuiſſe Ganymedem; atque ideo fortaſſis Scholiaſtes Cæſaris Germanici ad Arati Phænomena aquilam *ſignum Jovis* appellavit: ut de ea longe antea dixerat Theocritus, Θιὸς αἴσιος ὄρνις Ζηνὸς πȣ τόδε

Aquila Imperii ſimbolum. Fulgent. l. 1. Myth. p. 133.

Cæſar Germ. ad Arati Phænom. p. 127.

Theocrit. Id. 17. v. 72.

Mœro Byzant. apud Athen. l. 11.

Lactan: l. 1.

τόδε σῆμα. Ajunt porro Jovem ſibi hanc potiſſimum avem delegiſſe, quod, dum adhuc in cunis eſſet in Creta inſula, nectar eidem quotidie deferret aquila ex ſcopulis, ut ex oceano ambroſiam columbæ: vel, ut alii volunt, quod felici aquilæ advolantis augurio victoriam contra Titanas eſſet conſecutus; vel ſane quod aquila ζῶον βασιλικὸν, *animal regium* ſit, uti appellatur ab Æſchyli Scholiaſte, & ſupremi Imperii, quod in Jove finxere Gentiles, ut eſt apud Dionyſium Areopagitam, ſymbolum fuerit (1). Hinc Clearchus Heracleenſis tyrannus, quum ſe ab ipſo Jove prodiiſſe populis vellet perſuadere, aquilam, tanquam divinorum iſtorum natalium præcipuum argumentum, ſibi præferri voluit. Scribunt alii Perſarum Reges aquilam haſtæ longiori impoſitam, vexilli loco, in præliis extuliſſe: atque inde Æſchylum non alio Xerxem Perſarum Regem, quam ἀετοῦ nomine indigitaſſe. Sed & Oſeas Propheta de Nabuzardano Perſarum Regis (quem nudo Regis nomine ſemper intelligit Scriptura ſacra) legato ac duce verba faciens, hunc aquilæ comparat.

Fulgent. Iſid. l. 8. Orig. c. 3. Schol. Æſchyli p. 61. 135. Memnon. Plut. l. 2. de fort. Alex. Juſtin. l. 16. Xenoph. l. 7. Cyrop. Philoſtr. in Hero. Æſch. in Perſis p. 135. Oſeas c. 8.

Aquila Romanorum. Dion. Halic. l. 3. Stevvech. ad Veget. l. 1. c. 23. l. 2. c. 6. Lipſius ad Tacit.

Aquilam porro a Perſis accepiſſe Romanos, nolim pro certo ſtatuere, quum ab ipſis reipublicæ primordiis inter præcipua ſupremæ dignitatis inſignia ſemper habita ſit: tradatque Dionyſius Halicarnaſſæus, hanc a Tuſcis habuiſſe Romanos: quibus poſt inita pacis fœdera Regum ſuorum ornatus præcipuos miſere, quos inter fuit ſceptrum eburneum aquila inſignitum, quod Romani conſules ſervavere deinceps, tanquam præcipuum dignitatis ſuæ argumentum. Atque exinde aquila in ſignis militaribus præcipuum etiam fuit, unicumque fere, ex quo Marius, bello contra Cimbros, cæteris, quibus hactenus uſi erant in præliis Romani, abrogatis, ſolam aquilam retinuit, quæ quidem aurea erat, quomodo poſtea depicta eſt in Imperatorum Byzantinorum inſignibus, & in ſacrario perinde aureo ſolebat aſſervari.

Aquila biceps quando invecta. Lipſius in Analect: ad milit. Rom. p. 18.

Quando vero biceps aquila invecta fuerit, non planum eſt aſſequi, quum nec in Imperatorum vel conſulum nummis, nec in cæteris rei antiquariæ monumentis uſpiam occurrat, præterquam in columna Trajani Romæ, in qua militis clypeo inſcripta viſitur. Sed priores Byzantinos Imperatores bicipitem aquilam, aut in ſceptris conſularibus, aut veſtibus adte-

(a) Signum Jovis Olympici, quod Phidias elaboraverat manu tenebat ſceptrum, cui aquila ſuper impoſita erat, ut docet Pauſanias. libr. 5. cap. 12. pag. 400.

adtextam detuliſſe nondum advertimus. Scribit Guillelmus Apulienſis, Romanum Diogenem, eo prælio, quo a Turcis cæſus eſt, agnitum ab iis ex aquila aurea loricæ intexta, ſed an bicipiti, non indicat: L. 1. de Geſt. Norm. p. 23.

Indiciis aquilæ, quod plus dabat omnibus armis
Aurea conſpicuum loricæ innixa nitorem,
Græcorum dominus cognoſcitur.

Quidam Germanos bicipitem aquilam ſibi adrogaſſe exiſtimant, ex quo in clade Variana, ſigna Romanorum, & aquilæ duæ in eorum venere poteſtatem: tertia a ſignifero, priuſquam in manus hoſtium veniret, in cruenta palude demerſa, ut ait Florus; quas quidem binas aquilas diis patriis in lucis ii ſuſpenderint. Ulricus Huttenus: Florus l. 4. c. 12. Tacit. l. 1.

Vindice ut Arminio, celeris prope rura Viſurgis,
Romanas acies miro Germania motu,
Quintiliumque ducem conciderit, unde biroſtræ
Contigerint aquilæ, traducti inſignia regni,
Excuſſumque jugum, non tantum hæc tempora noſſent.

In Carmine de German. non degeneri.

Non enim biceps eſt aquila, (ſubdit Cuſpinianus) *ut imperitum vulgus credit: ſed duæ ſimul, quarum altera alteram expanſis alis obtegit, &c.* Sed hanc ſententiam, cui adſtipulatur Flavius Illyricus, jure exagitat Cardinalis Bellarminus, qui non duas aquilas in inſignibus Imperatores gerere, ſed unam diviſam in duo capita, ejuſque rei cauſam eſſe, *quod Imperium eſſet inter duos Principes diviſum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente ſedem habebat*. Cui quidem Bellarmini ſententiæ conſentanea ſunt, quæ habet Joannes Georgius Triſſinus poëta Italicus libr. 2. de Italia a Gothis liberata: In Cæſarib. Bellarm. de translat. Imper. Rom. l. 1 c. 9. §. 2. L. 2. della Italia liberata da Goti:

Il grande Imperio, ch' era un corpo ſolo,
Avea due capi: un nell' antica Roma,
Che reggeva i paeſi Occidentali,
E l' altro nella nuova, che dal volgo
S' appella la città di Conſtantino:
Queſta era capo a tutto l' Oriente;
Onde l' aquila d' oro in campo roſſo,
Inſegna Imperial, poi ſi dipinſe,
E ſi dipinge con due teſte ancora.

Sed hæc recentiorum conjecturæ ingenii potius acumine, quam ipſa nituntur rei veritate, quum biceps aquila longe recentior videatur, præſertim apud Byzantinos; utpote quæ uniceps in inſignibus gentilitiis Palæologorum Monferratenſium deſcripta ſit, qua Imperium Conſtantinopolitanum deſignatur, deinde in effigie

effigie Conſtantini Palæologi, Michaëlis Imperatoris filii, quam initio hujus diſſertationis deſcribimus, pallium aquilis cum unico capite inſperſum conſpiciatur. Præterea in prioris Theodori Laſcaris, ejuſdemque Michaëlis Palæologi Imperatorum nummis, quos exhibuit Octavius Strada, ſi tamen genuini ſunt, pulvilli quibus pedes inſiſtunt, ejuſmodi aquilis inſperguntur. Ita pariter in Michaëlis Palæologi Imperatoris pedibus ſubſtrato pulvillo ad utrumque latus uniceps effingitur aquila: in Andronici vero ad ſiniſtrum duntaxat, in iis ſcilicet eorumdem Auguſtorum imaginibus, quas ex codice Auguſtano hiſtoriæ Georgii Pachymeris Nicephoro Gregoræ præmiſit Hieronymus Wolphius.

Tabella 6.

Aquila biceps deſcripta in nummis Byzantinis.

Idem tamen Octavius Strada Theodori Laſcaris junioris nummum alium deſcribit, in quo pulvillus aquilis bicipitibus exornatur; quomodo etiam effingitur a Wolphio ex eodem codice Auguſtano. Sed & Georgius Phranzes ſolennem apparatum, quo Venetiis exceptus eſt Joannes Palæologus Imperator, deſcribens, ait nautarum, qui navem, qua ille vehebatur, ducebant, pileos bicipitibus aquilis fuiſſe exornatos: & in ipſius navigii puppi binos exaratos leones, hoſque inter aquilam bicipitem effictam. Teſtatur denique vir eruditiſſimus Iſmael Bulialdus etiamnum in eo palatio, quod Conſtantini nomen ſervat, complura ſpectari ſcuta cum aquila bicipiti. Sed quod in eo, quod binas haſce literas ΠΑ præfert, feſtum Paſchatis deſignari putat, vix viro doctiſſimo aſſentiar, quum longe potius Palæologi nominis prima elementa videantur continere. Verum (quod omnem adimit controverſiam) habemus præ manibus epiſtolam Demetrii Palæologi deſpotæ ad Carolum VI. Francorum Regem, quam ſuo loco damus, cui adtextum eſt ſigillum cereum papyro ſuperfuſum, in quo biceps aquila cum binis corollis effingitur: quæ quidem deſpotæ inſignia hiſce verbis deſcribuntur in MS. *Provinciali*, uti vocant, ſub Carolo VII. exarato: *Le Roi Depos de Roumenie, de gueules à l' aigle d' or à doux teſtes abecquiè & ampietè de ſenais*. Habentur etiam in eodem codice armorum inſignia Imperatoris Conſtantinopolitani: *Le Roy de Rommenie, de gueules à trois* (leg. *quatre*) *lettres, qu' on appelle B. d' or*. Alio loco: *L' Empereur de Coſtantignoble porte de gueules à quatre ſurcils* (leg. *fuſils*) *d' or*. Deſcribuntur etiam inſignia Imperatoris Trapezuntini: *L' Empereur de Trapezonde, d' argent à quatre faices de ſable, au quartier de Conſtantinoble*. Ex quibus primo colligitur familiarum Auguſtarum inſignia hic deſcribi, Palæologæ ſcilicet, & Comnenæ, non vero Imperii Orientalis,

Phrantz. l. 2. c. 14. p. 133. Bulliald. in not. ad Ducam. c. 37.

quæ

quæ aquila aurea bicipiti in campo rubeo conſtabant: deinde eos, qui nigras tres campanulas Comnenis adſcribunt pro inſignibus, vix fidem mereri, quum potior haberi debeat Scriptori horum Auguſtorum coævo. Denique obſervationem meretur, quod Demetrius Palæologus non familiæ, ſed Imperii inſignibus uſus ſit: quaſi *aquilæ* propriæ fuerint deſpotarum, quibus etiam horum veſtes, pilei, ac cothurni interſtinguebantur, ut auctor eſt Codinus. Ex his igitur videtur omnino confici, Byzantinos ævi poſterioris Auguſtos bicipitem detuliſſe aquilam: uſoſque, perinde ac cæteras nationes, armorum inſignibus. Quod ultimum firmat præterea Joannes Cantacuzenus, quo loco navalem Andronici Palæologi Imperatoris ad Chienſem expeditionem proficiſcentis apparatum commemorat: Ἦν τε ἅμιλλα πολλὴ τοῖς τεληράρχαις, ἑκάστου φιλονεικοῦντος πολυτελείᾳ καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τά τε ἄλλα ἐξηρτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πληρώματα ἐκόσμουν ἰδίοις παρασήμοις. ἔν τε ὅπλοις καὶ ἀσπίσιν· ἦσαν γὰρ οὐ τυχόντων, ἀλλὰ τῶν τε εὐγενῶν καὶ μεγάλα δυναμένων. *Tum non levis hierarchis contentio incidit, dum quilibet cæteros ſumptuoſo ſplendidoque apparatu ſuperare nititur, & cum alia magnifice inſtruit, tum claſſiariorum arma, & clypeos ſuis inſignibus exornat; nec enim de infima plebe, ſed viri nobiles, & admodum copioſi erant.* Quibus quidem verbis belle deſcribit eam majorum clypeorum ſeriem, quæ in navium marginibus exponi ſolebat, noſtriſque *paveſade* appellatur, ut ad Villharduinum olim monuimus. Quando vero inſignium uſus apud Byzantinos cœperit, vix definiri poteſt; tametſi id plane conſtet, a Latinis hunc mutuatos, æque etiam ac Sultanos ſeu Saracenicos & Turcicos Principes, quorum arma ac inſignia in antiquis Provincialibus exarantur.

Vghell. in Epiſ. Croton. n. 45.

De Off. c. 3.

Cantac. l. 2. c. 11.

Neque proclivius eſt divinare, quando Occidentales Auguſti nigram aquilam pro Imperii inſigni uſurparunt. Quis enim ſupini adeo ingenii eſt, ut præſtet fidem nuperis Scriptoribus hac de re nugas vendentibus, atque adeo ipſum Joannem Villaneum audiat, ſcribentem Julium Cæſarem auream detuliſſe, Auguſtum & ſuceſſores nigram, tandemque Conſtantinum Magnum bicipitem auream in ſcuto rubeo detuliſſe? Quis eidem Villaneo, Chaſſaneo, & aliquot aliis aſſenſum præbeat, nullo vade tradentibus Carolum Magnum detuliſſe pro inſignibus ſcutum bipartium, parte altera dimidiata aquila nigra in campo aureo, altera liliis aureis in campo cæruleo effictis? Quis denique Miramontii frontem patiatur, affirmantis hæcce inſi-

Aquila Occidentalis Imperii.

Ioann. Villan. l. 1. c. 40.

L. 4. c. 3.

Chaſſan. concl. 17.

Miramont. de Cancellar. p. 29

inſignia præferre veteres tabulas Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi: quaſi non longe alia ſint horum Auguſtorum cerea & aurea ſigilla, in quibus ipſorum thoracidæ effinguntur? Quis Andreæ Fauyno & Varennæo credat, ſcribentibus Carolum Magnum detuliſſe pro inſignibus auream aquilam in campo cæruleo: nigram vero in campo aureo tum primum uſurpatam ab Ottone, qui Saxoniæ Ducum, a quibus ortum ducebat, inſignium colores ſervare voluerit? Aquilam ſane ſignum & vexillum fuiſſe Imperii Occidentalis, Friderico I. imperante, teſtatur Guntherus libr. 7. Ligurini:

Fauyn. le Roy d'armes.

At qua Cæſareæ, ſignum Latiale, cohortis
Regia fulget avis, magnorum denſa virorum
Agmina, ceu magni glomeravit viſcera regni.

Rigordus in Phil. Aug. an. 1215.

At de aquilæ colore nigro poſt Saxonicos Auguſtos, verumne id ſit, dubium facit Riordus, quo loco deſcribit Ottonis Imperatoris in prælio Bovinenſi vexillum: *Ab oppoſita*, inquit, *parte ſtabat Otto in medio agminis confertiſſimi, qui ſibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam ſuper draconem pendentem in pertica oblonga, erecta in quadriga*. Ubi *draco* idem valet, quod pannus oblongior, in quo depicta erat aquila aurea: nam *dracones* vexilla fere omnia Scriptores appellaſſe in Gloſſario docuimus; tametſi Willelmus Brito veram draconis effigiem fuiſſe ſcribat:

L. 11.

Erigit in carro palum, paloque draconem
Implicat, & procul hinc atque inde videri,
Hauriat ut ventos cauda tumefactus & alis,
Dentibus horreſcens, rictuſque patentis hiatu,
Quem ſuperaurata volucer Jovis imminet ala,
Tota ſuper fines, cujus nitet aurea, Solis,
Æmula, quo jactat plus ſe ſplendoris habere.

Chr. Flandr. c. 15.

At Chronicon Flandrenſe, draconis figuræ non meminit: *Il y avoit au milieu du char une attache de vingt pieds de haut, & y avoit deſſus un aigle doré, de moult riche ouvrage: & avoit les aiſles eſtenduës bien longues, & reluiſoit ſi fort, qu' à peine on le pouvoit regarder*. Ex quibus ſane colligi videtur poſſe, aquilam non intextam panno alicui, ſed ſculptorio opere effictam fuiſſe. Fatendum tamen non inde plane evinci, aquilam Occidentalium Auguſtorum fuiſſe auream in armorum inſignibus, licet ejuſmodi fuerit in eorum vexillis; quod maxime docet Philippus *Mouskes* in hiſtoria Francorum MS. de Ottonis Imp. in prælio Bovinenſi clypeo:

Quar il porte, ce n'eſt pas fable,
L'eſcut d'or à l'aigle de ſable.

Præ-

Præterea idem Chronicon Flandrenſe, ubi de Henrico VII. Luxemburgenſi: *Et fut monté ſur un grand deſtrier, & avoit veſtu un tornicle d' or* (tunicam auream) *à l' aigle noir, —— & un chevalier che va choit devant lui portan une lance en un bichot de ſa ſelle: & par deſſus avoit un aigle d' or, qui les ailes avoit ouvertes, & ſuivoit les bannieres, &c.* Sed ex hiſce ſupra allatis patet omnino, nondum ea tempeſtate uſurpatum ab Occidentalibus bicipitem aquilam: proindeque in controverſiam vocari poſſe, an Juriſconſultum Marianum Socinum jure refellat Carolus Molineus, ſcribentem Occidentales Imperatores bipartita inſignia detuliſſe, in quorum parte altera dimidia aquila, in altera familiæ inſignia deſcripta erant, uſque ad Sigiſmundum Imperatorem: qui cum Orientalium Auguſtorum videret inclinare poteſtatem, Saracenis ac Turcis undique eorum provincias invadentibus, primus aquilam integram ac bicipitem in inſignibus adſcripſerit, quod nec facere auſus fuerat Carolus Magnus, quantumvis potens ac bellicoſus, ne Græcos irritaret. Huicce Socini de Sigiſmundi Imperatoris aquilæ bicipitis uſurpatione ſententiæ favere videtur lemma adſcriptum ejuſdem Auguſti ſigillo cereo, uti deſcribitur a Marquardo Frehero: ait enim in averſa parte circa aquilam hoſce verſiculos, neſcio quid *μυϛηριῶδες* ſonantes legi: AQUILA EZECHIELIS SPONTE MISSA EST DE CÆLIS, VOLAT IPSA SINE META, QUO NEC VATES NEC PROPHETA EVOLAVIT ALTIUS. Ex quibus ſane verſibus ſatis apparet Imperatoriam Occidentalium dignitatem, ſe demum imperante, ad ſummum decus & gloriæ culmen evectam innuere voluiſſe Sigiſmundum. Sed erudito Scriptori gratiam aliam haberemus, ſi an biceps iſta fuerit aquila, nobis indicaſſet. Deſcribit idem Freherus, ſigillum aureum Caroli IV. Imp. Sigiſmundi parentis, adfixum diplomati, quod ille de electione Imperii exaravit, & vulgo *auream bullam* vocant; in quo Imperator coronatus ſedet in throno, ad cujus latera habentur bina ſcuta, in quorum altero aquila, in altero leo effinguntur. Ejuſdem Imperatoris ſimile ſigillum effictum habetur apud Nicolaum Zylleſium, ubi aquila cum unico capite exhibetur, cum hac inſcriptione: CAROLUS DEI GRATIA ROMANORUM REX SEMPER AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. Verum cur nigra aquila ab Occidentalibus Auguſtis uſurpata ſit, hactenus incompertum, niſi eo colore effictam dicamus, quod is revera ſit aquilæ melioris color, quam *ἀετὸν μελανόϛην* & *μέλανα* vocant Græci, *valeriam* Latini, qui ideo *aquilam* nominarunt a colore ſubfuſco, quem *aquilum* vocant, de qua quidem aquilæ ſpecie ita cecinit Jacobus Auguſtus Thuanus:

Cap. 51.

Socinus in cap. Cum contingat. de foro comp.

Molin. in Conſ. Par. t. 1. de Feod. n. 21.

In Not. ad bullam Sigiſm. poſt Petr. de Andlo p. 585.

In *Not.* ad l. 2. Petri de Andlo c. 5. V. Hoeppingium in tract. de Inſign. cap. 6. part. 2. Nic. Zylleſius in S. Maximino Trevir. p. 63.

Feſt. Thuan. l. 1. de Re accipitr.

Opti-

Optima & ipſa æquans animis ingentibus illam
Corporis inferior quamvis ſit mole, nec ungue,
Aut roſtro tantum valeat, digitiſve: ſed ortus
Non mentita ſuos, animive oblita virilis,
Accipitres collata nothos facit. Hanc quoque noſtri
Valeriam dicunt, Graii Melaneëton, atrum
Quod referat noſtro, penniſque, atque ungue colorem.

Atque hic quidem longiori fortean, quam par erat, de utriuſque Imperii aquila obſervatione ſumus digreſſi, quam tamen haud ingratam fore, vel omnino a propoſito alienam viſuram iri ſperamus, quum & res Byzantinas quoquo modo illuſtret, & de Græcorum Auguſtorum agat inſignibus, quæ ſubinde in familiis noſtris Byzantinis effinguntur.

§. XII.

VOLUMEN VEL MAPPA.

UT igitur unde divertit, redeat oratio, quæri ſolet quid illud ſit, quod conſules & Imperatores geſtant, dextra interdum, quandoque ſiniſtra, chartaceo volumini ſimile. Id quidem non inferioris omnino ævi Auguſtis proprium fuit, tum in achata S. Capellæ Pariſienſis, quem ære incidi curavit Triſtanus, neſcio quis cum volumine effingatur: & Fauſtinæ & Antonini Philoſophi proſtent nummi, quibus pro lemmate adſcribitur, VOTA PUBLICA, ubi binæ ſtant figuræ muliebres, cum viri altera, ſtolata & palliata, quæ conſulis videtur, tenentis dextra ſimile volumen: alius præterea Aurelii Veri Imperatoris, in quo duæ figuræ dexteras jungunt, quæ videntur eſſe conſulum, ſiniſtra volumen perinde tenentium, cum hac inſcriptione, CONCORDIÆ AUGUSTOR. TRIB. P. COS. II. alius etiam Commodi Imp. cum iiſdem figuris, & inſcriptione, PIETATI SENATUS COS. V. PP. denique alius ejuſdem Aurelii Veri, in quo Imperator, & conſul dextram Romæ galeatæ ſedenti porrigit, ſiniſtra volumen tenens, cum epigraphe, TR. P. VII. IMP. IV. COS. II. Ejuſmodi etiam volumen in vetuſtiſſimis palliatorum, vel etiam togatorum (atque adeo mulierum) imaginibus ſiniſtra teneri, apud Velſerum & Boiſardum paſſim obſervare eſt, quos ex conjectura duumviros eſſe idem Velſerus, tametſi falſo, opinatur. Exhibet præterea idem Scriptor informe aliud ϛηθάειον ſeu mavis thoracidam, viri pariter palliati, cum hocce volumine in ſiniſtra manu. Sed & in codice Vaticano ſcripto an. DC.LXXXXIX. S. Petrus ſimi-

Apud Biæum poſt Auguſtini Dial. p. 43. 45. 50. 51. Velſer. in Aug. Vindelic. p. 116 228. Boiſſard. in Antiq. Rom. part. 3. fig. 51. 147. part. 4. fig. 56. 57. 119. 123. part. 5. fig. 71. part. 6. fig. 29: Nic. Alemannus. cap. 10. p. 86. 88.

ſimile volumen ſiniſtra tenens effingitur, ut & s. Paulus in Ottonis II. ſepulcro, apud Nicolaum Alemannum in diſſertatione de Lateranenſibus parietinis. Exinde crebrius occurrit in Byzantinorum Auguſtorum nummis, maxime in conſulari Juliani Cæſaris, qui pro inſcriptione præfert, VIRTUS CÆSARIS: nam bis Cæſar conſulatum geſſit, an. 356. & 357. & in nummo aureo Theodoſii junioris, in quo idem Theodoſius & Valentinianus III. habitu conſulari effinguntur: præſertim vero in diptychis conſularibus, & fere ſemper in Tiberii, Mauricii, Phocæ, & Leonis Iſauri nummis. Id vero geſtaminis mappam eſſe ludorum edendorum ſymbolum, quidam volunt. Conſules enim ſtatim atque renuntiati fuerant, populo circenſes dare conſueverant. Quæ quidem mappa in Bituricenſi diptycho explicata, in Compendienſi & Leodienſi, & in omnibus nummis convoluta ac complicata effingitur, ſic ut membraneo volumini ſimilis fere ſit: in regio vero ita efficta conſpicitur, ut extrema in rotunditatem quandam complicata majora cernantur, quam qua manu dextra ſtringuntur, ut liquido appareat fuiſſe quiddam tractabile. Neſcio an ipſa explicata cenſeatur eſſe in eodem diptycho mappa in binis figuris, quæ ſellæ lateribus adpinguntur, quarum ſingulæ binis manibus mappas explicatas tenent, in ludorum editionis ſymbolum: niſi forte eæ mappæ contineant nummorum certam quantitatem, qui efficti quodammodo conſpiciuntur, ita ut ad conſulum ὑπατείας, ſeu miſſilia referri debeant. Mappam autem ſignum fuiſſe edendorum ludorum, & mappas dictos ipſos circenſes apud Marcellinum Comitem, Julianum anteceſſorem, & Polemæum Sylvium in Laterculo notum eſt: unde μαππᾶριος, in Gloſſis Baſilicων, dicebatur is, qui projectam ab Imperatore, vel conſule, aut alio magiſtratu mappam excipiebat, ſignumque gladiatoribus dabat, quem *mapparium* vocant s. Chryſoſtomus, auctor Chronici Alexandrini, Scyltzes, Nicetas Choniates, & alii. Quod ſi ita ſe res habet, dicendum perinde videretur a duumviris iſtis Auguſtanis, quorum ex Velſero ſupra meminimus, datas, ut olim a conſulibus Romanis, civibus ſuis mappas, ſeu editos circenſes: quod a vero abſonum minime videri debet, cum amphitheatra ac circos ſuos habuiſſe nobiliores civitates conſtet. Sed cum ſanctos Petrum & Paulum in vetuſtiſſimis picturis cum ejuſmodi pariter voluminibus depictos deprehendamus, neſcio (*a*) an ea pro mappis circenſium generatim uſurpari debeant.

S. Chryſoſt. Orat. de Circon.
Chr. Alex: p. 876. Nicet. in Alex. l. 3. n. 2. Scylitzes. &c.

§ XIII.

(*a*) Quæ in manibus Apoſtolorum cernuntur non utique mappæ, ſed vere volumina ſunt, tam in anaglyphicis, quam in picturis cœmeteriorum, quæ volumina ſæpe etiam revoluta, & explicata apparent. V. *Romæ ſubterran. tabulas*.

§. XIII.

ACCACIA.

CErte etſi primis Imperii ſæculis mappam revera fuiſſe id conſulum geſtaminis concedatur, vel etiam codicillos conſulares, quod quidam opinantur: ſeu magiſtratuum omnium, qui res publicas tractabant, inſigne, quod potiſſimum colligere eſt ex figuris adjunctis Notitiæ Imperii, in inſignibus quæſtoris, primicerii notariorum, Magiſtri ſcriniorum, &c. id de veterum Romanorum aliorumque ſtatuis, in quibus eadem in ſiniſtris ſymbola conſpiciuntur, dici non poteſt, quæ non chartaceorum voluminum, ſed mappularum ſeu ſudariorum complicatorum potius ſpeciem referunt. Utut ſit, longe aliud fuit extrema Græcia; ſiquidem illud idemque ſit, quod certe licet arbitrari, quamquam fortaſſe in aliquo immutatum. *Acaciam* enim vocabant recentiores, cujus arcanum ſic prodit Codinus, ubi de Imperatore: Τὸν δὲ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει ἀεί· ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάτιον κώδικι ἐοικὸς, δεδεμένον μετὰ μανδυλίου. ὃ βλάτιον ἔχει χῶμα ἐντὸς καὶ καλεῖται Ἀκακία, ὡς εἴπῃ μὲν τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν, καὶ μὴ διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν, *Crucem in dextra ſemper portat, in ſiniſtra vero pannum ſericum codici ſimilem ligatum mantili; habetque intus terram vel arenam, & vocatur acacia: quaſi dicat illud, Imperatorem humilem eſſe ut mortalem, neque propter Imperii faſtigium efferri, neque ſe tumidum jactare debere*. Eandem Acaciæ ſignificationem adſcribit Simeon Teſſalonicenſis, qui quod χῶμα, Codinus χοῦν, *pulverem* vocat μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν σταυρὸν εἰς δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἀκακίαν, ὅπερ χοῦς ἐστιν, σημαίνων τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ἐκ τούτου ταπείνωσιν, &c. *Cruce in pietatis argumentum & acacia ſuſcepta, quæ pulvis eſt, Imperii fragilitatem denotans, & quæ ex ea oritur, abjectionem, &c.* Hocce ſane ſchemate *acacia* dipingitur in Michaëlis Palæologi Imperatoris effigie, quam hic damus: licet in aliis Theodori Laſcaris junioris, & ejuſdem Michaëlis, & Andronici ſenioris imaginibus, quas ex codice Auguſtano hiſtoriæ Georgii Pachymeris delineari curavit Hieronimus Wolphius, in voluminis ſpeciem exhibeatur.

Codin. de Off. c. 6. n. 27.

Simeon. Theſſ.

Tabella 6.

§. XIV.

§. XIV.

NUMMI IN QUIBUS EQUI IMPERATORIBUS APPINGUNTUR.

SEd cum de mappis edendorum circenſium ſymbolo ſupra quædam præmiſſa ſint, ad eoſdem etiam circenſes, ac proinde ad conſulares nummos referri videntur, qui equum ipſis Auguſtis adpictum præferunt, quem habenis ii dextra prehendunt. Triſtanus in Claudio exiſtimat fortunam Imperii eo deſignari, ſeu potius ipſum Imperium, pro cujus ſymbolo equus ſemper habitus fuerit. Verum circenſes datos denotari longe probabilius: nam & in dyptichis Leodienſi & Bituricenſi equos dextra ductos, quos inde *dextrarios* noſtri appellarunt, ad circenſes ludos licet intueri, ab ipſis, a quibus edebantur, aurigis diſtributi. Quod præter Symmachum ſatis innuit Capitolinus in Gordiano; ubi de ejus adhuc privati conſulatu: *Equos Siculos & Cappadoces, permittentibus Imperatoribus, factionibus diviſit, & per hæc populo ſatis carus, qui ſemper talibus commovetur.* Et Marcellinus Comes de conſulatu Juſtiniani: *Numeroſos præterea, phaleratoſque in circo caballos jam donatis quoque impertivit aurigis, una duntaxat, ultimaque mappa inſanienti populo denegata.* Ejuſmodi porro cum equo nummos Claudii & Numeriani Imperatorum exhibet idem vir eruditiſſimus. Alium Conſtantini nobiliſſimi Cæſaris, cuſum anno votorum vicennaliorum 20. qui pro lemmate BEATA TRANQUILLITAS præfert; ex qua quidem inſcriptione perperam Conſtantino Magno affictus videtur, quum Cæſaream is dignitatem paulo ultra biennium tenuerit, Cæſar, quo pater Auguſtus dictus eſt, anno renuntiatus, ipſoque poſt annos duos & tres menſes extincto, Imperator pariter appellatus: ac proinde vota pro vicennalibus Conſtantini M. Cæſaris ſolvi non potuere, qui ad ejuſdem dignitatis decennium non pervenerat: ex quo Conſtantini junioris eſſe par eſt credere, in cujus nummis eadem vota in cippo etiam exarata leguntur, ſed cum additione IUN. quæ in hoc abeſt. Neque tamen Conſtantinus junior conſulatum geſſit hoc Cæſareæ dignitatis votorum vicennaliorum anno, qui in Chriſti 326. cadit, adeo ut ex hiſce adpictis equis circenſes in conſulatibus non ſemper, ſed in votorum nuncupatione interdum datos liceat colligere. Idem dicendum videtur de Criſpi Nobiliſſimi Cæſaris nummo, anno pariter votorum vicennaliorum cuſo, quo conſulis dignitatem etiam

Triſt. tom. 3. p. 191. 316.
Symmach. l. 4. Ep. 8:
Capitolin.
Marcell. Com. p. 60.

D non

non obtinuit. Ita denique effingitur Jovianus in medallione, quem ſuo loco delineamus,

§. XV.

NIMBUS.

Circulis; ſanctitatis apud nos indicibus, ambiri innuimus capita Imperatorum Conſtantii ac Conſtantis, & Theodoſii junioris, ac Placidii Valentiniani in eorum nummis conſularibus. Qui quidem circuli videntur conſularis dignitatis inſignibus accenſeri a Mamertino in Panegyrico Maximiano dicto: *Trabeæ veſtræ triumphales, & ſellæ curules, & hæc obſequiorum ſtipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, veſtrorum ſunt ornamenta meritorum*. Nam quod Latini *nimbum* dicunt, alii *lumen* appellant, ut Servius ad illud 2. Æneid. ubi de Pallade:

Mamert. n. 3.

——nimbo effulgens, & Gorgone ſæva.

Servius.

Id eſt, inquit, *nube divina: eſt enim fulvidum lumen, quod capita deorum tinguit*. Ita etiam Honorius Auguſtodunenſis: *Lumina, quæ circa capita Sanctorum in modum circuli depinguntur, deſignant, quod lumine æterni ſplendoris coronati fruuntur. Idcirco vero ſecundum formam rotundi ſcuti pinguntur, quia divina protectione, ut ſcuto, nunc muniuntur*. De nimbo ita rurſum Servius ad illud ex 3. Æneid.

Honor. Auguſt. l. 1. c. 133.

Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Proprie, inquit, *nimbus eſt, qui deorum vel Imperatorum capita, quaſi clara nebula nubere fingitur*. Et Iſidorus: *Lumen, quod circa Angelorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licet & nimbus ſit denſitas nubis*. Sed & quod in Anaſtaſii conſulis utroq; diptycho, Leodienſi ſcilicet & Bituricenſi, affingitur, in conchæ figuram radiatum, nimbus videtur. Ejuſmodi igitur luminoſis circulis capita ſua ambiri Auguſti voluere, iis etiam poſtea conſulibus communicatis, ut divinitatis ſpeciem quandam ſibi aſſererent, quum nimbis, ſeu claris nubibus deos ſuos ita in picturis ac tabellis ambirent. Hinc tam frequens divinitatis, numinis, ac æternitatis ab iis uſurpata vocabula & epitheta, quibus plenæ ſunt Imperatorum Leges, locis pridem ab aliis indicatis. Verum hæc veniam aliquam merentur in Auguſtis, quorum adeo ampla fuit poteſtas, ſi recentiorum Imperatorum expendatur ambitio, qui hominum omnium vaniſſimi, ac omni facinorum genere contaminatiſſimi, provinciis etiam ſuis pene exuti, & intra Urbis mœnia, paucorumque circumjacentium oppidorum limites coërciti,

Iſid. l. 19. c. 31.

Fileſac. l. 1. de Idololatr. Polit. c. 1.

San-

Sanctos ſeſe a ſubditis, atque adeo ab ipſis Conſtantinopolitanis Patriarchis cæteriſque Pontificibus compellari voluerunt, ut docemur ex Pachymere; cum eundem titulum Summo Romæ Pontifici denegarent, quod tradit idem Scriptor: contra quam Magnus ipſe Conſtantinus, qui *Sanctum* ſe, vel certe *Divum*, appellari prorſus renuit, ut tradit Juvencus libr. 4. Hiſtoriæ Evangelicæ extremo:

> *Hæc mihi pax Chriſti tribuit, pax hæc mihi ſæcli,*
> *Quam fovet indulgens terræ regnator apertæ,*
> *Conſtantinus adeſt, cui gratia digna merenti;*
> *Qui ſolus Regum ſacri ſibi nominis horret*
> *Imponi pondus, quo juſtis dignior actis*
> *Æternam capiat divina in ſæcula vitam.*

Pachym. l. 6. c. 31. l. 10. c. 11. 29. 32. Id. l. 9. c. 5.

Hinc formula compellationis vulgata, δέσποτα μου ἅγιε, quam obſervare licet non ſemel in Rationali Peræquatorum ſub Alexio Comneno exarato, Codino, & aliis Scriptoribus Byzantinis. Jure igitur Iſaacium Angelum ſuggillabat Fridericus I. Imperator ejus Legatos alloquens: *Dominus veſter Sanctum ſe appellat: mirabilis eſt ſanctitas, quæ ſanctos viros, honeſtos, religioſos, benigne, utpote fideles, nuncios in oſcula pacis exceptos, in quorum ore non eſt inventum mendacium, nec iniquitas, ſubito conſuevit incarcerare, & fame ac nuditate uſque ad mortem macerare. Longe faciat a nobis Deus talem ſanctitatem.*

Cod. de Off. c. 4. n. 31. c. 8. n. 2. Tagemo Patav.

Atque hæc quidem de conſularis dignitatis inſignibus; ſed quando illa demum deſierit apud Byzantinos, non omnino planum eſt. Illud conſtat, conſulum ordinariorum extinctam dignitatem ſub Juſtiniano, quam ſibi ſolis aſſeruere poſtmodum Imperatores ipſi, qui perinde ac jam olim Vitellius, hac videntur ratione *conſulis perpetui* titulum ſibi adrogaſſe. Quod & ipſe Juſtinianus exerte ait: Τῷ μὲν βασιλεῖ διηνεκὴς ὕπεστιν ὑπατεία, πᾶσι πόλεσί τε ϗ δήμοις ϗ ἔθνεσι: ϗ ἐφ' ἑκάστης τὰ δοκοῦντα διανέμοντι προσέρχεται δὲ, ἡνίκα αὐτὸς νεύσειεν, ἡ στολή: Quibus quidem verbis hoc voluit Juſtinianus, ut vir doctiſſimus cenſet, quum perpetuum conſulatum Imperator gerat, vi ſcilicet ipſa, quatenus omnibus civitatibus, populis, gentibuſque ſeu provinciis, vel pro arbitrio jus reddit, vel imitatione conſulum largitur munera, & ſubditis ſuis, quæ collibitum eſt, diſtribuit, ſtolam tamen conſularem aliaque inſignia Principi accedere, cum ipſe annuerit. Primus autem Gordianus Imperator veſtes conſulares, *palmatam tunicam*, & *togam pictam* privatus ſuas fecit, ut auctor eſt Capitolinus. Poſt conſulatum

Conſulatis dignitas quando deſiit. Grut. 239. 1. Nov. 5. P. Faber Sanjorian. Capitolin.

igitur

igitur Baſilii junioris, qui ſolus magiſtratum iniit anno 14. Juſtiniani, Chriſti 541. nullus conſul ordinarius creatus eſt: quod
Procop. in Anecdot. c. 26. Juſtiniani avaritiæ adſcribit Procopius: ſed anni numerati ſunt ab ejus conſulatu hac formula: *Poſt Conſulatum Baſilii Junioris anno* 1. 2. & ſic deinceps uſque ad 25. qui incidit in annum,
Coripp: l. 4. Marius. Aventic. quo Juſtinianus extinctus eſt. Tum enim Juſtinus junior conſulatum iniit, cujus ſolemnem apparatum, & *proceſſum* pluribus deſcripſit Corippus; & quoad vixit, hanc dignitatem ſibi ſoli adſeruit, annis ita recenſitis, ut eſt apud Marium Aventicenſem, *anno* 2. 3. *&* 4. *&c. conſulatus Juſtini Junioris Auguſti*. In
Novella Juſtin. Chronico Alexandrino ſic ejuſdem recenſuntur anni: *Anno* 1. *Juſtini poſt conſulatum Juſtini junioris ſolius*, & ita deinceps uſque
Chr. Alex. ad annum, quo obiit. Verum adſcriptæ novellis Juſtini conſtitutionibus, tum a Scrimgero, tum a Franciſco Pithœo poſt Julianum anteceſſorem editis, ſubſcriptiones, in recenſendis conſulatus Juſtini annis, nullatenus ſibi cohærent, adeo ut mendis haud carere in pleriſque liceat ſuſpicari. De hinc idem Tiberius imperium & conſulatum excepit, ejuſque anni hoc modo numerantur in eodem Chronico Alexandrino: *Ind.* 12. *Tiber.* 2. *poſt conſulatum Tiberii novi Conſtantini iterum ſolius*. Deinde anno ſecundo: *Anno Tiber.* 2. *poſt conſulatum Tiberii novi Conſtantini iterum ſolius*. Deinde, *tertium ſolius*. Verum longe aliter anni Imperii Tiberii Auguſti exarati interdum leguntur. Quippe pragmaticum ejuſdem Tiberii *de filiis colonorum*, editum ab eodem Pi-
Tom. 2. Analect. p. 11. thœo, datum dicitur *anno octavo, & poſt conſulatum ejus anno tertio*. Præterea vetus ſcheda adſcripta Collectaneo ex libris s. Auguſtini ab Eugippio ſcripto, a viro doctiſſimo Joanne Mabillonio edita: *Ego Petrus notarius Eccleſiæ catholicæ Neapolitanæ, ut potui, emendavi ſub die iduum Decembrium, Imperatore Domino noſtro Tiberio Conſtantinopolis Auguſti anno ſeptimo, poſt conſulatum ejuſdem Auguſti anno tertio, indictione quinta decima, obſidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem*. Unde plane colligitur annos Imperii auſpicatum Tiberium a 7. Sept. ind. 8. an. 574. quo Cæſar & Imperii ſucceſſor dictus eſt a Juſtino. Eo mortuo Mauricius Imperium iniit, anno Chriſti 582. quo conſul defuit, ut eſt in Chronico Alexandrino: *ἰνδ. α΄ πρῶτος ἐνιαυτὸς ἀνύπατος, καὶ ἐν κοινοῦ δόγματος ἐγράφη. Μετὰ ὑπατείαν Τιβερίου Κωνσταντίνου*
Beda l. 1. Hiſt. Eccl. c. 24. *τοῦ τῆς θείας λήξεως ἔτους τετάρτου*. *Indictio prima, primus annus caruit conſulibus; atque ex communi decreto ſcriptum eſt: Poſt conſulatum divæ memoriæ Tiberii Conſtantini anno quarto*; at ſequenti conſulatum iniit Mauricius ſolus. Ex hinc, qui excepere

Mauri-

Mauricii anni ſic numerati: *Anno 2. 3. &c. poſt Conſulatum Mauricii Auguſti ſolius*: atque ita deinceps uſque ad 20. quo a Phoca tyranno eſt interemptus, qui ſtatim conſulatum cum imperio adiit. Ejus autem primus imperii annus ſic in Actis publicis conſignatus eſt: *Conſule Phoca ſolo*. Secundus vero, *poſt conſulatum Phocæ Auguſti*. At tertius ſic inſcribitur: *Poſt conſulatum Phocæ Auguſti primum*. Deinde quartus: *Poſt conſulatum Phocæ Auguſti ſecundum*, & ſic deinceps uſque ad octavum, qui inſcriptus eſt: *Poſt conſulatum Phocæ Auguſti ſextum*, quo & neci datus eſt ab Heraclio. Sed cur primus Phocæ conſulatus in tertium Imperii annum videatur rejici, cum çonſulatus ejuſdem Imperatoris primo & ſecundo mentio facta fuerit, fateor me non aſſequi. Exin idem Heraclius Imperium auſpiciatus eſt indictione 14. Octobr. 7. a quo quidem die ad 13. Januarii in publicis bulis adſcriptum tantum: *Anno primo Heraclii Imperatoris*. Sed poſtea ab eodem die ad ultimum Decembris decimæ quintæ indictionis, additum: *Et conſulatu ejuſdem religioſiſſimi domini noſtri*. Nam licet, ait auctor Chronici Alexandrini, in publicum curru vectus non proceſſerit, illud tamen tempus ejus conſulatui adſcriptum eſt. Annus deinde ſecundus Heraclii ſic notatus: *Secundo poſt conſulatum Heraclii Auguſti*. Mox a 22. Januarii, quo filius Conſtantinus a patre dictus eſt Imperator indictione 2. ſtatutum eſt, ut poſt verba iſta ſolemnia: *In nomine*, ſcriberetur, *Imperii divorum dominorum noſtrorum & beneficentiſſimorum Flavii Heraclii piiſſimi anno tertio, poſt Conſulatum ejus anno ſecundo & Flavii Novi Conſtantini a Deo protecti filii ejus anno 1. ſemper Auguſtorum, & Imperatorum*; & ſic deinceps uſque ad obitum Heraclii: quo etiam imperante, Heraclius Junior, qui & Novus Conſtantinus eſt appellatus, Januarii 1. anno Chriſti 617. & Heracleonas, qui & Heraclius, circa annum ſexcenteſimum quadrageſimum a patre conſules renuntiati ſunt, ut narrat Nicephorus Conſtantinopolitanus; tametſi nomine tenus, ut videtur, quum omnes Heraclii parentis anni: *Poſt ejus conſulatum*, formulam præferant, nulla filiorum conſulatus facta mentione. Mortuo igitur Heraclio, Heraclius alter qui & Conſtantinus nuncupatus eſt, vulgoque Conſtans vocatur a Scriptoribus, ejuſdem Heraclii ex filio Heraclio juniore Novo Conſtantino nepos, Imperatorium titulum adeptus menſe Junio Indict. 14. poſt patris obitum ſequenti indictione conſularem dignitatem iniit. Extat enim epiſtola Theodori PP. ad Babolenum Bobienſem Abbatem, *data quarto Nonas Maji, imperii Domini piiſſimi Auguſti Conſtantini anno ſecundo, conſulatus primo*

Chr. Alex.

Synodus. VIII. Act 1. Jus Græc. Rom. p. 83. in margine. Niceph. C. P.

Vghell. t. 4. Ital. ſacr. p. 1331. Margarinus in Bullario.

Caſin. p. 2. *primo, indictione prima*. Unde colligitur conſulatum iniſſe 1.
Baron. anno 713. n. 6. Januarii anno imperii 2. quod menſe Junio 15. indictionis inierat, quum tertius menſe Junio inciperet indictione eadem prima.
Othlonus l. 2. De Vita S. Boniſ. c. 5. Exinde Acta liberatæ a dæmonio virginis an. 713. apud Baronium conſulatus Anaſtaſii, ſeu Artemii Imperatoris, men-
Baron. an. 745. n: 23. Bullar. Caſinen. to. 2. p: 8. tionem agunt; quorum initium ita concipitur: *Imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Anaſtaſio magno Imperatore anno primo, & poſt conſulatum ejuſdem Serenitatis anno primo &c.* Concilium Romanum ſub Gregorio II. PP. an. 721. celebratum dicitur, in ejus præfatione: *Imperante Domino piiſſimo Auguſto Leone a Deo coronato magno & pacifico Imperatore anno VI. poſt conſulatum vero ejus anno XVI. ſed & Conſtantino Novo Imperatore ejus filio anno II. menſe Aprili indictione IV.* Ubi indubie delenda litera numeralis X. tametſi in ſubſcriptione rurſum reperiatur. Copronymus mortuo Leone parente anno 741. Junii 18. conſularem titulum pariter ſibi adſcripſit, quod præ cæteris teſtatur inſcriptio Romanæ Synodi actæ ſub Zacharia PP. anno 744.
In Stemmat. Byzant. menſis Octobris 25. indict. 14. *Imperante Domino piiſſiſimo Auguſto Conſtantino Imperatore anno 26. poſt conſulatum ejus anno quinto.* Ubi annus Imperii numeratur ab anno, quo Imperator a patre dictus eſt; conſulatus vero ab eo, quo in ſolidum Auguſtus eſt factus eo extincto. Sed conſulatus copronymi notam abeſſe ab aliis codd. MSS. obſervat Baronius. Certe in epiſtolis ejuſdem Zachariæ Pontificis conſulatus annus non adſcribitur, ſed tantum imperii initi ab prima inauguratione, & a patris obitu, hac formula: *Imperante Domino piiſſimo Auguſto a Deo coronato, magno Imperatore, anno 32. Imperii ejus anno 11. indictione 5.* Ita Artabaſdus arrepta poſt ſoceri Leonis mortem ſuprema dignitate conſul etiam dictus eſt, quod docet inſcriptio a nobis relata in filii Nicephori elogio. Leonem vero ipſum conſularem dignitatem iniiſſe evincunt ejus nummi, in quibus cum loro & mappa, ejuſdem dignitatis inſignibus effictus conſpicitur: quum aliquot
Vide Gloſſ. in Conſulatus. alii, qui eum excepere Auguſti, non cum mappa, ſed cum loro tantum effingantur: ita tamen ut incertum maneat an revera conſulis titulum ſibi reſervarint. Hæc neceſſario de conſulari dignitate hoc loco inſerenda duximus, ut cur conſularia inſignia ſibi adrogarint in nummis ſuis ſequioris ævi Auguſti planum fieret. (*a*)

§. XVI.

(a) De nimbo, cujus mentionem facit in hoc §. noſter auctor, videndus omnino liber, cui titulus: *Sculture, e pitture eſtratte da' cimiterj* &c. tom. 3. pag. 88. Hoc nimbo ornantur capita nonnullorum heroum in Codicibus Vaticanis, qui Virgilii opera continent.

§. XVI.

CÆSAREA INSIGNIA.

QUÆ quidem hactenus dicta ſunt, Auguſtorum aut Cæſarum qui conſulari dignitate florebant, veſtes ac indumenta ſpectant. At cum alia Cæſareæ atque Imperatoriæ etiam Majeſtatis in ævi ſequioris nummis occurrant inſignia, quæ vix aut raro habentur in eorum numiſmatibus, qui Conſtantinum præceſſerunt, de iis quædam perinde videntur præmittenda. Ut autem a Cæſarum diadematibus initium ducatur, ex quo a Trajano, adſcito ad Imperium Hadriano, *diviſa nomina Cæſarum atque Auguſti, inductumque in rempublicam, uti duo ſeu plures ſummæ potentiæ diſſimiles, cognomento ac poteſtate diſpari eſſent*, ut ait Aurelius Victor, ii non modo *Imperatorii muricis fulgore flagrarunt*, ut verbis utar Ammiani, ſed & laurea & diademate donati ſunt, quod ex eorum nummis colligitur, ubi interdum nuda faſcia aut tænia caput cinguntur, ut Conſtantinus junior in eo, qui inſcriptionem præfert: PRINCIPI IUVENTUTIS: interdum corona radiata, ut Conſtantius Clorus in compluribus, præterea Licinius junior in altero, cui inſcriptum: VIRTUS EXERCIT. & Conſtantius Conſtantini M. filius in aureo, cujus averſa pars typo caret. Denique Juliani Cæſaris caput, eodem, quo is poſtmodum Imperator uſus eſt, diademate, duplici ſcilicet margaritarum linea cum lapillo ad frontem grandiori, exornatum exhibet ejuſdem votorum quinquennaliorum nummus. Ex quibus prorſus evaneſcit viri doctiſſimi conjectura, qui Cæſares diademate uſos negat, quod contra evincit etiam Conſtantini Magni nummus ab ipſomet, Triſtano, & Gretzero deſcriptus, in quo Criſpus & Conſtantinus junior filii cum gemmato diademate effinguntur (1). Et ſane diadema Cæſaribus tribuere Zonaram, Theophanem, Manaſſem, Glycam, & alios a nobis haud ita pridem eſt obſervatum ad Joinvillam, ubi plura de Imperatorum ac Regum coronis congeſſimus: quod firmat præterea Euſebius. Nam quod ex Scriptoribus aliis diadema ſoli Auguſto faſtigio vindicatur, id verum omnino: quum in Auguſtis Imperatoriæ, in Cæſaribus Cæſareæ dignitatis ſymbolum haberetur.

[Margin: Victor Schotti. — Lib. 15 p. 49. — Spanheim. diſſert. 2. p. 682. — Diſſert. 24. — Euſeb. l. 1. De Vita Conſtant. c. 18.]

§. XVII.

---

(1) In muſeo Mediceo Florentiæ Conſtantini M. protome marmorea conſpicitur diademate gemmato exornata.

§. XVII.

CAMELAUCIUM.

VArias deinde diadematum ſpecies in Imperatorum Conſtantinopolitanorum monetis, priſcis haud cognitas, intueri licet, in quibus præ ceteris illud conſpicuum eſt, quo Conſtantini & ſucceſſorum capita teguntur. Calyptræ enim ſpeciem præfert, qua totum caput ambitur, vel caſſidis, apice, quem τῦφαν vocabant, , decoratæ: quam quidem ab ipſo Conſtantino adinventam auctor eſt Polæmeus Silvius in Laterculo: *Conſtantinus,* inquit, *ſenior, qui Chriſtianæ religionis miniſtros privilegiis communivit, diadema capiti ſuo propter refluentes de propria capillos (pro qua re ſaponis ejuſdem cognominis ordinata confectio eſt) quo conſtringerentur, invenit, cujus more hodie cuſtoditur.* A Conſtantino igitur inductus iſtius diadematis uſus ad poſteros promanavit, non tamen ut geſtatum eſt a Conſtantino, ſed aliquanto diverſi: quod ex illius numiſmatibus licet advertere, ac duobus potiſſimum, priore, cujus averſæ parti inſcriptum: SOLI INVICTO COMITI: & altero, in quo pro lemmate eſt VICTORIAE LAETAE PRINCIPUM. Præterquam enim quod more caſſidum, ſub mento Conſtantinianum iſtud diadema alligatur, qui imminet apex, didiverſus eſt ab eo qui poſtmodum eidem calyptræ ſuperponitur in ſucceſſorum Imperatorum nummis, & qua ex iis primus Conſtans Conſtantini M. filius conſpicuus effictus eſt in eo numiſmate votivo, quod in clypeo ſcriptum exhibet VOT. XXX. MULT. XL. cujuſmodi, qui ſubſecuti ſunt, Auguſtos uſos paſſim: teſtantur eorum nummi. Sed quum de hocce diademate, cæteriſque fere ævi ſequioris Auguſtorum coronis loco jam indicato copioſe diſſeruerimus, his omiſſis juvat tantum monere, poſteriores Auguſtos diademata ſua fere ſemper cruce decoraſſe, cujus moris primus, ex nummis, auctor colligitur Juſtinus, quem ſecuti ſunt Tiberius, Mauricius, Phocas, & ceæteri, quorum crucigeros omnes pridem collegerunt Lipſius & Gretzerus.

Gretz. de Cruce.

§. XVIII.

§. XVIII.

GLOBUS CRUCIGER.

SED & globos cruce perinde inſignitos geſtant in iiſdem Imperatores chriſtiani, quos prioris ævi Auguſti nudos deferebant, quibus ſe dominos Orbis indicarent. *Pilam*, inquit Iſidorus, *in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus, propter nationes ſibi in cuncto Orbe ſubjectas, ut magis figuram Orbis oſtenderet.* Idipſum præterea in nummis præſtitit, in quibus Orbem ſive globum deſcribi curavit: ex quo uſus deinceps invaluit, ut aliquot ex iis qui ſubſecuti ſunt. Imperatores in ſuis pariter monetis effingi ſe pariter voluerunt cum globo in dextra, quo, ut diximus, univerſi Orbis Imperium adeptos ſe denotarent: hoc enim ſymbolo teretem terræ figuram ſemper adumbrarunt. Hinc Martianus Capella *duos globoſos orbes, quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextra porrectiore corripuiſſe* Jovem fingit, eoque habitu in deorum conſiſtorio conſediſſe, quibus cæli & terræ imperium deſignaretur. Ita auctor eſt Codinus, ſtetiſſe Conſtantinopoli Jovis ejuſdem ſtatuam, quæ globos tres dextra tenebat, quia tria, inquit, Mundi climata illius ſubdita dominatui indicarent. Narrat Ammianus *Maximiani ſtatuam Cæſaris Antiochiæ, locatam in veſtibulo Regiæ, amiſiſſe repente ſphæram æream formatam in ſpeciem poli, quam geſtabat.* Imperatores vero, Mundi ſe dominos appellaſſe, ſatis declarant Caracallæ & Didii Juliani nummi, in quibus uterque globum manu geſtat cum hac epigraphe, RECTOR ORBIS. Et Conſtantius in obeliſci Romani inſcriptione, DOMINUS MUNDI dicitur, quam quidem appellationem affectaſſe præ cæteris tradit Ammianus, ſcribens *confeſtim a juſtitia ita declinaſſe intemperanter, ut Æternitatem meam aliquoties ſubſereret ipſe dictando, ſcribendoque propria manu Orbis totius ſe dominum appellaret.* Sic Juliano in vetere inſcriptione idem titulus datus legitur: & apud eundem Ammianum, Valentianus *Orbis terrarum dominus* appellatur a quodam Theodoſio magiſtro militum. Scribit Baſilius Seleuciæ epiſcopus, qui Imperatorum imagines aſpiciunt, cum ſtupore demirari chlamydem marino flore collucentem, ac diadema lapillorum lumine coruſcans: tum, χεῖρα τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, *manum denique, quæ Orbem terrarum in modum ſphæræ formatum*

Iſid. l. 18. c. 3.
Martian. Cap. l. 1.
Codin. Orig.
Ammian. l. 25.
Biæus ad Auguſt. p. 5
Ammian. l. 15.
Grut. 1086. 7.
Ammian. l. 29.
Baſil. Seleuc. ſerm. 2. p. 9.

digi-

digitis geſtare creditur. Ejuſmodi globis in nummis effictis inſiſtunt interdum Victoriolæ, laureas coronas porrigentes Imperatori, interdum uſus cruciculæ. Sed poſterioris iſtius uſus notam ante Valentiniani tempora in iisdem vix reperire eſt, tametſi crucis figura variis in locis impreſſa poſt Conſtantinum obſervetur: niſi ad Conſtantinum aut Conſtantium filium referenda ſit gemma, cujus ectypon extat in Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, in qua inſculptus globus cruciger, cum **A.** & Ω characteribus,
P. 18. Orpheus hymno in Jovem. qui DEO adſcribi ſolent, qui, quod de Jove dixit Orpheus, eſt ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτή, & hiſce aliis in circuitu, SAL. GEN. HUM. CONST. id eſt, ut interpetratur idem Chalucius: *Conſtantius ſalus generis humani*, quomodo in nummis indigitantur M. Lepidus, C. Cæſar, Galba, & aliquot alii; niſi hæc ad crucem referri debeant, quod idem cenſet, atque ſuadere videntur characteres, CONST. globo crucigero ſubjecti, quibus forte Conſtantiopolis intelligitur, ut in primo nummo Juſtini junioris aureo, in quo pene ſimilis effingitur figura. In hoc porro nummo aureo Valentiniani, quem deſcripſimus, ſedet figura ſtolata & galeata, qua Roma fortean aut Conſtantinopolis adumbratur, ſiniſtra haſtam, dextra globum tenens, cui crux inſiſtit. Exhinc crucigeros globos in utriuſque Theodoſii, & aliorum, qui ſubjecti ſunt, numiſmatibus conſpicimus. Quin & equeſtris Juſtiniani in Auguſtæo poſita ſtatua ſimilem globum ſiniſtra
Procop. l. de Æd. c. 2. continuit, ut exerte habet Procopius: ἔχει δὲ, inquit, οὔτε ξίφος, οὔτε δοράτιον, οὔτε ἄλλο τῶν ὅπλων οὐδέν. ἀλλά σταυρὸς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πόλου ἐπίκειται, δι' οὗ δὴ τήν τε βασιλείαν καὶ τὸ τοῦ πολέμου πεποίρισται κράτος, *non gladium, non haſtam, aliudve geſtat armorum genus, ſed crucem globo impoſitam, cujus opera imperium ac belli victoriam adeptus eſt*. Similia ferme habent Cedrenus, Suidas, Glycas, Codinus, & Georgius Pachymeres in ejuſdem ſtatuæ deſcriptione MS. ac Suidas quidem de globi crucigeri iſtius ſignificatu hæc commmentatur: καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος τοῦ σταυροῦ ἐν αὐτῇ, προσημαίνοντος ὡς διὰ τῆς εἰς σταυρὸν πίστεως, τῆς γῆς ἐγκρατὴς ἐγεγόνει· σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκὶ προσηλωθέντα θεόν *Læva quidem manu globum tenet, cui crux infixa eſt, quæ ſignificat ipſum propter fidem in crucem, terræ Dominum factum. Globus enim is terra eſt propter rotundam ipſius figuram: fides vero eſt ipſa crux, ob incarnatum Deum illi clavis affixum*.

§. XIX.

§. XIX.

GLOBUS CRUCIGER INTER INSIGNIA IMPERATOR. OCCIDIT.

A Bizantinis & Orientalibus Auguſtis tranſiit ad Occidentales globus iſte cruciger : nam Carolus Calvus hunc ſiniſtra geſtat in ejus imagine quam delineari curavit vir clariſſimus Steph. Baluzius, tametſi forte necdum Imperator. Henrico II. Imperatori, ut Auctor eſt Glaber Rodulphus, ſub annum 1013. Benedictus VIII. PP. ſimilem globum, a ſe vel inventum, vel compactum obtulit: *Præcepit fabricari*, inquit ille, *quaſi aureum pomum, atque circumdari per quadrum pretioſiſſimis quibuſque gemmis, ac deſuper auream crucem inſeri. Erat autem inſtar ſpeciei bujus mondanæ molis, quæ videlicet in quadam rotunditate conſiſtere perhibetur, ut dum ſiquidem illud reſpiceret Princeps terreni Imperii, foret ei documentum non aliter debere imperare vel militare in Mundo, quam ut dignus haberetur vivificæ Crucis tueri vexillo.* Neque ab his abſona habet de crucigeri iſtius Imperatorii ſymboli ſignificatu Chronicon Flandriæ vernaculum, ubi de coronatione Imperatoris Henrici Luxemburgii ſub annum 1308. *Et li mirent en la main seneſtre une pomme de fin or, & une croix deſſus, en ſignificance que la pomme, qui eſtoit toute ronde, ſignifie le monde de quoi il eſtoit ſouverain gouverneur: & la Croix ſignifioit que toudis il eut la paſſion de noſtre Seigneur en memoire.* Similia etiam tradit Gotifridus Viterbienſis, qui globum iſtum *pallam* appellatum ſcribit; a Theutonico fortè *Paleyen*, quod orbem ſonat: vel a Gallico *balle*.

Glaber. l. 1. c. ult.

Chron. Flandr. c. 51.
V. Knyghtonum p. 2572.
Gotefrid. Viterb. in Panth.

Aureus iſte globus pomum vel palla vocatur,
Unde figuratum Mundum geſtare putatur,
Quando coronatur palla ferenda datur.

Infra:

Crux ſupereſt pomo cœli ſuper inſita dono, &c.
Crux & palla ſimul pariter connexa tenentur:
Hæc magis, illa minus parte reverenda videntur,
Hæc ferit, hæc ſanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis pugno concludere regna,
Significata Crucis tibi ſunt reverenter habenda:
Servulus eſto Dei, qui tua ſceptra regit.

Atque hæc fuit utriuſque, maxime Occidentalis Imperii Auguſtorum pietas, ut inter dignitatis ſuæ ſymbola crucem ſibi præferri

Coquil. in Hiſt. or. Conr. Vſp. Aſſertor Gall.

 ferri

Hiſt. S.Martin. de Camp. Hoved. Walſingh. p. 196. Monſtrel. 1. vol. c. 166. Chr. Petri Reg. Arag: l. 2. c: 10 Montaner. c. 297. Niver. p. 322. Cron. in Polon. l. 2. Ieſſen in relat. de Coronat. Reg. Math. Geſta Innocent. III. p. 134. 135. Epiſt. Martini IV. PP. tom. 5. Hiſt. Franc. p. 878. 10. Merc. Gall. p. 94.

ferri, & globum, cui crux, in quam oculos defigerent, inſiſteret, geſtare voluerint. Narrat Conradus Uſpergenſis Henrico V. in Imperatorem electo tradidiſſe parentem *Regalia vel Imperialia inſignia, crucem ſcilicet & lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam*. Quem quidem globum crucigerum tenendi, ac Imperatori, quum inauguratur, porrigendi, Comiti Palatino Rheni, ex bulla aurea Caroli IV. Imperatoris, munus incumbit, qui ita novum Auguſtum compellat: *Accipito globum ſphericum, & omnes terræ nationes Romano Imperio ſubjicito*. Neque tamen Imperatoribus proprius ac peculiaris fuit globus inter ſupremæ dignitatis ſymbola: nam & geſtaſſe Reges noſtros, nudos tamen, teſtatur Roberti Regis ſigillum, apud Dominicum & alios, ut Reges Angliæ Rogerus Hovedenus, Thomas Walſinghamus, & Monſtrelletus. Etiam crucigeros detuliſſe Hieroſolimitanos Reges ſcribit Coquillius; Poloniæ, Cromerus; Hungariæ, Jeſſenius; & Daniæ, Hogembergius. Sed & *pomum* inter Regum Aragonenſium inſignia recenſent Geſta Innocentii III. PP. ut & Petrus ipſe Rex Aragonum in Chronico, quod de rebus a ſe geſtis conſcripſit. Sic autem deſcribitur a Raimundo Montanerio in Hiſtoria Regum Aragonum, ubi de coronatione Alphonſi Regis: *E lo pom era d' aur, e havia al cap una flaur ab peres precioſes, è ſobre la flor una eren molt ricament ordonada de peres precioſes*. Octavianus Sangelaſius in Viridario Honoris, ait Carolum VIII. poſt fugatum Alphonſum, Neapolim ingreſſum, *comme Roy de France, de Cecille, & de Iheruſalem, & qu'il fiſt grant triomphe & excellence en habillement Imperial nommé & appellé Auguſte, & tenoit la pomme d'or ronde en ſa main droite, & à l'autre main ſon ſceptre &c.* At quum globus cruciger pro Imperatorio præſertim ſymbolo hactenus habitus ſit, Franci noſtri in Regiarum puellarum commutatione acta anno 1614. quum coronam globo crucigero in apice decoratam, Hiſpanici Regis armorum inſignibus adpoſitam in Hiſpanorum tabernaculis conſpexiſſent, in auguſto iſto commercio ulterius progredi recuſarunt, donec amoveretur; ne hocce ſymbolo prærogativam aliquam in Francos ſibi arrogare viderentur Hiſpani.

§. XX.

§. XX.

LABARUM.

IN inferioris ævi prætereà numiſmatibus vexillum militare, quod *Labarum* appellant, ab ipſis Principibus ſæpe geſtari ac teneri advertimus. Illud autem ita effictum eſt, ut penſilis pannus fimbriis aliiſque ornamentis inſtructus, & tranſverſario, antennæ ſpecie ligno affixus, a ſuprema conti parte funiculis dependeat. Id porro etſi non omnino nuperum, & ante Conſtantini ævum cognitum, Labari tamen nomenclatura nonniſi apud Sciptores, qui aut ipſius ætate, aut poſtea floruerunt, vix cognita vel uſurpata; adeo ut in dubio ſit an Romanorum proprium vexillum fuerit, an vero illud ii a nationibus barbaris acceperint, quod poſtremum exiſtimare prorſus licet. Nam quod aliquando in priorum Imperatorum nummis effictum occurrat, non propterea exiſtimandum eſt Romanorum fuiſſe: ſed ita in iis exhibetur, ut quibus id vexilli proprium fuit, gentes domitas fere ſemper denotet. Proſtant tria Auguſti numiſmata, in quorum duobus figura nuda galeata dextra Labarum, ſeu contum cum quadrato ſiparo fimbriato tenet, cum hocce lemmate, VOT SVSC PRO SAL ET RED IOM SACR. Id eſt: *vota ſuſcepta pro ſalute & reditu Iovi optimo maximo ſacrum*. Cuſi nempe bini hi nummi dum Auguſtus bella cum Germanis gereret, de quibus actum ab eo triumphum, vel certe partam victoriam, indicat alter, in quo ſcuta Germanica bina (cujus modi viſuntur in Vitellis Domitiani, Antonini, & aliorum monetis) decuſſatim cum ſpiculis poſita, medio inter utrunque ſtante Labaro. Cui ſimilis pene proſtrat alter Domitiani cum inſcriptione: DE GER. Neque alia exprimitur figura in Arcu triumphali Marii Avenonienſi, in quo ſpolia de Cimbris, Germaniæ populis effinguntur cum eorundem vexillis & ſcutis. Unde nuper detectum Arcum illum triumphalem, tribus portis inſignem, Remis urbe Galliarum celeberrima, a quodam ex iis Auguſtis, qui de Germanis victorias adepti ſunt, erectum par eſt credere: in cujus quatuor μεσοςύλοις conſpiciuntur rotundi clypei, in quibus effictum Imperatoris caput, ſed temporum injuria ita deformatum, ut cujus fuerit divinare non liceat. Supra clypeos, qui in mediis duobus intercolumniis deſcribuntur, efficta conſpiciuntur bina Labara decuſſatim poſita, quorum haſtilibus, ſub ſiparo, affixi ſunt clypeoli alii cum Imperatoris imagine. In extremis vero inter-

Apud Bizum p. 10. 17.

Idem p. 11. 46.

Joſeph. de la Piſc.

intercolumniis, loco Labarorum deſcribuntur bini caducei decuſſatim pariter poſiti: ex quibus ſatis conſtat erectum Arcum iſtum triumphalem, pace poſt devictos Germanos conſecuta. Sed an Julii Cæſaris, uti vult Bergerius, vel Juliani Parabatæ opus ſit, quod innuere videtur vir clariſſimus, cujus ſtudio illius ectypon ære inciſum hoc anno prodiit, non omnino quis definiat, tametſi ex Labari figura ante Conſtantinianæ familiæ tempora extructum fuiſſe conjicere poſſimus, quum deinde Julianus quum Germanos debellavit, nondum Chriſtianam Religionem ejuraſſet, quod perfecit demum poſt Conſtantii mortem, in Illyrico. Ledæ enim imago ſatis prodit erectum Arcum triumphalem ab Imperatore Gentile. At quum is recentioris, ac minus probæ ſit architecturæ, proindeque Auguſti & priorum Romanorum Principum Germanicis victoriis adſcribi vix poſſit, ſub quibus illa tum maxime florebat, longe potius tribuendus videtur Probo Imperatori, qui, ut auctor eſt Vopiſcus, *cum ingenti exercitu Gallias petiit, quæ omnes occiſo Poſthumio, turbatæ fuerant, interfecto Aureliano, a Germanis poſſeſſæ*, ubi *tanta prælia feliciter geſſit, ut a Barbaris ſexaginta, per Gallias, nobiliſſimas reciperet civitates* (quas inter extiterit Durocottorum Remorum) *Et quum jam in noſtra ripa, imo per omnes Gallias ſecuri vagarentur, cæſis prope quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant ſolum, reliquias ultra Nicrum fluvium removit, &c.* Mox ſubdit, *nec ceſſatum eſſe unquam pugnari, quum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur, jam ad ſingulos aureos ſingula, quamdiu Reguli novem ex diverſis gentibus venirent, atque ad Probi pedes jacerent, quibus ille primum obſides imperavit, qui ſtatim dati ſunt, deinde frumentum, poſtremo etiam vaccas atque oves*. Qua quidem victoria, pace reddita, coronas aureas Probo omnes Galliæ civitates obtulere, ut ipſemet in literis ad Senatum ſcribit. Unde admodum vero conſentaneum, ea tum tempeſtate a Remenſibus Arcum triumphalem erectum, in quo & victoriæ de Germanis per Labarum, & pax reddita per Caduceos effingerentur. Pannonibus etiam in Hadriani nummo, & Armenis tribuitur ejuſmodi vexillum in binis aliis Antonini nummis, in quibus eſt figura ſtolata ac pileata humi procumbens, & dextram lachrymabundæ inſtar admovens oculis cum clypeo ad genua, & Labaro juxta defixo, in quorum altero ſubjectum lemma, ARMEN. Præterea Sarmatis, in nummo ejuſdem Antonini, cui ſubjecta inſcriptio: DE SARMATIS. Denique in nummo altero Vitellii Gradivus effingitur, dextra haſtam, ſiniſtra Labarum tenens, cum hiſce characteribus: CONSENSVS EXERCITVVM; cuſus nempe videtur propter partas de Germanis vi-

Berg. in Hiſtor. Remenſi.

P. 40. 46. 50.

P. 47.

victorias, de quibus etiam erecta in alio ejuſdem Imperatoris tropæa cernuntur, cum lemate: GERM. CAPT. Ex quibus licet omnino conficere Labarum non Romanorum proprium fuiſſe ab initio vexillum; ſed a gentibus domitis, Germanis, vel Armeniis, quorum fuit, in victoriarum ex iis adeptarum monumentum vexillis ſuis hos illud adſcripſiſſe; quum ex nummorum inſpectione devictas provincias, armis maxime, quorum apud illos uſus erat, denotari palam ſit. Nolim porro pro vero præſtare, quod ſcribit auctor Anonymus de Miraculis S. Bertini, ſequiore etiam ſæculo, circa ſcilicet tempora Caroli Calvi, Labari appellationem vexillis ſuis tribuiſſe Danos: *Pagani in anteſati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto ſtipiti pro terrore infixere*. Tametſi uti Labarum effingitur, Danorum fuiſſe vexillum indicare videatur auctor Encomii Emmæ Reginæ: *Erat*, inquit ille de Danis verba faciens, *eis vexillum miri portenti, quod licet credam poſſe eſſe incredibile, lectori tamen, quia verum eſt, veræ inſeram lectioni. Enimvero dum eſſet ſimpliciſſimo candidiſſimoque intextum ſerico nullius figuræ in eo inſerta eſſet imago: tempore belli ſemper in eo videbatur corvus, ac ſi intextus, in victoria ſuorum quaſi hians, excutienſque alas, inſtabiliſque pedibus, & ſuis devictis quietiſſimus, totoque demiſſus*. Eadem ferme de corvis iſtis habet Aſſerus, qui *Reaſau*, ſeu *Reaſan*, ut emendat Spelmannus, voce Angloſaxonica id vexillum appellatum ſcribit: adeout incertum maneat, an revera *Labarum* voce Danica, ea tempeſtate, dictum fuerit. Sed præſertim ita appellatum ſub Conſtantino M. vexillum, in quo Chriſtianæ religioni initiatus, Chriſti monogramma deſcribi curavit, quod τῶν ἄλλων τιμιώτερον, *cæteris pretioſius, & ſanctius* haberi, Imperatorem ſemper præcedere, a militibus adorari, & in præliis a fortioribus exercitus militibus ambiri & ſtipari præcepit, uti narrant Scriptores eccleſiaſtici: quos quidem milites eſſe eos plerique autumant, quos *Præpoſitos laborum* vocat Codex Theodoſianus, quum quod *Labarum* Ambroſius, Prudentius, & alii, *Laborum* appellent Sozomenus, Gloſſæ veteres apud Turnebum. Acta ſecundæ ſynodi Nicenæ, & Aldhelmus. Quum igitur Labarum vexillum barbaricum fuerit, quod indicare videntur nummi, fruſtra de ejus nomenclatura hariolantur viri pereruditi, qui de ſigno hoc militari tam multa commentati ſunt, ut iiſce deſquiſitionibus tædeat immorari. Illud autem paſſim in ſequioris ætatis Imperatorum nummis cum Chriſti Monogrammate licet intueri: ſed & in ipſius Conſtantini numiſmate, in cujus averſa parte effingitur, cum Chriſti Monogrammate

L. 2. c. 11. apud Mabillonium.
Encomium Emmæ Reg. p. 169. 170.
Aſſer. De rebus geſt. Aelfred. p. 10.
Euſeb. l. 2. Vitæ Conſt. c. 8.
Sozom. l. 1. c. 4.
Turneb. l. 15. c. 16. Act. Nicænæ Syn. II.
Aldhel. De laudib. virgin.
Turneb. loco cit. Baron. an. 312. n. 23.
Dorleani ad Tac.
Fuller. l. 2. Miſc ſacr. c. 1. l. 4. c. 12.
Stevvechius ad Veget. l. 3. c. 17.
Gretz. l. 1. De ſanct. Cruc. c. 4.
Triſtan. tom. 3. Comm. p. 484.
Jacob. Gotofr. ad tit. Cod. De Præp. labor. &c
Apud Baron.

mate ſupra ſipárum, in quo quidem tres globuli deſcribuntur: Labari vero haſtile draconem premit, cum hac inſcriptione: SPES PUBLICA, infra: CONS.

§. XXI.

NARTHEX.

AT quod veteres e Latinis perinde ac Byzantinis Scriptoribus *Labarum* vocabant, poſteriores Νάρθηκα, ſeu *Ferulam* appellavere: ſiquidem Imperatorum idem fuit geſtamen; quod revera videtur, etſi poſtmodum non eadem omnino forma ac figura. Labarum quippe, uti obſervatum ſupra, quadratum fuit ex panno aut ſerico confectum, Chriſti inſignitum monogrammate; Narthex vero ferulæ ſolidæ ſpeciem prætulit, quæ paulo longior quam latior fuit. Unde medicos quoſdam Νάρθηκας libros ſuos nuncupaſſe, monitum a nobis ad Alexiadem, quod libri ſpeciem ferulæ omnino referant. Ejuſmodi autem Narthex præclare effingitur in bulla plumbea Balduini II. Imperatoris Conſtantinopolitani diplomati anni 1241. appenſa: in qua Balduinus Imperatorio habitu ſedens, dextra virgam tenet, in cujus parte ſuperiori neſcio quid quadratum oblongius eminet, fimbria circumdatum, & ad extremos angulos globulis vel margaritis exornatum. Ab inferioribus vero angulis pendent vittæ, margaritis pariter diſtinctæ. Haſtæ extremum claudit globulus ſeu margarita grandior, cui minor inſiſtit. Narthecem ipſum exteriorem exornat circulus ovali figura unionibus contextus. At in Narthecibus, qui effinguntur in nummis, apparent fere ſemper in quinquuncem diſpoſitæ margaritæ: ita ut liquido evincatur diu ſervatas Labari figuræ, ſeu Chriſti monogrammatis reliquias. Scribit Codinus moris eſſe, ut quando Imperator geſtat ſtemma, dextra Crucem, ſiniſtra Νάρθηκα teneat. Symeon vero Theſſalonicenſis Ferulam geſtari ab Imperatoribus tradit in poteſtatis iis indultæ populos ſubditos caſtigandi ſymbolum: καὶ ἔτι ῥάβδον λαμβάνει, οὐ βαρεῖάν τινα καὶ σκληρὰν. ἀλλ' ἐλαφρὰν καὶ μαλακὴν, διὰ τὸ παιδευτικὸν ἐν πραΰτητι, καὶ μὴ ὀργίλον καὶ φθαρτικὸν, μηδὲ συντρίβειν καὶ ἀφανίζειν. *Inſuper etiam virgam aſſumit, non gravem quampiam & duram, ſed levem & mollem, ut nimirum cum manſuetudine caſtiget, non vero cum iracundia, aut quavis pernicie, neque aut confringat aut per-*

Codin. De off. c. 17. n. 37.

Symeon Theſſ.

perdat: Ita magiſtrorum, aut pædagorum ferulas arbitrati ſunt ſequiores Græci, quæ revera Labara exititere.

§. XXII.

DE CODICE EVANGELIORUM AB IMPERATORIBUS GESTATO.

PRoſtat nummus aureus Baſilii Imperatoris apud Octavium Stradam (neque enim hunc alibi videre contigit) in quo Evangeliorum codicem dextra, & globum crucigerum ſiniſtra geſtat. Alium etiam aureum Conſtantini nomen præferentem deſcripſit, quem Porphyrogenito adſcribit, cum ſit Pogonati, ut ex averſa parte colligitur, ubi Imperator codicem perinde ſiniſtra ad pectus gerit: tametſi nolimus omnino præſtare fidem exculptori, quum exiſtimari poſſit librum putaſſe, qui volumen fuit, ut in nummo Theophili aureo apud eundem deſcribitur. Strada p. 301. 305. 298.
Conſtat tamen interdum effictos Imperatores cum Evangeliorum codicibus, tanquam conſtantis in fidem Chriſtianam animi argumento. Scribit quippe Porphirogenitus in avi vita, in quodam In Vita Baſil.
magni Palatii triclinio a Baſilio exædificato, quod Καινούργιον cap. 58.
appellabant, expreſſum opere muſivo in throno ſedentem Imperatorem operis conditorem, & conjugem Eudociam, imperatoris indumentis amictos, & coronis redimitos, cum communibus liberis, quorum maſculi τόμους ἐπιφερόμενοι conſpiciebantur τὰς θείας ἐντολὰς αἷς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας, *libros divina præcepta, quibus ipſi inſiſtere edocebantur, continentes*: feminæ vero & ipſæ βίβλους τινὰς tenebant, νόμων θείων ἐχούσας περιοχὴν, *libros, in quibus divinarum legum argumenta deſcripta erant*: quaſi, inquit Porphyrogenitus, in animo habuerit artifex non tantum progeniem maſculam, ſed & femineam ſacris literis initiatam, & divinæ ſapientiæ participem eſſe demonſtrare. Atque hi quidem libri non alii, opinor, erant ab Evangeliorum codicibus, quum in iis Chriſti præcepta contineantur. Narrat auctor Chronici Alexandrini, Juſtinianum excitata Victoriatorum ſeditione, in Circum progreſſum, ſediſſe in tribunali ge- p. 780.
ſtantem manu ſanctum Evangelium: ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἱππικὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθίσματι βαστάζων τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον. In manus ſcilicet Juſtinianus ſumpſerat Evangelii codicem, quo fortaſſe ſeditioſæ multitudini fidem faceret indultæ a ſe perperam ab ea perpetratis veniæ, tactis ſcilicet ſacroſanctis Evangeliis,

geliis, quæ fuit ſemper apud Chriſtianos ſacramentorum formula hiſce verbis concepta: μὰ τὰς ἁγίας γραφὰς ταύτας, καὶ τὸν Θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, ut eſt in ſexta ſinodo, & alibi paſſim. Evangelium tamen geſtare ſolius presbyteri fuiſſe, neque id juris habuiſſe Imperatorem contendit olim Maximus monachus in Collatione habita in ſecretario cum Principibus, ubi de Imperatore, quem ſacerdotis titulo donari non poſſe affirmabat: *Neque baptizat, neque chriſmatis confectionem patrat, neque facit epiſcopos, vel presbyteros, aut diaconos. Neque linit eccleſias, neque indicia ſacerdotii fert, ſuperhumerale ſcilicet & Evangelium, quemadmodum Imperii coronam & purpuram.*

VI. Syn. act. 13. 14.

Apud Anaſt. in Collectan. p. 123. & Baron: an. 656.

§. XXIII.

CRUX IN NUMMIS.

JAm vero Imperatorum Byzantinorum pietatis, ſi qua fuit in Principibus, qui ſceleribus & cædibus ſupremam hanc dignitatem fere ſemper conſequebantur, argumentum præcipuum fuit, quod Crucem, vel Chriſti monogramma nummis ſuis crebro adſcriberent: Chriſti etiam ipſius, interdum & Deiparæ, atque adeo Sanctorum imagines effingi curarent. Ac de Cruce quidem, ut aliquid dicamus, inſignis eſt nummus ille æreus Conſtantini junioris tum Cæſaris, in quo Crux grandior inter duas figuras militares, tenentes ſigna militaria, conſpicitur cum hac inſcriptione: GLORIA EXERCITVS. Ejuſdem præterea Cæſaris alter, in quo inſcriptum: VICTORIA AVGVSTORVM. Et aurei alii Valentiniani ſenioris, & Valentis, qui pro lemmate præferunt: RESTITVTOR REIPVBLICÆ. Habetur etiam Theodoſii ſenioris alius æreus, in quo Imperator captivum ſiniſtra præmit, Cruce ad latus ejuſdem Auguſti deſignata; alius etiam in quo Crux ſola averſam partem occupat. Ad priorem referri poteſt, quod ſcribit Theodoritus, Theodoſium poſt inita aliquot cum Eugenio tyranno prælia, cum ſui ea intermittere ſuaderent, donec collectis novis copiis auctiorem haberet exercitum, eis intuliſſe, non eſſe committendum, ut ſalutaris Crux tantæ argueretur imbecillitatis, Herculiſque ſtatuæ tantum tribueretur virtutis, quum ut Crux in ſuo, ita illa in hoſtium exercitu antecederet. Occurrunt ſimiles alii, maxime ſequioris ævi, ubi paſſim in averſa parte Crux habetur; quos inter præcipuus eſt aureus ille Olybrii Auguſti, in quo exhibetur idem Auguſtus recto vultu, cum ſtemmate gemmato & crucigero, & hiſce cha-

L. 5. c. 24.

characteribus: DN. ANICIVS OLYBRIVS AVG. In averſæ vero partis medio Crux nuda conſpicitur cum hac inſcriptione: SALVS MVNDI, infra: CONOB. Quinetiam in iconomachorum Auguſtorum nummis Crux ipſa paſſim conſpicitur, quod mirum videri non debet, quum, licet in Servatoris & Sanctorum imagines dire graſſarentur, Crucem tamen privatim & publice effingerent, colerentque; quod monuimus in noſtra Conſtantinopoli Chriſtiana, ubi de imagine Chalces. Id præterea diſerte firmat, quod habetur in epiſtola Michaëlis & Theophili Imperatorum iconomachorum ad Ludovicum Imperatorem, de Chriſtianis imagines colentibus: *Primum quidem vivificas & honorificas Cruces de ſacris templis expellebant, & in eadem loca imagines ſtatuebant, ponebantque lucernas coram eis &c.* Nam etſi falſum ſit, ejuſce ævi Chriſtianos Cruces ab ædibus ſacris abſtraxiſſe, inde ſaltem colligitur iconomachos, abdigato cæterarum imaginum cultu, Crucem coluiſſe. Obſervare eſt denique Cruces cum duplici tranſverſario ſtipite tum primum conſpici in aureo nummo Conſtantini & Irenes matris, ſi genuinus eſt, qua ſane forma effictas deinceps a Græcis ſatis declarant cum figuræ Græcanicæ veteres, tum quæ vivificæ ipſius Crucis reliquias ſervant phylacteria, uti monuit jam olim Gretzerus, atque adeo a nobis obſervatum in Tractatu de Capite s. Joannis Baptiſtæ. Sed cur ita Crux cum duplici tranſverſario ſtipite, majore altero, altero minore, effingeretur, non omnino conſtat: vix enim eidem Gretzero aſſentiar, qui inde eum fluxiſſe ritum putat, quod Patriarchis hacce figura præferretur, quaſi id recentioris moris non eſſet. Longe magis arridet eorum conjectura, qui Cruces iſtas duplices profluxiſſe volunt, ab iis, quæ in nummis Auguſtorum Byzantinorum deſcriptæ viſuntur, quas Imperator, & Auguſta, ſiniſtra alter, altera læva tenent, ita ut ita effictæ ſint, quaſi uterque Crucem tenuerit, Imperator quidem majorem ac cum majore tranſverſario ſtipite: Auguſta vero cum minore. Sed & triplici effictam figura Crucem Dominicam apud Græcos obſervare eſt ex pictura Græcanica, quam ex gaxophylacio RR. PP. Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis delineari curavimus: conſtat autem illa quatuor tabellis, in quarum una effinguntur ſancta Paraſceve, s. Barbara, & s. Marina, ſingulæ dextra Crucem tenentes, ſed diverſa, ut dixi, forma. Nam s. Paraſceve Crucem, ſicut vulgo dicimus *recruciatam*, ſeu in cruciculas in in ſingulis brachiis deſinentem: s. Barbara Crucem cum duplici ſtipite tranſverſario: s. denique Marina Crucem nudam, niſi quod ſub extrema globulis exornatur. In altera vero tabella,

Baron. an. 824.

Gretz. de Cruc. p. 1618.

Tabella II

Tabula 10. Vide Euchol. Goari p. 147.

s. Tecla & s. Æcatherina Cruces *recruciatas* perinde geſtant: has inter medius ſtat s. Stephanus diaconi habitu, ſtola in ſiniſtrum humerum refuſa, in qua ter vox ΑΓΙΟϹ ſcribitur.

§. XXIV.

CHRISTI MONOGRAMMA IN NUMMIS.

L. 1. de Vita Conſt. c. 25. Baron. Fr. Angelon. p. 369.

Primaſius in Apocal. lib. 4. c. 13.

Roſvveid ad Paulin. ep. p. 864.

P. 5.

Du Choul. p. 172.

IN quibuſdam vero nummis ſæpe Chriſti monogramma deſcribitur, quod ab ipſo Conſtantino fluxiſſe oſtendunt ejus nummi, in quorum medio exaratur cum figuris ibidem effictis, in aureo præſertim, cui inſcriptum: VICTORIA CONSTANTINI AVG. In alio vero, caſſidi adſcriptum viſitur, quo firmatur, quod tradit Euſebius, hoſce characteres κατὰ τῦ κράνυς detuliſſe Conſtantinum. Conſtat autem Chriſti monogramma literis majuſculis Græcis P & X. invicem junctis ac implexis; quibus *compendio totum Chriſti nomen includitur*, ut eſt apud Primaſium Africanum. Ex hinc mos idem in ſucceſſores derivavit, qui aut in Labaro, aut in medio nummo ipſo id monogramma deſcripſere. Præclarus autem ille eſt Conſtantii junioris Cæſaris æreus, in quo ipſe vel Conſtantinus pater militari habitu ſtat, labarum dextra tenens, in cujus ſiparo deſcriptum Chriſti monogramma, Victoria a tergo ſubſequente, & coronam ejus capiti imponente, cum hocce lemmate: HOC SIGNO VICTOR ERIS. In medio vero nummo idem monogramma exhibet Conſtantii Imperatoris aureus cum Α & Ω. Decentii perinde cum iiſdem characteribus, & inſcriptione; SALVS DD NN AVG ET CÆS. ut & Joviani, ſed abſque inſcriptione: de quorum quidem characterum Α & Ω Chriſti monogrammati adſcriptorum vi ac ſignificatu multa alii commentati ſunt: præterea Juſtæ Gratæ Honoriæ Auguſtæ, Severi Tyranni &c. Habetur præterea ectypon gemmæ inſignis in Ludovici Chalucii Dactyliotecha MS. quæ eſt S. Genovefæ Pariſienſis, in qua iſculptum Chriſti monogramma, cum hiſce characteribus: SALV DOMI NOST AUG LUC. Id eſt, ut interpretatur idem Chalucius: *Salus Domini noſtri Auguſti lucet*. Cui quidem ectypo, adjungenda alia nummorum Conſtantii & Decentii inſcriptio apud Cholium, in quorum averſa facie ſimile viſitur monogramma: SAL. DD. NN. AVGG. LVCET. Interdum præterea ita effictum erat Chriſti monogramma, ut Crucem referret, cum P tranſverſario ſtipite trajiceretur. At, quod mirari ſubit, non ætate duntaxat Conſtantini M. ejuſcemodi Chriſti monogramma noſci ac deſcribi cœpit, ſed & longe antea;

antea ; cum extet gemmæ inſignis ectypon in laudata Ludovici Chalucii Dactyliotheca , cui inſculptum Chiſti monogramma , cum A. & Ω ad latera , & hiſce in circuitu characteribus: SAL DO N ALEX FILI LVCE , id eſt : *Salus Domini noſtri Alexandri filii Mammeæ lucet* . Sane etſi gemmam hanc ſub Alexandro Mammææ filio ſculptam nolimus præſtare , fieri tamen poteſt , ut a viro Chriſtiano exarata fuerit , qui & ea ætate vixerit , & ad Chriſtum pro Alexandri Imperii ac vitæ incolumitate preces fuderit , quomodo fere ſolebant Chriſtiani , ut ſatis indicant verba s. Cypriani ad Paternum proconſulem: *Nullos alios deos novi*, inquit ille , *niſi unum & verum Deum , qui fecit cælum & terram, mare , & quæ in eis ſunt omnia . Huic Deo nos Chriſtiani deſervimus : hunc deprecamur diebus atque noctibus , pro nobis , & omnibus hominibus , & pro incolumitate ipſorum Imperatorum* . Sed , ut verum fatear , fucum facit vox *Domini noſtri* , quæ non eſt omnino iſtius ſæculi . Simile porro monogramma in nummo Maxentii Cæſaris obſervare eſt apud Cholium , ubi ſcriptum : VOT V MVLT XX VIC CÆ MAXE , i. victoria Cæſaris Maxentii . In alio ejuſdem Maxentii , qui pro lemmate præfert : VOT V MVLT X, idem monogramma ex P. & X. implexis conficitur , quod ſane ſtupendum , ut tum a Principe Chriſtiani nominis hoſte infenſiſſimo uſurpatum fuerit . Tametſi a paganis interdum notam hanc deorum ſuorum imaginibus adſcriptam obſervare ſit , ut in gemma , in qua Jovis , Apollinis , & Dianæ capita : ut in Deliorum nummis apud Goltzium , effinguntur cum Chriſti monogrammate Jovis capiti imminente , & hiſce characteribus : VIVAS IN DEO F. Id eſt , *vivas in Deo feliciter* . Profert idem Cholius nummum alium , in quo Chriſti monogramma quadruplex , vel quadrilatera forma conſpicitur cum hac inſcriptione : PAX DOM N ETR , id eſt , *Pax Domini noſtri æterna* .

p. 18.

Acta S. Cypriani

Du Choul. p. 225.

Goltzii Inſul. Gr. Tab. 18.

Gretz. l. 1. c. 38.

§. XXV.

DE INSCRIPT. IC. XC. NI KA.

IN quibuſdam etiam inferioris maxime ævi nummis Crux medium nummum occupat , cum hiſce ad quatuor angulos characteribus : IC XC NI KA . Deſcripſit Gretzerus diploma Fulcherii Patriarchæ Hieroſolimitani & Amalrici Prioris Eccleſiæ s. Sepulcri , cui appenſum fuiſſe teſtatur ſigillum plumbeum, quod canonicorum ejuſdem Eccleſiæ fuiſſe ait , in cujus uno latere

Gretzer. in horto S. Cruc. part. 1.

tere Crux duplex, quam patriarchalem dicimus, effingitur; cum iiſdem characteribus, IC - XC / NI-KA in alio vero fabrica Dominici ſepulcri cum hacce inſcriptione ✝ SANCTISSIMI SEPULCHRI. Neque propria omnino Græcis Auguſtis fuit ejuſmodi inſcriptio, quum & Reges noſtri in ſcutis, uti vocant, aureis hancce exarari voluerint: CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CHRISTUS IMPERAT: quibus quidem verbis conceptas fuiſſe *Laudes* Carolo M. dictas Romæ, quum Imperator coronatus eſt a Leone PP. auctor eſt Radulphus de Diceto: *Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat, Karolo Auguſto a Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romano vita & victoria*. Sed & is fuit Cruceſignatorum & aliorum clamor militaris. Proſtat denique æreus, neſcio cujus Imperatoris cum ſtemmate & globo crucigero, & longiori cruce in dextra, cum hocce lemmate: ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ. Quod illud ipſum eſt, quod circa Crucem inſcriptum tradunt Scriptores, quam in prælio contra Maxentium vidit Conſtantinus; a quo etiam clamorem militarem ſuum formavere Græci Byzantini, qui in Tacticis Leonis ita conceptus legitur: Νίκη τοῦ σταυροῦ, ſeu ut eſt apud Scylitzen σταυρὸς νενίκηκε, quod ſcilicet Crux a Coſtantino in cælo conſpecta, victoriæ ſignum fuerit: unde νικητικὸν σημεῖον appellatur in inſcriptione Græca, quæ Nicææ legitur.

Radulph. de Diceto an. 801 Tageno Patav. p. 13. Galfridus. Monemuth. lib. 2. c. 5. Leon. Tact. c. 12. §. 69. & 106. Scylitzes p. 572. Grut. 1060. 27.

§. XXVI.

CHRISTI EFFIGIES IN NUMMIS.

JAM vero quod ad Chriſti, vel Deiparæ, & Sanctorum effigies in nummis deſcriptas ſpectat, ſcribit Joannes Damaſcenus cuſa a Conſtantino M. numiſmata, in quibus Chriſtus cum Crucis, quam in cælo viderat, figura, una facie, ipſe vero in altera effícti conſpiciebantur: πρώτιστον καὶ ἐξαίρετον καλλιέρημα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν Θεὸν εὐσεβείας ἐγχαράττει τῷ βασιλικῷ τῆς πολιτείας νομίσματι, τότε οὐρανοφανὲς σημεῖον τοῦ Σωτηρίου σταυροῦ, καὶ θεανδρικὸν Χριστοῦ χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ μετὰ τοῦ ἰδίου ἀνετυπώσατο· ἐνδεικνύντος τὴν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως αὐθεντίαν περὶ τὸ ἐπίγειον γεγονυῖαν, &c. *Pietatis in Chriſtum verum Deum noſtrum præcipuum argumentum fuit, quod imperatorio ac publico numiſmati ſalutaris Crucis, quod*

Joan. Damaſcen. in Synodica ad Theophil. p. 112.

in

in cælo viderat ſignum, Criſtique Dei hominis venerandam imaginem, cum ſua ipſius impreſſerit, quo ſcilicet cæleſtis Regis præ terreno majorem potentiam declararet. Neque forte alia videtur moneta illa, quam Conſtantino adſcribit Joannes Damaſcenus, ab ea quam Σωτηρίκιον vocat Anonymus in Antiquitatibus Conſtantinopoleos, quod in ea Servator effictus eſſet: ἐν οἷς καὶ χαραγὴ βασιλικὴ Κωνσταντίνου ἡ λεγομένη Σωτηρίκιος χίλια κεντηνάρια, &c. At quum inter tot, qui ex Conſtantini ſuperſunt nummis, nullus hactenus repertus ſit, in quo Chriſti imago effingatur, verendum maxime ne vox Σωτηρίκιος referenda ſit ad ſolum Crucis typum in Labaro aut alibi depictum, quem *ſignum Chriſti* vulgo appellaſſe Veteres docuimus ad Paulum Silentiarium: nam & σωτήριον σταυρὸν appellabant, ut hoc etiam loco Damaſcenus: ut vero Synodus Trullana, ζωοποιοῦ σταυροῦ σωτήριον. Primus autem, qui Chriſti imaginem in nummis ſuis deſcripſerit, videtur Juſtinianus Rhinotmetus, cujus aureus habetur expreſſus apud Stradam & Chiffletium, quem illi, ut & Occo, perperam Juſtiniano Magno attribuunt: is enim in priore facie Chriſtum habet expreſſum, thorace tenus, dextra benedictionem impartientem, ſiniſtra Evangeliorum codicem tenentem, cum inſcriptione, IHS CHRISTUS REX REGNANTIUM. In altera Juſtinianus ipſe barbatus (quod Juſtiniani M. non eſſe evincit) cum ſtemmate crucigero, ac *Loro*, quod ſupra deſcripſimus, Cruci majori manum admovens effingitur, hiſce characteribus in ora exaratis: DN IVSTINIANVS SERVVS CHRISTI. Ex hinc efficta Chriſti ſimili modo ac inſcriptione cernitur effigies in nummis Baſilii, & Conſtantini Porphyrogeniti.

P. 99. Ed. Combef.

Syn. Trull. c.73.

Strada p.265. Chifflet. de Lint. ſepulcr. p.212.

§. XXVII.

NUMMI ZIMISCIANI.

INprimis vero Joannis Zimiſcæ pietatem commendat, quod refert Scylitzes, eum nempe præcepiſſe, ut in nummis & obolis Chriſti effingeretur imago, cum id antea neutiquam factum eſſet: προσέταξε γὰρ καὶ ἐν τῷ νομίσματι, καὶ ἐν τῷ ὀβολῷ εἰκόνα ἐγγράφεσθαι τοῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τούτου γινομένου. Quæ quidem extrema Scylitzæ verba ita capienda eſſe ſupra allata conficiunt, ut Joannes Zimiſces ſolum Chriſtum in nummis primus deſcribi curaverit, cum in altera & media eorum

Scylitz. p.683.

facie

facie Græca hæc characteribus Romanis exararentur : IESVS CHRISTVS BASILEVS BASILEON. ἐγράφοντο δὲ, ſubdit ille, καὶ γράμματα Ρωμαϊσὶ ἐν θατέρῳ μέρει ὧδέ πη διεξιόντα, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ. Proinde pro Zimiſciana moneta haberi debet, in cujus facie altera Chriſti protome, in altera iidem characteres viſuntur. Atque ejuſmodi quidem nummi jure etiam Σωτηρίκιοι appellari potuere, quos Græci recentiores Conſtantino Magno ex falſo rumore, vel fortean ex imperitia adſcripſerunt. Sed incertum omnino an ad hos Zimiſcæ nummos referri debeant compluſculi alii, qui nulla quidem Imperatoris imagine conſpicui, Chriſtum, aut eadem, qua in Zimiſcianis, aut etiam forma alia, atque adeo alia etiam inſcriptione effictum præferunt: quos iis adjungere viſum eſt in ſtemmatibus noſtris Auguſtis Byzantinis, non quod revera Zimiſcianos eſſe velimus aſſerere, ſed quod commodiori vel certiori loco collocari vix poterint. Ejuſmodi autem ſunt, qui Chriſti protomen cum inſcriptione EMMANOTHA exhibent, quum iiſdem, quos Zimiſciani habent characteribus, niſi quod in horum altero Crux in medio cum gradibus depingitur. In alio deſcribitur perinde Crux, cum hiſce ad angulos literis: IC XC NI KA. In alterius denique, qui EMMANOTHA Chriſti figuræ adſcriptum in antica, in poſtica regum Adorationem cum binis columbulis præfert.

Triſtan. in Antid. p. 42.

§. XXVIII.

QUOMODO CHRISTUS IN NUMMIS EFFINGITUR.

IN iſtis porro nummis ita Chriſtus effingitur, ut dextram protendat, binis extenſis digitis, tanquam benedictionem impartiens, ſiniſtra vero librum Evangelii teneat: *Divina namque majeſtas*, ut ait Durandus Mimatenſis Epiſcopus, *depingitur quandoque cum libro clauſo in manibus, quia nemo inventus eſt aperire illum, niſi Leo de tribu Juda: & quandoque cum libro aperto, ut in illo quiſque legat, quod ipſe eſt lux mundi, & via, veritas, ac vita, & liber vitæ*. Ita autem a Græcis depingi auctor eſt Allatius; quod teſtatur etiam Paulus Silentiarius:

Durand. l. 1. Ration. c. 3. n. 12.
Allat. l. 1. de Conſ. utr. Eccl. c. 6. n. 31.
Paul Silent. in Deſc. S. Sophiæ part. 2. v. 359.

—— ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅτε μῦθον ἀεξώοντα πιφαύσκων.
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιίστορα μύθων

Βίβλων

Βίβλων ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ ἐτέλεσσεν ἐπὶ χθονὶ παρσὸν ἐρείδων.

Videtur autem dextra digitos protendere, velut ſi ſermonem immortalem annuntiaret, ſiniſtra librum tenens, ſacros ſermones narrantem, librum pandentem qui utili conſilio Rex ipſe (Chriſtus peregit, *dum in terris ageret*. Interdum in tabellis Græcanicis, in apertis libri Evangelici foliis, interdum ad ipſa imaginis latera deſcripti viſuntur characteres Græci Α & Ω deſignantes Chriſti divinitatem, & humanitatem, ut teſtatur idem Allatius. Sed ut plurimum cernuntur iſti, I C. X C. id eſt, Ἰησοῦς Χριστός. Chriſti vero nominis literarum contractio perantiqua eſt: illius ſiquidem meminit Clemens Alexandrinus: τὸ δὲ ἰῶτα καὶ ἦτα τοὔνομα σημαίνει τὸ σωτήριον, ut & epiſtola, quæ s. Barnabæ adſcribitur, qui quidem characteres numerum XVIII. conficiunt, de quo multa commentati ſunt antiqui Patres & quem Valentini hæretici ſectatores ad ſua de mundi duratione ſomnia traduxerunt, ut auctor eſt s. Epiphanius. Sed hæc Chriſti nomen per IH. contractum ſpectant: in nummis autem ac veteribus tabellis fere ſemper per IC. XC. ſcribitur. In iis porro nummis Chriſtus interdum ſtans effingitur, ut in præclaro Iaſpide, cujus ectypon ex muſeo C. V. Claudii Hardii habetur in egregia illa Dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, in foro Ricomagenſi Conſiliarii Regii, quæ fuit Magni Peireſcii, deinde V. C. Petri Seguini, modo vero RR. PP. Canonicorum Regularium s. Genovefæ Pariſienſis. In eo Chriſtus ſtans ad genua, dextram protendit binis extenſis digitis, ſiniſtra librum tenens, cum hiſce characteribus ad latera, IC XC Ο ΕΛΕΗΜΩΝ. In altera facie inſunt hi characteres, ☧ ΧΕ Ο ΘΟ CO ΕΙC CΕ ΕΛΠΙΖΩΝ ΟΥΚ ΑΠΟΤΥΓΚΑΝΕΙ. Ideſt *Jeſus Chriſtus miſericors, Chriſte Deus, qui in te ſperat, non fruſtratur*. In aliis nummis Chriſtus in cathedra vel ſella ſedens effingitur, dextra pariter benedictionem impartiens, altera Evangelium tenens, ut eſt in veteri tabella Græcanica gazophylacii s. Genovefæ Pariſienſis, cujus ectypon hic damus. Ita ſedentem Chriſtum effictum non uno loco annotat Anaſtaſius in Vitis ſummorum Pontificum, ac in Silveſtro: *Faſtigium argenteum battutile, quod habet in fronte Salvatorem ſedentem in ſella*. Et mox: *Item a tergo reſpiciens in abſida Salvatorem ſedentem in throno*. Neque tantum in Græcanicis, ſed & in Venetorum Ducum nummis, ita expreſſum Chriſtum licet intueri, cum adſcriptis ſolitis Græcis characteribus IC XC. adeo ut Veneti Byzantinis Auguſtis potiſſimum addicti, eorum non mores duntaxat & habitus, ſed

Clemens Alex. l. 6. Strom.
Epiſt. S. Barn. c. 7.
Epiph. l. 1. adv. Hær. tom. 2. n. 14.
Tabella 8.
Anaſtaſ. in S. Silveſtro.

& monetarum typos amplexi ſint. Proſtat enim in gazophylacio eorum RR. PP. Canonicorum Regularium s. Genovefæ Pariſienſi nummus argenteus P. Ziani Ducis, qui ante annum 1200. vixit, in quo ipſe ad dextram togatus & barbatus conſpicitur, ad ſiniſtram vero ſtat s. Marcus cum Evangelio, dextra vexillum Duci porrigens. Inſcriptio hos characteres præfert P. ZIANI VENETI. S. M. Habuere etiam Serviæ Regum nummi Chriſti ſimilem D figuram, prout expreſſam exhibemus in nummo Uroſci & Ste- V X phani Serviæ Regum, quem inter Gentis Paleologæ nummos retulimus, quod habitu Græcanico Principes ii conſpicui in illo ſint, tum quod ad ejuſdem ſtemma omnino pertineat. Jam vero qua forma a Græcis depingeretur Chriſtus, docet Joannes Damaſcenus; ait enim χαρακτηριζόμενον καθὼς οἱ ἀρχαῖοι

Joan. Damaſc. in Synodica ad Theophil. Imp. p. 114.

ἱστορικοὶ διαγράφουσιν αὐτοῦ τὴν ἐκτύπωσιν, εὐήλικα, σύνοφρυν, εὐόφθαλμον, ἐπίρρινον, οὐλόθριξιν, ἐπίκυφον, εὔχροιον, γενειάδα μέλανα ἔχοντα, σιτόχρουν τῇ εἴδει κατὰ τὴν μητρῴαν ἐμφάνειαν, μακροδάκτυλον, εὔφωνον, ἡδύλογον, πραότατον, ἥσυχον, μακρόθυμον, ἀνεξίκακον. *Depictum ea forma, qua a veteribus hiſtoricis deſcribitur, præſtanti ſtatura, ſuperciliis junctis ac confuſis, venuſtis oculis, juſto naſo, criſpa ceſarie, ſubcurvum, eleganti colore, nigra barba, vultu coloris triticei pro materna ſimilitudine, longis digitis, voce ſonora, dulci eloquio, leniſſimum, quietum, longanimem, patientem*. Ita etiam Chriſtum effictum in Baſilica s. Sophiæ Jeroſolymis ſua ætate teſtatur Antoninus Monachus: *Ibique remanſit imago* (Chriſti) *habens pedem pulchrum, modicum, ſubtilem, naturam communem, pulchrum facie, capillum ſubanellatum, manum formoſam, digitos longos: & quantum imago deſignabat, cum in mundo eſſet, picta eſt, & poſita in ipſo prætorio*. Chriſti capillos raros ac criſpos fuiſſe, apud Græcos conſtantem fuiſſe opinionem, teſtatur præterea Theophanes:

Itiner. T. S. Antonini Mon.

φασὶ δὲ τινες τῶν ἱστορικῶν, ὅτι τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον σχῆμα ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος οἰκειότερον ἐστίν. Sane in nummis non tam rari, quam promiſſi effinguntur. Notandum porro in ejuſmodi numiſmatibus potiorem haberi eam partem, atque pro antica accipi debere, quæ Chriſti protomen præfert: quod præterquam quod id ſatis evincit divinæ majeſtatis dignitas, docent characteres ΚΕΒΟΗΘΕΙ, nummis Alexii & Manuelis Comnenorum in ea facie adſcripti, qui, ut verum fatear, diu me torſere & ancipitem tenuere, utpote in omnibus peſſime formati. Neque opinor, ab hac difficultate expediiſſem me, niſi ſuccurriſſet oppor-

Theoph. an. 6. Leon. M. p. 97. & apud Suid.

Spanheim. p. 730.

opportune nummus æreus a R. P. *Du Molinet* ex eodem PP. Canonicorum Regularium muſæo ſubminiſtratus, in cujus antica protome Imperatoris crucem geſtantis effingitur, in poſticæ vero medio deſcripti leguntur characteres iſti, etiam male formati, ΚΕΒΟΗΘΗ ΔΥΛΟ ϹΟΥ ΙΤΑΙΜΙΡΙ, ſed ex quibus tandem conficitur, legi debere: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΤΩ ΔΟΥΛΩ ΣΟΥ. Reliquorum vero characterum vim nondum percepi. Neque ipſe doctiſſimus Salmaſius ſimilem inſcriptionem eſt aſſecutus in veteri alvei luſorii inſcriptione apud Gruterum: Ο ΔΕ ΠΕΖΩΝ ΤΟΙϹ ΤΑ ΒΟΛΙΑ IC|XC ΚΕ ΒΟΙΘΙ ΤΟΥ ΕΓΡΑΨΑΝΤΟϹ ΑΦ ΚΑΙ ΠΕΖΟΝΤΕϹ ΙϹ ΤΑ ΒΟΛΙΑ NI|KA ΑΜΗΝ. Quæ verba ita conſtituenda putavit: ὧδε παιζόντων εἰς τὰ βόλια, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ βοηθεῖ τοὺς γράψαντας, αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Ego vero ea ſic legerim: οἱ δὲ παίζοντας εἰς τὰ βόλια, (λέγετε, *dicite dum luditis*) Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, βοήθει τοὺς γράψαντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια. Utcumque ſit de conjectura noſtra, ſaltem ex his docemur, cur in altera Comnenicorum nummorum facie Imperatorum nomina tertio caſu ponantur; totius enim inſcriptionis ſententia ita concipitur: ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ ΑΛΕΞΙΩ ΔΕΣΠΟΤΗ, vel ΜΑΝΟΥΗΛ ΔΕΣΠΟΤΗ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ *Deus adjuva Alexium Deſpotam*, vel *Manuelem Deſpotam Porphirogenitum*. Cui quidem inſcriptioni ſimilis quodammodo eſt, quæ in nummo Heraclii habetur, DEUS ADIUTA ROMANIS. Ita in cereis ſigillis Imperatorum Caroli M. Ludovici Pii, & Caroli Calvi, inſcriptiones ſimili ſenſu leguntur exaratæ: XRE PROTEGE CAROLUM, vel LUDOVICUM IMPERATOREM. Sed & adnotat Scylitzes, Græcorum clamorem militarem hiſce conflatum verbis, Χριστὲ βοήθει, qui in Leonis Tacticis unico Βοήθει concipitur. In nummis vero Alexii Ζ pro Ξ in voce ΑΛΕΞΙΩ poni liceat advertere, quod in antiquioribus monumentis factitatum obſervavit haud ita pridem eruditus Spanheimius. Nummum præterea alium argenteum damus, quem, quantum ex inſcriptione conjicere eſt, Conſtantini Ducæ Imperatoris eſſe opinamur. Præfert enim in altera facie Chriſtum ſedentem in cathedra, cum characteribus valde attritis ΚΕ.. ΟϹ, qui, ni fallor idem ſonant quod in Comnenianis, ΚΥΡΙΕ ΒΟΗΘΕΙ. In altera Chriſtus ipſe ſtans, ſiniſtra Evangelii codicem tenens, crucem porrigit Imperatori, cum hac inſcriptione... STANTTO DUX. Qui vero *Ducas*, interdum Δοὺξ dicitur Scylitzæ.

Notæ ad Alexiad.

Ad Hiſtor. Auguſt. p.467.

Gruter. 1049. 1.

Scylitz. p. 78. Leon. Tact. c. 7. §. 74.

Spanh. diſſ. 2. De præſt. num.

ſ. XXIX.

IMPERATORES A DEO CORONATI.

HAc igitur figura Conſtantinus Ducas ab ipſo Chriſto Auguſtam dignitatem adeptum ſe teſtatur, a quo & coronatur una cum Eudocia conjuge Romanus Diogenes in dypticho eburneo, quod ære incidi curavimus. Sic porro etiam in tabellis depingi ſolitos Auguſtos Byzantinos teſtatur Joannes Euchaitarum Metropolita, carmine εἰς στεφανωθέντας ὑπὸ Χριστοῦ.

Joan. Euchait. p. 53.

Οὐ χεὶρ κραταιὰ τοὺς κραταιοὺς Δεσπότας.
Ἔστεψε Χριστὸς, καὶ παρέσχε τὸ κράτος.
Non manus fortis fortes Imperatores,
Sed Chriſtus coronavit, ipſeque Imperium dedit.

Et mox, ſcribens hance tabellam poſitam fuiſſe a monachis Soſthenitis in templo S. Michaëlis,

Οἱ γὰρ μονασταὶ τῆς Μονῆς τῆς τιμίας
Τοῦ Σωστενίτου τοῦδε τοῦ Πρωταγγέλου,
Πολλῶν τυχόντες δωρεῶν καὶ πλουσίων.
Ταύτην ἀμοιβὴν τῆς καλοῖς εὐεργέταις
Ἀντεισφέρουσιν, ἱστοροῦντες εὐτέχνως
Σε, Χριστὲ, στέφοντα τούτους ἐνθάδε.

Quippe monachi venerandi monaſterii S. Michaëlis Archangeli Soſthenitæ, multis donati muneribus & divitiis, vicem reddunt, pingentes artificioſe te, Chriſte, iſtos coronantem hoc in loco. Atque ita effingi Imperatores volebant, quo a DEO ſolo ſupremam ſe conſecutos auctoritatem oſtenderent. Facundus Hermianenſis de Theodoſio Magno: *A ſacratiſſimo ejus avo ter beato, & a Deo Imperii ſceptra ſumente Theodoſio &c.* Inde Θεόστεπτοι *à Deo coronati* appellati, ut Copronymus in Zachariæ PP. Epiſtolis Alexius Comnenus apud Annam filiam, *Manuel* Comnenus apud Theorianum in Legat. & alii paſſim: quorum exemplo Imperatores etiam Occidentis *a Deo coronati* appellati. Hinc Carolo M. Imperatori acclamatum a Romanis teſtatur Eginhardus, *Carolo Auguſto a Deo coronato, magno & pacifico Imperatori vita & victoria*; & in antiquiſſimis Litaniis ex codice Eccleſiæ Arelatenſis *N. Regi excellentiſſimo magno & pacifico a Deo coronato vita & victoria*. Ita etiam Ludovicum Pium compellat Amalarius Fortunatus: *Glorioſiſſime Imperator & magnificentiſſime, ac centies*

Anna lib. 13. p. 406. Theorian.

Eginhard. Chron. Farfenſ. p. 653.

ties invictiſſime, a Deo coronate, necnon & conſervate & conſervande. Sic alii deinceps Germaniæ Auguſti compellari amaverunt. Atque eo referri debent Alexii & Manuelis Comnenorum, de quibus ſupra egimus, nummi aurei, in quibus manus de nube exiens eorum capitibus ſtemma imponit: ut ſcilicet Θεοςέπ͞ιυς revera ſe indicarent: quod etiam a Regibus noſtris uſurpatum colligere eſt ex tabella Caroli Calvi, quam delineari curavit V. Cl. Stephanus Baluzius.

Crantz. in Metropol. l. 1. c. 10. l. 7. c. 5.

In Not. ad Capitul.

§. XXX.

DEIPARA EFFICTA IN NUMMIS.

QUantus autem erga Deiparam Auguſtorum Byzantinorum cultus fuerit, attigimus in Conſtantinopoli, cujus patrona ac tutatrix ſemper habita eſt, ex quo maxime a Conſtantino M. eidem eſt dicata. Verum præter ea, quæ in hanc rem congeſſimus ex Scriptoribus, Imperatorum ipſorum nummi id omnino declarant, in quorum æreis litera M cum ſubjecta litera A *Mariam* ſeu Deiparam indubie denotat, quam in Anaſtaſii A Dicori perinde æreis exaratam primum licet obſervare, a quo ad ſucceſſores mos idem profluxit. Tanta vero quorundam emicuit erga ſanctiſſimam Virginem obſervantia, ut eam in nummis ſuis repræſentari voluerint. Habetur enim Romani Diogenis aureus, in quo ab ipſa ſacratiſſima Deipara diademate donatur, quod ei acceptum tuliſſe docet adſcriptum lemma, ΘΕΟΤΟC. ΡΟΜΑΝω dESP. Id eſt, Θεοτόκος Ρωμανῷ δεσπότῃ. Alium ferme ſimilem perinde æreum exhibet Octavius Strada, qui quidem, ut opinor, haud diverſus eſt ab eo, quem ex V. C. & amiciſſimi D. *Du Mont* Senatorum Ambianenſium Decani meritiſſimi gazophilacio deſcripſimus in Notis ad Alexiadem. Eo etiam ſpectat æneus alter ab eodem Strada deſcriptus, cujus facies una Deiparam Chriſtum infantulum in ſinu complectentem exhibet, cum ſolitis characteribus præpoſtero ordine collocatis, YO. IH, qui alias mihi impoſuerat, quum ſcribi debuerint ΜΡ. ΘV. id eſt Μήτηρ Θεοῦ. In altera vero nummi facie habentur exharati hi characteres ΘΗΚΟ ΡωΜΑΝω ΔΕCΠΟΤΗ ΤΩ ΔΟΓΕΝΕΙ, ubi indubie ſcriptum ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ, ut in nummo alio aureo ejuſdem Diogenis, quem damus, & in præclara illa Nicephori Botaneiate Imperatoris iaſpide, quæ olim fuit Gaſparis Monconiſii Lierguii Lugdunenſis, & a Joanne Chiſſletio Canonico Tornacenſi

Strada p. 318.

Strada p. 327.

cenſi juri publico eſt anno 1661. donata, in qua efficta Deipara, utraque palma ante pectus extenſa, quemadmodum etiam ſtans exhibetur in achate Orientali apud eundem Chiffletium, cum bina inſcriptione perpendiculari, ab altera parte ΜΗΤΗΡ, ab altera ΘΕΟΥ, perinde ac in nummo æreo, quem exhibemus inter Zimiſcianos, & in alio Iſaacii Angeli Imp. In iaſpide vero habentur ſoliti characteres, ΜΡ. ΘΥ. In circulo autem, qui imaginem ambit, iſti leguntur ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩ ΦΙΛΟΧΡΙCΤΩ ΔΕCΠΟΤΙ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗ. Ubi binas priores voces non percepit vir eruditus, ut nec vim vocis δεσπότης, quæ Imperatorum ſequioris ſæculi propria fuit, quod ſupra docuimus, quum putavit ſculptam iaſpidem poſt abdicatum a Botaneiata Imperium. Nec tamen mirum ſi contracta hæcce vocabula ei impoſuere, cum male etiam exarati legantur, &, ut in Alexii &
In tabella 3. Manuelis Comnenorum nummis, quorum mox meminimus, R Latinum pro B Græco habeatur. Iaſpidem porro ut ſingulare Hiſtoriæ Byzantinæ monumentum rurſum exhibere operæ pre-
Chron. Orientale p. 126. tium duximus. Jam vero Deiparam ita fere ſemper a Græcis depingi ſolitam, docent græcanicæ tabellæ, eaque in primis, quam ex gazophylacio Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis hic damus. Interdum Chriſti effigies in ſcuto vel clypeo efficta, ab ipſa Deipara utraque manu in ſinu tenetur: ut in nummis ejuſ-
Vide Gloſſar. noſtrum VV. Scutum. Surtaria. Scylitz. p. 729. dem Romani Diogenis & Iſaacii Angeli. Is enim apud Græcos maxime mos invaluit, ut Sanctorum imagines in clypeis, ſeu tabellis orbicularibus depingerentur, unde ἀσπίδας ὀμφαλοέσσας vocat Paulus Silentiarius, *ſcuta* Anaſtaſius Bibliothecarius. Extat locus inſignis apud Scylitzen in Romano Argyro de ejuſmodi Deiparæ imaginem effingendi apud Græcos more; ubi ait inventam fuiſſe in æde Blachernenſi tabellam Deiparæ Chriſtum ad pectus applicatum tenentis, quæ a Copronymo in iſtum uſque diem per annos trecentos duraverat integra: εὑρέθη εἰκὼν ὑλογραφικὴ σανίδιον, ἐπιστήθιον κρατούσης τῆς Θεοτόκου τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, &c. Aliter tamen interdum depictam, & ut Latini ſolent, in ulnis ſcilicet Chriſtum geſtantem Dei-
Homil. 20: Theodor. Studita in Jambis apud Gretzer. de Cruce. param, colligi videtur ex Teophane Cerameo, ſcribente in celeberrima illa D. Virginis imagine a S. Luca depicta, & quam in Ὁδηγῶν Monaſterio aſſervatam & cultam alibi docemus, depictam hanc ἐν ταῖς ἱεραῖς ὠλέναις ἀγκαλιζομένην τὸν Κύριον. Quomodo etiam deſcribitur a Theodoro Studita in Jambis:

Θείως

Θείως τοκεύεις ὡς Ἐν ἀσπόρῳ τρόπ Ωι
Ἐκ σοῦ προῆλθε τοῦ Νέου πόλου φανὸ Σ
Ὁ τῶν Χερουβὶμ αἶ Νος, ἡ πρὶν αἰτὶ Α
Τὴν νύκτα μειῶν τῆς Ὅλης πλάνης παλα Ι
Ὃν ἀγκαλίζῃ καὶ Μάλα γραπτὸν φέρει Σ
Κερασμένον σῇ θεὶ Ὁμοίως εἰκόν Ι
Ὡς δεσπότην τὸ καὶ Σὸν ὄντων υἱέ Α

Apud Gretzer. lib. de Cruce.

Id eſt ad verbum,

Divine paris tanquam ſemine experte modo
Ex te prodiit novi cæli lumen,
Cherubinorum laus, prius cauſa,
Noctem imminuens totius erroris priſci,
Quem ulnis tenes, & valde pictum portas,
Mixtum tuæ Dei ſimiliter imagini,
Tanquam dominum & tuum vere filium.

Diogeniano priori ſimiles habentur aurei Joannis Comnenii nummi, in quibus ſcilicet diadema excipit a Deipara, cum hiſce characteribus, ιω ΔΕΣΠΟΤ, in facie vero altera effingitur Chriſtus ſedens. In altero ejuſdem Auguſti Deipara crucem duplicem porrigit ipſi Joanni, cum lemmate ιω ΔΕΣΠΟΤ ſupra caput, & ad latus Deiparæ, ΘΥ. ΜΡ. In alio præterea in quo ſtat ipſe Joannes cum narthece & globo crucigero, hiſceque literis, ιω ΔΕΣΠΟΤ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕ. Averſa facies ſacræ Virginis protomen fert cum utroque brachio expanſo, ut in aliis perinde inter Zimiſcianos, & Manuelis, Andronici Tyranni, & Iſaacii Angeli, & ſolitis characteribus, ΜΡ. ΘΥ. In alio denique ejuſdem Manuelis Deipara Virgo ſtat facie luſca, brachiis pariter erectis in precantis ſpeciem: quaſi ad Deum preces funderet pro Imperii vel urbis incolumitate.

§. XXXI.

SANCTORUM IMAGINES IN NUMMIS.

NEque Chriſtum duntaxat aut ſacram Deiparam in nummis ſuis expreſſere poſteriores Auguſti Conſtantinopolitani, ſed etiam Sanctos, quos potiori cultu venerabantur. Iſaacii Imperatoris binos nummos ex gazophylacio S. Genovefæ Pariſienſis protulimus, utrumque ex iis quos Caucios, ſeu Cavos, vocant, alterum æreum, argenteum alterum, paris magnitudinis,

nis, niſi quod adroſi fere ſunt characteres, qui in æreo diſtincte leguntur. Stant in æreo figuræ duæ, prior Iſaacii, Imperatorio habitu, dextra crucem geſtantis: altera Angeli cum nimbo circa caput, crucem perinde longiorem dextra prehendentis, quam is Imperatori porrigit. In nummi ora ac circulo exarati habentur minutiores iſti characteres, ΙCΑΑΚΙΟC ΔΕCΠΟΤ. Supra crucem mediam, ΑΓΙΟC ΑΡ. Infra ad lævam Χ. ΜΙ. quibus intelligitur Ἀρχάγγελος, vel Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, quem ut patronum ſibi adſciverat Iſaacius, ob Angeli, quod ei erat, cognomen. In convexa nummi parte Deipara ſedet Chriſtum puerulum in clypeo effictum, gremio complectens, cum characteribus ſolitis, ΜΡ. ΘΥ. Ejuſdem fere fabricæ monetariæ eſt nummus aureus, quem ad Alexiadem deſcripſimus, præterquam quod manus de nube profecta diadema capiti Imperatoris imponit. Cætera ſi non inſtar ſunt ejus quem exhibemus, cum in figuris, tum in inſcriptionibus, culpa eſt, ni fallor, illius a quo ectypon acceperamus: nam nummum ipſum inſpicere non licuit. Enſem tamen ab Angelo in eo porrigi Imperatori obſervatum a nobis erat in magni Peireſcii, qui nummum viderat, adverſariis. Unde ad id referendum videbatur, quod Scylitzes, & Zonaras ſcribunt, Iſaacium Comnenum, quod Imperatoriam quam conſecutus erat, dignitatem, non Deo, ſed propriæ virtuti adſcriberet, in nummis imaginem ſuam ſtricto enſe inſculpendam curaviſſe: tametſi verendum, ne qui primus ex iis id tradidit, hallucinatus ſit, ac imaginem S. Georgii, quem cum diademate & ſtricto enſe effingere ſolebant Græci, ut mox dicturi ſumus, quæ forte expreſſa fuit in averſo nummo, ipſius Imperatoris eſſe putaverit; nam & in Manuelis Comneni monetis ita effingitur. Ab hac porro expreſſa Iſaacii Comneni, enſem tenentis, in nummis imagine, Spataphori Italici Roccellæ Marchiones, Schlaſanni & Augulii Comites, olim ex Acarnania vel Dalmatia profecti, eundem Iſaacium gentis ſuæ, ac cognominis auctorem, levi ſane fundamento, profitentur. Iſaacii Angeli nummus alter argenteus in concava ſui facie binas pariter exhibet figuras. Prior, quæ eſt Imperatoris, dextra narthecem tenet; altera, quæ eſt Sancti alicujus, caput nimbo ornata, & ſago militari induta, ſiniſtram manum pectori admovet, & dextra narthecen Imperatori porrigit. Characteres oræ dextræ adſcripti, non modo minuſculi, ſed & pene omnino adroſi ſunt, adeo ut aliud nihil expiſcari fas fuerit, niſi quod ſimiles videntur iis, qui in æreo nummo exarantur. Ad ſiniſtram vero, ſi bene conjicimus, habetur, ΑΓΙΟC ΑΡ ∴ Θ ∴ C. Cætera aſſequi non

Jo. Bapt. Laurus. De annulo pronubo Deiparæ.

non potuimus. In altera & concava nummi facie ſedet, ut in priori, Deipara cum Jeſu infantulo in ſinu, & ſolitis literis ΜΡ. ΘΥ.

§. XXXII.

S. GEORGII IMAGO IN NUMMIS.

IN aliquot aliis Joannis & Manuelis Comnenorum nummis æreis effictum cernimus S.Georgium, quem μεγαλομάρτυρα vocant Græci, non tamen qua ab iis exhiberi ſolet ſpecie. Hic enim προτομὴν ſancti Martyris, uti ſupra diximus, deſcribitur, nudatum enſem vel ſpiculum dextra, clypeum ſiniſtra tenentis. P. 361. Caput margaritarum linea ſeu unionibus diſtincto diademate, Nicet. in Man. l. 6. n. 5. Gregoras l. 8. inſtar Imperatoris cingitur. In Manuelis nummo adſcribuntur Codin. de Off. c. 6. n. 23. hi characteres O, in quo Α minutulum includitur, quo ἅγιος vulgo contrahunt Græci, ΓΕ$^{Ρ}_{Ο}$-ΓΙΟϹ, id eſt ἅγιος γέωργιος. Nec Differt: 11. ad Joinvillam p. 211. 212. multum diſpar eſt S. Georgii figura, quam habet Conſtantini cujuſdam προσκαθημένου ſigillum apud Octavium Stradam, in quo ſtans habitu militari deſcribitur, dextra ſpiculum tenens, ſiniſtra clypeo cruce inſignito ac humi defixo innixus, cum hiſce characteribus, Ο ΑΓΙΟϹ ΓΕ. Verum Græci a quibus immenſe cultus eſt, ἔφιππον, ſeu equitem, fere ſemper ſanctum Georgium depingebant: quod eo habitu non ſemel, ut ajunt, in præliis adſtitiſſe Græcis, ac pro iis dimicaſſe conſpectus ſit, Ita a Conſtantinopolitanis depictum auctores ſunt Nicetas, Nicephorus, Gregoras, Codinus, & alii.

§. XXXIII.

IMPERATORIS TITULUS OMISSUS IN NUMMIS BYZANTINIS.

DIſſertationis hujuſce initio, inferioris ævi, ſeu Conſtantinopolitanorum Imperatorum numiſmata habere diximus quidpiam peculiare, quodque in ſuperioris ætatis nummis vix reperitur, tum quoad Principum ipſorum veſtes ac geſtamina, tum etiam quoad inſcriptiones. Ac quum de priore hac Differt. 8. parte copioſe ſatis, ni fallor, actum ſit, ut id, quod inſcriptiones ſpectat, eadem procedat methodo, inſtituti noſtri ratio poſtulat. Ac primo quidem occurrit Spanheimii viri doctiſſimi obſervatio, a Conſtantinopolitanis Auguſtis non plane omnino,

quod velle videtur, ſed crebro omiſſum in eorum nummis Imperatoris titulum, exceptis forte Juliani æreis, in quibus ſolitum illud IMP. legitur. Conſtat ſane Imperatorium hunc titulum a Julio Cæſare in nummis haud receptum, nec ab Auguſti ſucceſſoribus Tiberio, Cajo, Claudio etiam, niſi rarius in iis admiſſum, ut de Tiberio, & Claudio aſſeruit Svetonius, illos a prænomine Imperatoris abſtinuiſſe: adeout in magna nummorum copia, qui ſuperſunt eorumdem Principum, vix ſemel tributum advertere ſit. Unde etiam eorum exemplo neglectum ab aliis Cæſaribus, ut Severo, Caracalla, Gallieno, & reliquis, quorum nummi frequentius eo carent prænomine.

§. XXXIV.

TITULUS DN. IMPERATORIBUS ET CAESARIBUS TRIBUTUS IN NUMMIS.

HUjus autem loco ſucceſſere apud Conſtantinopolitanos binæ iſtæ literæ DN. ideſt, *Dominus noſter*, quæ in venerationis titulum a populis, a quibus cudebantur, videntur adſcriptæ. Priores certe Cæſares *Domini* appellari omnino recuſarunt: quod de Auguſto, Tiberio, & Alexandro Severo exerte Scriptores tradunt. Neque tamen omnes intra modeſtiæ iſtius limites ſeſe continuere, quum Plinius junior Trajanum, ad eum ſcribens, *Dominum* ſemper compellet: & apud Lampridium, Antoninus Diadumenus de Opilio Macrino Auguſto patre verba faciens, *Dominum noſtrum & Auguſtum* vocet: ac in antiquis denique inſcriptionibus, Decius Trajanus, Æmilianus, Valentinus, Gallienus, & Diocletianus, & qui eos deinceps excepere *Domini noſtri* dicantur. Sed vix ante Marcum Aurelium Carum, ejuſmodi titulos nummis inſcriptos obſervare eſt: cujus quidem aureus proſtat cum hiſce aſſentatoriis verbis, DEO ET DOMINO CARO AUG. Similes propemodum habentur Diocletiani, in quorum altero iſta leguntur: DN. DIOCLETIANO BEATISSIMO; in alio: FELICISSIMO SEN. AUG. præterea Maximiani cum hacce inſcriptione: DN. MAXIMIANO BEATISSIMO SEN. AUG. Verum in hiſce nummis tertio caſu conceptæ ejuſmodi inſcriptiones ſatis declarant cuſos a Conſtantio Chloro & Gal. Valerio Maximiano, quos ii adoptaverant, poſt abdicatum ab utroque Imperium, quod vox SENIORI ſuadet, quo modo *Dominum & parentem noſtrum Diocletianum ſeniorem Auguſtum* adhuc ſuperſtitem appellant Conſtantinus & Licinius in lege 2. Cod. Th. de Cenſu, edita an-

Sveton.
Lamprid. in Diadum.
Grut. 273. 5. 7. 274. 2. 275. 3. 4. 279. 1. &c.
Occo p. 508.
Occo p. 515. 519. 522. 523.
Occo p. 535. 536. 543. 544. 545.
Baron. an. 324. num. 62.
Occo p. 540. 545. 551. 556.
Grut. 281. 1. 282. 4. 284. 6. 7. 8. 1086. 2.
Grut. 284. 1. 287. 4.

no 313. vel certe poſt eorum exceſſum, quum iſtorum aliquot nummorum averſa pars: QUIES, REQUIES OPT. MERIT. vulgo præferat; quæ quidem inſcriptio, ut in ipſius etiam Conſtantii nummis, mortuum Auguſtum omnino ſignificat. Lateres figlinos deſcripſit Baronius ex baſilica Vaticana veteri, in quibus exaratum legitur: DN. CONSTANTINUS AUG. In aliis Conſtantini & Licinii nummis binæ iſtæ literæ DN in ſecundo caſu exaratæ leguntur: DN CONSTANTINI AUG. ita ut ſubintelligatur vox, *moneta*. In aliis Romuli, Licinii, Conſtantini junioris, Conſtantis, & ſubſequentium Imperatorum in primo. Delatos eoſdem honoris titulos Cæſaribus ipſis probant nummi Criſpi, Licinii junioris, Conſtantii, Decentii, Juliani, & aliorum. Sed & ipſis Imperatricibus, maxime vero Helenæ Conſtantii uxori, Conſtantini M. matri attributos arguunt inſcriptiones veteres, quarum altera, quæ Romæ legitur, hæc præfert: DOMINAE NOSTRAE FL. IUL. HELENAE, &c. In nummo Conſtantini filii ἀποθεώσιν continente exhibetur illa cum hiſce characteribus DN. MR. ideſt, *Domina noſtra mater*, ut quidam interpretantur. In æreo, quem delineari curavimus, pro DN. omnino habetur VN. ideſt, forte, *venerabilis*; quo quidem titulo donatur in veteri inſcriptione Neapolitana: PIISSIMAE. AC. VENERABILI. DOMINAE. NOSTRAE. HELENAE. AUGUSTAE MATRI DOMINI. NOSTRI. VICTORIS. SEMPER. AUGUSTI. CONSTANTINI. ET AVIAE. DOMINORUM NOSTRORUM. BEATISSIMORUM. CÆSARUM. ORDO. ET. POPULUS. NEAPOLITANUS. Tradit auctor Chronici Alexandrini Gratianum Auguſtum Valeriam Severam matrem, quam Marinam vocat, Δέσποιναν, ſeu *Dominam* appellaſſe. In alia denique inſcriptione Maria Honorii Auguſti conjux eodem donatur titulo: DOMINO. NOSTRO. HONORIO. DOMINA. NOSTRA. MARIA. Carolum præterea Magnum, ut & ſummos Romanos Pontifices eundem ſibi arrogaſſe, probant veteres aliquot inſcriptiones apud Nicolaum Alemannum in Diſſertatione de Lateranenſibus parietinis.

284. 2.

Chron. Alex. p. 702. 704.

P. 42. 43. 110

§. XXXV.

DESPOTAE TITULUS IMPP.

Ut porro *Domini*, voce Latina, priores Byzantini Imperatores, ita & poſteriores, Δεσπόται, Græco idiomate, quum Latinum tunc exoleviſſet penitus adpellari voluerunt, ſicque in nummis inſcribi. Habetur autem Nicephori & Stauracii,

 in

in cujus facie altera effingitur ipſe Nicephorus cum hac inſcriptione : NIKHΦOROS BASILEV , in averſa vero Stauracius, cum lemmate: STAVRACIB DESPOT. quaſi ea ætate Δεσπότου appellatio Βασιλέως : ſeu Imperatoris appellationi ceſſerit : & Stauracius, licet εἰς βασιλέα a Patriarcha Taraſio in Sophianæ Eccleſiæ ambone coronatus fuerit, patre ſuperſtite, eo titulo ipſo parente dignitate ſe inferiorem teſtari voluerit. At aliquot ex ſubſequentibus Auguſtis ſe in nummis Δεσπότας inſcripſerunt, ut Conſtantinus, vel Michael Ducas, Nicephorus Botaniates, Romanus Diogenes, Alexius, Joannes & Manuel Comneni, Iſaacius Angelus, Alexius Angelus, & qui poſtea imperarunt Auguſti, qui hacce nomenclatura a ſubditis vulgo etiam ita compellabantur, cum adjectione Sanctitatis, hac ratione Δέσποτα μου ἅγιε. Quinetiam ex iis quidam eundem titulum honoris cauſa proximioribus affinibus communicarunt, primuſque ni fallor, Michael Ducas avunculo, ut eſt apud Zonaram: quæ quidem honorifica appellatio in præcipuam Palatii dignitatem poſtea tranſiit, quod alias adnotavimus.

In Not. ad Cinnam. p. 468

§. XXXVI.

FLAVII PRAENOMEN.

POſt expreſſas haſce DN literas, hæ FL. fere ſemper ſubſequuntur, quibus indicatur Flavii prænomen, quod ſequioris ævi Imperatores affectaſſe, ſibique adſeruiſſe eorum nummi ſatis declarant. Ac gens quidem Flavia, Romanorum ſtante republica, vix cognita fuit. Veſpaſianus vero, ejuſque liberi Titus & Domitianus ex ea orti, Imperatoriam adepti dignitatem, ſplendorem familiæ ſuæ perinde ac famam conciliavere: cui non modicum dedit incrementum Claudius Imperator, qui ab ea genus arceſſebat. Huic enim prænomen Flavii attribuit Pollio, qui vitam illius deſcripſit, ut & vetus inſcriptio a Panvinio relata: IMP. CÆS. FL. CLAUDIO. PIO. FELICI. &c. Illud porro etſi in Claudii nummis nequaquam legatur, ab eo ad Conſtantii Chlori, Claudii ex fratre neptis filii, tranſiſſe familiam conſtat. Unde idem Scriptor de Claudio verba faciens: *Ille*, inquit, *velut futurorum memor, gentes Flavias, quæ Veſpaſiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagavit*. Iſtius igitur affinitatis jure Conſtantii nomen cum Flavii prænomine licet obſervare in antiquis inſcriptionibus, & aliquot illius nummis.

Svet. in Veſp. cap. 1. Pollio in Claudio.

Atque

Atque inde non in ejuſdem gentis duntaxat, ſed & in cæteros ferme Auguſtos Byzantinos, tanquam Imperatoriæ dignitatis decus, traductum docent ſtemmata noſtra Byzantina. Nam, ut Conſtantino Magno Conſtantii filio, proprium quodammodo fuerit, ſatis innuit Aurelius Victor, ſcribens: *Urbis fanum atque Baſilicam Flavii* (Conſtantini) *meritis Patres ſacraſſe, & per Africam Sacerdotium decretum Flaviæ genti*. Primus porro Jovianus poſt extinctam Conſtantii Chlori & Conſtantini M. familiam id prænominis ſibi arrogaſſe oſtendunt ejus nummi, quod ab eorum ſucceſſoribus deinceps factitatum. Quin & ipſe Autharitus Longobardorum Rex, quo familiæ ſuæ lumen accenderet, Flavii etiam affectavit prænomen, quod fecere poſtmodum pariter, qui eum in iſta dignitate excepere, ipſique adeo, utrorumque exemplo, Gothici Hiſpaniæ Reges, quod a Recaredo primo factitatum volunt quidam in Concilio Toletano III. ubi Flavii prænomen ei attributum legitur. Nec Romanorum Auguſtis duntaxat, aut Regibus Longobardorum, vel Gothorum id prænominis proprium fuit, ſed & a ſummis in republica viris, Conſulibus nempe, Prætoribus, Præſidibus, & Viris clariſſimis & Patriciis, ævo ipſius Conſtantini, uſurpatum docent Faſti conſulares, veteres Inſcriptiones, & diptycha Leodienſe, Bituricenſe, & Compendienſe, in quibus Philoxenus & Anaſtaſius conſules ordinarii Flavii prænomine donantur, adeo ut templo Flaviæ gentis, quod effictum cernitur in Titi nummo, recte conveniat ex eventu adſcripta epigraphe, ÆTERNITATI FLAVIORUM, in quo etiam ludens Martialis, ſimili pene ſententia hæc de gente Flavia vaticinatus eſt:

> *Manebit altum Flaviæ gentis decus*
> *Cum ſole & aſtris, cumque luce Romana.*

Hocce tamen Flaviæ gentis templum a Domitiano excitatum tradit Svetonius. Atque id forte cauſæ fuit, cur ſcripſerit Caſaubonus Veſpaſianum & Titum, qui in Cenſura ſua ampliſſimos ordines variis bellis exhauſtos ſuppleverant, & honeſtiſſimos quoſque ex Italicis & provincialibus allegerant, eoſdem communi Flaviarum gentium nomine appellari voluiſſe, eaſdemque gentes Flavias propagaſſe Claudium, atque in earum numerum novos Patricios adſciviſſe, quaſi jam tum prævidiſſet deferendum Imperium uni ex illis gentibus orto. Verum hanc viri doctiſſimi ſententiam merito ſuggillat Salmaſius, quum ante Conſtantini tempora nemo ex ſupremis Imperii magiſtratibus vel Palatinis Proceribus Flavii nomen uſurpaſſe legatur: quod circa ea tempora viris Patriciis ab Imperatoribus indultum par eſt

Aurel: Victor. Paul. Warnefr. l. 3. De geſt. Long. c. 16. Bullar: Caſin. to. 2. p. 1. &c: Regino ann. 517. Baron. ann. 744. n. 41. Bivarius in Chr. Maxim: p. 73. Chifflet. in Vindic. Hiſp. p. 350. Grut. 1076. 2. 1023: 1. 531. 4. 412: 3. 282. 4. 1079. 14. 175. 5. 406. 1. 1053. 10. 1076. 2. 1054. 8. 192. 12. 392. 3: Apud Bixum p. 50.

Mart. lib. 9. ep. 2.

Sveton. in Domit.

eſt credere. Quando vero honorifica iſta tandem *Flaviorum* nomenclatura ab Auguſtis deſierit uſurpari, haud omnino conſtat. Hac certe non modo donantur Heraclius & Conſtantinus filius, ſed & Leo Philoſophus in eorum Novellis: ita ut poſthæc viguiſſe aliquandiu liceat colligere. At quod Strada id prænominis ex Comnenis ac Angelis Imperatoribus attribuit, atque adeo in poſteriorum Imperatorum nummis deſcriptum fingit, non indubitatam fidem apud pleroſque obtinet: tametſi conſtet apud Waddingum ex MS. Cencii Camerarii Vaticanæ bibliothechæ illud tribui Joanni Duce Imperatori ſub an. MCC XXXIII.

Jus Gr. Rom. p. 77. 83. Novellæ Leonis Imp. p. 430. edit. Scrimger. Wadding. an. 1233. n. 10.

§. XXXVII.

TITULUS PERPETUI AUGUSTI.

CEteri Imperatorum Byzantinorum, maxime qui ante Leonem M. imperarunt, in nummis tituli, ab iis, quos priores in ſuis adſcribunt Auguſti, vix diſcrepant. At tum primum advertimus pro hocce titulo: PIUS FELIX AUGVSTUS, qui per PF. ſolet efferri, hunc, PERPETUUS AUGUSTUS, poni, qui interdum & crebrius per duplex PP. ſcribitur, in ejuſdem Leonis aureis, qui hanc inſcriptionem præferuut, DN. LEO. PERP. AUG. ut & in Zenonis Baſiliſci & Phocæ: quæ in Anaſtaſii, Juſtini, Juſtiniani, Tiberii, Heracli, & aliquot aliorum, per duplex PP. contrahitur. Enimvero Perpetuitatis titulus in inſcriptionibus & numiſmatibus paulo recentioris eſt ævi. In inſcriptione ad Urbinum, Conſtantius & Maximianus PERPETUI CAESARES, in alia, Romæ ad Arcum Septimii Severi, Valentinianus PERPETUUS AC FELIX SEMPER AUGUSTUS: in alia, circa Brixiam, idem Valentinianus, Valens, & Gratianus, PERPETUI PII FELICES SEMPER AUGUSTI dicuntur. Apud Marium Mercatorem, ejus *Commonitorium* dicitur oblatum *piiſſimo Principi Theodoſio ſemper auguſto*.

Grut. 161. 3. 285. 8. 1086. 8.

Marius Mercat.

§. XXXVIII.

TITULUS IMPERATORIÆ, ET TRIBUNICIÆ POTESTATIS.

NEque omnino videntur abrogatæ ſolennes eæ in priorum Imperatorum numiſmatibus & inſcripionibus epigraphæ, quæ Imperatoriæ, vel Tribuniciæ, aut Conſularis dignitatis exa-

ctos

ctos titulos denotant. Dedimus enim aureum Valentiniani ſenioris, in cujus averſa facie figura ſtolata ac galeata ſedet, cum hiſce characteribus: IMP XXXXII COS XVII PP. Proſtant inſcriptiones veteres, in quibus Conſtantinus M. PONT. MAX. TRIB. POT. COS. III. PP. indigitatur: in alia vero: PONT. MAX. TRI. P. XXIII. IMP. XXII. PP. Julianus P. M. IMP. VII. CONSS. III. Valentinianus idem ſenior & Valens, PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Gratianus denique in eadem. ut & in alia inſcriptione, perinde: PONTIF. MAXIMUS. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMUM. Atque hanc inſcriptionum formulam a militum acclamationibus manaſſe pridem viri docti obſervarunt, rerum ſcilicet præclare geſtarum, vel inſcriptionum bellicarum ab ipſiſmet Imperatoribus, aut ab eorum legatis ſuſceptarum numero: cum, ut ait Dio, ſemel tantum uno de bello id nomen liceret adſumere. Pontificis vero Maximi titulum in nummis etiam ſibi adrogaſſe Conſtantinum M. arguit ille a Spanheimio deſcriptus, in quo hi charecteres exharati conſpiciuntur: PMTRPPP COS IIII PROCOS. Ubi, quare proconſularem dignitatem vel titulum ſibi adrogarint Imperatores, diſputat idem vir doctiſſimus. Cur autem Pontifices Maximi, Imperatores Chriſtiani interdum appellari voluerint, notum ex Zoſimo, qui tradit non modo Latii Reges, ſed & Romanorum Imperatores hoſce titulos ſibi adgrogaſſe, quos neque etiam primo ex Chriſtianis reſpuerint Auguſti Conſtantinus M. Valentinianus & Valens, quibus ex ritu veteri pontificium habitum a gentilibns Pontificibus delatum & acceptum ait, ſed recuſatum a Gratiano: ἀθέμιτον εἶναι χριστιανῷ τὸ σχῆμα exiſtimanti: vel quod de Leone M. Imperatore dixit Facundus Hermianenſis Epiſcopus, quia noverat, *quod poſt adventum domini gentiles tantum Principes Imperium ſimul ſacerdotiumque tenuerunt, judicavit non decere Principem Chriſtianum, quod fuit aliquanto gentilium.* Jam vero cur Valentinianus *Conſul decimum ſeptimum* inſcribatur, nemo, opinor, attigit, quum ſemel hanc dignitatem cum filio inierit, adeo ut dicendum ſit, hæc in longioris vitæ ac Imperii vota fuiſſe adſcripta.

Grut. 283. 1. 3. 285. 1. 2. 3. 4. 160. 4. 182. 13. Spanheim. diſſ. 8. p. 690.

Dio lib. 60.

Spanh. p. 711.

Zozimus lib. 4. p. 761, 37.

Lib. 12. cap. 3.

Ammian. lib. 25.

ſ. XXXIX.

§. XXXIX.

TITULUS NOVI CONSTANTINI.

ATque hæ quidem appellationes Auguſtis omnibus fuere communes; at ex iis aliæ præ cæteris quoſdam ſpectarunt, ut fuit illa *Novi Conſtantini*, quæ Tiberio, & Heraclio, Heraclii Imperatoris filio, potiſſimum in nummis adſcribitur, voce tamen *Novi* expuncta, propter numiſmatum exiguitatem. Quippe Juſtinus junior morbo correptus adoptatum Tiberium Cæſarem creavit, & Νέον Κωνςαντῖνον, *Novum Conſtantinum* appellavit, ut eſt in Chronico Alexandrino; ubi interdum, ſuppreſſa priori voce, nude *Tiberius Conſtantinus*, quo modo etiam in nummis ejuſdem Auguſti dicitur. Eadem perinde nomenclatura donatus eſt a patre Heraclio Imperatore, Heraclius primogenitus; dictus enim *Heraclius Novus Conſtantinus*, non *junior*, uti habet Interpres: quem errorem erravit etiam in Tiberio; quod præ cæteris arguit ſubſcriptio Novellæ Heraclii, quæ *data* legitur *VIII. Kalend. Majas CP. Dominorum noſtrorum piiſſimorum Perpet. Augg. Heraclii anno VIIII. & Heraclii novi Conſtantini filii ipſius anno VII.* ut & ſubſcriptio diplomatis Honorii PP. apud Ughellum in Epiſcopis Bobienſibus. Neque tamen Tiberio & Heraclio peculiaris fuit hæc appellatio, niſi quod cognominis vice proprie videatur iis indita, Tiberio quidem a Juſtino proſocero, Heraclio vero juniori a parente, quum hanc cæteri fere ambierint Auguſti. Marciano enim Auguſto *Novo Conſtantino* non ſemel acclamatum legimus in concilio Calchedonenſi act. 4. & 6. Juſtino in ſynodo ſub Hormiſda, Juſtiniano in concilio ſub Menna act. 5. Conſtantino Pogonato in VI. ſynodo act. 8. & Conſtantino filio Irenes in VII. ſynodo act. 7. Quinetiam poſtremi Imperatores honorificam iſtam appellationem affectarunt, quod de Michaele Palæologo teſtatur inſcriptio in æde Deiparæ Peribleptæ Conſtantinopoli, quam profert Leunclavius, firmatque Georgius Pachymeres. Sed & Conſtantinopolitani ex Francica gente Imperatores videntur appellationem eandem uſurpaſſe, quod præ cæteris docet Innocentius III. Pontifex, qui Balduinum Flandrenſem *Conſtantinum Imperatorem* nude vocat, in epiſtola ad Namurcenſem Comitem: *Præterea*, inquit, *præſentibus vobis litteris innoteſcat, quod poſtquam illuſtris memoriæ Conſtantinus Imperator ſub hoſtili cuſtodia diem clauſit extremum, cariſſimus in Chriſto filius noſter Henricus, germanus ipſius Conſtantini frater,* Impe-

Chr. Alex. p. 862. 864.

ſus Gr. Rom. p. 83.

Vghell. tom. 4. p. 1325.

Concil. Calched. &c.

Leuncl. in Pand. Turc. n: 51:

Pachym. l. 4. c: 21. l. 13. c. 23.

Innocent. III: l. 9. epiſt. 47.

Imperator illuſtris, ab univerſo exercitu Latinorum unanimiter & concorditer fuit in apicem Imperii ſublimatus. Niſi forte mendum ſit, legendumque *Conſtantinopolitanus*.

§. XL.

NUMMI VOTIVI.

EX Imperatoriis deinde nummis, Votivi vulgo appellantur, qui Vota publica nuncupata, ſuſcepta, & ſoluta pro ſalute Principis in inſcriptionibus ſuis præferunt, vel quod iis, quibus ſuſcepta ſunt annis cuſi ac formati ſint. Atque hi quidem licet ævi inferioris nummorum, ſeu Conſtantinopolitanorum Imperatorum non omnino proprii fuerint, habent tamen, qui ab iis cuſi ſunt, quiddam peculiare, quod in ſuperioris ætatis Principum nummis non occurrit. Quod quidem ut legenti planum fiat, lubet Votorum iſtorum originem ab ipſis primordiis ſummatim repetere. Scribit Dio, Auguſto, quum primum decennium exiviſſet, aliud quinquennium, atque eo circumacto, rurſum aliud Dio l. 53. quinquennium, poſt decennium, ac eo finito aliud item decretum fuiſſe, ut continuatis decenniis per totam vitam, ſummam Imperii obtinuerit: eamque ob cauſam poſteriores quoque Imperatores, licet non ad certum tempus, ſed ad vitam Imperium eſſet eis delatum, id deinceps obſervaſſe, ut ſingulis decenniis feſtum pro ejus renovatione agerent, quod etiam hodie fit, inquit ille. Ad quintum autem decennium Auguſto oblatum ac decretum ſcribit idem Dio. Exhinc cæteri deinceps Auguſti, exactis decenniis, principatum ſibi confirmari ſenatuſconſulto non petierunt, quum id non inviti retinerent, ut Auguſtus, ſed ultro ſibi aſſererent, quod de Tiberio idem Scriptor commemorat, & ex eo Xiphilinus, qui ſubdit πανήγυριδα, quam δεκαετοῦς πανήγυριον vocat Euſebius, exacto decennio celebraſſe. Ita poſt- Xiphilinus. modum, eodem Dione auctore, Severus Imperator Imperii Euſeb. in Orat. de Laud. Conſt. exacto decennio congiaria & annonas militibus diſtribuit, & populo Circenſes dedit. Ex hoc igitur recepto more decennalia ſingulis decenniis celebrata conſtat, quod præterea firmat Trebellius Pollio in Gallieno Salonino: Sed poſtmodum obtinuit, Treb. Pollio. ut Vota publica pro decennalibus feliciter auſpicandis & ineundis ederentur cujuſque decennii initio, quod ex nummis potiſſimum Antonini Pii colligimus, quorum alii, PRIMI DECENNALES, alii SECUNDI DECENNALES præferunt, alii: VOTA. SOL. DECEN. II. alii denique, VOTA SUSCEP. DECENN. III. Ita tria decennalia inita ab Antonino Pio, qui annos 24. tantum imperavit.

Occo p. 257. 264
Du Choul p. 156.
Erizzo p. 452.
Id. p. 335. 336. 429. 430. 415.

ravit. In gemma, quam habet dactyliotheca MS. Ludovici Chalucii, extat figura ſacrificantis ſpecie, cum hiſce characteribus, VOTA SVSC. VICE. Id eſt, *Vota ſuſcepta Vicennaliorum*. In aliis perinde nummis Antonini Philoſophi leguntur: PRIMI DECENNALES, & VOTA SVSC. DECENN. & VOTA. SOL. DECENN. In nummis Commodi: VOTA DECENN. SVSC. In nummis denique Helvii Pertinacis, qui vix menſes quatuor imperavit: VOT. DECENNAL. & in Pupieni Maximi, cujus Imperium haud biennii fuit, VOTIS DECENNALIBVS, quæ totidem habentur in Severi Alexandri, & Julii Philippi monetis. Profert Cholius nummum alium Diocletiani, qui vigeſimum Imperii annum vix exceſſit, in quo ſcriptum VOT. XXX. S. Habetur in ejuſdem Chalucii Dactyliotheca ectypon gemmæ, cui inſculptum: VOT. XXX. S. DI. Id eſt, *Vota tricennaliorum ſuſcepta Diocletianus*. Præterea gemmæ aliud ectypon, quæ hoſce characteres præfert: MAXI. VOT. XXX. P. Id eſt, *Maximianus, vota Tricennaliorum publica*. Ex quibus perſpicuum fit Vota decennalia vel decennaliorum ſuſcepta cujuſque decennii initio. Alii præterea nummi nude præferunt, VOTA PVBLICA. ut Lucillæ L. Veri uxoris, Hadriani, Septimii Severi, Caracallæ, Getæ, Macrini, Elagabali, & aliorum: in quibus omnibus ſacrificium fere ſemper effingitur, quod vota ejuſmodi pro ſalute Principis & Imperii felicitate, cum ſacrificiis initio cujuſque luſtri aut decennii exſolverentur, ut monemus in noſtra Conſtantinopoli, ubi de tribunali novendecim accubituum agimus. Atque hæc quidem obtinuere priuſquam religionem Chriſtianam eſſent amplexi Imperatores, a quibus, abrogatis in Votis publicis ſacrificiis, reliquæ ſolennitates ſervatæ ſunt, vel novæ excogitatæ, in quibus illa fuit, ut offerrentur Imperatoribus ex more a magiſtratibus munera, certa nempe aureorum ſolidorum quantitas ab ipſis Principibus definita. Extat eam in rem inſignis epiſtola Symmachi ad Valentinianum juniorem, in qua ait Valentiniano & Valenti *ob decennium minorem ſummam decretam*: Gratianum, *cum tertium luſtrum ævi Imperialis exigeret, parciore munificentia honoratum*; eidem denique Valentiniano *mille ſexcentas auri libras decennalibus Imperii faſtis devotum ordinem promiſiſſe, urbanis ponderibus conferendas, id eſt, trutinæ largioris examine*. In hac etiam decennaliorum celebritate edebantur circenſes, eximebantur rei de carceribus, agebantur Deo gratiarum actiones, & diſtribuebantur pecuniæ per civitates, ut teſtatur Euſebius. Sed quæ ſingulis decenniis concipiebantur Vota, poſtea ſingulis quinquenniis ſunt exoluta, quod indicat loco laudato Symmachus. Indeque Quinquennalium aut Quinquennaliorum Votorum inſcriptio-

Du Choul p. 253.
Chalucius p. 56.

Petrus Faber ad tit. 2. de Orig. Iur. p. 674.

Symm. l. 10. ep. 26.

Euſeb. l. 8. c. 12. 26.
Id. l. 1. de Vita Conſt. c. 41. l. 3. c. 21.

ptiones in nummis manarunt, ita ut Quinquennalium vel Quinquennaliorum Vota primo initæ dignitatis anno celebrata cenſeri debeant, Decennaliorum poſt exactum quinquennium, vel ipſo quinto exeunte anno, Quindecinnaliorum exeunte decennio, Vicennaliorum exeunte decimo-quinto dignitatis anno, & ita deinceps. Alia enim ſunt *Vicennaliorum Vota concepta*, alia *edita Vicennalia*. Edebantur quippe Vicennalia anno vigeſimo Imperii, Vicennaliorum Vota anno decimo, aut decimo-quinto. Verbi gratia, Conſtantinus Magnus Vicennalia Romæ edidit ipſo Conſtantino VII. & Conſtantino Cæſare Coſſ. qui fuit Imperii vigeſimus annus, Chriſti 326. ut eſt apud Euſebium, Idacium, & Auctorem Chronici Alexandrini: Vota vero Vicennaliorum acta Imperii decimo-quinto, quod innuit Nazarius in Paneyrico ipſi Conſtantino dicto: *Quintum decimum annum maximus Princeps ſalutaris Imperii degit, ſed auguramur jam Vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſancimus*. Cumque eo anno agerentur Quinquennalia Licinii junioris, Criſpi & Conſtantini junioris, qui Cæſarum dignitate cohoneſtati fuerant Kal. Mart. Sabino & Rufino Coſſ. anno Chriſti 316. hæc ſubdit: *Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudiis habent, ſed in deſtinatis decenniis jam vota properantia & ſpes volucres conſtiterunt, horum debinc compotes propagabimus optabilis boni ſeriem*. Atque horum quidem una ſimulque Cæſarum Vota nuncupata crebro advertere eſt in eorum nummis, in quibus legitur: VOT. X. aut XX. CAESARVM NOSTRORVM; etſi interdum ſua cuique vota inſcripta, ut in nummo Conſtantini junioris: VOTA VICENNALIORVM: & in nummis Criſpi, in quibus pro lemmate eſt: BEATA TRANQVILLITAS, & VIRTVS EXERCITVS, & VICTORIAE LAETAE PRINCIPVM, in cippo, clypeo, & labaro deſcriptum legitur, VOT. XX. quæ quidem Vicennaliorum Criſpi vota, utpote exacta in ejuſdem decennalibus; cadebant in Vicennalia Conſtantini patris: quod indicat Porphyrius in Panegyrico, eidem Auguſto in ipſis Vicennalibus dicto, in quo dum metro ludit, in medio paginæ corpore, minio hoſce characteres depinxit: AVG. XX. CAE. X. Ideſt *Conſtantini Auguſti Vicennalia Cæſaris Decennalia*. Ac de Criſpo quidem:

Euſeb. Idac. Chr. Alex: Nazar. Paneg.

Prophyr: Paneg.

------Tu carmina prome
Vate Deo digna: aut ſi quod perferet audens
Majus opus nectens, mens tota mole ſubibit,
Spe pinget carmen, pangat ſi cœpta Camena,
Compleat & verſu variata Decennia picto,
Ore ſecunda vovens ſub certo limite metri.

Ubi ſecunda Vota Criſpi, ſunt Vota Vicennaliorum, de quibus alio loco:

Sancte pater, rector Superum, Vicennia læta
Auguſto, & decies creſcant ſolennia natis.

Et de Conſtantini Vicennalibus:

——Te tanto in carmine Muſa,
Et tua deſcriptis pingit Vicennia metris.

Mox de votis Tricennaliorum:

——Sæclis da, Conſtantine, ſerena
Tempora, ſumme pio Tricennia ſuſcipe voto.

Quæ quidem Conſtantini Tricennaliorum Vota concepta leguntur in nummo aureo, clypeo, quem tenet Victoria, inſcripta: VOT. XXX. ubi pro lemmate: VICTORIA CONSTANTINI AVG. Ad quam Conſtantini eo anno victoriam reſpexit idem poeta:

Auguſto victore juvat rata reddere vota.

At quum nullam hoc anno victoriam ab hoſtibus adeptus Conſtantinus legatur, eam forte nummus iſte ſpectaverit, quam paulo ante fuſo Licinio retulerat anno Chr. 325. cum inde glorioſam *Victoris* appellationem poſtmodum ambierit, ut teſtatur Euſebius, quamque nomini ſuo fere ſemper præpoſuit, ut eſt apud eundem Scriptorem, Auctorem Chronici Alexandrini, & alios. Niſi referri debeat ad victoriam illam, quam ſe conſecutum gloriabatur eo anno 326. quo Vicennalia acta ſunt, contra Eccleſiæ hoſtem, poſtquam epiſcopos in concilio Niceno invicem diſſidentes in concordiam revocaſſet, ut auctor eſt idem Euſebius, adeo ut *victoriam Conſtantini*, ut ſuam ac propriam in nummis inſcribi voluerit. Ex prædictis etiam patet Criſpum poſt edita Cæſareæ dignitatis Decennalia, quæ in Kl. Martias in Vicennalibus Conſtantini patris cadebant, ab eo ſublatum. Tricennalia porro Conſtantinopoli edidit idem Conſtantinus 8. Kal. Aug. anno Imperii trigeſimo, ut eſt apud Idacium & auctorem Chronici Alexandrini: in quorum quidem celebratione panegyricum Conſtantino ex more dixit Euſebius Cæſarienſis, qui ejus Hiſtoriæ ſubjicitur, ut ipſemet teſtatur. Conſtantius vero filius Romæ Vicennalia celebravit ipſo Conſtantio IX. & Juliano Cæſare II. Coſſ. anno ſcilicet Imperii vigeſimo, Chriſti 367: Ita denique Arcadius anno Imperii quinto, Valentiniano III. & Eutropio Coſſ. anno Chriſti 387. *Quinquennalia propria cum Theodoſio Auguſto patre ſuo editionibus ludiſque celebraſſe dicitur 17. Kal. Febr.* apud Idacium & Marcellinum Comitem. Sic etiam Theodoſius junior Quinquennalia, apud Auctorem Chronici Alexandrini: Decennalia apud eundem Marcellinum, eodemque anno Honorius Decennalia: Tricennalia idem Honorius: Tricennalia perinde Theodoſius anno trigeſimo Imperii, Chriſti

Euſ. l. 2. de Vita Conſt. c. 19. l. 3 c. 58. Idem l. 2 c. 45. 47.

Euſeb l. 3. c. 14

Euſeb: de Vita Conſt. l. 4. c. 46

Chron. Alexandr.

Chriſti 430. ediderunt. Idem denique Theodoſius, apud Marcellinum, anno Chriſti 439. *octava*, & anno 444. *nona Quinquennalia edidit*. Quæ quidem, ut ſingulis luſtris edita Quinquennalia, ita eorum nuncupata vota cujuſque luſtri initio, vel potius anno proxime ante exactum luſtrum, prorſus evincunt nummi aliquot ut ille Conſtantini junioris Cæſaris, in quo inſcriptum x in clypeo cum lemmate ROMAE AETERNAE, niſi Decennalioliorum v aut Quindecinnaliorum Vota intelligantur: alii Valentis & Gratiani, VOT. XV. MULT. XX. Præterea ex Nazarii Panegyrico videtur poſſe colligi eum in Quinquennaliorum celebritate dictum fuiſſe; ut Incerti Panegyricum Maximiniano & Conſtantino dictum, eo quo idem Conſtantinus Auguſtus appellatus eſt anno, proinde in Quinquennaliorum Votorum nuncupatione. Nam Conſtantino, quem *orientem* Imperatorem vocat, dictum inſinuans ob *Lætitiam* publicam, *qua ei Cæſari additum nomen Imperii* & ob *cæleſtium nuptiarum feſta* tum celebrata, ſubdit: *Huic voto propria nunc debetur oratio, quod ſemel factum, futurum eſt ſempiternum.* Et infra: *Reſtat, ut ipſa illa quæ ſeparatim de virtutibus veſtris locutus ſum, ſicut huic voto congruit, in ſermonis finem conjungam.* Erant igitur iſti panegyrici *publica* populorum *Vota*, quorum edendornm gratia deligebantur oratores diſerti, qui in Principum laudes excurrerent, & felicia luſtra vel Decennalia eis adprecarentur, ut in Nazarii laudato Panegyrici loco vidimus, Votis ipſis in nummis relatis, cum ipſa interdum Felicitatis adprecatione, ut in inſcriptione veteri, VOTIS. VICENNALIB. FELICITER. Et in alia in clypeo exarata, apud Boiſſardum, CAESARUM DECENNALIA FELICITER. In alia apud Gruterum: VOTA FELICISSIMA OB REDITUM NUMERI. In nummo æreo Licinii junioris Cæſaris in corona laurea: VOT. X. FEL. XX. & in aureo Conſtantis medallione, in quo exaratum: FELICIA DECENNALIA, & in clypeo, VOT. X. MULT. XX. ubi felicia Decennalia edita anno decimo, quo Vicennaliorum vota nuncupata. Neque hic edendorum Panegyricorum in dignitatum natalibus mos proprius Imperatoribus fuit: quum & in epiſcoporum Cathedræ, ſeu initi epiſcopatus natalibus, editi complures legantur apud Gregorium Nazianzenum, Nyſſenum, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Ennodium, Chryſologum, & alios, ut pridem annotatum a viris doctis.

Nazarius.

Gruter. 22. 3. 46. 6. Boiſſard. lib. 1. Roſvveid. ad Paulini ep. 16. Boland. ad 18. Januar. Sirmond. ad Ennod. &c.

§. XLI.

X L I.

NUMMUS CONSTANTINI, IN QUO EXARATUM, PLUR. NAT. FEL.

AD has felicitatis adprecationes & vota pertinet etiam inſcriptio illa, quæ exarata legitur in Conſtantini M. Cæſaris nummo ; PLUR. NAT. FEL. Ideſt , *Plures natales felices*. Is autem, ſi bene auguror, tum primum cuſus videtur, quum Nobiliſſimi Cæſaris dignitatem conſecutus eſt a Maximiano Auguſto & ſocero. Ejuſmodi enim dignitatum, quæ ad Imperatorium faſtigium veluti gradus erant, dies natales celebrabantur ab omnibus, & faſtis inſcribebantur . Quod potiſſimum deprehendere licet ex Kalendariis Philocali, & Hermatii , & Laterculo Silvii, in quibus natales Imperatorum & Cæſarum deſcribuntur, ſuis quique locis adnotati. In iis porro Conſtantini Magni natales tres adſcripti leguntur ; primus III. Kal. Martii , alter pridie Non. April. tertius denique VIII. Kal. Aug. Ac primus quidem & tertius *dies Auguſtorum* ſpectant, *qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperii protulerunt* , ut loquitur lex 2. Cod. Th. de Feriis. Prior igitur ad *Genuinum* , uti vocatur a Silvio, & in lege 17. Cod. Theod. de Proxim. Comit. &c. *Natalem* Conſtantini pertinet, quo nempe eſt in lucem editus: alter quo Cæſar, tertius ad eum quo, Auguſtus creatus eſt. Cæſarem dictum Conſtantinum ſtatim poſtquam Conſtantius pater Auguſtus eſt renuntiatus , tradit exerte Aurelius Victor . Conſtantius vero ſupremam adeptus eſt dignitatem Kal. April. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Coſſ. ut eſt apud Idacium. Quo quidem menſe Cæſar etiam dictus Conſtantinus , qui eodem auctore , *levatus eſt Auguſtus* VIII. *Kal. Aug.* qui proinde dies *natalis* eſt Conſtantini *purpuræ* , ut loquitur Silvius , ubi de natali Imperii Valentiniani : de quo quidem hæc habet Eumenius in Panegyrico eidem Conſtantino dicto: *Quamvis igitur ille* FELICISSIMUS *dies proxima religione celebratus, Imperii tui natalis habeatur, &c.* Conſtantinus igitur Cæſar dictus eſt prid. Non. April. cujus dignitatis natalis ſic deſcribitur ab eodem Silvio : *Prid.* (Non. April.) *natalis Conſtantini* . *Circenſes*. Unde colligitur, ut & ex aliis hujuſmodi Kalendariorum locis, hiſce Natalibus editos quotannis ludos circenſes . Plures igitur optantur Conſtantino *natales felices* , ideſt , ut quo modo Cæſar jam & Nobiliſſimus dictus eſt, ita & deinceps Auguſtus renuntietur, iſtiuſque novæ ac ſupremæ dignitatis *Natalis* Faſtis perinde adſcribatur.

Victor. in Epit.

Nata-

Natalium vero appellatione donatos dies, quibus qui in dignitate quadam inauguratur, alibi pluribus docemus. Ad hæc etiam vota, adprecationes, vel potius publicas populorum acclamationes referri poteſt inſcriptio illa Græca, barbariſque characteribus in medio nummo æreo Theophili Imperatoris exarata, cujus geminum aureum habet Octavius Strada, TEOFILE AVGOVSTE TV NIKAS, ideſt *Theophile Auguſte, tu vincas*, ubi NIKAS, pro NIKA. Strada p. 297.

§. XLII.

VOTA MULTA.

OBtinuit deinde, ut non felicia duntaxat, ſed & multa voverentur Decennalia, ut in Conſtantini M. nummo, in quo deſcriptum legitur: VOTIS MVLTIS. X. & in alio: VOTIS V MVLTIS X rurſum in alio, X. MVLT. XX. Hinc crebræ ejuſmodi fluxere formulæ ac inſcriptiones in ſubſequentium Imperatorum nummis, quum populi vota ſua ad ſolam Quinquenniorum aut Decenniorum felicitatem nollent coercere, & ſi non pro æternitate, ſaltem pro vitæ & Imperii diuturnitate, Vota ſua nuncuparent. Quo ſpectant iſta Nazarii: *Verum quid agimus vicenis aut tricenis annis circumſcribendo, quæ jam æterna ſentimus? Ampliora ſunt merita Principum, quam optata Votorum, quinimo in imenſum felicis curſus Imperii, nec humanorum terminos curent, qui ſemper divina meditentur*. Et iſta Corippi de Laudibus Juſtini:

Hinc veſter primus feliciter excipit annus, Coripp. l. 4.
VOTA*que* PLVRA *tuis celebret Nova Roma triumphis*.

Interdum denique ita populorum concipiebantur Vota, ut *ſicut* Quinquennalia, ſic Decennalia feliciter exigerentur, hiſce characteribus in nummis deſignata: SIC. X. SIC. XX. & SIC. XXX. quam quidem Votorum concipiendorum formulam in Conſtantii & Conſtantis fratris nummis tantum advertimus. Maxime vero, ac ut plurimum Vota iſta edebantur de decennio in decennium, uti ſupra obſervatum, quod etiam Byzantinorum Auguſtorum nummi docent, in quibus paſſim exaratum legitur: VOT. X. MVLT. XX. VOT. MVLT. XXX. &c. Extant præterea bini Licinii Imperaturis nummi, in quibus ſcriptum: VOT. XX. qui quidem annum dominationis fere poſt decimum quartum cuſus eſt, ut ait Victor, niſi dicamus cuſos ineunte quindecennio. Deſiere tandem adſcribi nummis ejuſmodi Vota poſt extinctam Theodoſii familiam: tametſi in Majoriani numiſmate legimus, nulla Quinquen- Sidon. Carmel. 13.

nalio-

naliorum aut Decennaliorum mentione, VOTIS MVLTIS: quo ſpectant iſta Sidonii ad eundem Majorianum:

Sic te Sidonio recocta fuco,
Multos purpura veſtiat per annos.
Sic luſtro Imperii perennis acto,
Quinquennalia faſtibus dicentur.

Et in alio argenteo Juſtiniani: VOT MVLTHTI, quibus vocibus felicitatem, vel diuturnitatem Imperii adprecabantur: ut hacce FLOREAS, vel FLVREAS Baduelæ Italiæ Regi, in ejus nummis. Cui quidem ſimilis eſt illa, quæ adſcripta legitur Philocali Kalendario: VALENTINE FLOREAS IN DEO. VALENTINE VIVAS FLOREAS. VALENTINE VIVAS GAVDEAS. Iſtiuſmodi adprecationis formulam uſurpat Soſipater Cariſius in epiſt. ad filium, Grammaticæ præfixa, quam ſic claudit, *Valeas floreas, vigeaſque ævo longiſſimo, Fili, patri tuo cariſſime*. Utitur etiam non ſemel Alcuinus. Et HRabanus Maurus ad Gregorium IV. PP.

Epiſt. 68. 74. 91. 112. Poem. 182.

Vt valeas, vigeas ſanus, & proſpera captes,
Hic & in æternum regna ſuperna metas.

§. XLIII.

ACCLAMATIO ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ.

ATque inde fortean in diuturnioris etiam vitæ & Imperii votum, acclamatum Principibus Byzantinis, πολυχρόνιον, ſeu *Multos annos*, quod tamen non nuperum: quo ſpectat inſcriptio illa in nummo aureo Conſtantini Copronymi: C LEON PA MVLΘ, ideſt, ut interpretor, *Conſtantinus Leoni Perpetuo Auguſto multos annos*. In alio litera θ. deeſt. Qui quidem nummus, ut & hoc obiter adnotemus, cuſus videtur quo Leonem filium corona ac diademate donavit Conſtantinus Copronymus, die feſto Pentecoſtes anno 750. In antica enim facie Conſtantinus ipſe Imperatorio habitu effingitur, cum iis quos deſcripſimus characteribus. In nummi vero facie altera effinguntur iidem Conſtantinus & Leo, quorum nomina exhibent characteres Græci, CONSTANTINOS S. LEON O NEOS. Ubi quum Leo Copronymi filius ὁ Νέος dicatur, ut *Minor*, Adoni Viennenſi, qui revera infans erat, non video cur *Major* dicatur in ſubſcriptione Bullæ Stephani III. PP. quem alii II. nominant, pro monaſterio Sandionyſiano, quam poſt Doubletum & Sirmondum deſcripſit vir eruditiſſimus Jonnes Mabillonius, unaque cum eo in archivio ejuſdem monaſterii in ipſis phyliris exaratam inſpeximus non ſemel,

Ado in Chron.

ſemel, quidquid dicat vir doctiſſimus, quæ ſic habet: *Datum. quarto Kal. Martias, imperante domno piiſſimo Auguſto Conſtantino a DEO coronato magno Imperatore, anno decimo octavo Imperii ejus, ſed & Leone majore ejus filio anno quarto, indictione decima.* Quæ quidem adſcripta temporis nota, neſcio an non mendo careat. Quum enim Conſtantinus Copronymus Imperium inierit poſt parentis obitum 18. Junii ind. 9. ann. Chr. 741. non potuit decimus octavus Imperii annus incidere in indictionem decimam IV. Kal. Martias, qui hoc anno 757. & hoc menſe erat tantum decimus ſextus. Neque id referri poteſt ad annum, quo a patre Copronymus renuntiatus eſt Imperator, qui fuit 720. ipſo Paſchatis die 25. Martii. Deinde cum Leo filius natus 25. Januarii anno 750. ind. 3. & ſequenti anno 751. die Pentecoſtes feſto, qui incidit in 5. Junii, ab Anaſtaſio Patriarcha diademate donatus fuerit, ut habet diſerte Theophanes, hoc anno 757. IV. Kal. Mart. Leonis Junioris Imperii annus erat ſextus, necdum finitus. Fatendum tamen huicce ſubſcriptioni, alterius epiſtolæ Pauli II. PP. quæ extat apud Rubeum in Hiſtoria Ravennenſi, ſubſcriptionem convenire: ſic enim clauditur: *Dat. Non. Febr. Imp. Domino piiſſimo Auguſto Conſtantino à Deo coronato magno Imp. anno* * XL. *& pacis ejus anno* XX. *ſed & Leone Majore ejus filio anno* VII. *indictione* XII. ubi pro XL. *& pacis* legendum videtur XX. *& poſt Coſſ.* (*id eſt Conſulatum*) *ejus anno* XX. *&c.* quæ quidem indictio in annum 759. cadit. Nodum ſolvent alii. De hac porro πολυχρονίου formula ita s. Auguſtinus: *Exhibes aliquam ſolennitatem amicis, audis ibi & bene optantibus tibi, Multos annos vivas.* Et Leo III. PP. *Reverſus eſt ad murum civitatis Conſtantinopolitanæ, & cœpit cum eis foris muros vocibus magnis laudare* (εὐφημεῖν) *ac dicere, Conſtantinum magnum Imperatorem Multos annos.* Synodus VIII. Εὐθὺς γὰρ ὁ καθοσιώμενος Νοτάριος εἶπε, Πολλὰ ἔτει τῶν Βασιλέων. Denique Theophylactus Bulgarienſis: Προσκυνεῖ μὲν ἴσως ὁ πολίτης, καὶ μεγαλύνει, καὶ εὐφημεῖ, καὶ προσθήκην ἡμερῶν αἰτεῖται παρὰ τοῦ κρείττονος. Sed hæc vulgata & obvia; ſubdam tantum quæ de ejuſmodi adprecationibus Imperatoribus & Patriarchis in eccleſia fieri ſolitis habet codex ſcriptus Bibliothecæ Regiæ: Ὅπως πολυχρονίζουσι τοὺς Βασιλεῖς καὶ τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ· Πολυχρόνιον ποιήσας ὁ Θεὸς τὴν κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσας ὁ Θεὸς τὴν θεόστεπτον, θεοπρόβλητον, θεοδόξαστον κραταιὰν καὶ

Daniel Papebroch. in Propy.eo ad tom. April. n. 12. 9.

Hieron. Rubeus lib. 5. initio, & in Concil.

S. Aug. de Verb. Domini ſerm. 39. c. 3. Leo III. Ep. 4.

Syn. VIII. act. 1.

Teoph. Inſtit. Reg. part. 2. c. 14.

Cod. 2023.

ἁγίαν βασιλείαν αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Τὸν δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν Κύριε φυλάττεις εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα. Τρὶς εἰς τὴν τράπεζαν λέλεκται οὕτως, Εἰς τὸ Πολυχρόνιον ζωὴ, εἰρήνη, ὑγιεία. εὐόδωσον, καὶ κατ' ἐχθροὺς νίκην τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐθέντων καὶ Βασιλέων εἰς τὸ πολυχρόνιον ζωὴ, ὑγιεία καὶ σωτηρία τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, &c.

§. XLIV.

ANNI IMPERII IN NUMMIS DESCRIPTI.

AD nummorum præterea Byzantinorum inſcriptiones pertinent adſcripti in iis Auguſtorum, quorum ſunt, Imperii anni, quod uſurpatum in æreis Juſtini Thracis, Juſtiniani, Juſtini Junioris, Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii, & aliquot aliorum, obſervare eſt: neque enim in aureis & argenteis ulli reperiuntur exarati. Scribuntur autem characteribus Romanis. Errare enim conſtat Alemannum, qui in nummis Juſtini & aliorum, ϛ Græcum ἐπίσημον, ſex denotans ſcribi putavit, quum ſit V barbarum, ſeu ut a Græco-barbaris tum effingi ſolebat, quod ex ſimilibus nummorum inſcriptionibus cuivis licet colligere. Quidam etiam indictionem præferunt, ut ille æreus Mauricii, in quo ſub I litera, vel columna crucigera, exaratum, IND. II. Cum autem imperaverit Mauricius a decimo tertio Auguſti indictione 15. anno Chr. 582. interfectuſque fuerit a Phoca 27. Novemb. anno 602. indict. 6. cuſam hanc monetam ſequitur anno 583. vel 599. quibus incoeptæ Kal. Septembribus indictiones ſecundæ, eo regnante. Alius habetur perinde æreus Heraclii, & Conſtantini, cui adſcriptum INDICT. XIII. quæ quidem indictio cadit in annum Chr. 625. & 640. Imperavit enim Heraclius ab anno 610. uſque ad annum 641.

Spanheim. p. 861. Aleman. in Not. ad Procop. p. 42. 1. Edit.

§. XLV.

INSCRIPTIONES GRAECAE, ET IN MEDIO NUMMO.

ENim vero vel inde colligitur Latinas literas diu Conſtantinopoli cultas, quod Imperatorum, qui in media vivebant Græcia, & inter Græce loquentes converſabantur, Latinas inſcri-

ſcriptiones præferant, uſque ad Baſilii Macedonis tempora, quibus tum primum Græce conſpiciuntur, characteribus Latinis interdum etiam pro Græcis adhibitis. Sed & animadverſionem aliquam exigit, quod in ſolis fere Baſilii Macedonis, & ex ejus familia Auguſtorum numiſmatibus, pars averſa, Imperatorum, quorum perinde ſunt, nomina & titulos nulla adjuncta figura, in medio nummo contineat, quod in aliis factitatum nondum advertimus: quorum quidem titulorum vice, Joannes Zimiſces hoſce deſcribi voluit, IESVS XRISTVS BASILEVS BASILEON, ut alibi obſervamus.

ſ. XLVI.

NOMINA URBIUM IN QUIBUS CUSI SUNT, NUMMIS ADSCRIPTA.

JAm vero, ut quod ad ejuſmodi ſequioris ævi numiſmatum inſcriptiones ſpectat, abſolvamus, adſcriptos inferiori eorum poſticæ parti chararacteres, urbium, in quibus cuſa fuere ſignantes nomina, tum primum in iis advertere licet: quum ante Maximianum & Diocletianum, vel Probum vix id uſurpatum obſervetur. Quos quidem characteres videtur intellexiſſe Auctor Queroli, ubi de ſolido: *Etiam hic diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura*, PATRIA, *gravitas, &c.* Erat autem in univerſo Imperio officinarum monetariarum definitus numerus, quum alibi excudi monetæ vetarentur: quod a Conſtantino M. exerte ſtatuitur: *ut in monetis tantum noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentetur*. Officinæ iſtæ, *Monetæ publicæ* & *fiſcales* appellantur, habebantque ſuos officiales, de quibus attigimus quædam ad Joinvillam. Quum autem ſub Conſtantino & ſucceſſoribus bipertitum eſſet Imperium, Orientemque & Occidentem contineret, ſtatæ erant & definitæ in Oriente monetariæ officinæ in quibuſdam civitatibus: quarum præcipua fuit Conſtantinopolitana, ex quo ſcilicet a Conſtantino Byzantium inſtauratum fuit. Monetam in duodecima regione ſtatuit vetus ejuſdem urbis Deſcriptio: ſed in dubium vocat Gyllius, officinane fuerit monetaria, an vero templum Junoni Monetæ ſacrum. Sane vix eſt probabile ſub Theodoſio Juniore, ſeu, ut alii volunt, Honorio, ſub quo exarata dicitur, ſtetiſſe in urbe Chriſtiana fana Deorum Gentilium, quæ tanto ſtudio evertenda in aliis curarat Conſtantinus.

Cedr. in Theod. l. 3. Cod: Th. de Falſ. monet.

L. 1. eod. tit.

Vet. Vrb. Deſcript.

§. XLVII.

DE LITTERIS.

VArie autem monetam Conſtantinopolitanam deſignant nummi: interdum enim per nudum c. interdum per tres hos characteres CON. interdum per hos quatuor CONS. interdum denique, & ut plurimum, per hoſce CONOB. & KONOB. quæ quidem notæ in nummis ipſius Conſtantini Magni, a quo urbs ipſa Conſtantinopolis condita eſt, & ſtatuta in ea publica moneta, conſpici incipiunt. Licet porro in eo ferme conſentiant eruditi omnes, per iſtud CONOB. Conſtantinopolitanam monetam deſignari; de characterum tamen vi ac ſignificatu haud omnino

Cedren. p. 322.

hi conveniunt: Ac primum, jure Cedreni explodunt ſententiam, ſcribentis in Theodoſio has literas quinque deſcriptas ἐν τοῖς Νικαείοις, id eſt, in nummorum parte poſtica, in qua effingi ſolent Victoriarum imagines, aut vox VICTORIA exarari, hæcce verba ſignificare, *civitates omnes noſtræ obediant venerationi*: quaſi vero, ut cætera abſurda omittantur, vox *Venerationi*, per B ſcriberetur apud Latinos, quia apud Græcos recentiores Βῆτα & V Latinum idem ſonant. Legerat enim

Notæ Juris editæ cum vett. Gram. p. 1679.

fortaſſean apud auctores, qui de Notis ſcripſerunt, OB *obediens* denotare. Etſi autem in confeſſo ſit apud omnes, tribus prioribus literis urbis nomen efferri, de duabus aliis haud ſimiliter

Ant. Aug. Dial. 7. p. 223. In l. de Vſur. & alibi.

conſtat. Primus autem Antonius Auguſtinus dixit auri qualitatem hiſce deſignari, quod iſtius ævi Scriptores *obryzum*, appellant, ideſt coctum, examinatiſſimum, ac puriſſimum; ita ut CONOB. Conſtantinopoli *obyzum* vel *obryzatum*, vel denique *Conſtantinopolitanum obryzum* denotet: quæ quidem ſententia utcunque poteſt firmari ex iis, qui de Notis ſcripſere. Quippe apud Magnonem & Paulum Diaconum, OB *obryziacum* ſonat; ut COMOB. *Comitia obryziaca*, ſeu, ut habet Papias, *obry-*

Ortel. Occo p. 566.
Gretz. tom. 1. de Cruce l. 2. c. 56.
Triſtan. to. 3. p. 503.
Chifflet. in Anaſt.
Plautus.

diaca, quod idem eſt: nam & *obrydium*, pro *obryzo* legitur in Gloſſario Arabico Latino. At cum ipſis Coſtantini M. nummis duntaxat argenteis ac æreis hæ literæ inſcriptæ conſpiciantur, omnino conficitur in iis *obryzum* haud poſſe intelligi, cum de auro tantum uſurpetur, de cujus vocis etymo ac notione multa commentatus eſt Salmaſius. Plerique igitur, fermeque omnes Scriptores eo conceſſere, Ortelius ſcilicet, Occo, Gretzerus, Triſtanus, Chiffletius, & alii, ut hiſce characteribus CONOB. *Conſtan-*

Conſtantinopoli obſignatum, ut COMOB. *Conſtantinopoli moneta obſignata*, deſignari exiſtimarent: quomodo etiam in Trevirenſibus monetis, vox *obſignata*, ſcripta reperitur, TROB. TROBC. TROBS. TROBT. TROS. & in Aquileienſi Theodoſii M. AQOB. in Leonis M. Theſſalonicenſi, THCOB. quæ in aliis nuſquam occurrit. Vix tamen, ut dicatur quod res eſt, vocem *obſignare* alia notione uſurpatam reperire eſt, quam pro σφραγίζειν, vel ἀποσφραγίζειν, & κατασφραγίζειν, ut eſt in Gloſſis Græco-Latinis. Nam etſi *pecuniam obſignatam* dixerit Cicero, pecuniam ſigillo obſignatam intellexit.

Salmaſ. de Modo uſur. cap. 11. Cic. orat. pro Cluentio.

§. XLVIII.

AEADEM LITERAE IN ALIIS NUMMIS QUAM CONSTANTINOPOLI CUSIS.

AT ſcrupulum injicit viro in re nummaria ſat perito, apud Rudolphum Capellum, quod in nummis aliquot Imperatorum vel Tyrannorum Occidentis eædem literæ CON. aut CONOB. exarentur: verbi gratia in nummis Honorii, Attali, Joannis, Aviti, Jovini, Petronii Maximi, Eugenii, Majoriani, Romuli, Nepotis, Anthemii, Severi, & aliorum, quos nemo ſanus Conſtantinopoli cuſos dixerit: ſiquidem, aut qui partito ac diviſo ultro Imperio Romæ poteſtatis ſuæ & Occidentalis Imperii ſedem ſtatuerant: aut qui in Gallis vel in Italia, alibive tyrannidem invaſerant, proindeque nummos ſuos in civitate, cui non modo imperabant, ſed quæ etiam adverſas interdum partes tueretur, ſuo nomine excudiſſe dici non poſſunt. Id etſi in confeſſo ſit, ſententiam tamen ſupra allatam, quæ pro indubitata haberi debet, nullo modo labefactat. De Auguſtis quippe Romanis, qui cum Conſtantinopolitanis, partitis ultro Imperii provinciis, Romæ ſedem fixerant, illud licet augurari, amborum in utraque urbe cuſa promiſcue numiſmata, ad mutuæ conſenſionis, concordiæ, ac etiam benevolentiæ argumentum. De Tyrannis vero ita exiſtimari poteſt, quod quum totius Imperii provinciarum, atque adeo urbis metropoleos ſe eſſe compotes populis vellent perſuadere: vel quod is tum invaluiſſet uſus, ut characteres iſti pro Imperatoriarum monetarum præcipua nota haberentur, ne quid ſibi videretur ad ſupremæ dignitatis ſymbola defuiſſe, his etiam inſigniiſſe ſuas monetas.

Rudolph. Capell.

§. XLIX.

§. XLIX.

EAEDEM LITERAE IN NUMMIS FRANCICIS.

NEque enim Imperatores Romani duntaxat, aut auguſtæ dignitatis invaſores, ſed & quidam e Francicis primæ ſtirpis Regibus idem CONOB. ſuis perinde nummis aureis adſcripſere, quo, ut olim cenſuimus, venerationem quandam *Mundi Dominis* impertirent, eoque facto dignitate longe ſe iis inferiores ultro agnoſcerent: quæ etiam fuit Petri Seguini, viri hac in rei literariæ parte ſcientiſſimi, ſententia. Is enim dum de commentationibus, quas ſuper Francicis noſtris nummis, qui hoſce characteres præferunt, a nobis prolatæ ſunt in 23. Diſſertatione ad Joinvillam, invicem verba faceremus, conjecturam de iis allatam probare ſe omnino affirmabat. Primas autem in iis tenet præclarus ille aureus Theodeberti Auſtraſiæ, ſeu Francorum Regis, Juſtiniano M. imperante cuſus, quem in ea Diſſertatione quammultis pro virili explicare conati ſumus. Ejuſmodi etiam eſt aureus alter, quem neſcio quo fundamento Childeberto I. Regi adſcribit Buteroüs, niſi quod Lugduni cuſum arguat Doccionis monetarii nomen, quod in altero, quem profert, rurſum reperitur, cum hiſce characteribus LUGDUNO FIT, eique civitati tum imperarit Childebertus. Habet autem nummus iſte Regis Francici peſſime effigiatam imaginem, cum monetarii Doccionis nomine: in altera vero parte crucem cum hiſce characteribus, VICTORIA AUGUSTOR & ſub cruce, CONOB. Ejuſdem, id eſt, Francicæ ac peſſimæ fabricæ, eſt nummus alius perinde aureus a Paulo Petavio ſenatore Pariſienſi deſcriptus in veterum numiſmatum gnoriſmate, in cujus utraque facie, VICTURIA AUG. exaratur, nullo certo indicio, cui debeat adſcribi Principi. Verum quod allatam ſupra ſententiam videtur aliquantum labefactare, nummus aureus eſt, qui Childericii II. & Chlotarii III. fratrum nomina præfert, cum characteribus CONOB. cruci ſubjectis. Quum enim ſub annum 670. uterque vixerit, hac ſane tempeſtate Reges noſtros cum Imperatoribus Conſtantinopolitanis ſtrictis adeo fœderibus devinctos, ut in eorum honorem nummos ſuos formarint, vix probari poſſe haud ægre concedi debet: præſertim quum jam dilabi inciperet Auguſtorum poteſtas, Saracenis Imperii provincias invadentibus ac uſurpantibus. Unde quod ſupra de Romani, vel Conſtantinopolitani Imperii Tyrannis obſervatum, dici etiam poteſt de Francicis noſtris

Petav. in Gnoriſm. p. 13.

noſtris Regibus, monetas ſuas, ut majorem iis conciliarent auctoritatem & uſum, præcipuis Imperatorum Conſtantinopolitanorum ſymbolis ac characteribus inſigniiſſe: quum alias *aurum Gallicum minore æſtimatione taxaretur*, ut eſt in Majoriani Novella. Quomodo vero ea ætate Principes noſtri erga Byzantinos Auguſtos, ita proceres Francici, quibus cudendæ monetæ jus fuit, ſeſe geſſere erga Reges ipſos, monetis ſuis cum regiæ monetæ ſymbolis, pondere ac forma, ſed deteriori materia cuſis, quo qui intra dominationis limites earum uſus coercebatur, in totius regni partes ſeſe diffunderet, quæ regiæ monetæ erat prærogativa. Hinc crebræ ſuper procerum uſurpatione Regum noſtrorum querelæ, ad ipſos etiam ſummos Pontifices delatæ, quo anathemate ipſo inhiberetur: quum *ex ſimilitudinibus imaginum deſtruerentur, turbarentur ac vilificarentur* monetæ, ut habet Fridericus II. Imperator in diplomate anni 1220. apud Willelmum Hedam.

VV. Heda p. 333. 1. Edit. Tom. 11. Spicil Acher. p. 392.

ſ. L.

ALIAE OFFICINAE MONETARIAE ORIENTIS.

QUod vero ad cæteras Orientis urbes pertinet, in quibus erant Officinæ monetariæ, has inter *Alexandriam* recenſet Ammianus; *Antiochiam* Lampridius; *Cyzicum* Sozomenus, & ex eo Nicephorus, qui complures in hac urbe tradunt extitiſſe monetarios, qui περὶ τὴν τέχνην ἠσχολημένω τοῦ νομίσματος. Alexandrinam monetam præ ceteris ſpectat nummus ille æreus Juſtiniani, in cujus averſa facie I. & B. inter Chriſti monogramma deſcribuntur, cum ſubjectis hiſce characteribus ΑΛΕΝ qui Alexandriæ cuſum denotant, ubi major Eccleſia dicata erat Joanni Baptiſtæ, qui per I. & B. indicatur. Ex quo enim Serapidis fanum a Chriſtianis everſum eſt, Theodoſio imperante, in eccleſiam Arcadio cognominem reformatum fuit, ut ait Sozomenus, [id eſt, *Arcadiana* dicta eſt] ſancto Præcurſori ſacram, cujus reliquiæ in hanc ædem, vel certe Alexandriam illatæ poſtea anno quarto ejuſdem Arcadii. Sed incertum an diverſa fuerit ab τετραγώνῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, quod anno Leonis M. octavo extructum narrat Theophanes. Hujus porro Alexandrinæ ædis S. Præcurſori dicatæ mentio eſt apud alios Scriptores laudatos in Diſſertatione noſtra de Capite ejuſdem S. Joannis Baptiſtæ.

Ammian. l. 22. Lampr. in Sever. Sozom. l. 5. c. 14. Nic. l. 10. c. 20. Sozom. l. 7. c. 15. Evagr. l. 3. c. 12. Rufin. l. 2. Hiſtor. Eccl. c. 27. Theoph. V. Valeſium ad Evagrium l. 3. c. 12.

ſ. LI.

§. LI.

OFFICINAE MONETARIAE OCCIDENTIS.

AT in ea Imperii parte, quæ Occidentis appellatione innotuit, ſex extitere potiſſimum fabricæ monetariæ, ut docet Notitia Imperii; *Sciſcæ* ſcilicet in Pannonia, de qua urbe copioſe egit Triſtanus; *Aquilejæ*, & *Romæ* in Italia; *Lugduni*, *Arelate*, & *Treveris* in Gallis: quæ quidem ita diſtributæ erant, ut tres intra Præfecti Prætorio Galliarum juriſdictionis limites eſſent. Romæ monetam ſemper extitiſſe notius eſt, quam ut firmari debeat. Ad Aquilejenſem referendam quidam putant Gratiani, Valentiniani & Theodoſii Conſtitutionem, qua pœna ſtatuitur in monetarum opifices, qui ſe extraneis matrimonio jungebant. Occurrunt plures nummi, in quibus SIS. & SISC. deſcribitur, quod ad Siſciam referri debere omnes putant. In Gallicis monetis prima recenſetur Lugdunenſis in Notitia Imperii. Hujus mentio eſt in nummo æreo Juliani Imperatoris a nobis deſcripto, in quo exaratum ſub bove in eo effícto, LUGD OFF S Ideſt, in *Lugdunenſi officina ſignata*, vel *Lugdunenſis officina ſignavit*. Complures habentur, in quibus Arelatenſis moneta variis characteribus denotatur. Treverenſem vero memorat Trebellius Pollio: *Cuſi ſunt*, inquit, *ejus* (Victoriæ) *nummi ærei, aurei & argentei, quorum hodieque forma extat apud Treveres*. Ejuſdem etiam mentio habetur in veteri inſcriptione, ubi *moneta Treverica* nuncupatur. Infiniti propemodum proſtant nummi, qui hujuſce fabricæ characteres exhibent, quod pridem obſervatum ab Ortelio.

Notit. Imp. Triſtan. to. 3. p. 284. L. 10. C. Th. de Murileg. Pollio in Victoria. Grut. 493. 3. Ortel. Itiner p. 64.

§. LII.

ALIAE OFFICINAE MONETARIAE.

VErum præter recenſitas monetas publicas, ſeu monetarias officinas, alias extitiſſe non minus celebres, ſtante etiam ac imperante Conſtantiniana familia, ex nummis colligitur; quas inter extitere Theſſalonicenſis, Chartaginenſis, Sirmienſis, & Cyzicena. Ad Carthaginenſem pertinere, vel certe ad monetas Africæ referri poteſt lex 3. Cod. Th. de Falſa moneta, quæ ad Tertullum PC. Africæ ſcribitur. Labente deinceps Imperio, Nicææ, & Nicomediæ in Bithynia monetæ publicæ extitere, de

de quibus intelligenda perinde Conſtantini Conſtitutio ad Bithynos l. 1. eodem Cod. de Murilegulis. Conjicit denique Velſerus fabricam monetariam extitiſſe Auguſtæ Vindelicorum, ex hiſce characteribus, qui Victoris Imperatoris nummo inſcribuntur, AVPS, quos quidem ita interpretatur: *Auguſtæ Vindelicorum pecunia ſignata*. Pari etiam argumento *Ambiani* cuſum præclarum illum Magnentii nummum æreum dicere licet, qui in averſa facie Chriſti monogramma præfert, cum hac inſcriptione, SALUS DD NN. AVG ET CAES. & infra, AMB. nam & in Galliis regnaſſe in confeſſo eſt ex Scriptoribus omnibus. Ita in nummis Magni Maximi Tyranni, & filii Victoris, MDPS. *Mediolani pecuniam ſignatam*, interpretari haud abſonum a vero fuerit: nam Maximus Italiam obtinebat, quum a Theodoſio fuſus eſt, ac proinde Mediolanum. Eædem etiam literæ occurrunt in nummis Arcadii & Honorii. Deſiere porro ejuſmodi officinarum monetariarum nomina monetis Imperatoriis adſcribi, poſt Michaëlem Theophili filium. Atque ut adſcriptæ ſingulis numiſmatibus earumdem officinarum notæ facilius a quibuſvis percipiantur, viſum eſt characteres ipſos cum eorum vi ac notione, quantum conjicere licuit, hocce loco ſubjicere ſecundum ordinem literarum.

Velſer. l. 7. Rer. Vindel. p. 159.

Eutrop. Oroſ. &c.

AAEZ. *Alexandriæ*. in nummo Juſtiniani.

AMB. forte *Ambiani*, Magnentii.

AMID. . . . . . . Conſtantini M.

ANT. *Antiochiæ*. Conſtantini M. Juliani.

ANTA. *Antiochiæ*. A. annus 1. Imp. vel nota monetarii. Juliani. Eudoxiæ.

ANTB. *Antiochiæ*, ubi B. annus eſt Imperii ſecundus, vel potius nota monetarii. Honorii, Heraclii.

ANTΓ. *Antiochiæ*. Γ. annus 3. Imperii, vel nota monetarii. Valentiniani, Theodoſii, Arcadii.

ANTE. *Antiochiæ*. E. annus 5. Imperii, vel nota monetarii. Valentiniani.

ANTH. *Antiochiæ*. Valentiniani. H. nota monetarii, vel annus 8. Imp.

ANTP. *Antiochiæ*. P. nota monetarii, vel *Antiochiæ percuſſa*. Valentiniani, Valentis, Honorii.

ANTS. *Antiochiæ ſignata*. Arcadii.

APLC. *percuſſa Lugduni*. (1) Magnentii.

AQ. *Aquilejæ* Conſtantini M. Conſtantii, &c.

AQOB. *Aquilejæ obſignata*. Theodoſii M.

AQPS. *Aquilejæ pecunia ſignata*, vel *percuſſa*, *ſignata*. Gratiani, & Valentiniani junioris.

(1) A, nota monetarii, vel anni primi.

AQS. *Aquilejæ ſignata*, Conſtantini jun. & Conſtantis.
AQT. *Aquilejæ percuſſa*, ubi T. pro P. perperam ſæpe ſcribitur. Conſtantini M. Conſtantini jun.
ASIS. *Siſciæ*. Conſtantini M. Licinii, Criſpi &c.
ATR. *Treveris*. Criſpi, ubi A. ut & in præcedenti videtur eſſe nota monetarii.
BI. . . . . . Conſtantii Chlori.
BTR. *Treveris*. Criſpi. B. nota monetarii.
BSIS. *Siſciæ*. Vetranionis. In aliis PSIS id eſt, *percuſſa Siſciæ*, habetur. B. nota eſt monet.
C. . . . . Conſtantii Chlori.
CAR. *Carthagine*. Juſtiniani.
CΓ. . . . . Procopii.
CLG. *Cuſa Lugduni*. Conſtantii.
COM. *Conſtantinopolitana moneta*. Theodoſii.
COMOB. *Conſtantinopoli moneta obſignata*. Arcadii, Jovini, Placid. Valentiniani, Majoriani, Severi.
CON. *Conſtantinopoli*. Conſtantini M. Joviniani, Valentis, Theodoſii, Anaſtaſii.
CONOB. *Conſtantinopoli obſignata*. Hannibaliani, Valentiniani, Theodoſii, &c.
CONA. *Conſtantinopoli* Mauricii.
CONΓ. *Conſtantinopoli*. Phocæ.
CONE. *Conſtantinopoli*. Phocæ, ubi A. Γ. & E. notæ ſunt monetariorum (1).
CONS. *Conſtantinopoli*. Conſtantini M. Conſtantii.
CONSA. *Conſtantinopoli*, vel *Conſtantinopoli ſignata*. A nota monetarii. Juliani.
CONSΓ. *Conſtantinopoli*. Γ. nota monetarii Arcadii.
CONSh. *Conſtantinopoli*. h. nota monet. Honorii.
CONSΓ. *Conſtantinopoli*. Conſtantii, Conſtantis, Valentis. Vide Novellas Scrimgeri p. 427. 428.
CONSPΓ. *Conſtantinopoli*. Γ. nota monet. Juliani. Vide Nov. Juſtini apud Pithœum. p. 241.
CONSP. *Conſtantinopoli*. Valentiniani.
D. . . . . Conſtantii Chlori.
EI. . . . . Conſtantii Chlori.
HERACL. *Heracleæ*. Juliani.
KAR. *Karthagine*. Juſtiniani.
KART. *Karthagine*. Juſtiniani.
KE. *Karthagine*. Conſtantii.
KΔ. *Karthagine*. Conſtantini junioris.

KONOB.

(1) Forte hæc erat hujus nummi epigraphe: CONA ΓE.

Konob. *Conſtantinopoli obſignata*. Conſtantini M.
Konsa. *Conſtantinopoli*. A. nota monet. Conſtantii.
Konsav. *Conſtantinopoli*. Conſtantii Juliani.
Krtc. *Karthagine ſignata*. ubi C. pro S. Mauricii.
Krts. *Karthagine ſignata*. Conſtantini Pogonati.
Kyz. *Cyzici*. Conſtantini Chlori, Juſtini, Mauricii, Phocæ.
Kyzb. *Cyzici*. B. nota monet. Phocæ.
Lug. *Lugduni*. Conſtantii, Juliani, Julii Nepotis.
Lugd. *Lugduni*. Gratiani, Valentiniani jun.
Lugps. *Lugduni pecunia ſignata*, vel *percuſſa*, *ſignata*. Valentiniani, Eugenii.
Mdps. *Mediolani pecunia ſignata*. Maximi, Victoris, Arcadii, Honorii.
Mkv. *Moneta Karthaginenſis*. V. nota monet. Conſtantini M. Licinii.
Mhr....... Conſtantis.
Mnlb. *Moneta nova Lugduni* cuſa. B. nota monetarii. Conſtantini M.
Mostq. *Moneta ſignata Treveris*. Q. nota monet. niſi T. pro A. exaratum ſit, ita ut *Aquilejæ ſignata* intelligatur. Conſtantini M. Licinii.
Mostr. *Moneta ſignata Treveris*. Conſtantini Chlori.
N...... Conſtantini M.
Nhta.... Licinii.
Nic. *Nicomediæ*. Anaſtaſii.
Niko. *Nicomediæ*. non Nicopoli, ut vult Alemannus. Juſtini, Mauricii.
Nos...... Conſtantii Chlori.
Paq. *percuſſa Aquilejæ*. Conſtantini M.
Par. *percuſſa Arelate*. Conſtantii.
Parl. *percuſſa Arelate*. Conſtantini M. Licinii, Conſtantii.
Pcon. *percuſſa Conſtantinopoli*. Conſtantii.
Pconst. *percuſſa Conſtantinopoli*. Juliani.
Perp. *pecunia Romæ percuſſa*. Conſtantini M.
Pl. *percuſſa Lugduni*. Criſpi.
Plg. & Plc. *percuſſa Lugduni*. Conſtantii Chlori.
Pk. *percuſſa Karthagine*. Juſtiniani.
Plm. *percuſſa Lugduni*. M. nota monetarii. Conſtantini M.
Pln. *percuſſa Lugduni*. N. nota monet. Conſtantii Chlori.
Pr. *percuſſa Romæ* Conſtantii Chlori, Conſtantini M. Licinii, Conſtantii.
Prom. *percuſſa Romæ*. Conſtantii.
Ps. *percuſſa Siſciæ*. Licinii.

Psɪs. *percuſſa Siſciæ*. Criſpi, Vetranionis.
Pᴛʀ. *percuſſa Treveris*. Conſtantii Chlori, &c.
Qᴀ. pro ᴀǫ. *Aquilejæ*. Conſtantini jun.
R. *Romæ*. Conſtantini M. Conſtantii, Juliani.
Rᴀ. *Ravennæ*. Heraclii.
Rᴀᴠ. *Ravennæ*. Heraclii, Conſtantini.
Rʙ. *Romæ*. Conſtantii. Forte B. pro P. *percuſſa*.
Rᴇ. . . . . Theodoſii.
Rᴍ. *Romæ*. Honorii, Severi.
Rᴏ. *Romæ*. Gratiani.
Rᴏᴍ. *Romæ*. Juſtini, Mauricii, Heraclii.
Rᴏᴍʙ. *Romæ percuſſa*. B. pro P. Aviti.
Rᴏᴍᴀ. Joviani, Juſtiniani.
Rᴏᴘs. *Romæ pecunia ſignata*: Honorii.
Rᴘ. *Romæ percuſſa*. Conſtantii Chlori, Conſt. M.
Rᴘs. *Romæ pecunia ſignata*. Magnentii.
Rs. *Romæ ſignata*. Licinii, Nepotiani.
Rsʟᴄ. *pecunia ſignata Lugduni*, ubi R. pro P. Juliani.
Rᴛ. *Romæ percuſſa*, ubi T. pro P. Conſtantii.
Rᴠᴘs. *Ravennæ pecunia ſignata*. Honorii, Joannis.
S. *Siſciæ*. Conſtantini M.
Sᴀ. *Signata Antiochiæ*. Licinii.
Sᴀɴʙ. *ſignata Antiochiæ*. B. nota monet. vel annus 2. Imperii Martiniani.
S. Aʀʟ. *ſignata Arelatæ*. Conſtantini M.
Sᴀʀ. *ſignata Arelatæ*. Magnentii, Helenæ.
Sᴄ. *ſignata Conſtantinopoli*. Arcadii.
Sᴄᴏɴ. *ſignata Conſtantinopoli*. Conſtantii.
Sᴄᴏɴs. *ſignata Conſtantinopoli*. Juliani.
Sᴇ. *Siſciæ*. Conſtantii.
Sɪʀ. *Sirmii*. Conſtantini M. Licinii.
Sɪʀᴍ. *Sirmii*. Conſtantini jun. Joviniani.
Sɪs. *Siſciæ*. Conſtantini M. Licinii, Conſtantii, Conſtantis.
Sɪsᴘᴢ. *Siſciæ percuſſa*. Z. nota monet.
Sɪsᴄᴘ. *Siſciæ percuſſa*. Gratiani.
Sᴍᴋ. *ſignata moneta Karthagine*. Licinii jun.
Sᴍᴋᴀ. *ſignata moneta Karthagine*. Licinii jun.
Sᴍᴋᴇ. *ſignata moneta Karthagine*. Conſtantini junioris. E. nota monet. Licinii.
Sᴍᴋ. *ſignata moneta Karthagine*. Helenæ.
Sᴍᴋᴇ. *ſignata moneta Karthagine*. E. nota monet. Arcadii.
Sᴍᴀ. *ſignata moneta Antiochiæ*. Juliani.

Sᴍᴀǫ.

Smaq. *ſignata moneta Aquilejæ*. Conſtantii, Gratiani, Arcadii.
Sman. *ſignata moneta Antiochiæ*, vel *ſacra moneta Antiochena*. Conſtantini Magni, Conſtantii.
Smanγ. *ſignata moneta Antiochiæ*. γ. nota monet. vel an. 3. Imperii Theodoſii.
Smant. *ſignata moneta Antiochiæ*. Conſtantii.
Smants. *ſignata moneta Antiochiæ*, vel *ſacra moneta Antiochiæ ſignata*. Conſt. M.
Smans. *Sacra moneta Antiochiæ ſignata*, vel *ſignata moneta Antiochiæ*. S. nota monetarii.
Smanr. *ſignata moneta Antiochiæ*. R. nota monet. Conſtantini M.
Smante. *ſignata moneta Antiochiæ*. E. nota monet. Conſtantii.
Smat. *ſignata moneta Antiochiæ*. T. nota monet. Conſtantini M.
Smab. *ſignata moneta Antiochiæ*. B. nota monet. Conſtantini M.
Smn. *ſacra moneta nova*. Martiniani, Theodoſii.
Smnγ. *Sacra moneta nova*. γ. nota monet. Licinii jun.
Smnc. *ſignata moneta nova Conſtantinopoli*. Conſtantini M.
Smnkab. *ſignata moneta Karthagine*. B. nota monet. Theodoſii.
Smns. *Sacra moneta nova ſignata*. Conſtantii.
Smnm. *Sacra*, vel *ſignata moneta nova*. M. nota forte monetarii. Criſpi.
Smrb. *ſignata moneta Romæ*. B. nota monet. Gratiani.
Smrp. *ſacra moneta Romæ percuſſa*. Valentis.
Smsisc. *ſignata moneta Siſciæ*. Valentis.
Smrq. ubi R. pro A. *ſignata moneta Aquilejæ*. Conſtantini, Valentiniani.
Smta. *ſignata moneta* . . : . . . Theodoſii.
Smtes. *ſignata moneta Theſſalonicæ*. Valentiniani.
Smtr. *ſignata moneta Treveris*. Maximi.
Smtrs. *Sacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Treveris*. Conſtantii.
Smts. *ſignata moneta Treveris*. Conſtantini M. Valentiniani.
Smtse. *ſacra moneta Treveris ſignata*, vel *ſignata moneta Theſſalonicæ*. Delmatii.
St. *ſignata Treveris*. Conſtantii Chlori, Conſtantini M. &c.
Str. *ſignata Treveris*. Conſtantini M. &c.
Tar. pro Par. *percuſſa Arelatæ*. Criſpi.
Tcon. pro Pcon. *percuſſa Conſtantinopoli*. Juliani, Gratiani, Valentiniani junioris.
Tec. *Theſſalonicæ*. Juſtini.
Tes. *Theſſalonicæ*. Conſtantii, Conſtantis, Helenæ, Phocæ.
Tesa. *Theſſalonicæ*. Arcadii.

Th.

Th. *Teſſalonicæ*. Conſtantii.
Theu. *Theſſalonicæ urbe*. Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.
Theup. *Theſſalonicæ urbe percuſſa*. Juſtini, Juſtiniani, Tiberii, Mauricii.
Ti. forte *Treveris*. Conſtantini M.
Tr. *Treveris*. Conſtantii.
Trms. *Treveris moneta ſignata*. Jovini.
Tro. *Treveris obſignata*. Theodorii, Conſtantini M. Conſtantii.
Trob. *Treveris obſignata*. Valentiniani junioris.
Trobc. *Treveris obſignata*. Valentiniani junioris.
Trobs. *Treveris obſignata*. Conſtantini M. Conſtantini junioris.
Trobt. *Treveris obſignata*. T. (1) Valentiniani, Gratiani.
Tros. *Treveris obſignata*. Conſtantini M.
Trp. *Treveris percuſſa*. Helenæ.
Trps. *Treveris pecunia ſignata*. Valentiniani, Gratiani, Valentiniani jun.
Trs. *Treveris ſignata*. Conſtantini M. Conſtantini jun.
Ts. *Treveris ſignata*. Licinii.
Tse. *Treveris ſignata*. E. nota monet. Conſtantis.
Tsr. *Treveris ſignata*. R. nota monet. Conſtantini jun.
Tt. pro Pt. *percuſſa Treveris*. Conſtantini M.
Xmta..... Theodoſii.

§. LIII.

NUMMUS CONSTANTINI M. EXPLICATUS.

DIximus hujuſce Diſſertationis initio in nummis, quos delineamus, familiæ præſertim Conſtantinianæ, præclara haberi interdum ænigmata, quæ ad horum temporum hiſtoriam illuſtrandam non minime conducant, noſque ex iis aliqua, quæ paulo fuſioris ſunt commentarii, in ſpecimen delibaturos: reliquis, ſi quas expoſcunt, brevibus notulis alio loco explicandis: deinde acturos de adulterinis, vel etiam incertis inferioris ævi numiſmatibus, ut nihil relinquatur intactum, quod ad hujuſce rei nummariæ partis notitiam videatur pertinere. Ac primus quidem occurrit Conſtantini M. Auguſti nummus, qui in averſa parte Conſtantinum equeſtrem exhibet cum hoc lemmate, GLORIA EXERCITVS GALLICANI. Cuſus autem Treveris videtur, quum Conſtantinus poſt Maxentium devictum in Galliam reverſus in ea urbe aliquandiu conſtitit anno 313. ut ex aliquot Codicis Theodoſiani conſtitutionibus colligitur, & in inferio-

(L. 1. C. Th. de Annon. l. 1. de Exact. Zozim. l. 2. p. 677. Increti Paneg. c. 21.)

(1) Forte deficit: T. *nota monetarii*.

ſeriorem Germaniam tranſiit ob repentinos in Gallia motus, quos *exercitus Gallicani*, cujus *gloria* ibi prædicatur, ope compeſcuit.

§. LIV.

VETUS INSCRIPTIO NUPER DETECTA.

Atque hujus quidem nummi Conſtantinianæi lemmatis occaſione veterem inſcriptionem hic lubet proponere, quæ nuper detecta in eccleſia monaſterii ss. Achii & Acheoli, Ordinis Canonicorum Regularium s. Auguſtini ad Ambianum, exercitus Gallicani, ni fallor, meminit, novumque & hactenus inauditum numen a Gallis, ſeu potius Belgis noſtris, ex iis quæ πατρῷοι θεοὶ dicuntur, *localiter*, ut verbo utar Ammiani, cultum indicat, quo locupletari poteſt viri docti Jacobi Sponii libellus De ignotis atque obſcuris quibuſdam Diis. Sic autem illa concipitur: L. 19. p. 150.

PRO SALUTE ET
VICTORIA EXX G
APOLLINI ET VER
IVGODVMNO
TRIBVNALIA DVA
SETVBOGIVS ESUGGI
F. D. S. D.

Crebra eſt in nummis inſcriptio, VIRTVS EXERCITVS, GLORIA EXERCITVS: at SALVS EXERCITVS, rarius habetur, tametſi in nummo Poſthumi occurrat. Sic porro hoc loco legendum arbitror: *Pro ſalute exercitus Gallicani*, vel *exercituum Galliæ*: ſiquidem geminata litera XX pluralem arguat, ut in nummis, in quibus exaratum, DEBELLATORI GENTT BARBARR. *Verjugodumni* numinis a Gallis culti, quod hic Apollini adjungitur, nulla, quod ſciam, apud Veteres memoria. Utrique autem *tribunalia dua* (ſic pro *duo* uſurpatum ab antiquis, ex Quintiliano & aliis docuimus) *Setubogius Eſuggi filius de ſuo dedit*. Ubi *tribunalia* videntur eſſe ſtylobatæ, in quibus Apollinis & Verjugodumni ſtatuæ conſiſtebant. Ita vetus inſcriptio tribunalia diis erecta declarat: NVMINI. AVGVSTOR. DEO. VOLIANO. M. GEMEL. SECVNDVS. ET. C. SEDATVS. FLORVS. ACTOR. VICANOR. PORTENS. TRIBVNAL. CVM. LOCIS. EX. STIPE. CONLATA. POSVERVNT. Huc etiam forte ſpectat alia: P. AELIVS. VALERIANVS. HOC. VAS. DISOMVM. SIBI. ET. FELICITATI. POSVIT. ET TRIBVNAL. EX. PERMISSV.

Occo p. 482.

In Gloſſ.

MISSV. PONTIF. PERFECIT. In qua quidem poſtrema inſcriptione: *Tribunal perfectum ex permiſſu pontificis*, vel *pontificum* dicitur, quod e re ſacra eſſet diis *tribunalia* erigere, quæ in hac, quam edimus, bina videntur, ſuo proinde unicuique numini adſcripto, ita ut non dii σύμβωμοι, ſeu σύνθρονοι, ut eſt in veteri inſcriptione apud Boiſſardum, dici potuerint, licet σύνναοι utpote erectis in uno eodemque templo binis tribunalibus: tametſi aliquando σύνναοι ϰ) σύμβωμοι una ſimulque erant, ut dii illi, quorum mentio eſt in veteri inſcriptione in inſula Delo nuper reperta.

Boiſſard. par. 6. fig. 78. Salmaſ. ad inſcript. Herod. pag. 12. Sponius de Diis ignot. pag. 87.

ſ. L V.

NUMMI ALII CONSTANTINI, IN QUIBUS EXARATUM FRANCIA ET ALEMANNIA.

BInos exinde damus Alemanniæ & Franciæ debellatarum a Conſtantino indices nummos aureos. Superatos autem ac profligatos a Conſtantino Francos, paſſim perſonant hiſtoriæ: ſed vix antiquius ac illuſtrius monumentum reperire eſt, in quo regionis, ubi ſedes fixere, appellatio deſcribatur: tum enim eam Germaniæ partem incolebant, quæ eſt Rheno contermina, atque adeo Cattorum provinciam. Unde vetus Juvenalis interpres, *Cattos gentem Germanorum, ſeu Francorum* fuiſſe ait. Et Hieronymus, quæ *apud hiſtoricos Germania*, ſuo ævo *Franciam* vocatam auctor eſt, quam *Francorum regionem* alibi vocat: unde *Germanicum* & *Francum*, gentem eandem eſſe volunt veteres Gloſſæ ex Bibliotheca regia: Γερμανικὸς, Φράγκας. *Franciam* etiam dixit Julianus, ut & Claudianus. Sed & ſæculis poſterioribus id nominis manſit Franconiæ, quam tum incolebant, quam *Franciam* nude vocat Monachus Sangallenſis. Quæ quidem appellatio tum Galliæ noſtræ indita, quum Franci tranſmiſſo Rheno provincias Gallicas inſederunt. Tum enim Francia appellata eſt, quo quidem nomine primus uſus videtur Gregorius Magnus, vetere nihilominus primæ eorum ſedi remanente nomenclatura, quæ ad novæ Franciæ diſcrimen, *Antiqua*, *Magna*, *Ulterior*, & *Orientalis* dicta: quum Gallia noſtra Francia *Occidentalis*, *Citerior*, *Gallicana*, *Latina*, ac *Romana* vocaretur. Alter perinde aureus nummus ex gaza illuſtriſſimi Colberti, eodem habitu, quo Franciam prior, devictam Alemanniam præfert: ex quo tandem conficit Cl. Spanheimius *Alema-*

Vet. interpr. Juven. ſat. 4. Hieron. in vita S. Hilarion. Chron. an. 327. Cod. 2062. Julian. or. 1. Claudian. in 1. Conſ. Stilic. l. 1. Mon. Sangall. l. 1. c. 25. l. 2. c. 16. Greg. M. l. 6. ep. 33. Vide Gloſſ. In Germ. antiq. l. 3. c. 4.

Alemanos, non *Almannos* appellatas eas gentes, de quorum ſedibus pluribus diſſeruit Philippus Cluverius.

§. LVI.

NUMMI IN QUIBUS VALLUM DESCRIBITUR.

BInis Conſtantinianeis aureis tres alii ærei ſuccedunt nummi, Licinii, Conſtantini, & Conſtantini junioris Auguſtorum præferentes nomina, nova, & quæ in antiquioribus haud reperitur, figura conſpicui: habentur enim in iis quatuor cantherii, quatuor aliis oppoſiti, in quorum ſuperiori divaricatione inſiſtit Imperator cum hac inſcriptione: VIRT. EXERC Iis porro *vallum* Romanorum deſcribi putant ex quarto Varronis de lingua Latina: *Vallum*, inquit, *vel quod ea varicare nemo poſſit, vel quod ſingula ibi extrema bacilla furcillata habent figuram litteræ* V. quam ſane quaqua verſum in nummo expreſſam cernere eſt. *Vallos* autem Romani appellabant ſtipites ac cippos, quibus caſtra muniebantur, non acutos modo, ſed biſurcos. Nam ut eſt apud Suidam, Græci vallo ac aggeri conficiendo eos vallos ſeligere ſolebant, in quibus circumcirca multi magnique rami enati eſſent, Romani autem qui δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἔχουσι, *qui bicornes eſſent aut tricornes*, quomodo *biſurcos aut trium, aut quum plurimum quatuor ramorum vallos* fuiſſe ait Livius. Virgilius:

Livius l. 33. Virg. 4. Georg.

Exacuunt alii vallos, furcaſque bicornes.

Et alibi:

Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos.

Vallum, ait Servius, *dicitur ipſa munitio: valli vero fuſtes ſunt, quibus vallum munitur*. Willelmus Brito in vocabul. M. S. *Vallus, li, eſt palus ſic dictus, quod ſit validus. Unde vallum dicitur concatenatio palorum circa turrim. Unde ſcribitur in Conciſo*:

Servius ad 9. Æneid.

Eſt vallus palus circa turrim peracutus,
Mutua vallorum connexio ſit tibi vallum.

Rurſum:

Vinetus, vallus, ſed vallum convenit urbi.

S. Hieronymus: *Nonne melius eſt brevi tempore demicare, ferre vallum, arma ſumere, laſſeſſere ſub lorica, & poſtea gaudere victorem, quam impatientia unius horæ ſervire perpetuo*. Ut vero diſponerentur *valli*, belle explicat Cæſar: *Truncis arborum, aut admodum firmis ramis abſciſſis, atque horum dolabratis, atque præacutis cacuminibus, perpetuæ foſſæ quinos pedes altæ ducebantur.*

Epiſt. 22. Cæſar. l. 7. de Bello Gall. c. 73.

M. *Hue*

Huc illi ſtipites demiſſi, & ab infimo revincti, ne revelli poſſent, ab ramis eminebant. Quini erant ordines conjuncti inter ſe atque implicati, quo qui intraverant, ſe ipſis acutiſſimis vallis induebant. Hos cippos appellabant. Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem diſpoſitis, ſcrobes in trium altitudinem pedum fodiebantur, paulatim anguſtiore ad ſummum faſtigio. Huc teretes ſtipites feminis craſſitudine ab ſummo praeacuti præuſti demittebantur, ita ut non amplius quatuor digitis ex terra eminerent. Lubet etiam hoc loco valli deſcriptionem ex eccleſiaſtica Bedæ hiſtoria ſubnectere: *Murus de lapidibus, vallum vero, quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur, fit de ceſpitibus, quibus circumciſis e terra, velut murus extruitur altus ſuper terram, ita ut inante ſit foſſa, de qua levati ſunt ceſpites, ſupra quam ſudes de lignis fortiſſimis præfiguntur.* Quod vero exhiberi ajunt in ſummo vallo militem, qui corollam vallarem tenet, ſane in tribus iſtis, quos damus, & manibus verſavimus, vallares iſtæ minime habentur coronæ, ſed Imperator ipſe paludatus globum ſiniſtra tenens, dextram vero prætendens effingitur, tanquam caſtrorum ac valli præſes, vel etiam *pater*. Certe *matres caſtrorum* Auguſtas paſſim nominatas docent veteres inſcriptiones, & Scriptores.

Beda l. 5. c. 5.

Capitol: Pollio. Gruter.

§. L V I I.

SAPPHIRUS CONSTANTII IMP.

CONſtantii Imperatoris Conſtantini filii nummis, eximiam gemmam, quæ ejuſdem Auguſti Xiphianam venationem exhibet, ſubdidimus, quod ad ejus ſpectet hiſtoriam: cujus quidem interpretationem Marquardi Freheri, cui debetur, huicce Diſſertationi, quod in pauca folia contracta rarior ſit, ſubjecimus.

§. L V I I I.

NUMMUS CONSTANTIS IN BRITANNIAM TRANSMITTENTIS.

QUI deinde primus inter Conſtantis nummos prodit, inſcriptione perinde ac typo raritatem præfert: eſt enim ex iis, quos medalliones vocant. In hujus facie antica Conſtans Imperator, in poſtica idem Auguſtus militari habitu exhibetur, parmam læva tenens, dextra haſtam, quam in militem in aquas detruſum intorquet: niſi figura illa nuda aquis immerſa

immerſa Oceanum ipſum repræſentet, qui expanſis ulnis Conſtantem in Britanniam tranſmittentem ultro excipiat. Victoria cum palma & lancea præ manibus proræ inſiſtente, ſigniſque militaribus ad puppim defixis, quibus ſubſequens intelligitur exercitus, cum hiſce caracteribus, ſupra: BONONIA infra: OCEANEN. vel OCEANUS, nam extremæ literæ aliquatenus detritæ: quibus quidem Bononia ad Oceanum in Morinis innuitur, ad Italicæ diſcrimen, aut illius, quam ad Dravum fluvium ſtatuunt Geographi; quomodo non ſemel expreſſa urbium nomina in nummis haud ita pridem obſervavit vir ſingularis eruditionis Spanheimius, qui & iſtum inſpexerat in cimeliarchio regio, in quo quidem numiſmate trajectum Conſtantis in Britanniam deſignari in confeſſo eſt. Conſtans quippe devictis Francis Conſtantio IV. & Conſtante Coſſ. uti teſtantur Socrates, Sozomenus, Hieronymus, Idatius, & alii, ſequente anno Chriſti 343. Placido & Romulo Coſſ. ſæva hieme in Britanniam trajecit adverſus Scotos & Pictos, ut innuere videtur Ammianus, vel ut Libanius, quo rebellionem ibi enatam comprimeret. Quam Conſtantis in Britanniam trajectionem attigit etiam Julius Firmicus libro De errore prophanarum religionum, ad Conſtantem ipſum ſcribens: *Poſt excidia templorum in majus Dei eſtis virtute provecti: viciſtis hoſtes, propagaſtis Imperium; & ut virtutibus veſtris gloria major accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hieme, quod necdum factum eſt aliquando, nec fiet, tumentes ac ſævientes undas calcaſtis Oceani: ſub remis veſtris incogniti jam nobis pene maris unda contremuit, & inſperatam Imperatoris faciem Britannus expavit.* Annum vero, & initæ iſtius in Britannos expeditionis tempus indicat omnino ſubſcriptio legis 5. cod. Th. de extraord. quæ *data* dicitur *VIII. Kal. Febr. Bononiæ, Placido & Romulo Coſſ.* Ex qua recte collegit Jacobus Gothofredus perperam Conſtantium præferre ejus auctorem, licet poſt Sigonium contra ſentiat Triſtanus, qui hunc nummum non viderat: adeo ut vel inde firmetur quod Firmicus & Ammianus tradunt, ſæva hieme initam expeditionem. Sed & obſervationem expoſcit, quod ait idem Firmicus, *ſub remis* Conſtantis undam contremuiſſe, ſic ut navigiis remis inſtructis Oceanus enavigatus, quod ſecus fere ac hodie, dicatur; quod navis, cui Conſtans inſiſtit, in nummo deſcripta præterea declarat. Id etiam firmat Cæſar tranſitum ſuum in Britanniam commemorans: *Tum rurſus æſtus commutationem ſecutus remis contendit, ut eam partem inſulæ caperet, qua optimum eſſe egreſſum ſuperiore ætate cognoverat.*

Spanheim. diſſ. 9.

Socrat. l. 2. c. 10. Sozem. Hieron. Idac. &c.

Ammian. l. 20. init.

Libanius in Baſil.

I. Firmic.

Triſtan. to. 3. p. 620.

Cæſar l. 5. de Bello Gall. c. 8.

§. LIX.

NUMMUS JULII SILVANI.

Ferron. in Conſuet. Burdegal. L. 2. p. 248 Goltz. Theſ.

ATque hic præclarus Conſtantis nummus admonet, ut alterum, cujus meminit Arnoldus Ferronus, deſcribamus, Julii Silvani, qui Gallo Cæſare a Conſtantio occiſo Imperator in Gallia dictus, 28. Imperii die a legionibus, a quibus præſidium ſperaverat, peremptus eſt. Licet enim nulla Silvani nomine inſignita numiſmata proferant antiquarii, quodque a Goltizio refertur cum hac inſcriptione DN. FL. SILVANUS. P. F. AUG. incertæ fidei videatur Triſtano, ob prænomen Flavii, quod ſibi arrogaſſe Silvanum vix probabile eſſe cenſet, Conſtantinianæ familiæ proprium, ipſa adhuc ſuperſtite; teſtatur tamen Ferronus effoſſa Burdigalæ ejuſdem aliquot, ſed quæ non ita deſcribit, ut planum ſit, qui fuerint eorum typi: *Nuper*, inquit, *apud nos inventa vetera numiſmata, &c.* —— *Sed & alia inventa numiſmata Silvani cum Conſtantis Cæſaris majore imagine: nam & hunc veriſimile eſt Aquitaniæ præfuiſſe. Nam quum apud Gallias poſtea Imperium affectaret, intra triginta dies extinctum legimus.* Ex quibus quidem videtur Ferronus exiſtimaſſe cuſos ejuſmodi nummos Conſtante ipſo ſuperſtite, in honorem forte Silvani, qui in Galliis exercitibus præerat, quum & ipſe Gallus eſſet, Boniti perinde Galli ducis filius; uti non ſemel ab Imperatoribus factitatum conſtat. Nam ſi Auguſti titulo in iis donaretur, non dixiſſet poſtea Imperium in Galliis arripuiſſe, niſi hæc Aquitaniæ præfecturam ſpectent. Quod ſi in iis Silvanus Auguſtus nuncuparetur, exiſtimari poſſet, quum ſibi a Conſtantio metuens, purpuram induiſſet, patrocinio ſeſe tutari voluiſſe Conſtantis extincti, cui ſuperſtiti copiarum dux militaverat, ita ut formata ejus in nummis imagine, & Auguſti ejuſdem & peractæ ſub eo militiæ memoria revocata, militum animos magis ſibi conciliaret.

§. LX.

NUMMUS BONIFACII TRIUMPHUM EXHIBENS.

PRÆ cæteris autem numiſmatibus, maxime poſt ævum Conſtantini, quæ magnorum virorum, vel fortiſſimorum ducum honori quodammodo dicata, ab ipſis Auguſtis cuſa ſunt, non

non contemnendæ perinde raritatis eſt Placidii Valentiniani æreus medallio , quem ex Regio theſauro depromptum in eo opere exhibemus , in cujus antica facie idem conſpicitur Auguſtus cum diademate lapillis , ac margaritis contexto , inciſuſque ad vultus latus ramus palmeus . Averſa autem Bonifacium triumphantis ſpecie exhibet : quadrigæ enim inſidet ille, militari habitu: στέφανόν τε δάφνης ἀναδησάμενος, καὶ κλάδον κρατῶν, non ἐν τῇ δεξιᾷ ut triumphantem deſcribit Zonaras , ſed in ſiniſtra ; qua præterea , ut eſt apud Valerium Maximum , *triumphalis currus habenas retinet* : dextra vero una cum corona laurea flagellum tenet . Currus ipſe quo vehitur , & quem quatuor trahunt equi, juxta illud Naſonis .

Zomar. tom. 2 p 31:

Val: Max. l: 4: c. 4. n. 5.

Quatuor in niveis aureus ibis equis ,

Ovid: 1. de Arte amand:

ἐς πύργου περιφεροῦς τρόπον , *inſtar turris rotundæ* confectus cernitur , uti triumphantium currum repræſentat idem Zonaras . In inferiori nummi parte quatuor deſcribuntur monogrammata . Jam vero Bonifacius , quem ut *virum bellicis artibus præclarum* prædicat Proſper Aquitanus , γενναιότατον vocat Olympiodorus tum primum inclaruit , quum Ataûlphus Gothus Maſſiliam , celeberrimam in Galliis urbem , intercipere tentavit . Ejus enim conſilio acriter obſtitit Bonifacius , a quo vulneratus Ataûlphus, vix ſalvus in ſua ſe tentoria recepit , Maſſilienſibus Bonifacium liberatorem ſuum extollentibus ac prædicantibus , quod quidem geſtum antequam Ataûlpho nupta eſſet Placidia . At extinctis ipſo Ataûlpho , & Conſtantio Auguſto Placidiæ conjugibus , eidem Auguſtæ , quum a fratre Honorio Conſtantinopolim relegata eſt , ſolus pene fidem ſervans , ex Africa , cui Prætor præerat, pecuniam ſubmiſit : obſequia ſua impendit , nihilque non egit , ut non intermiſſam , ſi non amiſſam , recuperaret illa Auguſtam dignitatem . Erat Bonifacius , inquit Olympiodorus , vir heroicus, qui cum multis ſæpe gentibus barbaris ſtrenue pugnavit , paucis interdum copiis adhibitis , interdum pluribus , nonnunquam vero & ſingulari certamine : atque , ut verbo abſolvam , qui Africam a barbaris , variiſque nationibus provinciam hanc incurſantibus liberavit . A Placidia deinde , quæ tum Auguſtam receperat appellationem , ex Africa in Hiſpanias evocatus anno 422. ut Caſtino Magiſtro militum contra Vandalos bellum gerenti adeſſet : Caſtino ſocium habere dedignante , in Africam eſt reverſus : quod *Reipublicæ multorum laborum & malorum ſequentium initium fuit* , ait Proſper . Aëtius quippe Bonifacium , quo cum occultas fovebat ſimultates , cuique invidebat , ut poteſtatis ſuæ poten-

Proſp. Chr. Olymp. apud Phot. p. 186.

Olymp. p. 295

Idac. p. 16. Proſper.

potentiori æmulo, ad Placidiam detulit, quaſi Africam omnem ſibi aſſerere cogitaret: addiditque verum deprehendi poſſe, ſi Romam accieretur. Præmiſerat interim Aëtius arcanas ad Bonifacium literas, per quas ſignificabat inſidiari ſibi Imperatoris matrem, & eripere vitam velle. Quum igitur accitus Bonifacius venire renuiſſet, miſſi ſunt Mavortius, Galbio, & Saonecis duces, qui bello cum Bonifacio contenderent: quibus cæſis, ſuffectus eſt Sigiſwltus Comes. Geſta hæc anno 427. qua tum tempeſtate evocati ex Hiſpaniis a Bonifacio in auxilium Vandali in Africam trajecerunt, e qua non niſi ſub Juſtiniano exacti ſunt. Aëtii interea dolo patefacto, Bonifacius a Placida in Italiam revocatur. Venit ille, benigneque exceptus, & Magiſtri militum dignitate, qua tum potiebatur Aëtius, donatus eſt anno 432. Scribit Procopius, & ex eo Theophanes, Bonifacium, priuſquam in Italiam reverteretur, precibus ac promiſſis ampliſſimis Vandalos, ut ex Africa decederent, fruſtra perſuadere conatum; cum recuſantibus bello contendiſſe, & ab iis ſemel ac iterum bello ſuperatum, ac demum auxilia conquiſiturum in Italiam trajeciſſe. Ingens exinde bellum inter Bonifacium reducem & Aëtium geſtum eſt, initoque prælio, Aëtius Bonifacium ſecum congredientem vulneravit illæſus, qui tertio poſt menſe ex vulnere, quo ſauciatus fuerat, interiit. Inſigne illud eſt, quod refert Marcellinus Comes, Bonifacium morientem, Pelagiam uxorem ſuam, valde locupletem, nulli alteri, niſi Aëtio, ut nuberet, exhortatum. Hæc neceſſario præmittenda fuere, ut non modo quis eſſet Bonifacius in medallione effictus, agnoſceremus, ſed etiam quando nummus idem cuſus eſt a Valentiniano, quod dubio procul poſt Bonifacii ex Africa reditum, & quum Magiſter militum dictus eſt, factum exiſtimare licet; non quod ante hæc tempora nullam aliam bellicam expeditionem ſuſceperit, aut victoriam adeptus ſit, ex quibus decerni eidem potuerit triumphus, quod prædicta refellunt: ſed quod a Valentiniano ætate paululum provectiori cuſus videatur medallio, qui antea excudi non potuit, quum antequam idem Valentinianus Auguſtus dictus eſſet a Theodoſio juniore anno 425. inter Placidiam Auguſtam & Bonifacium bella intercederent, quæ circa annum 422. cœpta, non niſi decennio poſt ſunt ſopita; qua tempeſtate, reverſo Bonifacio, Valentinianus, qui tum ætatis, quem in nummo præfert, annum decimum tertium attigerat; ſeu potius mater Placidia, virum de republica bene meritum, victoriis celeberrimum, innocentem, & per calumniam falſo delatum, ſibi demereri volens, hocce honoris & benevolentiæ ſymbo-

Proſper.

Ioanand. p. 57. 113.

Procop. lib. 1. Vand. c. 3.
Theoph. p. 80.

Idac. p. 19.
Marcell. p. 13.
Proſp. p. 205.

ſymbolo exornavit. Sed quid denotent ſubjecta monogrammata, quorum tum primum, ni fallor, uſus in nummis, fateor mihi prorſus ignotum, neque ipſe forte Apollo divinet. Similem nummum, ſed aureum, deſcripſit Octavius Strada, in hoc ab æreo noſtro diverſum, quod in aureo Bonifacii caput radiis cinctum appareat, curruſque non ab equis, ſed a cervis trahatur, quo modo Helagabalum *proceſſiſſe in publicum quatuor cervis junctis ingentibus*, ſcribit Lampridius: & in Aureliani Auguſti triumpho *currum extitiſſe quatuor cervis junctum, qui fuiſſe dicebatur Regis Gothorum*, Vopiſcus: niſi quod cornua eſſe exiſtimavit Strada palmæ fuerint equorum capitibus affixæ, ut in aliis conſpiciuntur, maxime Neronis, qui Euthymium præfert in averſa facie, & in eo, quem in Honorio deſcripſimus, qui: PANNONI NIKA, pro inſcriptione præfert. Severus in Epiſtola ad Salvium: *Scimus enim palmigeros bijuges, ubi e circo receſſerint, quietiſſime ſtabulari. Illos non jugis formido, non ambiguæ palmæ ſollicitant, ſed demum pacatis adfixi præſepibus, timere jam neſciunt hortatorem &c.* Cervos autem ejuſmodi πλατυκέρωτας, *palmatos* vocat Julius Capitolinus in Gordiano, quorum ſcilicet cornua natura finxit in palmas. Monogrammata non omnino eadem ſunt, quæ in æreo, quæ ob nummi fortean exiguitatem haud bene expreſſit monetarius, aut minus percepit Strada.

Vopiſc. in Aureliano.
Biauo ac Ant. Aug. p. 20.
Tom. 5. Spicileg. Acheriani p. 535.

Capitol.
Plin. l. 11. c. 37

§. LXI.

NUMMUS PLAC. VALENTINIANI, IN QUO EXPRESSUS PETRON. MAXIMUS.

NON minoris raritatis eſt ejuſdem Placidii Valentiniani prægrandis nummus alter æreus, quem ad Sidonium laudat Sirmondus, cujus antica facies Valentiniani vultum exhibet, cum ſolita inſcriptione: DN. PLA. VALENTINIANVS. P. F. AVG. altera Petronium Maximum, ſenatorio, ſeu potius conſulari habitu in ſella ſedentem, volumen dextra, læva ſcipionem cum aquila tenentem, nomine hinc inde adſcripto: PETRONIVS MAXIMVS V. C. CONS. quo quidem numiſmate Petronium Maximum conſulem ſimili pene honore, quo Bonifacium proſecutus eſt Valentinianus, quam ille accepti beneficii gratiam male tandem rependit. Eo autem imperante bis dignitatem hanc obierat Maximus, ac primum anno 433. cum Theodoſio: iterum decennio poſt, cum Paterno: unde Tironi Proſpero in Chronico Pithœano, *vir dicitur gemini Conſulatus, & Patriciæ dignitatis*. Ad alterutrum igitur referendus præclarus hic medallio, & fortean ad poſtremum.

Lib. 3. Ep. 12.

§. LXII.

§. LXII.

NUMMUS JUSTINIANI, IN QUO EXPRESSUS BELISARIUS.

BOnifaciano ſuppar propemodum eſt, quod Petri Gyllii olim fuit, numiſma, *in cujus uno latere ſcalptus erat*, inquit ille, *Juſtinianus Beliſarium excipiens triumphantem; in altero, Beliſarii imago, cum hoc elogio:* GLORIA ROMANORVM BELISARIVS. Effictus ſcilicet fuit in eo numiſmate Juſtinianus, quo modo fere teſſellato ſeu muſivo opere, in chalces, quæ palatii Conſtantinopolitani veſtibulum fuit, camera ac fornice, ut auctor eſt Procopius. Ibi enim, ut is Scriptor refert, Beliſarius ad Imperatorem redux cum exercitu integro exuvias ipſi offerebat, reges ac regna, & quidquid inter homines excellebat. In medio ſtabant Imperator & Theodora Auguſta, ea uterque ſpecie, ut ſummam lætitiam præ ſe ferrent, & feſto victoriam celebrarent, capitis ſuppliciterque accedentibus Vandalorum Gothorumque regibus inſignem, circumſtantibus ſenatoribus, feſtumque agentibus. Ita autem Beliſarium in Circo excepit Juſtinianus, ut idem Procopius commemorat. In iſtis porro Juſtinianeis numiſmatibus aureis perinde ac argenteis effictum volunt Beliſarium Cedrenus, Glycas, & Conſtantinus Manaſſes, ὁπλίτην ῥομφαίαν ἐσπασμένον, *armatum cum gladio ſtricto*.

Gyll. lib. 2. de Topograph. CP. c. 12.
Procop. l. 1. de Æd. c. 10.
Id. l. 2. Vand c. 9.

Cedren. Glyc. Manaſſ.

§. LXIII.

NUMMUS STILICHONIS.

ADjungine iis, quæ modo deſcripſimus in virorum de Republica bene meritorum honorem cuſis numiſmatibus, Stilichonis nummi debeant, dubium facit Philoſtorgius, ſcribens inter alia affectatæ ab eo tyrannidis argumenta illud fuiſſe, quod auſus etiam ſit nummos cudere, ſola forma ab Imperatoriis diſcrepantes: οὕτω δὲ κατάφορον, καὶ ἀδεᾶ τὴν τυραννίδα προσενεγκεῖν τὸν Στελίχωνα, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λειπούσης μόνης, κόψασθαι: *Ita aperte & confidenter tyrannidem affectaſſe Stilichonem, ut etiam numiſma, ſola forma excepta, cuderet*. Quæ de aureo nummo capienda ſuadet vox νόμισμα, ſolidis aureis ab ejuſce ævi Scriptoribus tribui ſolita. Voce vero μορφὴ habitus Impe-

Philoſtorg. l. 12. c. 1. n. 2.

Imperatorius intelligitur, quem *venerabilem formam* vocat lex 6. Cod. Theodoſ. de Indulgentiis criminum. Verum ab Honorio ejuſmodi Stilichonis ſoceri nummos in rerum præclare geſtarum monumentum cuſos longe probabilius, quum Stilichoni ſuo nomine aliunde formandi occaſio deeſſet, ac prætextus: ejuſceque rei in viris quantumlibet auctoritate apud Imperatores pollentibus factitatæ nullum fere hactenus habeatur exemplum.

§. LXIV.

NUMMI RESTITUTI ET CONTORNIATI.

Longe alterius generis ſunt nummi aliquot, ad virorum illuſtrium, qui prioribus ſæculis vixerant, revocandam memoriam cuſi ab Imperatoribus, quorum alii inde *Revocati*, alii *Contorniati*, ab Antiquariis appellantur. Prioris generis multo plures habentur ab ipſomet Auguſto, & ſucceſſoribus cuſi, de quibus hic non eſt ſermo: poſterioris vero tum primum occurrunt poſt Conſtantini M. ævum, atque adeo circa Honorii tempora, in quibus primas tenet æreus ille medallio, in cujus antica parte idem Auguſtus *majori habitu faciei* effingitur, ut loquitur Conſtantinus M. in quadam Conſtitutione, cum hac inſcriptione: HONORIO AUGUSTO; in poſtica expreſſus conſpicitur vir triumphantis ſpecie, laurea caput cinctus, dextra flagellum, ſiniſtra palmam tenens, curro quadrijugo vectus, cum inſcriptione: EVTYMI NICA, ita ut pene geminus ſit alterius medallionis, qui a Nerone primum cuſus eſt, in quo altera facie ipſe effingitur, cum inſcriptione: IMP. NERO CÆSAR AVG. P. M. in altera, vir eodem habitu, quo ſupra, curru perinde quadrijugo vectus, cujus equi palmis ad capita inſigniuntur, cum hiſce characteribus, EUTYMUS. Qui quidem eximius eſt Olympiæ victor *Euthymius* ſeu *Euthymus Pyctæ* Locrenſis, de quo Plinius hæc ait: *Conſecratus eſt vivus ſentienſque ejusdem oraculi juſſu, & Jovis deorum ſummi aſtipulatu, Euthymus pycta, ſemper Olympiæ victor, & ſemel victus*. Euthymii iſtius inſignis pugilis meminit præterea Ælianus: hujus autem memoriam revocavit Nero, quod ille quadantenus inter certaminum Deos Præſides haberetur, utpote conſecratus, quo modo fere Olympionicæ omnes apud Ethnicos pro Diis habebantur, ut auctor eſt Joannes Chryſoſtomus, ipſeque Nero Circi certamina plus æquo amaret. non vero, uti conjicit Conſtantius Landus, quod aurigationi impenſius ſtuduerit, ut de eo teſtatur Suetonius. Non enim Euthymius auriga, ſed pugil, ſeu, ut a Plinio vocatur, *pycta*, qua etiam voce, eadem notione,

Spaneim. diſſ. 1. c. 44. L. 1. Cod. Th. Si quis ſolidi circ. &c.
Occo pag. 134.
Biæus pag. 20.
Conſtant. Landus de Veter. Numiſm. p. 70.
Plin. l. 7. c. 47.
Ælian. l. 7. Var. c. 47.
S. Joan. Chryſ. hom. 66. ad pop. Antioch.
Petr. Faber l. 2. Agon. c. 10. 11. 12. 25.
Franciſc. Angelon. in Hiſt. Aug. pag. 113.

 utun-

utuntur Seneca & Tertullianus. Curru vero vehitur, quemadmodum Hieronicæ conſueverant deduci coronati per medium ſtadium, triumphantium ac ovantium ſpecie, palmam deferentes, quæ eorum propria erat. Neronianum Euthymii medallionem revccavit ſeu recudit Trajanus Imperator, in cujus facie altera ipſe effingitur cum hac inſcriptione: TRAIANUS P. F. AVG. in altera ſimili habitu Euthymius, niſi quod flagellum dextra tenet, quum in Neroniano ſpiculum; ſed perperam eidem tribuatur; præterea in Neroniano binæ laureæ invicem colligatæ ſubſint currui, diductæ in latitudinem. In Trajaniano perinde inſcribitur, EUTHYMIUS. Trajanianum ſervat Gazophylacium Regium. Neronianum denique, & Trajanianum revocavit etiam, uti diximus, Honorius Imperator. ſed Honorianus in inſcriptione differt ab aliis, quum hæc verba partim exeſa præferat, EUTIMI NICA. Quæ quidem eadem ferme ſunt, quæ præcones efferre ſolebant, quum quis victor exiſtebat in certaminibus, ut apud Laertium: Νικᾷ Διέξιππος, & apud Xiphilinum in Nerone: Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τὸν δὲ τὸν ἀγῶνα. Inde fluxit familiaris apud Græcos Chriſtianos formula: IC. XC. NIKA, & apud Latinos, CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CRISTUS IMPERAT, cum ij victorias ſoli Deo adſcriberent: ut & rurſum illa Græcorum, poſt devictum a Conſtantino, virtute Crucis, quam in cælo, vel in ſomnis, uti vult Lactantius, vid erat, Maxentium, σταυρὸς νενίκηκε, de qua egimus. Hinc etiam fortean acclamationes populares ad Imperatorem in Circis, NIKA, *vince*, aqua famoſa illa ſeditio ſub Juſtiniano nomen accepit quo d eſſet τὸ σύνθη-μα τῶν δήμων, *teſſeram factionum*, ut auctor eſt Evagrius.

Petr. Faber. Agoniſt. l. 2. c. 13.
Diog. Laert. l. 6. in Diog. Synop.
Dio. & Xiphil. in Nerone;
Evagr. l. 4. c. 13.

§. LXV.

NUMMUS ADULTERINUS HERAKLII.

EXactis, quæ dicenda erant de *Contorniatis* nummis, operæ pretium videtur de Byzantinorum Auguſtorum adulterinis quibuſdam ac ſpuriis ſermonem facere, quos rei nummariæ periti in ſuam ſuppellectilem etiam admittunt, non quod revera ipſorum Principum, quorum effigies repræſentant, eſſe exiſtiment, ſed quod ſaltem antiquioris ſint ævi, & aliquid contineant in ſe dignum obſervatione. In iis eminet præ cæteris major medallio Heraclii, cujus ectypon varie deſcripſere Lipſius, Octavius Strada, Patinus, Jacobus Oiſelius, & alii. Habetur is aureus ac pulcherrimus in gazophylacio Regio, ejus qua exhibui-

hibuimus magnitudinis, adeptæ ab eo Crucis a Perſis, ac in urbem Regiam relatæ hiſtoriam referens: de qua breviter hoc loco videntur refricanda, quæ in hanc rem habent Auctores, ut facilius non tam quod verum aut adulterinum ſubolet numiſma, deprehendatur, quam inventoris conſilium ac animus. Ajunt igitur beatam Helenam inventis in Hieroſolymitana urbe vivificis lignis, horum partem cum clavis, quibus Chriſti corpus confixum eſt, miſiſſe ad Conſtantinum filium: alteram Macario Hieroſolimitano patriarchæ auro incluſam ſervandam commendaſſe. Ita Theophanes anno 21. Conſtantini. Hieroſolymis vero a Sarbaro, & Perſis captis anno 5. Heracli, ſublata etiam vivifica ligna, & abducta ſunt in Perſidem cum ipſo Zacharia patriarcha. Verum haud multo poſt, Syroe Perſarum Rege poſt Choſrois patris necem, cum Heraclio fœdus ineunte, inſtitit potiſſimum Heraclius, ut vivifica ligna, quæ Hieroſolymis in Perſidem tranſtulerat Sarbarus, ſibi redderentur: quod ultro pollicitus eſt Syroes, ſi uſpiam poſſent inveniri: Extinctis interea ipſo Syroe, Chaboe, Hormiſda, & Hormiſdæ filio, Perſarum Regibus, Sarbarus regnum Perſicum, Heraclio adjuvante, adeptus, pace cum Romanis conſtituta, Ægyptum atque Orientem omnem Imperatori reſtituit: qui dum adhuc in Perſide moraretur, ea uti erant quum primum capta ſunt, obſignata ſecum deferens, Hieroſolymam perrexit, & Modeſto patriarchæ, ejuſque clero moſtravit. Ab iis vero integra adhuc ſigilla deprehenſa ſunt, intellectumque ſanctiſſima hæc ligna neque prophanis ac polluris manibus attrectata, neque ab illis omnino conſpecta, eoque nomine actæ Deo gratiæ, & laudes perſolutæ. Tum patriarcha clavem, quæ apud ſe remanſerat, domo deferens, adorantibus univerſis, loculum aperuit. Poſt hæc erecta illic Cruce, Imperator eam illicò Byzantium remiſit: cui cum Litaniis ex Blacherniano Deiparæ templo obviam proceſſit Sergius patriarcha, & ad Sophianam eccleſiam deducens, ibidem illam ſuſtulit Indictione 2. anno Chriſti 629. qui eſt decimus nonus Heraclii. Paulo poſt vero Heraclius ipſe domum rediens, urbem ingreſſus eſt, curru vectus, quem elephanti quatuor trahebant, cum fauſta omnium acclamatione, feſtis diebus ob victoriam celebratis. Hæc ferme Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Heraclii Vita. Theophanes autem in tota hac narratione Nicephoro haud uſquequaque conſentit. Quippe, eo auctore, Heraclius anno Imperii decimo octavo, confecto Perſico bello, quod per annos ſex duraverat, inito cum Perſis fœdere, ſeptimo demum in urbem

Theoph.

Niceph. CP. in Brev.

urbem reverſus, ab omnibus cum gaudio, & tripudiis exceptus eſt. Anno vero ſubſequenti, vere ineunte, urbe profectus, venit Hieroſolymam, & venerandis ac vivificis ſecum delatis lignis, grates Deo perſolvit. Cumque in Syria uſque ad vigeſimum quartum Imperii annum, qui eſt Chriſti 635. difficilimis bellis incubuiſſet, rebus quaſi deſperatis, venerandis iiſdem ſecum inde aſportatis lignis, Conſtantinopolim receſſit. Ex Nicephoro igitur illata in urbem vivifica Crux anno decimo nono Heraclii, quo Sarbarus Regnum Perſicum invaſit. At quum paulo poſt tradat Heraclium in urbem reverſum, videtur prorſus indicare miſſam vivificam Crucem paulo antequam ex Oriente reverteretur, ubi totos fere ſex annos ſecundo exegerat. Ita quod ait acta indictione ſecunda, referenda videntur ad annum, quo Crux recepta eſt a Perſis, non quo relata eſt in urbem. Proinde ex Theophane, Heraclius ſacra ſecum in urbem ligna aſportavit. Quod ſi ita eſt, intelligi poſſet expreſſus in hoc numiſmate Heraclii triumphus, quum Conſtantinopolim rediit. At cum tradat Nicephorus remiſſam Crucem ab Heraclio in Oriente adhuc degente, exceptamque a Sergio patriarcha, Heraclium vero aliquanto poſt curru vectum, quem quatuor trahebant elephanti, urbem ingreſſum, videtur potius expreſſus in nummo triumphi apparatus referri debere ad ſolemnem Heraclii in urbem Hieroſolymitanam ingreſſum; quum ſcilicet acceptam a Perſis vivificam Crucem in eam intulit, uti Nicephorus commemorat: quum præterea non elephanti, ſed quadrigis inſtructo curru effictus hic exhibeatur.

§. LXVI.

ÆDES ANASTASEOS EXPRESSA IN NUMMO HERACLII.

NEc ſcio an adpenſæ ad trabem tres lampades templum ipſum, quod a B. Helena Hieroſolymis Anaſtaſeos nomenclatura excitatum, & in eo reconditam vivificam Crucem tradit Theophanes, non indicent. Nam in ædibus ſacris appendebantur trabibus auro, argento, vel ære obductis, vel iis imponebantur luminaria, ſive ædium parietibus eſſent infixæ, ſive ex ſe libere, & a fornice catenulis aut funiculis penſiles. Ita porro de iis ædium ſacrarum trabibus Leo Oſtienſis: *Trabem quoque nihilominus fuſilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei per feſtivitates præcipuas ponerentur.*

Leo Oſt. l. 3. c. 31. al. 33.

nerentur, lampadibus ſubter in æreis uncis ex eadem trabe triginta ſex dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes æreis æque brachiis ac manibus ſuſtentata, trabi ligneæ, quam pulcherrime ſculpſit, & auro colorumque fucis interim fecerat Deſiderius exornari, commiſſa eſt. Agunt præterea de ejuſmodi trabibus Petrus Diaconus Caſinenſis, Hariulphus, Chronicon Ainenſe, Bromptonus, & alii. Quod ſi ita ſe res habet, iique lychnuchi ædem Ἀναστάσεως referunt, ij fortean fuerint ad Chriſti ſepulchrum appenſi, quos ſabbato ſancto divinus accendebat ignis ſub horam veſpertinam, ſiquidem σιωπῆθες iſtud θαῦμα, uti ejuſmodi miracula vocat Anna Comnena, ea tempeſtate obtinuerit, de quo tam conſtans eſt apud Scriptores, qui deinceps floruerunt, teſtimonium, ut mirum ſit viros eruditos, quæ de hac re ab iis proferuntur, in controverſiam revocare. Primus ſane qui ejus meminerit, videtur fuiſſe Bernardus Monachus qui vixit an. 870. (ut teſtatur Willelmus Malmesburienſis) in Itinerario Hieroſolymytano edito a viro doctiſſimo Joanne Mabillonio, qui rem ut *conſuetum prorſus miraculum* commemorat, adeo ut incertum ſit, quando cœperit, & *an ante tempora Saracenorum fuerit*, inquit idem Malmesburienſis. Sed & perinde quando deſierit, minimè conſtat, cum tantum ex Chronico Andrenſi anno 1177. adhuc hac tempeſtate viſum colligere ſit. Septem autem lampadas ibi appenſas fuiſſe teſtatur Glaber Rodulfus: at Anonymus de Locis ſanctis ad triginta ſex pependiſſe ſcribit. Aſſervatam porro vivificam Crucem in æde Reſurrectionis longe ante Heraclium palam eſt: cum non modo ἐκκλησία ἁγίου σταυροῦ inde dicatur auctori Chronici Alexandrini, ſed & qui Crucem in ea ſervabat presbyter, *Cuſtos Crucis* dicatur Victori Tunnenſi in Chronico, σταυροφύλαξ Theophani, qui Joanni Moſcho σκευοφύλαξ τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως. Quod ſane muneris obibat, Francis noſtris Hieroſolymitanum regnum obtinentibus, *Cuſtodis ſanctæ ſcilicet Crucis* titulo inſignis, ejuſdem Eccleſiæ Canonicus, particulæ ſcilicet ejuſdem ſalutaris ligni, quæ in ea æde aſſervabatur. Heraclius igitur recepta a Perſis Cruce, hanc in Anaſtaſi recondidit, donec Conſtantinopolim relata eſt. Ita ſi Heraclii adventus in urbem Hieroſolymitanam hic deſcribitur, per lampadas in eo numiſmate expreſſas videtur innui ipſa Anaſtaſis, in quam illata ſunt vivifica ligna: contra, ſi ejuſdem Auguſti adventus in urbem regiam effingitur, extracta ex eadem Anaſtaſi innuuntur: quam quidem ædem ſacram a Modeſto patriarcha reædificatam eodem imperante Heraclio tradit antiſtes Tyrius.

Petr. Diac. l. 4. c. 73.
Hariulph. l. 2. c. 10. l. 3. c. 2.
Chr. Atin. an. 1061.
Brompton. aſi. 19.
VV. Nothi. Cap. 10. Tom. 4. SS. Ord: S. Bened.

Vide Gloſſ. in Crux.
Glaber. l. 4. c. 6.
Anonym. de Loc. SS. c. 1.
Chr. Alex. in Conſtant. M.
Victor Tunn. in Anaſtaſ.
Theoph: p. 134.
Io. Moſch. c. 48. 49.
Gretzer. de Cruce p. 1584.

VV. Tyrius l. 1. c. 4.

§. LXVII.

§. LXVII.

IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI IMBERBES, BARBATI.

JAM vero barba, quæ lata, & promiſſa Heraclio hic tribuitur, haud multum diſcrepat ab ea quam præferunt genuini ejus nummi, niſi quod in iſto paulo promiſſior, contra quam tradit Cedrenus, ſcribens Heraclium, priuſquam adeptus eſſet Imperatoriam dignitatem, barbam latam atque promiſſam nutriviſſe, ſed Imperatorem factum, comam totondiſſe, & barbam, quomodo, inquit, Imperatores ſolent. Ejus verba ſunt: Οὗτος ὁ Ἡράκλειος ἦν τὴν ἡλικίαν μεσῆλιξ, εὐσθενής, εὔστερνος. εὐόφθαλμος, ὀλίγον ὑπόγλαυκος, ξανθὸς τὴν τρίχα, λευκὸς τὴν χροιάν, ἔχων τε πώγωνα πλατὺν, καὶ πρὸς μῆκος ἐκκρεμῆ. ὁπηνίκα δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ἦλθεν ἀξίωμα, εὐθέως ἐκείρατο τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον τῷ βασιλικῷ σχήματι. *Fuit Heraclius ſtatura mediocri, robuſtus, firmo pectore, oculis elegantibus, ac non nihil cæſiis, fulvo crine, albus, barba lata atque prolixa. Sed Imperator factus extemplo comam totondit, ac mentum raſit, qui eſt Imperatorum habitus*. Quibus quidem verbis innuere videtur Cedrenus ſolos Imperatores barbam deceſſorum more raſitaſſe, cæteros verò Græcos nutriviſſe. Et ſanc ante Heraclium barbam raſiſſe Imperatores, teſtantur paſſim nummi, ipſeque auctor Chronici Alexandrini, quo loco Juſtinianum deſcribit, quem mentum raſum, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι, habuiſſe ait. Verum ab Heraclii temporibus, *moris fuit Orientalibus tam Græcis quam aliis nationibus*, ut habet Antiſtes Tyrius, *barbas tanta cura, & omni ſollicitudine nutrire, pro ſummoque probro & majori, quæ irrogari potuerit unquam ignominia reputare, ſi vel unus pilus quocumque caſu ſibi de barba cum injuria detraheretur*. Subdit deinde, *barbam ea diligentia conſervaſſe* Grecos, tamquam *argumentum viri, vultus gloriam, hominis præcipuam auctoritatem*: a quo eadem hauſit verba Jacobus de Vitriaco. Characteres cum Græci, tum Latini non iidem omnino ſunt in ejuſdem numiſmatis ectypis, quæ ab aliis deſcribuntur, tametſi haud multum diverſi. Sed negotium faceſſit pleriſque vox mala exarata ΑΘΛΘΘΤΗϹ. Quidam enim ut Lipſius legendum putavere ΛΟΓΟΘΕΤΗϹ, alii, ΝΟΜΟΘΕΤΗϹ. Ego vero ΑΓΩΝΟΘΕΤΗϹ malim, quo vocabulo recentiores Græci ac Latini, ἀγωνιστὴν, *pugilem*, vel

Cedrén. an. 1. Heracl.
Chron. Alex. p. 800.
VV: Tyrius l: 11. c. 11.
Nicet. in Iſaac: l. 1. n. 10.
Iac. de Vitriaco lib. 1. c. 74.
In Gloſſ.

vel *præliatorem* indigitabant, ut alibi obſervamus. Neque in hac voce duntaxat mendum occurrit: nam & voces CΙΔΗΡΑC. [ubi Λ. pro Δ.] & ΠΤΛΑC [ubi Τ. pro Υ. proclivi utrobique mendo habentur] perperam exarantur. Jam vero numiſma iſtud non ejus eſſe antiquitatis, quam Cuſpinianus ei adſcribit, ſatis, opinor, ex prælibatis colligitur; quod præterea Imperatoris habitus, & Auguſtis Byzantinis prorſus inſolens diadema arguit; Inſcriptiones deinde Græce, ac Latinæ ex Sacris fere hauſtæ Literis mixtim exaratæ; lux etiam illa, quæ Heraclii vultui affunditur, omnino indicant recentioris eſſe ſcalptoris alicujus inventum, qui divinæ Crucis triumphum exprimere voluerit. Sic porro legendi ſunt Græci characteres, ac in antica quidem, ΗΡΑΚΛΕΙΟC. ΕΝ. ΧΩ. ΤΩ. ΘΩ. ΠΙCΤΟC. ΒΑCΙλεὺς. ΚΑΙ. ΑΥΤ οκράτωρ, ΡΩμαίων. ΝΙΚΗΤΗC. ΚΑΙ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC. ΑΕΙ. ΑΥΓΟΥCΤΟC. In poſtica vero. ΔΟΞΑ. ΕΝ. ΥΨΙCΤΟΙC. ΧΩ. ΤΩ. ΘΕΩ. ΟΤΙ. ΔΙΕΡΡΑΞΕ. CΙΔΗΡΤC. ΠΥΛΑC. ΚΑΙ. ΗΛΕΥΘΕΡΩCΕ ☩. [i. σαυρὸν.] ΑΓΙΟΝ ΒΑCΙλεὺς. ΗΡΑΚΛΕιος. In Lipſiano æreo exarati præterea leguntur hi characteres Græci ad occiput Heraclii, ΑΓΙΟΛΙΝΙC. qui nihil ſonant.

§. LXVIII.

NUMMI IMPP. EX GENTE PALAEOLOGA.

INter adulterinos nummos, binos etiam ex gente Palæologa exarari curavimus, alterum Joannis, alterum Conſtantini ultimi Imperatoris Conſtantinopolitani, quos rei monetariæ antiquæ ſtudioſi in numiſmatum Auguſtorum ſerie vulgo reponunt, quod indubitatæ fere fidei poſt Angelos vix reperiantur. Neſcio enim an pro genuinis haberi debeant Theodori Laſcaris, & Andronici Palæologi aurei, qui ab Octavio Strada deſcribuntur, quos vix crediderim fuiſſe tam elegantis formæ ac exhibentur. Utcumque ſit de rei veritate, donec ſuppetant alii, etiam eos hic, & in noſtro de Familiis Auguſtis Byzantinis opere repræſentamus. Mirum ſane videri debet, quod extremi iſtius ſæculi, quod noſtris proximum fuit, Imperatorum Byzantinorum nummi, atque adeo ex Laſcarica, Palæologa, vel Cantacuzena gente vix occurrant: nam Theodori Laſcaris, quos ibi damus, nummi, ex eodem Strada deſcripti ſunt, penes quem fides erit. Atque id accidiſſe ex eo prorſus exiſtimare licet, quod ut peſſime formati neglecti fuerint ab Antiquariis,

quariis, vel quod a Turcis in proprias monetas converſi: niſi forte quidam ex iis, quos Joanni, & Manueli Comnenis adſcripſimus, Palæologorum fuerint ejuſdem nomenclaturæ Imperatorum: vel, quod longe potius exiſtimaverim, quia poſtremi iſti Conſtantinopolitani Auguſti in monetis ſuis effigies ſuas, ac ſua nomina non ſemper deſcripſerint, proindeque eorum fuerint plerique, quos inter Zimiſcianos exhibuimus. Michaëlis Palæologi nummorum aureorum meminit Georgius Pachymeres, aitque, recepta a Latinis Conſtantinopoli, in poſtica facie, ejuſdem urbis figuram effingi curaſſe, metalli probitate detrita. Sic ille, ubi de Andronico ſeniore: Ἀλλὰ καὶ τὸ νόμισμα διὰ τὴν χρείαν ἐκιβδηλεύετο, πρότερον μὲν γὰρ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δούκα, τὸ δίμοιρον τοῦ ταλάντου τῶν νομισμάτων, χρυσὸς ἦν ἄπεφθος. ὕστερον δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ, τῆς πόλεως ἁλούσης, διὰ τὰς τότε κατ᾽ ἀνάγκην δόσεις, καὶ μᾶλλον πρὸς Ἰταλοὺς, μεταγράφατο μὲν τῶν παλαιῶν σημείων, τῆς Πόλεος χαραττομένης ὄπισθεν. Καθυφίετο δὲ καὶ παρακεράζον τὸ ἐκ χρυσοῦ νομιζόμενον, ὡς πεντεκαίδεκα πρὸς θ. τὰ εἰκοσιτέσσαρα γίνεσθαι. Μεταλλαξάντος δ᾽ ἐκείνου, πρότερον μὲν εἰς δεκατέσσαρα περιέστη πρὸς δέκα. νῦν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐφ᾽ ἡμισείας τὸ ἄπεφθον καταμίγνυται. *Sed & moneta ob ejus pecuniam, adulterata eſt. Prius enim ſub Joanne Duca, nummi dimidium ex puro auro coćto ſeu obryzo erat. Poſtea vero Michaël, capta urbe, ut haberet unde largitiones neceſſarias, Italis præſertim, faceret, immutatis notis veteribus, urbis figuram in poſtica facie expreſſit, detrita interim metalli bonitate, eo uſque ut e viginti quatuor partibus aurei ſolidi, auri duntaxat puri novem eſſent, quindecim miſturæ ſequioris. Poſt Michaëlis mortem, primo quidem decem partes auri purgati ad vitioſas quatuordecim adjećtæ ſint: nunc vero ad dimidiam purum aurum miſcetur*. Quæ porro hic dicuntur de urbis figura in nummis Michaëlis effićta, pene nos impulere, ut ejus eſſe exiſtimaremus nummum æreum, in quo Imperator cum Cruce, & globo in altera facie, in altera vero urbis porta triplex, ſuis turribus, & pinnaculis inſtrućta viſitur, cum adſcripta ſubtus hac epigraphe, VICTORIA, in receptæ urbis, atque adeo Francorum ab ea expulſorum ſymbolum. Sed erunt fortaſſe, qui quo Auguſtus ille cingitur diadema vix eſſe putent iſtius, quo Michaël vixit ætatis. Proſtat alius Andronici Imperatoris aureus prægrandis, in quo urbs Conſtantinopolis, muris ſuis circumdućta exhibetur, Deipara pallium expandente, ac brachia ſu-

Pachym. l. 12. c. 8.

per

per eam porrigente, tanquam urbis tutatrice ac πολιούχῳ. In altera, coram eadem beatiſſima Virgine in genua procumbit Imperator, ſupra cujus caput inſcriptum: ΑΝΔΡΟΝΙΚΟC ΒΑCΙΛ, quæ quidem urbis expreſſa figura ſuadere poteſt eſſe Andronici ſenioris Palæologi, ita ut parentis monetarum figuras in ſuis etiam ſervarit: quod ſuadere imprimis poteſt Andronici in Deiparam cultus eximius, qui, ut tradit Pachymeres, poſt debellatum Alexium Philantropenum, in monaſterium Hodegorum venit, & coram ſacra Deiparæ imagine, toto fere corpore proſtratus, adeptæ victoriæ gratias egit. Sed quum nummus iſte ſit ex iis, quos caucios vocant, cujuſmodi cuſi habentur ex familia Comnena Auguſtorum; Andronico Comneno tyranno, interim dum lux alia effulgeat, adſcripſimus. Scribit denique Raimundus Montanerius in Hiſtoria Catalanica regum Aragon. Rogerium Florum Magnum Ducem ab Andronico ſeniore, cui quum Catalanis militabat, dictum, rogaſſe Imperatorem, ut militibus ſuis ſtipendia perſolveret, eumque monetam cudi curaſſe probitate longe imminutam, quæ inſtar erat ducatorum Venetorum, argenteorum ſcilicet, quorum pretium erat octo denariorum Barcinonenſium: præterea minutiorem aliam monetam, quæ trium denariorum erat, quamque perperam *Vincilions* appellatam ait, manifeſto errore, pro *Miliariſion*. Ejus verba ſunt: *E com aqueſta pau ſo feyta, lo Megaduch dix a l'Emperador, que donas paga a la companya, e l'Emperador dix que faria & ſeu battre moneda en manera de ducat Venetia, que val.* 8. *diners Baceloneſes caſcu. E axi ell ſeu ne fer, que havien nom Vincilions, e non valia tres diners la hu: e volch que corregueſſen per lo preu daquells qui vahen* 8. *diners, e mana & caſcu que prengueſſen dells Grechs cavall, o mul, o mula, o viandes, o altres coſes que hagueſſen ops, e que pagaſſen de quella moneda, e aço feu par mal vici, ço es que entras hoy, e mala vohentat entre los pobles e la hoſt: que tantoſt que ell hach ſon enteniment de totes les guerres, volgra quels Franchs foſſent tots morts, e foſſen fora del Imperi*. Verum etſi hodie vix ulla obvia ſint poſtremorum Imperatorum, ex gente præſertim Palæologa, numiſmata, quibus monetariæ ſupellectilis ſtudioſorum ἀρχεῖα locupletentur, damnum iſtud quodammodo reſarciunt, quæ ſuperſunt eorum figuræ, ex quibus habitum Imperatorium horum temporum, qui deſcribitur a Codino, & aliis, licet percipere. Quas inter præ cæteris inſignes haberi debent Michaëlis Palæologi, Theodoræ Auguſtæ uxoris, & Conſtantini Porphyrogeniti filii imagines; quæ Conſtantinopoli in Deiparæ τῆς Περιβλέπτου æde ſacra conſpiciuntur,

Pachym. lib. 9. cap. 13.

Cap. 210.

Leunclavius in Pand. Turc. c. 51.

ciuntur, quas delineari curavimus. In qua quidem tabella Theodora effingitur cum *τυμπανίῳ* in capite, margaritis, & Tabella VI. Nicet. in Alex. l. 1. n. 3. Ad Niceph Gregor Edit. Baſil. an. 1562. lapillis diſtincto, uti Euphroſyne Auguſta Alexii Angeli Imperatoris uxor apud Nicetam Choniatem. Habetur alia haud abſimilis ejuſdem Michaëlis Imperatoris effigies deſcripta ab Hieronymo Wolphio ex codice MS. Auguſtanæ bibliothecæ Hiſtoriæ Georgii Pachymeris, cui diadema capiti impoſitum non omnino ejuſdem eſt formæ, qua in ea imagine a nobis deſcripta cernitur: ſed & quod *acaciam* vocant, voluminis ſpeciem plane refert. Aliam prætereа tabellam damus Manuelis Palæologi & Helenæ Auguſtæ uxoris, ut & Joannis, Theodori, & Andronici filiorum effigies continentem, ex MS. codice Operum Dionyſii Areopagitæ, quem idem Manuel ad monaſterium s. Dionyſii in Francia, ubi aſſervatur, per Manuelem Chryſoloram Legatum ſuum miſit anno 1408. uti præfert eidem ima- Tabella VII. gini ſubdita, hicque deſcripta epigraphe, quam, ut & ipſas effigies, beneficio viri humaniſſimi perinde ac doctiſſimi Joannis Mabillonii ſumus conſecuti: Τὸ παρὸν βιβλίον ἀπεστάλη παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων κῦρ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Παρυσίῳ τῆς Φραγγίας ἢ Γαλατίας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. διὰ ἐμοῦ Μανουὴλ τοῦ Χρυσολωρᾶ πεμφθέντος πρέσβεως παρὰ τοῦ εἰρημένου Βασιλέως. ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστῷ ἐννεακοσιοστῷ ἑξκαιδεκάτῳ. ἀπὸ σαρκώσεως δὲ τοῦ Κυρίου, χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδόῳ. Ὃς τῖς εἰρημένος Βασιλεύς, ἦλθε πρότερον εἰς τὸ Παρύσιον πρὸ ἐτῶν τεσσάρων.

§. LXVIII.

MEDALLIÆ JOANNIS ET CONSTANTINI PALAEOLOG.

SPuriis igitur nummis, ut diximus, nummum accenſemus, qui revera non eſt nummus, Joannis Palæologi Manuelis filii, exaratum in medallionis formam a (1) Victore Piſano; cujuſmodi complures alios ſculptor ille egregius ſuæ ætatis, atque etiam priorum ſæculorum illiuſtrium virorum imagines ſimili figura delineavit. Hanc autem Joannis, quam ex æreo Illuſtriſſimi Comitis Joannis de Lazara Patavini, Marchionis Nicolai filii damus, ſic commendat Paulus Jovius in epiſtola Italica ad Coſmum Ducem Florentinum, apud Georgium Vaſarium: *Oltra*

(1) *Andrea Piſano* legendum omnino.

Oltra queſto ho ancora una belliſſima medaglia di Giovanni Paleologo Imperadore di Coſtantinopoli, con quel bizzarro capello alla Grecanica, che ſolevano portare gl' Imperadori, & fu fatta da eſſo Piſano in Fiorenza al tempo del concilio d' Eugenio, ove ſi trovò il prefato Imperadore, che ha per riverſo la Croce di Criſto ſoſtentata da due mani, verbigrazia dalla Latina, & dalla Greca. Georgius Vaſarius in Vit. Pict. Nummum denique æreum expreſſimus Conſtantini Palæologi ultimi Imperatoris ex muſæo ejuſdem, cujus meminimus, Comitis, ſuper quo, ut ſpurio, multa multi commentati ſunt, Tabella IV. atque in iis Joſephus Scaliger, & Jacobus Gretzerus. Scaligeri diſſertationem, quod in paucis foliis exarata rarior ſit, noſtræ ſubjecimus, omiſſa Gretzeriana, quod in ſpiſſioribus de Cruce commentariis omnibus obvia ſit.

§. LXIX.

NUMMI HELENÆ NOMEN PRÆFERENTES.

PORro inter nummos, quos exhibemus, vel qui in antiquariorum pinacothecis proſtant, habentur aliquot, non incertæ quidem fidei, ſed qui dubium præferant, quibus ſint adſcribendi, ſeu propter male formatas, detritas, vel denique contractas inſcriptiones, vel interdum, quod nullam præferant, cujuſmodi ſunt non pauci ex inferioris omnino ævi nummis. Interdum etiam alii occurrunt, in quibus, quum bini aut plures ejuſdem nominis ſe ſe offerant Auguſti, vel Auguſtæ, incertum manet utri debeant adſcribi, in quibus maxime ſunt Heleniani. Quum enim Helenæ Auguſtæ nummi præferentes nomen ac titulos in eruditorum virorum gazophylaciis ſerventur complures, atque adeo in regio octo ærei, non unius omnino figuræ vel ornatus, ac inſcriptionis, vix tamen conſtans eſt inter ſtudioſos ejuſce ſupellectilis nummariæ indagatores, cui debeant adſcribi, matrine Conſtantini Magni, vel Juliani Parabatæ, vel etiam Criſpi, ſi quæpiam fuit, conjugi. Matrem Helenam Auguſtam renuntiatam, ejuſque effigie cuſos a Conſtantino filio aureos nummos teſtantur Euſebius, Sozomenus, Nicephorus, & Theophanes, qui monetam ὡς Βασιλίδι attribuiſſe ajunt. Ejuſmodi autem Helenianos aureos Romæ anno 1398. repertos auctor eſt Thomas Walſinghanus: *Sub hoc anno*, inquit, *Romæ repertus eſt theſaurus Helenæ matris Conſtantini Imperatoris, ſub quodam pariete ruinoſo. Ipſa vero moneta aurea ſignata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen ejus* Euſeb. l. 3. de Vita Conſtant. c. 46. Sozom. l. 2. c. 1. Niceph. l. 8. c. 31. Teoph. an. 20. Conſt. Walſing. p. 356. Fleta l. 2. c. 12. §. 1. c. 79 §. 10. Vide Relat. de monte Libano.

 ſcri-

ſcriptum: & valuit una petra XX. *ſol. de noſtra moneta. Cum quo theſauro poſtea Papa fecit reædificari Capitolium & Caſtellum S. Angeli*. Eſt autem *petra*, ponderis Anglicani ſpecies, conſtans duodecim libris, ut libra quindecim unciis: quæ quidem *petra* vulgo in lanipendiis etiamnum uſurpatur. Enimvero aurei cujuslibet Helenæ nummi rariores ſunt æreis, quorum perinde, ut diximus, inſcriptiones, atque etiam capitis ornatus diverſitatem quandam arguunt. Ac binorum quidem, qui hoſce characteres præferunt: FL. HELENA AVGVSTA, in averſa vero facie: SECVRITAS REIPVBLICAE, prior nitidiſſimus Helenæ caput exhibet tectum neſcio qua calyptra deſuper reticulata, & in caſſidis modum protenſa, quæ aures ipſas ac capillos tegit, præterquam eos, qui fronti ſuperfunduntur. Ubi fortaſſe *mitræ*, vel *mitellæ*, *quas criſpantes* vocat S. Hieronymus, *quibus vertex artabatur innoxius*, exprimuntur, vel *turriti alienis capillis vertices*, de quibus idem Scriptor, & Tertullianus hiſce verbis: *Affigitis præterea neſcio quas enormitates ſutilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quaſi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in cervicem retro ſuggeſtum*. Alter Helenam prodit duplici unionum linea caput cinctam, crinibus ad aurem contractis ac collectis, criſpatis aliis fronti imminentibus, uti ferme omnes alii; ita tamen ut ſuperior capitis pars tecta perinde videatur. In tertio, qui pro lemmate habet: FL. HELENA AVGVSTA, & in poſtica: PROVIDENTIAE AVGG. Helenæ capitis pars ſuperior tota reticulo videtur tecta, quod limbulo unionum linea exornato continetur: ſic ut ad ſinciput, & ad aures crinibus ſubſit limbulus, iis tantum circa frontem criſpatis & annulatis extantibus. Aliorum trium nummorum Helenæ nomen præferentium varius itidem in capite & capillis ornatus. His vulgo pro inſcriptione eſt in antica facie: FL. IVL. HELENAE AVG. in poſtica vero: PAX PVBLICA. Ac prior quidem neſcio quam diadematis ſpeciem præfert, quæ ad ſinciput latior, ad aures vero, ubi capilli in orbem contrahuntur, arctior caput ſtringit: ita tamen, ut qua latior eſt, extra caput promineat, uti ſolent laureæ corollæ in Auguſtorum nummis, criſpatis crinibus frontem adornantibus. Diadema autem ſeu limbus, niſi capillorum contextus vel σειρὰ, uti vocat Naumachius, ſeu, uti dicimus, *trecia* ſit, unionum ſerto in medio diſcernitur. Neque multum diverſus eſt alter, niſi quod limbulus, qui, ut & prior, ad ſinciput in duplex cornu evadit, rarioribus margaritis videtur diſtinctus. In tertio denique, cujuſmodi binos alios ſervat gazophylacium Regium, Helenæ caput

Epiſt. 10. 23.
Id. Epiſt. 7.
Tertull. lib. de Cultu femin.

caput latiori diademate unionibus & lapillis diſtincto ſtringitur, capillis ad aurem contractis, & ad frontem criſpatis eminentibus. Præter iſtos Helenæ nummos, alium aureum titulo & capitis ornatu prorſus diverſum exhibent Octavius Strada, Triſtanus, & Chiffletius: is enim Helenam repræſentat abſque ullo capitis ornatu, capillis tantum ad occiput collectis & nodatis, cum hac inſcriptione: FL. HELENA MAX. ſeu, ut habet Strada: HELENA MAX. ut Chiffletius denique: HELENA FL. MAX. niſi legatur: FL. MAX. HELENA. In averſa parte ſtella conſpicitur. Ex hac igitur inſcriptionum & habitus ſeu capitis ornatus diverſitate tres Helenas confecit idem Chiffletius, quibus totidem iſtiuſmodi nummorum ſpecies adſcribit: ac eos quidem in quibus SECVRITAS deſcribitur, Helenæ Conſtantini matri tribuit: alterum Helenæ Maximæ Criſpi uxori: eos denique qui Flaviæ Juliæ Helenæ nomen præferunt, Helenæ Juliani Imperatoris conjugi: atque id quidem levioris quantumlibet momenti argumentis ſtabilire nititur. At Wilthemius, quem Chiffletius Juliani uxori tribuit, Conſtantini matri adſcribit, quod, ut ait, in nummi parte averſa Crux effiсta conſpiciatur. Is eſt quem ex Helenianis quartum delineari curavimus, cujuſmodi aſſervatur æreus in gazophylacio Regio, in quo quidem æreo ita Crux effiсta conſpicitur, ut rectus ſtipes paulo verſus figuram curvetur. Et ſane ſi revera Crux eſt, Juliani uxori haud poteſt adſcribi, quæ ut conjux, Deorum cultui addicta, Iſidis etiam effigie in nummis ſuis expreſſa conſpicitur, ut cenſet Triſtanus. Ita nummi, quos idem Scriptor, quem etiam ſecuti ſumus in deſcriptione nummorum Conſtantii Chlori, Helenæ matri attribuit, neptis fuerint, ſeu Juliani uxoris. Nam & titulorum diverſitas, diverſarum Auguſtarum nummos eſſe arguit. Ac titulorum quidem in eo varietas deprehenditur, quod priores tres nummi, FL. HELENAM AVGVSTAM, tres alii, FL. IVL. HELENAM, aureus denique Triſtani & aliorum, FL. HELENAM MAX. appellent: etſi ex veterum nummorum inſpectione ſatis conſtet, variatos interdum Auguſtorum titulos, ita ut validum omnino ex hoc minime conficiatur argumentum. At in tribus poſterioribus primo obſervare eſt Helenam Juliæ prænomine donari, quo modo in inſcriptionibus Helena Conſtantini mater: deinde inſcriptionem ſecundo aut tertio caſu poni, ita ut ſi cum ſecundo, monetæ nomen ſubintelligatur: ſi cum tertio, in Helenæ matris honorem cuſos a filio Conſtantino nummos liceat ſuſpicari: cui præterea, PAX PVBLICA, adſcripta cenſeri poteſt, quod ea procurante, Eccleſiæ Chriſtianæ, damnata in Nicæno conci-

Strada, Triſtanus tom. 3. Chiffl. in Anaſt.

Wilthemius in Icon. Conſt. M. & Helena.

Gruter.

concilio Ariana hæreſi, pax revera reddita ſit. Nam & anno 20. Conſtantini, quo illa a filio Auguſta appellata dicitur a Theophane, Nicænam ſynodum celebratam conſtat. Sed & non minime ſententiam hanc firmant expreſſa in nummis iſtis diademata, quum coronatam a filio Conſtantino matrem Helenam tradat idem Theophanes, Auguſtam renuntiatam Euſebius & alii. Nam in ſexto nummo lapillis & margaritis diſtinctum diadema prorſus effingi videtur, niſi quod vittis caret. Sed quod dubium in hiſce conjecturis ingerit, illud eſt potiſſimum, quod in omnibus ferme, iiſque præſertim, qui nitidiores ſunt, Auguſta effingatur junior ac formoſa, quod in Helenam matrem vix quadrat, quæ anno viceſimo Conſtantini, quum Auguſta dicta eſt, & cuſi ejus nomine ſunt nummi, ſi Theophanem audimus, tum ætate provectior erat. De Flavia Helena Maxima, & an illa Criſpi uxor fuerit, non minor eſt difficultas, quam attigimus in Criſpi elogio. Utcumque ſit de nummis iſtis Helenianis, quos una omnes Conſtantini Magni familiæ ſubjecimus, ut cuique liceat inſpicienti, quod arriſerit, ſtatuere; id conſtat ex iis inditam a vulgo *Sanctarum Helenarum* appellationem omnibus ferme numiſmatibus Auguſtorum Conſtantinopolitanorum ævi inferioris, maximeque iis, quos ejuſmodi rerum ſtudioſi propter male formatos characteres, aut vultus ipſos, vel quod nihil exquiſitum contineant, ſolent aſpernari. Quod inde fortean originem habuit, quod non Helenæ duntaxat, ut divis adſcriptæ imagines, ſed & crucigeros omnes nummos ſacri phylacterii, aut encolpii vice ad collum quilibet appenderet: unde nummorum ejuſmodi pleroſque videmus perforatos: quod quidem etiam ante Conſtantinum obtinuiſſe obſervare eſt ex iis, quæ in Anaſtaſii Chiffletius annotavit, tametſi id potiſſimum tum primum profluxiſſe cenſendum ſit ex nummis Helenæ Romæ in ejus theſauro inventis, quæ fortaſſis ſummus Pontifex, ut feminæ de Eccleſia bene meritæ, diſtribuerit. Harum vero Sanctæ Helenæ monetarum vim mire commendat Boſius, aitque præſens eſſe remedium adverſus comitialem morbum.

Chiffl. in Anaſt. p. 269. 275. 276.

Boſius l. 15: de Sign. Eccl. fig. 68. c. 12.

§. LXX.

§. LXX.

NUMMI UTRIUSQUE THEODOSII.

QUI Theodoſii nomen præferunt & titulos nummi, Seniori ne, an Juniori adſcribi debeant, non perinde planum eſt definire; quum in iis vultuum delineatio non adeo ſit exacta, priſcorum nempe monetariorum intercidente tum peritia ac arte, ut utrius ſit, liceat advertere. In iis tamen bini ſunt aurei, quorum alter: SALVS REIPVBLICAE, alter: VOT. XXX. MVLT. XXXX. qui indubitate Junioris ſunt: quum prior par conſulum referat, ipſius Theodoſii & Valentiniani, uti ſupra obſervatum, alter nonniſi Juniori attribui queat, quum Senior anno Imperii ſexto-decimo obierit, ac proinde vicennalia non attigerit, quæ hic deſcribuntur per vota tricennaliorum. Cum vero bini iſti nummi Theodoſii protomen cum caſſide, ſpiculo, ac clypeo præferant, haud inani fortaſſe, tametſi vix prorſus certa conjectura, ſimilis figuræ nummos Juniori; cæteros in quibus figura luſca exprimitur Auguſtus, Seniori adſcripſimus.

§. LXXI.

NUMMI UTRIUSQUE JUSTINI.

NEque minor eſt difficultas in diſcernendis utriuſque Juſtini, Senioris ſcilicet ſeu Thracis, & Junioris, qui & Curopalata vulgo appellatur, nummis. Eos qui Imperatorem plena facie exhibent cum camelaucio, clypeo, ſpiculo, vel globo, Seniori adſcripſimus, quod cum ſatis ſint bene expreſſi aut formati, non ea nobis viderentur ætate cuſi, qua barbaries in Orbem Romanum invecta eſt, maxime ævo Juſtiniani & Juſtini nepotis, quod præ ceteris evincunt eorum nummi peſſime effigiati, ſiquidem Juſtini Junioris ſint, quos ei adfinximus, luſca plerique facie, ſed levi, fateor, conjectura: quum in iis, qui plena facie ſunt, extet æreus, qui cuſus annotatur Conſtantinopoli anno decimo Imperii, quem vix attigit, cum anno nono, menſe ſecundo, extinctum prodat Marcellinus Comes, tametſi cuſus dici poteſt decimo ineunte Imperii. Qui vero Juſtini Imperatoris nomina, eumque una cum uxore Auguſta in eadem ſella ſedentem præferunt, indubitanter Juniori attribuimus,

buimus, quum in iis ſint, qui annum Imperii, quo cuſi ſunt, duodecimum adſcriptum habeant, adeo ut inde firmari poſſit annus Imperii Juſtini Junioris, quo exceſſit, de quo controverſia eſt apud veteres Scriptores. Ex eo etiam abunde docemur errare quoſdam, tradentes in hiſce nummis Juſtinum Seniorem & Juſtinianum exhiberi, quum Juſtinianus Cæſar ſub annum Juſtini ſextum, Auguſtus vero menſibus quatuor ante ejuſdem obitum renunciatus ſit, ac proinde collega Imperii exhiberi non potuerit anno ſecundo Imperii avunculi, uti præferunt ii nummi: qui præterea Seniori non poſſunt adſcribi, quum Euphemiam Auguſtam ſuperſtite Juſtino Seniore conjuge extinctam palam ſit ex Scriptoribus. Deinde in his nummis uxor Imperatori adjungitur anno Imperii duodecimo, quem non attigit Senior, ſed Junior, cui Sophia uxor ſuperſtes fuit. Feminam eſſe, quæ Juſtino adjungitur (nam in pleriſque adeo ſunt attritæ ac evanidæ effiges, ut certum aliquid ſuper hac re elici vix queat) oſtendit diverſitas geſtaminis: nam Juſtinus globum crucigerum dextra gerit, Imperatrix vero Crucem oblongiorem ſceptri vice, non vero ramum aureum margaritis & unionibus diſtinctum, quomodo deferre ſolitas Auguſtas ſeneſcente Græcia tradit Codinus. Nam qui ex Octaviano Sada proferuntur ab Alemanno, male a ſcalptore deſcripti ſunt, quum & in iis Juſtinus barbatus, & quæ adjungitur effigies veluti adoleſcentis effingantur: priori Crux, alteri virga in dextra, utrique vero in ſiniſtra globus tribuantur: quum Juſtinianus, quem exhiberi putat idem Scriptor, non adoleſcens, ſed plena jam ætate & Cæſar & Auguſtus dictus ſit: ita ut quos Alemanno inſpiciendos præbuit Sada, non diverſi ſint ab iis nummi, quos adſcripſimus Juſtino Juniori. Verum longe major eſt difficultas in enotandis aliquot aliis æreis, quos hiſce ſubjunximus, hac tantummodo fulti ratione, quod ejuſce ætatis videantur, quum ex characteribus, qui in iis deſcribuntur, licet in quibuſdam ſat perſpicuis, vix quicquam divinari poſſit. In iis vero bini effinguntur Imperatores; vel ſaltem Imperator, cui adſidet Auguſta conjux; nam facies in omnibus (octo vidimus) ac veſtes fere evanidæ ſunt, uterque ſimili diademate conſpicui globum crucigerum in medio ſuſtentant; altero dextra, altero ſiniſtra bacillum ſeu ſceptrum geſtantibus. Omnes pene Theſſalonicæ cuſi characteres anomalos repræſentant, quidam hoſce male formatos, VTLVT---TSPP--- AVC. quidam ASS---VNV V, alii---ACVC SC. alii---OSIAN. alii denique---ALOGNO. in poſtica autem horum facie anni Imperii adſcribuntur IIV. IIIII. VI. & VII. adeo ut Juſti-

Vide Stemma Juſtini.

Cod. de off. c. 17. n. 25. Aleman. ad Procop. p. 42. 44. 1. edit.

Juſtino Seniori & Juſtiniano adſcribi vix debeant, quum Juſtinianus, ut diximus, anno Juſtini 6. aut 7. Cæſar dictus ſit ab avunculo, uti teſtatur Victor Tunnenſis: *Poſt Conſulatum II. Juſtini & Apionis, Juſtinus Auguſtus Juſtinianum nepotem ſuum ad Senatorum ſupplicationem invitus Cæſarem facit*. Incidit autem Conſulatus Juſtini ſecundus in annum 524 quo Julii 9. Imperii annum ſeptimum inibat: unde conficitur anno ejus quinto, Juſtinianum ut avunculi collegam in nummis effingi non potuiſſe. Sed de hiſce nævis lector ac inſpector ipſe per nos liceat decernat. Iis præterea nummis duos aut tres alios æreos ſubjunximus, Juſtinoque adſcripſimus, nulla alia ferme conjectura, quam quod Imperatorem & Imperatricem exhibeant cum hiſce characteribus D N IV— A A Γ. & hiſce, infra eaſdem effigies, VITA. in averſa vero facie K. cum hiſce, ANNO VIII. KAR. Unde colligitur Karthagine cuſum fuiſſe, ac proinde ſaltem ante an. 698. quo in Saracenorum poteſtatem venit Carthago, Leontio imperante: niſi per IV. Juſtinianus Rhinotmetus intelligatur, antequam a Leontio Imperio deturbatus fuiſſet. Tertium nullis characteribus inſignem, altera facie Imperatorem, altera Auguſtam exhibentem, quod eorumdem videantur ac priores, pariter ſubdidimus, ut liceat cuique perinde de iis judicium ſtatuere.

§. LXXII.

NUMMI CONSTANTINI ET CONSTANT. EX FAMILIA HERACLIANA.

SED præ cæteris jure negotium faceſſunt Baronio, Gretzero, aliiſque in re nummaria peritis viris numiſmata aurea & argentea, quæ CONSTANTINI ET CONSTANT. nomina præferunt, æreaque alia ejuſdem typi nullis characteribus inſignita, non una tamen omnia figurâ, ſed diverſa. Ac primum quidem ex iis, quæ delineari curavimus, æreis, altera facie, Imperatoris cum promiſſa ſatis barba protomen exhibet: altera columnam, vel literam I. cum hiſce characteribus: ANNO I. qui cuſum anno Imperii primo declarant. Bina ejuſdem typi ſervat gazophylacium Sangenoveſanum. Tria exinde alia aurea habentur in regio, in quorum antica facie duorum pariter Imperatorum ſunt ϛηθάρια, quorum prior cum promiſſa & lata barba, alter barbæ primam lanuginem indutus viſitur cum hiſce characteribus, qui in quibuſdam ex iis adeo minuſculi & peſſime

formati, ut puncta potius dixeris, quam literarum apices, DN CONSTANTINI S (alii habent ET) CONSTANTIC. In averſa parte Crux habetur gradibus inſiſtens, cum inſcriptione male pariter exarata: VICTORIA AVGVST. & CONOB. Ejuſdem ferme typi binos aureos regios, & argenteum unum gazophylacii S. Genovefæ damus: niſi quod Imperatoris *pogonati* diademati crucigero additur neſcio quæ calyptræ ſpecies, *camelaucium* forte, cum hiſce characteribus: DN. CONSTANT. In poſtica Crux altior globo inſiſtit, ad cujus latera bini Imperatores cum globis crucigeris ſtant, prior altior barbam, non tamen promiſſam indutus: alter ut puerulus effinguntur cum hiſce characteribus: VICTORIA AVGVS. CONOB. ita ut in hocce nummo quatuor a ſe invicem diverſos Imperatores effictos par ſit credere. Argenteum præterea delineamus, qui eſt ejuſdem gazophylacii Sangenoveſani, in cujus antica idem cum barba promiſſa Imperatoris vultus, & cum ſimili, cujus mox meminimus, calyptra, ac globo crucigero, & hiſce in circuitu characteribus peſſime deſcriptis: VICTORIA AVGVST. In poſtica tres ſtant Imperatores cum ſtemmatibus & globis crucigeris; medius altior cum barba, non tamen promiſſa, qui ad dextram eſt, ut puerulus, qui vero ad ſiniſtram, medio altitudine cedens: infra, CONOB. Diverſi alium aureum typi exhibemus, in quo tres conſiſtunt Imperatores, medius, & altior cum promiſſa barba; qui ad dextram eſt ut puer: qui ad ſiniſtram, ut adoleſcens efficti. In averſa facie Crux inſiſtens gradibus effingitur cum eadem ſemper inſcriptione: VICTORIA AVGVST. CONOB. Ejuſdem typi proſtat alter æreus, præterquam quod in averſa facie annus Imperii viceſimus deſcribitur, & Ravennæ cuſus innuitur. Damus præterea æreos alios nullo conſpicuos lemmate, quorum facies altera, Imperatoris cum barba promiſſa προτομὴν, altera literam majuſculam M. cum tribus, ad latera & caput literæ, Imperatorum ςηθαρίοις. Delineari denique curavimus nummum æreum, in cujus latere altero Imperator iſte pogonatus, militari habitu, ſpiculum tenet cum Imperatore alio tunicato ad ſiniſtram ſtante: in altero annus XXI. deſignatur, quo cuſus Conſtantinopoli. In alio perinde æreo ejuſdem Ravennæ cuſo, barbatus idem Imperator captivum pede dextro proculcat. Atque hi omnes & ſimilis pene typi peſſime omnino effigiati ſunt nummi, quos tametſi alicujus ex Heracliana familia Imperatoris ex numiſmatum iſtius ævi collatione eſſe pro certo haberi debeat, cui tamen adſcribendi non plane conſtat. Quum

enim

enim is Conſtantinus dicatur, pluresque in eadem Heraclii gente occurrant hac nomenclatura Auguſti, vix tamen ex iis aliquis reperitur, cui & typi & Auguſtorum una ac ſimul imperantium, qui in iis effinguntur, numerus, ut & adſcriptæ denique Imperii annorum notæ conveniant. Nam ut numiſmatis auctor retegatur, neceſſe eſt, ut demus aliquem Conſtantinum, qui anno Imperii primo ejus fuerit ætatis, ut barbam induiſſe ſat promiſſam dicendus ſit, uti exhibetur in primo numiſmate; in quo quum ſolus appareat & unicus, tunc temporis Imperii collegam non habuiſſe colligitur. Neceſſe eſt præterea, ut is Conſtantinus binos habuerit poſtea Auguſtæ dignitatis collegas ſat adultos, utpote pogonatos ſub extremos Imperii annos, quos ad viceſimum ſecundum produxiſſe quædam ex iis ſatis declarant; quum alia annos XV. XVII. XX. & XXI. præferant. Nec ſcio, uti mox obſervatum, an in aliquot ex iis nummis interdum quatuor diverſi effícti ſint Auguſti, qui una imperaverint, quod ex argenteo potiſſimum, in quo ejus, qui medius ſtat inter binos alios, barba non tam promiſſa, ac eſt illius, qui in antica deſcribitur. Denique ut cujus ſit iſtiuſmodi nummi plene doceamur, neceſſe eſt, ut aut filium, qui ut puerulus interdum effingitur, aut fratrem collegam *Conſtantem*, aut certe *Conſtantinum* is habuerit: nam quum alterius iſtius Auguſti nomen haud omnino exaratum ſit, incertum manet *Conſtans* ne, an vero *Conſtantinus* appellatus fuerit. Enimvero, ut expendamus, cui ex Heracliana familia poſſint adſcribi, primum quidem Heraclio juniori, qui & *Conſtantinus* nuncupatur in parentis Heraclii nummis, & apud Scriptores, uti monemus infra, tribui non poſſunt; ſiquidem is diebus centum & tribus poſt patris exceſſum tantum regnavit, licet ab eo Imperator dictus & coronatus anno Chriſti 613. annos 28. & dimidium imperaſſe dicatur. Quamvis enim filium habuerit *Conſtantem*, præterquam quod ſuperſtite patre, ejus ſolius nomine ac effigie nulli formati nummi, anno Imperii primo barbam induiſſe dici non poteſt, qui in cunis exiſtens diademate donatus eſt. Heraclius porro junioris filius, cui & *Conſtantini*, quum Imperator eſt appellatus, nomen a populo impoſitum dicitur, & quem a Scriptoribus aliquot Conſtantem appellari monemus, revera annos regnavit viginti-ſeptem: adeo ut viceſimus ſecundus Imperii annus in nummis iſtis deſcriptus convenire eidem queat. Deinde *Conſtantinum* Pogonatum filium habuit, præterea Heraclium & Tiberium liberos alios, quos fortean corona ſuperſtes donaverit, & in nummis ſecum effingi voluerit. At cum Imperator

 dictus

dictus eſt anno 641. vix ætatis decimum exceſſerat, utpote natus anno 630. atque ita primo Imperii anno barbatus exhiberi non potuit. Neque vero quomodo Conſtantino prioris filio convenire poſſint eadem numiſmata, omnino percipere licet. Favet ſane promiſſa barba, a qua is cognomen accepit: favet quod ætate maturior Imperium capeſſivit. Nam imberbem in Siciliam patris necem ulturum profectum ajunt, inde barbatum reverſum, Πωγονάτȣ adeptum cognomen. Favet, quod Heraclium & Tiberium fratres, vel quod filios duos habuerit, Juſtinianum Rhinotmetum, & Heraclium. Sed obſtat, quod imberbis dicatur fuiſſe primo Imperii anno, quo is Conſtantinus barbam etiam promiſſam induerat: deinde quod anno Imperii decimo ſeptimo obierit, ac denique quod nullos *Conſtantini* aut *Conſtantis* nomine filios aut fratres habuerit. Quis igitur ita felix, ut nodos iſtos intricatos ſolvat. Sane Pogonati parenti magis convenirent ejuſmodi nummi, niſi obſtaret annus Imperii primus in iis adſcriptus, in quibus plena jam ætate barbatus apparet, quum & *Conſtantinum* filium habuerit, Imperii fortean collegam, etſi hac de re ſileant Scriptores: præterea *Heraclium* & *Tiberium*, quos ſaltem poſt patris exceſſum Imperatores appellari voluiſſe plebem tradunt Hiſtorici, quod fortaſſe etiam hac dignitate donati fuiſſent patre adhuc ſuperſtite: ut proinde in nummorum aureorum facie antica *Conſtantinum*, qui & *Conſtans* dictus, cum filio *Conſtantino* Pogonato: in averſa vero *Heraclium & Tiberium* effictos par ſit credere. Quid denique ſi nummus, qui primum Imperii annum deſignat, eidem Pogonato attribuatur, cæteris Conſtantino parenti adſcriptis, ut uterque barbam promiſſam induerit? Sed quum in hiſce difficultatibus fateamur ultro nos cum doctioribus cæcutire, aliis quibus otium erit, & felicior aura aſpiraverit, has examinandas relinquimus; ut Conſtanti tamen potius, quam Pogonato filio ejuſmodi nummos pogonatos attribuerimus, id potiſſimum cauſæ fuit, quod ex iis, qui Conſtantini nudum nomen præferunt, tres ejuſdem typi æreos ſervet gazophylacium s. Genovefæ Pariſienſis, in quorum adverſa parte ſubſcriptæ hæ leguntur literæ: CRTS. quas ſic interpetrari licet, ut in Mauricii numiſmate, *Carthagine ſignata*: quod quidem ſi ita ſe res habet, nummi iſti Conſtantiniani Copronymo non poſſunt adſcribi, quum antea, Leontio ſcilicet imperante, Carthago in Saracenorum veniſſet poteſtatem: longe minus etiam Porphyrogenito Leonis Philoſophi filio, cujus præterea nummorum facies diverſa prorſus fuit.

Joel.

Hoc

Hoc porro loco obſervare licet numiſmata Imperatorum, ex Heracliana maxime familia, quæ tria capita præferunt, τρικέφαλα appellari in artis notariæ formularum Comentario, qui τύπος τέχνης τῆς γραμματέων inſcribitur, ſervaturque in bibliotheca Regia, ex quo ſequentia excerpſit Salmaſius: καὶ κατεβλήθησαν ἀπὸ τῆς σῶν χειρῶν εἰς τὰς χεῖράς μου τόσα νομίσματα τρικέφαλα. Ubi, quæ hic τρικέφαλα, deinceps ὑπέρπυρα dicuntur: unde monetas aureas fuiſſe licet conjicere. Neque forte alia fuere τρικέφαλα, quæ in die ſancto Paſchatis a Patriarcha Conſtantinopolitano dabantur, ut habet Balſamon; ait quippe diebus Catecheſeon poſt Dominicam τοῦ τελώνου, θυμιάματα, ſeu incenſa, ἀντὶ ῥογῶν καὶ βαΐων, in feſto Palmarum, ſeu τῆς βαΐων, cereos & Cruces, rurſum magna feria quarta, cereos & incenſa; denique in feſto Paſchatis ἀσπασμοὺς καὶ τρικέφαλα dari. Quo loco Meurſius τρικέφαλα, neſcio quid *die Paſchatis in ſignum lætitiæ ob reſurrectionem Dei trini populo dari ſolitum a Patriarcha* interpretatur. Leo Allatius, qui Balſamonis verba refert, de vocis ſignificatu prorſus ſilet. Sed cum *rogam*, quæ in hebdomade τῆς ἀπόκρεω pro more exhibebatur, in magnæ feriæ tertiæ anniverſariam *rogam* rejectam fuiſſe ſcribat idem Balſamon, quod ex *rogaliis* ſe didiciſſe ait, ſeu libris in quibus nomina ſcripta erant eorum, quibus erogabantur *rogæ*, videtur vero ſimile Balſamonis ætate *rogas* eaſdem diſtributas die Paſchatis, atque adeo τρικέφαλα, ideſt, nummos aureos. Ἀσπασμοὺς autem hoc loco *oſcula* interpretatur Allatius, ſed vereor ne ἀσπασμὸς idem ſit cum *roga*, quo modo *ſalutaticum* & *ſalutes* dixit Latinorum inferior ætas, ut ſuo loco docemus: id ſane ſuadere videntur Gloſſæ Gr. Lat. ἀσπασμὸς, *Salutatio*, *amplexus*, *rogatura*. Ubi pro *rogatura* legendum fortean, *roga*, *thura*, nempe donativum, & θυμίαμα, ſeu ſalutatio cum incenſo. Neque enim apud Balſamonem, per τρικέφαλον, *tricipitem*, ſeu triſulcum cereum, quem Græci τρικήελον vocant, intelligi velimus aſſerere, quem εἰς δόξαν καὶ τύπον τῆς ἁγίας τριάδος formatum ſcribit Symeon Theſſalonicenſis, quum hac notione vox iſta neutiquam reperiatur uſurpata. Ut igitur olim *Tricipitinam* Triumvirorum collegium appellavit Varro, quod eorum capita in una eademque nummi facie exarata eſſent: ita

Numiſmata τρικέφαλα.

L. de modo uſur. p. 342.

Balſam de incenſ. Patriarch die Catechiſ.

Allat. de Domin. & Hebd. Gr. c. 9.

Symeon. Theſſ. p. 223. Gretz: in Horto S. Cruc. part. 4. c. 21. Goar. ad Euchol.

ita Byzantini numiſmata tribus Imperatorum capitibus inſignia τρικέφαλα nuncuparunt.

§. LXXIII.

NUMMI REGUM GOTHICORUM ITALIÆ.

AT cur Gothicorum Regum Italiæ, qui ſub Anaſtaſio, utroque Juſtino, & Juſtiniano floruere, nummos, qui ſuperſunt, aut quos videre contigit, eorundem Auguſtorum nummis, in laudato noſtro opere ſubjecerimus, juvat Lectorem admonere. Ea vero potiſſimum cauſa fuit, quod horum plerique Auguſtorum effigies & nomina præferant, in averſa vero parte Regum iſtorum exarata nomina & titulos, quod, ut non ita pridem monuimus ad Joinvillam, Byzantinis Principibus quodammodo obnoxii, hac Italiam conditione poſſiderent, ut ipſos tanquam ſupremos dominos agnoſcerent, monetamque eorum imagine cuderent, nominibus ſuis iiſdem tantummodo inſcriptis. Ejuſmodi igitur ſunt, qui Anaſtaſii, Juſtini, & Juſtiniani effigies & nomina præferunt cum horum Regum nominibus: atque adeo, ni fallor, ærei complures, Juſtini ſolius imagine & nomine inſignes (qui ideo forte Seniori, non Juniori adſcribi debuerant) qui in averſa parte monogrammata minuſcula RD. aut ſimilia habent: quod ex eo potiſſimum colligere licet, quod in nummi, qui Juſtini effigiem & nomen præfert, parte poſtica, circa idem monogramma, deſcribatur hoc lemma: INVICTA ROMA, quod qui eorundem Regum nomina & imagines repræſentant, ſimilem habeant inſcriptionem, quum iiſdem Auguſtis imperantibus, Roma Gothicis Regibus pareret jam ab ipſo Honorio, ſub quo in Alarici & Gothorum poteſtatem venit, a Beliſario ad Romanum Imperium tandem revocata, Juſtino Coſ. ind. 3. Gothicorum Italiæ Regum monetarum meminit additamentum ſecundum Burgundionum: *De monetis ſolidorum præcipimus cuſtodire, ut omne aurum, quodcunque penſaverit, accipiatur, præter quatuor tantum monetas Valentiniani, Genavenſis, & Gothium, qui a tempore Alarici Regis adærati ſunt, & Ardaricanos. Quod ſi quiſcunque præter iſtas quatuor monetas aurum penſatum non acceperit, quod vendere volebat, non accepto pretio perdat.* Ubi monetæ *Gothium* pro *Gothorum* dicuntur. At pro *Ardaricanos*, editio Tiliana *Ardaricæ annos* præfert. *Ardaricanos* vero non alios eſſe exiſtimare licet ab *Alaricanis*, & forte ita legendum. Alarici autem nummos aliquot exhibuimus. Genavenſis autem mone-

Diſſert. 23. p. 280.

Marius Aventic.

§. 6.

moneta hoc loco appellatur, quæ Regum Burgundionum fuit, & in urbe Genevenſi cudebatur, nam Geneva Regum Burgundiæ ſedes fuit, ut colligitur ex Fredegario. Denique nummi Valentiniani iidem ſunt, quos Gundebadus in præfatione ad legem Burgundionum *Romanos* vocat.

§. 7. Fredeg. Epit. c. 18. 34.

§. LXXIV.

NUMMI EXARCHORUM RAVENNATUM.

DElineavimus denique nummos alios aliquot æreos Ravennenſes, quos Ravennæ Exarchorum eſſe, vel certe ab iis cuſos exiſtimamus, ac proinde Mauricianis ſubjecimus, quo imperante Exarchi iſti potiſſimum floruere. In horum pleriſque imago pectoralis effingitur feminæ, caput corona murali exornatæ, cum hac inſcriptione: FELIX RAVENNA. In poſtica ejuſdem urbis monogramma deſcribitur, R. ſcilicet cui A implexum eſt & E. In aliis aquila cum alis expanſis conſpicitur, Imperii Romani ſignum fortean effingens.

§. LXXV.

DE CHARACTERIBUS BARBARICIS.

JAM vero priuſquam partem hanc de numiſmatibus Byzantinis abſolvamus, præſtat de immutata characterum forma, & quando barbaries in iis inducta fuerit, aliquid obiter obſervare. Inclinante enim Imperio ex quadratis & uncialibus literis, quæ olim obtinuerant, abolitæ aliquot, & viciſſim novæ ſubrogatæ barbaricæ, quas incertum an a Gothis, barbariſque aliis nationibus acceperint cum Græci tum Latini: an vero ſcalptorum aut ſcriptorum vitio, collabente priſtina liberalium cæterarumque artium ſolertia, ſenſim id inductum exiſtimari debeat. Atque eæ maxime in nummis Imperatoris Juſtiniani conſpici incipiunt: ſub quo, & Imperatoribus, qui eum deinceps excepere, effuſi undique barbari Romanum omne Imperium pervaſerunt. Tum quippe novi hi characteres in eorumdem Auguſtorum obſervantur nummis barbarica quadam effictí forma, & hactenus minime viſa: idque præſertim licet intueri in characteribus Latinis, B. D. E. M. N. T. V. qui ſemper nova & inſolenti, imo barbara figura efformantur, adeo ut non immerito Michaël Μεθυστής Imperator in epiſtola ad Nicolaum

Nicolai I. PP. Epiſt. 7: laum I. PP. Linguam Latinam, *Barbaram & Scythicam* appellaſſe videri debeat, quam Græci ipſi, illius fere penitus ignari, perinde ac inſignis elegantiæ, omnino deturparant. Neque apud Byzantinos dumtaxat obtinuit hæcce ſcribendi ratio, ſed & apud Gothicos in Italia Reges, atque adeo apud Gallos ſeu Francos noſtros, quod ex Regum Franciæ monetis, veteribuſque monumentis colligitur: ſic ut Claudius Buteroûs ex variis, Pag. 379. quos in iis obſervarat, characteribus, novum inde alphabetum ſibi conficiendum putaverit. Sed nihil, ſi non artium omnium, certe monetariæ præſertim, poſtremis hiſce ſæculis, interitum tantum arguit, quam peſſime in nummis Auguſtorum, aliiſque formatæ effigies, rudi adeo ſtylo, ut virorumne ſint, an feminarum, non proclive ſit conjicere. Quinetiam in pleriſque characteres ipſi, qui in circulis deſcribuntur, punctorum potius, quam literarum ſpeciem præferunt, ita ut ſæpe nobis divinandum fuerit, ut aliquid expiſcaremur, quod ſane non ſine labore, adhibitaque ſimili typi nummorum collatione exegimus: unde ſi alicubi a nobis erratum eſt in male adſcriptis auctoribus ſuis numiſmatibus, ab ejuſmodi quiſquiliarum amatoribus veniam nos facile conſecuturos confidimus.

§. LXXVI.

SOLIDUS AUREUS.

Ex quatuor diſſertationis hujus partibus, tribus hactenus exactis, quarta & poſtrema ſupereſt de monetarum Byzantinarum propriis appellationibus; de quibus quum quædam etiam attigerint, qui de numiſmatibus ſcripſerunt, in iis, quæ obvia, vel ab aliis dicta ſunt, ita verſari nobis viſum eſt, ut ea levi calamo perſtringamus, reliqua majori cum diſquiſitione inveſtigaturi. Monetarum igitur aliæ majores, aliæ minores; aliæ denique aureæ, aliæ argenteæ, aliæ æreæ: harum etiam interdum non una forma. Atque ut ab aureis ordiamur, *ſolidum* appellarunt, aureum nummum, nova nomenclatura, quum ante Diocletiani tempora vix receptam obſervaverit Joſephus Scaliger de re nummaria p. 52. 53. Scaliger: ita ut incertum ſit an Lampridius, qui Conſtantini M. ævo vixit, quum in Alexandro Severo hac voce uſus eſt Iſid. l. 14. Orig. c. 24. pro aureo, ut ſui ſæculi vocem uſurparit. Serius etiam receptam innuit Iſidorus, ſcribens *ſolidum apud Latinos alio nomine* Pag. 332. L. 1. C. Th: Si quis ſolidi *ſextulam dici, quod de iis ſex unciæ compleantur, huncque vulgus aureum ſolidum vocare*. Vetus Agrimenſor: *Veteres ſolidum, qui*

nunc

nunc Aureus dicitur, nuncupabant. Sane Conſtantinum ipſum, & qui proxime ſucceſſere, ita *ſolidum* accepiſſe docent eorum Conſtitutiones. Auctor Queroli, loco ſupra laudato, ut cæteros omittam: *Quid tam ſimile quam ſolidus ſolido? Etiam hic diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas, atque ad ſcriptulos quæritur in auro plus quam in homine*. Solidus autem Conſtantinianus fuit quaternorum ſcripulorum, ita ut ſeptem uncias appenderit. Unde conficitur octoginta quatuor ſolidos in libram auri tum computatos, ut argenti libram veterem apud Plinium & Celſum. At poſtea Valentinianus Senior aucto jam auri pretio ſeptuaginta duos ſolidos in libram auri accepto ferri voluit: quæ quidem libra *Occidua* appellatur in actis S. Marcellini PP. & in ſynodo Sueſſana, locis a Baronio, Scaligero, & aliis indicatis, quorum de vocis *Occiduæ* nomenclatura variæ ſunt ſententiæ, quas expendit ſua etiam producta, Jacobus Gotofredus.

circul: l. 1. de ponder. l. 2. de falſa moneta l. 2: de conlat. ær. &c.
D. l. 1. de ponderat.
Plin. l. 33. c. 9.
Celſus Epiſt. ad Naral. & l. 5: c. 17.
L. 13. eod. Cod. de Suſceptor.
Baron. an. 302.

§. LXXVII.

EXAGIUM.

SOlidi porro *exagium*, ſeu pondus, inter Honorii nummorum typos in noſtro de ſtemmatibus Byzantinis opere ex gazophilacio RR. PP. Canonicor. Regular. S. Genovefæ Pariſ. delineari curavimus, ejuſdem Auguſti nomine, & exagii appellatione inſcriptum. Eſt autem *exagium* certæ ponderationis genus, inquit Cujacius. Hinc in Gloſſis Græco-Latinis pro quavis penſatione ſumitur: *ἐξάγιον, penſatio*. Et *ἐξαγιάζω, examino, perpendo*. SUB EXAGIO PECORA VENDERE, in veteri inſcriptione. Caſſianus: *Sive illa quorum pondus ac pretium ærugo vanitatis arrodens exagio ſeniorum adæquari non ſinit*. Et Zeno Veronenſis: *Habetis aginam, exagium facite, quemadmodum vultis ponderate*. Ab exagio formata vox *exagella*, pro legitima & ad trutinam examinata parte hæreditatis apud Ennodium, & *exegellario titulo* relinquere vel poſſidere, id eſt, penſato & æquato, in regula Magiſtri. Ad exagium vero ſolidi pertinet novella Theodoſii Junioris & Valentiniani de pretio ſolidi: *De ponderibus quoque, ut fraus penitus amputetur, a nobis aguntur exagia, quæ ſub interminatione ſuperius comprehenſa ſine fraude debeant cuſtodiri*. Atque ea ſunt exagia ſolidorum, quibus inſcripta erant Auguſtorum nomina, ut in Honorii exagio. Inde poſtmodum invaluit, ut id vocabuli pro ipſo ſolidi pondere

Grut. 647. 6.
Caſſian. coll. 1. c. 22.
Zeno ſerm. ad Neoph. 6.
Ennod. in vita B. Epiphan. Ep. Ticin.
Reg. Magiſtri c. 91.

 uſur-

uſurpatum fuerit, quia ſolidus ſexta pars unciæ fuerit: ut apud Zonaram ſcribentem, Nicephorum Phocam Imperatorem monetam imminuiſſe, quum hactenus quodvis numiſma, id eſt, ſolidus aureus, exagium penderet, μέχει ἐκείνȣ, παντὸς νομίσματος ἑξαγίȣ ςαθμὸν ἕλκοντος. Exagium igitur uſurpatum pro ſolido, ſeu ſolidi pondere: ex quo Saladinus libro De ponderibus, ſolidum ſolo nomine differre ab exagio ait, ut & poeta inferioris ævi in Gloſſario laudatus; atque hac notione paſſim occurrit apud Conſtantinum Africanum medicum, qui ſub Alexio Comneno vixit. Exagii etiam crebra eſt mentio apud Anonymum De ponderibus Nicandro ſubjectum: ubi ςάγιον ſcribitur, voce contracta ex ς', quæ ἓξ ſignificat, & ἅγιον, licet non ab ἓξ deducatur, quod pridem ab aliis animadverſum. Hujus porro quod Honorii nomen præfert, & magni Peireſcii, poſtea V. C. Achillis Harlæi Regii in ſupremo Senatu Pariſienſi Procuratoris fuit, nunc eſt RR. PP. Canonicorum S. Genovefæ Pariſienſis, & grana ex noſtris.... appendit. Ejus figuram jam ante delineari curaverat Buteorûs.

Zonar. Saladin. de ponderib. Poeta MS. Conſtant. Afric in lib. de morbor. curat. Alciat. l. 2. Parer. c. 33. But. in nummis Francic.

§. LXXVIII.

NOMISMA.

QUod vero ſolidum Latini ſequioris ævi, Græci perinde recentiores νόμισμα appellarunt, cujus quidem vocis varias notiones acute, ut ſolet, expendit Scaliger in poſthumo de re nummaria libro. Quod enim Latinis pecuniæ ſignatæ nomine intelligitur, id Græcis νόμισμα dictum. Iſidorus de ſolido: *Ipſe quoque numiſma vocatur, pro eo quod nominibus Principum effigiebuſque ſignatur*. Unde poſtmodum etiam pro forma, charactere, ac typo nummi uſurpatum, ut ex Philoſtrato, & aliis paſſim conſtat. Prudentius:

En Cæſar agnoſcit ſuum
Numiſma nummis inditum.

Concilium Francofordienſe an. 794. cap. 5. de Denariis: *Si autem nominis noſtri nomiſma habent, & mero ſint argento &c.* Sed crebrius pro aureo, ut in hac Conſtantini Conſtitutione: *Quicunque adulterina fecerit nomiſmata, pœnam pro diſcretione ſexus & conditionis ſuæ diverſitate ſuſtineat*. Gregorius Turonenſis: *Dantes multa numiſmatis aurei millia pro redemptione ſua*. Ita etiam

Iſid. l. 14. Orig. c. 24. Philoſtr. l. 1. de vita Apoll. c. 11. Prudent. Greg. Tur. l. 4. Hiſt. c. 33. 37. Anon. l. 4. de Mirac. S. Ben. c. 26. Aimoin. ſer. de S. Bened. l. 1. cod. Th. de falſa moneta, &c.

etiam paſſim Græci Byzantini, Philoſtorgius, Auctor Chronici Alexandrini, Theophanes, Leo Imp. Nicetas, Pachymeres, & alii ſine numero.

§. LXXIX.

CHRYSINUS.

Solidos deinde iſtos aureos χρυσίνους appellarunt iidem Græci recentiores. Gloſſæ Gr. Lat. χρούσινος, *ſolidus*. Phavorinus: τὸ δὲ χρύσινος μόνον ἀεὶ λέγεται, καὶ δηλοῖ νόμισμα τοῦ χρυσοῦ. Ita Conſtantinus Manaſſes: χρύσινον & νόμισμα confundit:

> Χρυσίνου γὰρ ὁ μέδιμνος ἀπεμπολεῖτο.

Et mox:

> Δώδεκα γὰρ τὸ χρύσεον τὸ νόμισμα μεδίμνων
> Ἐκέλευσεν ἀντάξιον εἶναι τοῖς σιτωνοῦσι.

Qua etiam notione vocem hanc uſurpant ſynodus Calchedonenſis, Syneſius, Palladius in vita Chryſoſtomi, Doſitheus, Leo Philoſ. Imp. Anna Comnena, Zonaras, Nicetas, Cinnamus, & alii. Leunclavius: *Chryſini Græcis a chryſo dicuntur, ut ab auro nobis aurei: quod imitati Turci, ſuos ſive ducatos, quod nomen a Venetorum Ducibus profectum arbitror, ſive Sultaninos, ab* altum *vocavere Altum ler*. Inde formata vox ἡμιχρύσινος, pro ſemiſſe aureo apud Michaëlem Apoſtolium.

Syn. Chalc. Act. 12. Syneſ. Ep. 129. Pallad. Ed. V.C. Emer. Bigoti p. 51. Doſith. l. 3. Leo in Tact. c. 8. §. 15 Anna l. 11. &c. Leuncl. in Pand n. 18. Mich. Apoſt. Ep. 56.

§. LXXX.

HYPERPYRUM.

Ut porro a χρυσῷ, χρυσίνους, ita ab obryzo, quod ὑπέρπυρον vocabant, eadem nomenclatura aureos ſive ſolidos dixerunt: eſt enim grammaticis ὑπέρπυρος, *ſupra modum igni excalefactus*, quod obryzo potiſſimum adſcribitur. *Aurum coctum* vulgo in Cod. Theodoſiano, & apud Scriptores appellatur, quod ἄπεφθος χρυσὸς Themiſtio & ſcholiaſti Thucydidis dicitur: ἑξάπεφθος, Simocattæ, niſi legendum ſit ἑξάπεφθος, *aurum ſexies coctum*, ſeu *recoctum*, Anaſtaſio Bibliothecario *antipephton*: ita enim legendum in Leone III. uti in

H. Steph. l. 1. C.Th. de ponder. l. unde auri publ. proſec.

Gloſ-

Gloſſario noſtro monuimus: *Fecit aquamanus antipempto deauratas paria duo*, ut apud Rainerum De inventione reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii apud Ughellum: *Crucem Domini ex auro puriſſimo ſecit admirabili artificio compactam, quod ſplandoclaſtum & antipeuton vocabatur*. Ubi *ſplandoclaſtum* vox hybrida videtur, compoſita nempe ex *ſplendor*, Latina, & κλαςὸς *fractus*, ut ſit aurum ductile in laminas tenuatum: nam in Gloſſis veteribus MSS. Regiis, *obryzum* definitur *ſplendor auri*: ex qua quidem definitione ὑπέρπυρον appellari etiam potuit, quaſi ὑπέρπυῤῥον, *aurum eximie rutilum*: nam obryzi color πυῤῥὸς dicitur apud veterem Scriptorem De Urinis: εἶτα πέταχται ὑπόπυῤῥον Κελτικῷ χρυσῷ ἐοικὸς καὶ μετ' αὐτὸ τὸ πυῤῥὸν ὀβρύζῳ εἰκασμένον χρυσῷ. Ubi aurum Gallicum, quod *minore æſtimatione taxatum* ait Novella Majoriani, & colore pallidiore fuit, obryzo, quod *rutilum* eſt, opponitur. S. Hieronymus ait iſta Eſaiæ: *Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obryzo*, Aquilam interpretatum eſſe obryzum, πυῤῥὸν, quod coloris optimi atque ſanguinei eſt. S. Audoënus in vita S. Eligii epiſcopi Noviomenſis: *Cum omnis cenſus in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet domeſticus ſimul & monetarius adhuc aurum ipſum fornacis coctione purgare, ut, juxta ritum, puriſſimum & rutilum Aulæ Regis præſentaretur metallum, &c.* Charta Karlomanni Regis apud Beslium in Regibus Aquitaniæ: *Trecentorum ſolidorum auri ad purum excocti ſe noverit pœna mulctandum*. Neque aliud videtur χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, in Joannis Apocalypſi. E contra aurum, quod e metallis eruitur, αὐτόματος, & ἄπυρος χρυσὸς dicitur Agatcharidæ. Ὑπερπύρων autem nomenclaturæ ante primam Francorum noſtrorum in Syriam expeditionem mentionem fieri nondum advertimus. Ab iis enim ad hæc ſacra bella profecturis, Conſtantinopolim adeuntibus, vel in Syria ipſa cum Græcis pacta agentibs, aut commercia, tum primum hyperperorum auditum nomen, quod Græci idiomatis ignari varie depravatum extulere. Tudebodo quippe *purpurati* dicuntur: *Et vendebant unius aſelli onus octo purpuratis, qui appretiati erant centum viginti denariorum ſolidis*. Eadem habet Baldricus. Sed & Guibertus *byzantios purpuratos* aureos fuiſſe omnino teſtatur: *Ut aſini unius ex frumento ſarcina octo eorum byzanteorum pretio diſtraheretur, quos ibidem purpuratos vocitant, qui centum viginti nummorum ſolidis æſtimabantur*. At ὑπερπύρων apud Græcos nomen paulo ſerius occurrit, apud Theo-

Tudebod. l. 2. p. 787.

Baldr. p. 103. Guibert. l. 4. c. 5.

Theorianum ſcilicet, qui Manuele imperante vixit, ſcholiaſtem Harmenopuli, Codinum, & aliquot alios. Willelmus Tyrius vocem Græcam retinuit: *Viginti duo millia hyperpyrorum, & tria millia marcarum argenti examinatiſſimi dicebatur eſſe largitus*. Hanc etiam ita reddidit S. Antoninus. At poſtmodum invaluit, ut *hyperperum* diceretur. Idem antiſtes Tyrius paulo ſupra: *Dotis autem quantitas erat in centum millibus hyperperorum juſti ponderis, &c. Yperperum* abſque aſpiratione dixerunt Innocentius III. Thomas Archidiaconus Salonenſis, Vincentius Belvacenſis, & aliquot chartæ, quæ deſcriptæ leguntur apud Guichenonum in Bibliotheca Sebuſiana, & in probationibus hiſtoriæ noſtræ Gallo Byzantinæ: *Yſperos* denique, *Yperperos*, & *Perpera*, pactum initum inter Michaëlem Palæologum & Genuenſes, quod nos ibidem perinde deſcripſimus, in quo interdum duplici PP. deſignatur hæc moneta. Nam extremis hiſce ſæculis uſus invaluerat, ut non jam *hyperpera*, ſed *perpera* ejuſmodi monetæ appellarentur. Ita enim hæc vox ſcripta reperitur apud eundem Innocentium III. Rogerum Hovedendum, Guntherum in Hiſtoria Conſtantinopolitana, Joannem Lucium in Hiſtoria Dalmatica, & alios. Atque inde Franci noſtri *perpre* dixerunt. Albericus de Gotofredo Villharduino Achajæ Principe: *Ex quo Rex Joannes venerat ad partes illas, mittebat quolibet anno ducenta viginti millia perpres ad conducendos auxiliarios*. Occurrit paſſim in tabulis idiomate Gallico conſcriptis, ut *perperi* apud Matthæum Villaneum. Ex qua corrupta nomenclatione noſtri Franci Hieroſolymitani *purpuratos* formarunt, quum *perpres* tum appellarentur eæ monetæ, voce haud multum abludente, a *porpre*, uti ea ætate, *purpuram* dicebant. Hyperperos autem aureos fuiſſe docet præterea pactum inter Michaëlem Palæologum & Genuenſes initum: *Yperperos aureos & Turchiſaros*. Et charta Balduini II. Imperatoris Conſtantinopolitani ann. 1248. *Comme nos aions empruntè des marcheans vint & quatre mille perpres de or de droit pois de Conſtantinoble, &c.* Unde a Guiberto cum byzantiis confunduntur. De hyperpyrorum pretio egere etiam ſupra laudati Scriptores, Tudebodus, Baldricus, & Guibertus, qui ſingula hyperpyra valuiſſe tradunt viginti ſolidis denariorum. Et Hugo Plagon in verſione Gallica MS. Willelmi Tyrii ait hyperpyrum valuiſſe ſeptem ſolidis Pariſienſium: *L' Empereur dit, qu' il lui donnoit en mariage cent mille perpres d' or. Ceſt une monnoie de Conſtantinople, une perpre valoit bien ſept ſols de Pariſis. Pardeſſus dit que li envoiroit dix mille perpres pour*

les

Theorian. in Legat. Scholiaſt. Harm. Cod. de Orig: p. 72. de Off. c: n. 22:
VV. Tyr. l. 18. c. 22.
S. Anton. tom. 3. tit. 19: c. 8. §. 3.
Innoc. III. l. 13. Ep. 36. Thom. Arch. c. 35.
Vinc. Belvac. l. 31. cap. 75. 143. l. 32. c. 16: 289.
Bibl. Sebuſ. p. 199.
Hiſt. Gallo-Byzant. p. 2. 10. 12. 13.
Innoc. III. l. 13. Ep. 155. 159. 162.
Hov. p. 593.
Gunth. c. 18.
Joan. Luc. p. 471: 472.
Alberic. MS. an. 1236.
Math. Villan. l. 7. c. 73:

Gunth. c. 8. l. 31. c. 143. Scalig. de re num. p. 63. *les deſpens & la feſte des noces*. Scribit Guntherus hyperpyrum monetam fuiſſe auream, pretii unius fertonis: *Per totum annum ad quatuordecim dies fiſco regio perſolvebat nummum aureum, qui perpre vocari ſolet, ferdoni, id eſt, quartæ parti marcæ æquivalens*. Vincentius Belvacenſis ait quadringenta hyperperorum millia confeciſſe quinquaginta ſeptem millia marcarum argenti: *Terra Soldani valebat ei quotidie* 400. *millia iperperi, ideſt* 57. *millia marcas argenti*. Verum ut hæc omnia de hyperpyrorum pretio, de quo quædam attigit Scaliger, concilientur & comparentur, majoris eſſet otii, quum præſertim ejus diverſitas ut plurimum ex vilitate vel augmento metalli ſecundum tempora oriatur. Hiperpyrum porro nota ι' deſignari apud Harmenopuli ſcholiaſtem pridem obſervatum ab eodem Scaligero, qua etiam νόμισμα deſignari in rationali peræquatorum, quod MS. ex bibliotheca Regia legimus, cenſet Salmaſius: quod certe vel ex eo liquet, quod ſeptuaginta duo ιι' dicantur libram conficere, auri ſcilicet, uti de libra occidua ſupra diximus: τὰ οβ' ιι' ποιοῦσι λίτραν μίαν, — τὰ ρ' ιι' ποιοῦσι λίτραν μίαν, καὶ ιι' κϛ — τὸ ἥμισυ τοῦ ιι' ἐστὶ τῆς λίτρας μέρος ρμδ''. Ibidem præterea nomiſma ſeu ſolidus aureus dicitur conficere duodecim milliarenſes argenteos: Τὰ δὲ μιλλιαρήσια ὀφείλεις λογαριάζειν δώδεκα τῷ ιι' ἐν πάσῃ δημοσίᾳ ἀπαιτήσει. Ab ejuſce vero monetæ ſpeciei penſitatione dicti olim *perpyrarii* quidam liberæ conditionis homines in regno Cyprio Luſinianorum, quod Regi quindecim hyperpyra quotannis penſitare tenerentur. Verum addit Porcacchius hyperpyra ejuſmodi, valoris fuiſſe marcelli argentei Veneti, cui conſentit Leunclavius ex relatione cujuſdam Athenienſis. Quod ſi ita ſe res habet, conſectaneum videtur, hyperpyra iſta Cypria argentea, non aurea fuiſſe. Tandem ex ſupra dictis doceri poteſt vir eruditus, unde dicta ſint perpera, in cujus vocis origine non minime hallucinatur (1).

Schol. Harmènop. l. 1. tit. 15 §. 3.

Loredan. in Hiſt. Cypr. l. 1. & 7. p. 8. 369.

Porcacch. de Inſul. Leuncl. Pand.

§. LXXXI.

(1) Forte hic deſignatur P. Bertet, qui a *puerperio* hanc vocem derivat. Hallucinatur etiam Menagius in Etymologico Italo in V. *Perpero*, qui eam a *perpero* ideſt *malo* deſcendere autumat.

§. LXXXI.

TALENTUM.

TAlentum pro libra Annam Comnenam & Scriptores Latinos ætatis inferioris, Theophanem vero anno nono Nicephori generalis, pro centenario, ſeu centum libris dixiſſe, docuimus ad Alexiadem, & in Gloſſario: ſed & pro numiſmate, ſeu nummo aureo, uſurpatum teſtatur Heſychius: Τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὃ ἐστι νόμισμα. Atque ſic videtur accepiſſe idem Theophanes anno primo Michaëlis Curopalatæ, quo loco ſcribit Michaëlem militum provincialium, qui bello Bulgarico perierant, uxoribus conceſſiſſe πέντε τάλαντα χρυσίου, quum vix probabile ſit de centenariis auri hæc intelligenda.

Vid. Gloſſar. Heſych. in Κοδράντιος

§. LXXXII.

BYZANTIUS.

AUreos iſtos Imperatorum Conſtantinopolitanorum, Latini Scriptores fere ſemper *byzantiorum* nomine donant, Græcis ipſis prorſus incognito: ex quo mirari contigit, unde noſtri vocem inuſitatam, nec ævo ſuo receptam uſurparint, quum Byzantium ab ipſius Conſtantini ætate urbs iſta deſierit appellari. Baldricus Dolenſis, Willelmus Malmesburienſis, & Guntherus *byzantios*, a Byzantio ſeu Conſtantinopoli non denominatos duntaxat, ſed & nummos aureos fuiſſe conſentiunt. Hinc *byzantei aurei* apud Tudebodum, & *viſanti aurei*, in Capitulari Radelchiſi principis Beneventani *byzantini aurei* apud Lambertum Ardenſem, ut cæteros omittam. Charta Joannis Anthypati Patritii Ducis Amalphitanorum apud Ughellum: *Inſuper componere debeat illa perſona, in cujus manibus hæc charta pervenerit, auri ſolidos quingentos byzantios*. Alia Sikelgaitæ Roberti Guiſcardi uxoris ann. 6. ducatus Amalphiæ, ind. 2. *Componat in ſupraſcriptum epiſcopium auri ſolidos byzantios ſexcentos*. Rurſum alia anni 1128. *Tum componere pars infidelis ad partem, quæ firma ſteterit, auri ſolidos centum byzanteos*. Ita paſſim *libræ byſanteæ*. Charta Athanaſii archiepiſcopi Neapolitani circa annum 937. *Componat vobis pœnæ nomine auri libras duodecim byzanteas*. Charta denique Guillelmi epiſcopi Nolani an. 1123. *Inſu-*

Baldric. l. 1. Hiſtor. Hier.
VV. Malmesb. l. 4.
Gunther. Hiſt. C. P. c. 15.
Tudebod. l. 4.
Capit. Radel. c. 20. 27.
Lamb. Ard. p. 163.
Ughel. tom. 7. p. 394. 395. 405. Id. tom. 6. p. 127. 298.
Diſſ. 20. ad Joinvill. Ughel tom. 7. p. 60.

Inſuper componat vobis — auri libras decem byzanteas. Ad Saracenicas deinde & Turcicas monetas tranſiit byzantiorum nomen: quos ad Græcanicorum nummorum diſcrimen, *Saracenatos byzantios* appellant plerique Scriptorum mediæ ætatis, uti alias docuimus. Neque tantum aureis monetis id vocabuli attributum, ſed & argenteis, præſertim in Cyprio Luſinianorum regno. Extat apud laudatum Ughellum diploma Gregorii IX. PP. in quo hæc habentur: *Byzanciorum alborum mille & nonaginta duorum percipiendorum in reditibus civitatis Paphenſis & territorio ejus*. *Byzancios bonæ platæ*, id eſt, probi argenti, habet charta Bermundi de s. Martino Majoricenſis an. 1232. qua ſcilicet *Nunoni Sancii vendit aliquot alquerias pro mille & quingentis byzanciis bonæ platæ*. Unde colligitur præterea ejuſmodi byzantios monetam fuiſſe Maurorum Principum Hiſpanicorum. Hinc etiam percipere poſſunt heraldicæ ſcientiæ ſtudioſi, cur in armorum inſignibus globuli aurei & argentei *byzantiorum* donentur appellatione, quum qui alterius ſunt coloris, *tortelli* dicantur, quia videlicet nummos aureos & argenteos exhibent, quos *bezans* vulgo nos ipſi appellamus (1).

§. LXXXIII.

CONSTANTINOPOLITANI NUMMI.

QUos denique byzantios plerique, ut diximus, vocant, interdum *ſolidos Conſtantinopolitanos* nuncupari in veteribus tabulis, quas paſſim profert Ughellus, obſervare eſt. Amatus Salernitanus epiſcopus anno 1. Gaimarii Principis ind. 3. circa annum 990. *Si taliter omnia ſupra dicta non impleverimus, — componere obligavimus & meos ſucceſſores vobis veſtriſque hæredibus — quatuor millia ſolidos Conſtantinopolitanos, &c.* Ita certe hoc loco habetur: verum, ne quid diſſimulem, in plerisque chartis, quas laudat aut deſcribit Ughellus, vox *Conſtantinopolitani ſolidi* contracta fere ſemper legitur. Alia ejuſdem Amati ind. 5. *Obligavi me — 500. auri ſolidos Conſtantin.* Alia Giſulphi Principis Salernitani an. 17. Principatus indict. 14. *Componat ipſi patruo & nepotibus eorum 50. aureos Conſtant.* In aliis *Conſtantini ſolidi* nuncupari videntur. Charta Petri epiſcopi Salernitani circa an. 882. *Obligamus nos & ſuceſſores noſtros ad componen-*

Ughell. tom. 7. p. 509. tom. 7. p. 511. Ibid. p. 504. 509. 511. tom. 6. p. 844. tom. 8. p. 302. 714. 718. tom. 7. p. 501.

(1) Itali vero *biſante* illum appellarunt, de quo videſis Menagium in Etymologico Italo.

ponendum vobis --- mille aureos Conſtantinos. Unde dubium relinquitur, fuerint ne eæ monetæ Conſtantini alicujus Imperatoris. Charta Joannis Barenſis archiepiſcopi exarata *Conſtantino ſimulque cum eo regnante Romano Porphyrogenito filio ejus*, anno quarto ejuſdem Conſtantini, menſe Januario, indictione ultima: *Vobis obligamus pœnam comprehendi centum Conſtantini ſolidos*: Alia Pandulphi Comitis montis Oderiſii an. 1027. *Obligat ſe & ſucceſſores ſuos ad obſervantiam ſub pœna mille ſolidorum Conſtantini*. Sed quum omnia pene, quæ deſcripſit Ughellus vetera diplomata exſcriptorum, vel typographorum fortaſſis incuria, de qua is non ſemel queritur, cum omni accuratione minime edita conſtet, admodum probabile eſt, exſcriptores eoſdem aut typographos literam *i.* ad *Conſtantin.* quo Conſtantinopolitani ſolidi deſignabantur, adjeciſſe, quum exiſtimarent aureos illos eſſe Conſtantini alicujus Imperatoris.

Tom. 7. p. 978. Tom. 6. p. 844.

§. LXXXIV.

NUMMI IMPERATORUM NOMINIBUS DONATI.

LIcet tamen fateri aureos byzantios, eorum, quorum erant Imperatorum, vel imagines præferebant, nominibus perſæpe donatos a Scriptoribus. Nam ῥωμανάτους appellatos Romani Diogenis nummos teſtatur Anna Comnena, *romanatos* noſtris, chartæ veteres Latinæ, quas ad ejus Alexiadem laudamus. Falco Beneventanus an. 1130. *Hortum ſuum vendiderat ſexaginta romanatos*. Et anno 1131. *Monet, ut illi ſexaginta romanatos redderet*. Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum: *Quadraginta & octo romanatos de paradiſo, & de altari tantum, quod 24. unciarum auri compleat*. Ita *conſtantinatos*, Conſtantini Ducæ, *michalatos*, Michaëlis Ducæ, *manuelatos* denique Manuelis Comneni Imperatoris nummos in veteri inſtrumento, & *manlat*, voce contracta vocari apud Arnoldum Lubecenſem ibidem annotavimus, & in Gloſſario.

Anna l. 3. Alex. p. 93. Falco Benev. an. 1130. 1131. Ughell. in Arch. Benev. Notæ ad Alex. p. 322, 401.

§. LXXXV.

SEMISSIS.

Theoph. in Maur. an. 18.

JAM vero, ut ad ſolidi partes, aliaſque minutiores, vel minoris pretii monetas deſcendamus, quemadmodum *ſemiſſem*, dimidium ſolidum Latini, ita Græci Byzantini ἡμισὺν eadem notione ſæpenumero uſurpant. Theophanes ait, Chaganum dixiſſe Romanos captivos redditurum ſe, ſi κατὰ ψυχὴν, ideſt, *in ſingula capita* unum νόμισμα daretur. Mauricio id abnuente, petiiſſe Chaganum ſaltem ἀνὰ ἡμισοῦς λαβεῖν μετὰ ψυχὴν. Rationale peræquatorum ſub Alexio Comneno exaratum: Τὸ μὲν νόμισμα, ἤτοι μονὰς, δύο ἡμίσεια ἀποτελεῖ. τοί νυν καὶ τὸ ἡμισὺ ἀπὸ τῶν δύο ἐξέρχεται λεγόμενον. Ita ſane: nam vox ſemiſſis quibuſvis monetis etiam convenit, argenteis nempe & æreis, perinde ac aureis, utpote pars dimidia cujuſvis nummi. Hinc in aliquot æreis infimæ ætatis, in quibus nullum Imperatoris adſcriptum eſt nomen, in averſa parte, circa literam majuſculam M. legitur EMICHS, qui quidem characteres *ſemiſſem* æreæ alterius monetæ eſſe indicant.

§. LXXXVI.

TREMISSIS.

Iſidor: l. 14. c. 24. Cujac. ad l. 12. Cod. Caſaub. ad Lampr. Salmaſ. de modo uſur. Concil. Carth. IV. l: 2. C. de Erog. milit. ann. l. 16. Cod. de Caſtr. pec. l. 12. l. 4. C. Th. de milit. veſt. l. 2. ne Comit. &c. Lex Rip. tit. 23. Greg. M. l. 9. Ep. 29.

UT porro *ſemiſſis* eſt dimidius ſolidus, ita *tremiſſis* tertia pars ſolidi dicitur, ut eſt apud Iſidorum, ubi de ſolido: *Hunc, ut diximus, vulgus aureum vocat, cujus tertiam partem ideo dixerunt tremiſſem, eo quod ſolidum faciat termiſſus*; ubi inſulſum etymnon. Atque hujus quidem monetæ ſpeciei mentionem tantum fieri apud mediæ ætatis Scriptores, pridem obſervatum a Cujacio, Caſaubono, Salmaſio, & aliis. Lampridius auctor eſt ab Alexandro Severo primum aureos tremiſſes cuſos: *Tuncque primum tremiſſes aureorum formati ſunt*. Exhinc occurrunt paſſim *tremiſſes* apud inferiores ævi Scriptores, ac præſertim in concilio Carthaginenſi IV. in Codice Theodoſiano & Juſtinianeo, in legibus barbaricis antiquis, maxime in ripuaria, ubi *tremiſſis* dicitur conſtare quatuor denariis, quia ſolidus eſt duodecim denariorum: præterea apud Gregorium M. Paulum Warnefridum, Leonem Oſtienſem, & alios non ſemel.

Hinc

Hinc τριμίσιον dixerunt Theophanes & Leo Grammaticus: ex quibus *trimiſium* confecit Anaſtaſius Bibliothecarius. *Trientem* vero aureum apud Pollionem in Claudio, idem eſſe quod *tremiſſis* dicitur, pridem alii adnotarunt, quod & firmat Gregorius Turon. *Ad domum ſuam reverſus, vidit ante pedes ſuos aureum in ſimilitudinem trientis: quo aſſumpto, penſatoque, unius ſoldi appenſus eſt pondere.*

Paul. VVarneſ. l. 5. c. 39. Leo Oſt. l. 2. c. 8. Theoph. p. 374. Leo Gram. p. 504. Anaſtaſ. in S. Silveſtro & in hiſt. de exil. S. Martini. Lib. 4. de mirac. S. Martini. c. 39.

§. LXXXVII.

TETARTERON.

TRadunt Scylites & Zonaras, Nicephorum Phocam Imperatorem monetas ſuas pondere imminuiſſe: & quum ad ea uſque tempora nummus omnis *exagium* penderet, ideſt *ſolidum*, uti hanc vocem accipi ſupra docuimus, τεταρτηρὸν inveniſſe, ſtatuiſſeque, ut tributa graviore darentur, largitiones vero ac impenſæ mutilato ac leviori numiſmate fierent. Ex quibus redactum ſolidi pondus, ad quartam partem quidam, quomodo *quartarios* vocat Lampridius: alii ſolidum quarta legitimi ponderis parte imminutum volunt. Cui poſtremæ ſententiæ favere videntur veteres tabulæ Conſtantinopoli ſcriptæ anno 1064. proinde annis 450. poſt Phocæ interitum, apud Ughellum: *Hic in urbe Conſtantinopoli obiit D. Joannes Cajetanus, ——— & dimiſit in veſtro epiſcopio ſol. 3. & ſol. 5. ad s. Eraſmo deſore, —— toti ſunt ſolidi 35. tetartaron.* Ubi moneta iſta ſolidus dicitur cum adjectione *tetarteron*, ad diſcrimen aureorum ſolidorum legitimi ponderis, qui nude *ſolidi* ibi appellantur, quorum octo efficere dicuntur 35. *ſolidos tetarteronum*: unde patet ejuſmodi monetæ ſolidum quartam eſſe partem aliorum ſolidorum, aut paulo plus: nam ſi *tetarteron* fuit ſolidus quarta parte tantum conſtans, triginta duo ſolidum legitimi ponderis confeciſſent. Quod autem Τεταρτηρὸν Græci, contractius Scriptores, qui expeditionum Hieroſolymitanarum hiſtoriam literis mandarunt, *tartarones* vocant. Albertus Aquenſis: *Imperator ——— ducentos byzantios aureos ſibi dari juſſit: de moneta vero, quæ dicitur tartaron, modium unum exercitui illius erogavit*: & alio loco: *Per ſingulas hebdomadas quatuor viri aureis byzantiis onerati, cum decem modiis moneta tartaron, de domo Imperatoris Duci mittebantur, quibus milites ſuſtentari poſſent.* Iſtiuſmodi monetæ idem alibi meminit, ſatiſque innuit prorſus diverſam fuiſſe ab aureis & by-

Scylitz. p. 658. Zonar. p. 162. Lamprid. in Alexand. Severo Ughell. tom. 5. p. 1505. Albert. Aq. l. 1. c. 16. l. 2. c. 16. l. 8. c. 26. Fulch. l. 1. c. 4. Order. Vital. l. 10. p. 791. 792. Nov. Juſtin. 105. c. 3.

& byzantiis nummis, ſeu ſolidis, quod firmat etiam Fulcherius Carnotenſis, exerte ſcribens *tartarones* æreos fuiſſe: *Juſſit Imperator de auro ſuo & argento, atque palliis, proceribus noſtris dari, & peditibus quoque fecit de nummis ſuis æneis, quos vocant tartarones*. Neque nomenclatura alia donantur nummi iſti ærei ab Orderico Vitali: *Tartarones quippe quadratos ex cupro nummos Thraces vocitant, de quibus in Thracia ſeu Bithynia provinciales mercimonia ſua, ſicut philippis aut byzantiis actitant*. Erant igitur *tartarones* ex monetarum illarum genere, quas τετραγώνους vocat novella Juſtiniani; cujuſmodi, inquit Scaliger, ſunt argentei nummuli, quos Græci ἄσπρους vocant, ideſt *albos*. Certe apud Tartaros vigere etiamnum iſtius appellationis memoriam, quod fortaſſis monetæ iſtæ minutiores e Græcia in commerciis eo tranſierint, teſtari videtur Joſephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim: ſiquidem *tetarti* idem ſit, quod *tetarteri*, quod prorſus licet exiſtimare. Ita porro ille ſub an. 1436.
Joſeph. Barb. p. 453. *Neque hoc prætereundum videtur (quum mentionem nummi, quomodo Tartarico idiomate proferatur, hactenus fecerim) tetarti proprie Albus dicitur, & per hunc colorem, nummum Tartari argenteum, qui alias albus eſt, intelligunt. Græci etiam aſpros ſuos albos vocant, Turci Akejen habent, album nobis quoque, & zagathiteng album item nominant*. Nec multum refert, quod *tetarti* Tartarici argentei ſint, perinde ac aſpri & albi Græcorum aut Turcorum, quum *tetarteri*, aut *tetartera* Græcorum ex ære fuerint, quandoquidem id appellationis minutioribus monetis quibuſvis tributum omnino pro certo ſit.

ſ. LXXXVIII.

MILIARENSIS.

ENimvero conſtabat ſolidus, ſeu aureus byzantius duodecim miliarenſibus argenteis. Miliarenſis autem duobus
Gloſſa Baſil. ceratiis: ceratium denique duodecim follibus æreis, de quibus ſigillatim dicendum. Inter auguſtorum Byzantinorum τὰ λεπτὰ, ſeu minutiores nummorum ſpecies, fuit illa argentea, quam *miliarenſium* appellatione vulgo indigitant Scriptores: Græci vero μιλιαρίσιοι & μιλλιαρήσιοι vocitant. Fuit autem milia-
Suid. Schol. Baſil. l. 25. Cod. 1024. renſis, nomiſmatis pars duodecima. Gloſſæ Baſilicῶn: κτ̓ τὸ νόμισμα λαμβάνει μιλιαρήσια ιβ΄. & Suidas, μιλιαρίσιοι, τὸ

τῦ

τοῦ νομίσματος δωδέκατον, uti reſtituunt viri docti, pro δέκατον. Conſtabat etiam miliarenſis duobus ceratiis, ceratium vero duodecim follibus: Scholiaſtes Baſilicωn: ἓν κεράτιον φόλλεις εἰσὶ δώδεκα, ἤτοι μιλιαρησίου ἥμισυ. Et vetus rationale peræquatorum, quod παλαιὰ λογαρικὴ inſcribitur in codice Regio: Ἕως ὧδε ὀφείλεις ἀπαιτεῖν δικέρατον καὶ μόνον. ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως καὶ ἕκτου ἤτοι τοῦ διμοίρου τοῦ ἑνὸς χαράγματος ιι´, ὀφείλεις ἀπαιτεῖν καὶ ἑξάφολλον διὰ χαράγματος, λογαριάζειν δὲ δώδεκα μιλλιαρήσια τῷ νομίσματι, ἤτοι τὸ μιλλιαρέσιον ἔχειν φόλλεις κδ´ κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος. Duobus etiam ceratiis valuiſſe miliarenſem omnino indicat Cedrenus, ſcribens Chaganum poſtulaſſe ab Imperatore pro ſingulis captivis quatuor ceratia, quæ duos, inquit, miliarenſes conficiebant. Scholiaſtes Baſilicωn loco laudato: Τὰ οὖν ιβ κεράτια εἰσὶ νομίσματος ἥμισυ. τὸ γὰρ ἀκέραιον νόμισμα ἔχει μιλιαρήσια δώδεκα, ἤτοι κεράτια κδ´. Quod etiam firmatur a Theophane ſcribente, Leonem Iſaurum lege ſanxiſſe, ut in murorum urbis, qui terræ motu collapſi erant, reparationis ſumptus ſinguli ex incolis *miliarenſem* penſitarent: καὶ ἀπαιτοῦσιν εἰς κανόνα μετὰ ὁλοκοτίνου τὸ μιλιαρίσιον. Mox addit ab eo deinceps tempore exſolvi ſolitam pro murorum refectione duorum ceratiorum penſitationem: Ἐντεῦθεν οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια δίδειν τὰ δύο κεράτια τοῖς διοικηταῖς. Quæ quidem penſatio δικέρατον dicitur Cedreno, Zonaræ, Manaſſæ, Glycæ, & aliis. At quærunt viri docti, quid ſit ὁλοκοτίνιν apud Theophanem loco laudato, & iſto Theodoriti in Hiſt. Eccl. ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε πεντακοσίους ὁλοκοτίνους εἰς αὐτῷ δαπάνας, ubi vetus lectio χρυσίνους habet, quam ſane vocem firmat Cedrenus, qui præfert hoc loco: Προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖν εἰς τὸν κανόνα κατὰ νόμισμα μιλιαρίσιον ἕν. Ita ολοκτίνιν, vel ὁλοκότινος idem erit ac νόμισμα, *ſolidus*, uti redditur ab Epiphanio Scholaſtico, vel *nummus argenteus*, ut ab Anaſtaſio in Hiſtoria eccleſiaſtica, incerto licet etymo. Sed & idem fuit miliarenſis cum argenteo. Rationale: Ἴστεον ὅτι δώδεκα μιλιαρήσια, ἢ δώδεκα ἄργυρα, τῷ νομίσματι λογαριάζονται εἰς Σέκρετον τοῦ Γενικοῦ. τὸ γὰρ μιλιαρήσιον ἀντὶ ἀργυροῦ λογί-

Cedren. an. 18. Mauric.

Theoph. p. 345. Cedr. p. 458.

Theodorit. l. 2. c. 16.

Simoc. l. 15. c. 14.
Theop. Cedr.
Porph. de adm. Imp. c. 43.
Leo Gram. p. 480.
Achm. &c.
Cedr. p. 168.
Gloſſ. Baſil.
Anon. de mirac. S. Anaſt. Perſæ c. 1.

λογίζεται, τὸ δὲ ἄργυρον ἀντὶ μιλιαρισίου. Μιλιαρισίων vero mentio primum videtur facta ſub Honorio, quum *ſcrinium a miliarenſibus* ſub diſpoſitione Comitis Largitionum ſtatuatur in Notitia utriuſque Imperii, ejuſdem Auguſti ævo edita: dein ſub Juſtiniano, qui horum meminit in novella 105. mox ſub Mauricio apud Simocattam: ſub Heraclio apud Theophanem & Cedrenum anno ejus duodecimo: ſub aliis demum apud Porphyrogenitum libro De adminiſtrando Imperio, Leonem Grammaticum in Leone Philoſopho, Achmetem, & alios. Cedrenus ἀπὸ τῆς μιλιτίας, ἤτοι στρατίας, *a militia* deducit, quod ſcilicet ea monetæ ſpecie militum ſtipendia exſolverentur, cui ſententiæ conſentanea habent Gloſſæ Baſilicων: Ἔστι δὲ ἕτερος φόλλις συναγόμενος ἐξ ἀργυρείων λεπτῶν τοῖς στρατιώταις διδομένων καὶ διὰ τοῦτο μιλιαρισίων καλουμένων. Sed quod ſubdit Cedrenus, Scipionem pecuniæ inopia laborantem, dum bella Romanos inter & Annibalem exardeſcebant, ejus uſum adinveniſſe, vix fidem meretur; quum miliarenſium demum nomen auditum fuerit poſt inſtauratum a Conſtantino Byzantium. Neque ab hac Cedreni ſententia abludit Epiphanius, ſcribens miliareſium apud Romanos eſſe στρατιωτικὸν δόμα, *militare ſtipendium*, ſeu ut habent Gloſſæ Baſilicων, στρατιωτικὸν δῶρον. At his adverſatur Joſephus Scaliger, hoc potiſſimum nixus fundamento, quod ſi a malitia vox hæc deduceretur, non *miliarenſis*, ſed *militarenſis* hæc moneta nuncupari debuerit. Verum objectioni Scaligerianæ id præſertim opponi poteſt, quod Græci Byzantini μιλίους appellabant, quos Latini *milites*; quod ex Porphyrogenito & Anna Comnena præſertim colligitur, qui quos Latini Magiſtros militum, unico vocabulo μαϊστρομιλίους appellant, uti ad Alexiadem monuimus. Sed ut incertum eſſe etymon iſtud fatendum eſt, ita videant eruditi an majoris ſit fidei illud, quod proferunt Gloſſæ Baſilicων, *miliareſia* ſcilicet ſic nuncupata, quod libræ auri milleſimam partem conficiant, quovis nomiſmate duodecim miliarenſibus conſtante: Μιλιαρήσιον, τὸ χιλιοστὸν τῆς χρυσοῦ λίτρας. μίλε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χίλια καλοῦσι, καὶ οὕτω κατεκερμάτωσε τὸ πόσον τῆς λίτρας, ἵνα δι' αὐτοῦ σώζηται τὰ χίλια μιλιαρήσια, ὥστε κατὰ νομίσματα λαγχάνει μιλιαρήσια ιδʹ. Sed pro ιδʹ legendum prorſus ιβʹ: ſupra enim diximus nomiſma conſtitiſſe duodecim miliarenſibus. Certe huic ſententiæ vox *miliarenſis* non repugnat, quum *miliarenſem porticum*, quæ

Epiph. l. de ponder.
Scalig. p. 55.
Gloſſ. Baſil. p. 72.
Petav. ad Epiph.

quæ Romæ in hortis Saluſtianis extitit, appellet Vopiſcus, quam *millenariam* Suetonius. Iſtius etiam monetæ uſus tranſiit in Italiam; quippe apud Ughellum in Archiepiſcopis Brunduſinis, deſcriptum legitur diploma Rogerii Siciliæ Regis anni 1133. ex quo hæc ſunt: *Concedimus præfato monaſterio in terra noſtra Miſanii villanos 80. demanios noſtros, qui reddant ſingulis annis in duabus datis centum quadraginta michalatos, & centum miliarenſes*. Ubi *michalati* perinde ſunt Michaëlis Ducæ Imperatoris nomiſmata, ſeu ſolidi aurei, ut ſupra innuimus. Neque aliunde provinciales noſtri ſuos *millarenſes* accepere: nam quod ſuſpicatur Scaliger a quodam *Muley Rais* Arabum Principe, & in Hiſpania regnante denominatos, & ex Hiſpania in Galliam invectos, refutatione non eget; quandoquidem an in rerum natura Princeps ille unquam fuerit, ſe neſcire ultro fatetur. *Millarenſium* vero *Maſſilienſium* mentionem in veteribus tabulis fieri comperio. Pactum initum inter Carolum Comitem Provinciæ & Maſſilienſes art, 20. *De prædictis monetis, quæ fiunt in Maſſilia, habeat Dominus Comes duodecim denarios Maſſilienſium minutorum tantum pro marcha argenti fini, ----- & eodem modo intelligitur de moneta millarenſium*. Horum etiam meminit diploma aliud, quo Berengerus Fredolus Magalonenſis epiſcopus Monſpelienſibus cudendæ *monetæ millarenſis dictæ* facultatem concedit, ad legem decem denariorum, in toto epiſcopatu & Comitatu, &c. Extat præterea diploma aliud Guillelmi Gerundenſis Sacriſtæ an. 1268. in quo miliarenſium mentio fit: *Ita tamen quod de miliarenſi a nobis, & D. Infante Jacobo nobis conceſſo habendo de quolibet maidino ſalis ad opus murorum conſtruendorum, &c.* Sed an a *miliarenſibus* minutiores apud nos monetæ, quas *liards* appellamus, nomen & originem ducant, uti vult Pithœus, major eſt difficultas: quum exiſtiment alii ita vocitatam monetam Regum Angliæ, in Aquitaniæ Ducatu ab iis cuſam: atque adeo contendant haud diverſam a moneta aurea, quam *nobilem roſatum* vulgo dicimus, & quam regeſtum, quod Briſſonis vocant, teſtatur pendere quatuor denarios & ſex grana. Addunt præterea Edwardum III. Angliæ Regem primum id genus monetæ fabricaſſe, quod etiam ſcribit Seldenus: idque nominis monetæ ejuſmodi datum, *les hardis*, ſeu ut tum efferebant, *li hardis*, deinde *liards*, quod in ea Rex manu enſem nudatum tenens effingitur. Pulinus tradit, *liardorum* iſtorum alios fuiſſe aureos, alios argenteos, alios denique ex materia argento & ære conflata, quam *billonem* dicimus: appellationemque iſtam, quam certis quibuſdam æreis monetis vulgo

Vopiſcus in Aureliano. Sueton. in Nerone c. 31. Ughell. tom. 9. p. 45.

Apud Samarth. in Epiſcop. Monſpel: n. 31.

Pithœus ad leg. Salic. tit. 1.

Selden. l. 2. de Mariclauſo c. 25.

D. Poulin. au Traitè de Monnoies de France.

vulgo tribuimus, ab ea monetæ Anglicæ ſpecie deductam. Diploma quoddam anni 1400. pro monetis confundit *les hardis* & *les liards de France*, pro tribus denariis; in quo etiam mentio fit *des hardis morlans* pro duobus denariis & obolo. *Milreis* aureos Luſitanicos a miliarenſibus quidam etiam deducunt, vel certe eorum appellationem: quos Heniſchius ideo cenſet appellatos, quod mille *raſis* conſtituerint: *raſum* autem eſſe quin-
Heniſch.lib.de aſſep.217. tam partem ait *cruciferi*, ſive unum obolum cum duabus quin-
Samuel Petitus tis, quum 40. *raſi* regalem conficiant. Vel ex his ſaltem con-
l.2.obſer.c.11. ficitur viri doctiſſimi evaneſcere conjecturam, qui monetam di-
L. 5. Cod. Th. de Annon: ctam *les ardis*, Gothicam eſſe credidit, atque inde *panes ſordi-*
civic. *dos, ardintenſes* dictos in codice Theodoſiano, quod ſinguli venirent ſingulis *ardinis*, ideſt, quadrantibus, quo modo Toloſates etiamnum quartam partem aſſis vocant: adeout verba hæc, *qui nunc dicuntur Sardinenſes*, vel, uti legit, *ardinienſes*, Aniano interpreti adſcribat.

§. LXXXIX.

CERATIUM. (1)

UT ſolidus duodecim miliarenſibus argenteis, ita miliarenſis conſtabat duobus ceratiis perinde argenteis. *Cera-*
LL. Georgicæ tit. 2. §. 1. *tium* vero duodecim follibus æreis, ut eſt in legibus georgi-
Cedren.p.458: cis, & apud Cedrenum anno viceſimo quarto Leonis Iſauri:
Cedren.p.399. & ſi eundem Cedrenum audimus, ab ipſius Numæ temporibus
Theoph.p.412 id genus monetæ obtinuit. Duo præterea ceratia miliarenſem confeciſſe, atque inde δικέρατον dici Scriptoribus, mox innuimus, quod firmat idem Cedrenus anno decimo-octavo Mauricii, qui quatuor ceratia duos miliarenſes confeciſſe ſcribit: & Theophanes anno octavo Nicephori Generalis, qui unica voce τετρακέρατον dixit, quod Epiphanio τετράδραχμον dicitur, ſexta ſcilicet ſolidi pars; ſiquidem *drachma* idem eſt quod *ceratium*, pars nempe viceſima quarta ſolidi. Proinde τετρακέρατος ſemiſſis fuit moneta illa argentea, qua Heraclius *rogas* ſuas ſeu largitiones feciſſe ſcribit autor Chronici Alexandrini, anno illius quinto:

(1) Hinc *crazia* moneta argentea Florentiæ, cuſa minimi pretii inter argenteas.

quinto: Τούτῳ τῷ ἔτει γέγονεν ἀπὸ νόμου νόμισμα ἑξάγραμμον ἀργυρὸν, καὶ βασιλικαὶ ῥόγαι δι᾽ αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχαιότητος. *Hoc anno numiſma ex lege cuſum eſt argenteum ſex ſcripulorum, & largitiones eo genere nummi factæ, ad ſemiſſem veteris moris.* Ubi perperam interpres ἑξάγραμμον, *ſenis literis inſignitum* reddidit: eſt enim γράμμα idem quod *ſcripulus*, vel *ſcriptulus*, unde forte Greci nomen formarunt, quaſi a voce *ſcribere* vox *ſcriptulus* ducatur, quod punctis olim, ſeu γραμμαῖς notarentur nummi, quæ eorum pondera deſignarent. Iſidorus: *Scripulus ſex ſiliquarum* (1) *pondere conſtat. Hic apud Græcos gramma vocatur.* Gloſſæ Gr. Lat. γράμμα ὁ σταθμὸς, *ſcripulum.* Gloſſæ Lat. Gr. *Semuncia* γράμματα δώδεκα. Ita apud Heſychium στατὴρ dicitur eſſe τετράγραμμος, ut apud Cleopatram in tractatu De ponderibus: τὸ δινάριον ἔχειν γράμματα δ΄. Quanquam apud Heſychium legendum τετράδραχμος cenſet Scaliger; quod firmat idem Cleopatræ liber, in quo ὁ στατὴρ ἔχειν δραχμὰς δ΄, & τετράδραχμον vocari dicitur. Apud medicos, & cæteros Scriptores *ceratium* eſt ponderis ſpecies, de quo præter Iſidorum, & auctorem De ponderibus, qui Nicandro ſubjicitur, copioſe egit Piſanus.

Iſid. l. 1. c. 24.

Iſid. l. 16. c. 24. Piſan. l. 3. de numiſm. c. 1. & 2.

§. XC.

FOLLIS.

Follium autem ut monetæ minutioris crebra mentio eſt apud Scriptores, etiam aliquot, qui Conſtantini ævum præceſſerunt; Lampridium, S. Auguſtinum, Evodium Uzatenſem, & alios, adeo ut non omnino damnandus videatur auctor rationalis peræquatorum, qui ejuſmodi monetis pretium inditum ab Auguſto Cæſare ſcribit. Et certe Caſaubonus & Salmaſius ab ipſis Hebræis vel Chaldæis etymon perinde ac uſum arceſſunt. Ex quo explodit idem Salmaſius Epiphanium, qui *follem* per βαλάντιον reddit: tametſi annotetur in veteribus Gloſſis MSS. *nummos folles dici a ſacculo, quo conduntur.* Certe ſacculus *follis* exerte appellatur apud Fredegarium Scholaſticum cap. 18. cujus lemma eſt, *de Aureliano qui follem perdidit*, qui in ipſo contextu *pera* dicitur. Follium vero alii erant argentei, alii ærei. Follem argenteum τετράδραχμον vocat Epiphanius.

Lampr. in Elagab. S. Aug. l. 22. de Civ. Dei c. 8. l. 3. Contra Creſcon c. 29. ſerm. 40. in nov. Evod. l. 1. de mir. S. Steph. c. 14. Caſaub. ad Lamprid. Salmaſ. l. de uſur. c. 11. extr. Franciſcus in Elencho Cercopetaviano p. 45. & ſeqq.

(1) Siliqua, quod forma, & figura corniculum referat dicta eſt Græce: Κεράτιον unde, ut dixi, Florentinæ monetæ *crazia* nomen proceſſiſſe arbitror.

In Epit. c. 18.
Marcell. Com.
Falco Beneven. an. 1140 Hip. pocr. l. de viſu
Procop. in Anecd.
Theoph. Cedr. p. 458.
Zon. Vita S. Auxent. n. 7.
Hermenop. in Georg. tit. 2. §. 1. & 10.
Grut 810. 10.
L. 3. de veter.
L. 3. de piſtor.

nius. Unde idem fuerit quod τετρακέρατον, quod perinde quatuor dragmis conſtitit. De æreis hic agimus, quo modo intelliguntur a pleriſque Scriptorum Byzantinorum. Gloſſæ Græco-Latinæ: φόλλις, ας. *Folles æris* dixit Lampridius; *follerales* Marcellinus Comes, ſeu *follares*, ut præfert Sirmondi editio, quaſi folles æreos: *Nummis quos Romani teruncianos vocant, Græci follares, Anaſtaſius ſuo nomine figuratis placabilem plebi commutationem diſtraxit*. Lectionem Sirmondi firmat Falco Beneventanus, ubi de Rogerio Rege Siciliæ: *Induxit etiam tres follares æreos, romeſinam unam appretiatos*. Græcam porro voci originem eſſe hic indicat Marcellinus, ſcilicet a φολὶς, φολίδος, *ſquama*: nam & φολίδα τοῦ χαλκοῦ dixit Hippocrates, quod ſcilicet *folles* inſtar ſquamæ æris eſſent. Atque ita nonnulli ex Scriptoribus Græcis cum unico λ habent, ut Procopius: διακοσίους ὀβολοὺς, οὓς φόλεις καλοῦσιν. Sic denique Theophanes, & Cedrenus anno viceſimo quarto Anaſtaſii, iidem & Zonaras anno perinde viceſimo quarto Leonis Iſauri, auctor vitæ S. Auxentii, Gloſſæ Baſilicῶν, Moſchopolus, & alii. Φόλας dixit Harmenopulus, a φόλη, uti appellatur ab Epiphanio. Φόλλην dixit etiam Cedrenus anno ſeptimo Juſtini Thracis: cæteri *follem* habent. Vetus inſcriptio: IS. TVM. INFERET. POENAE. NOMINE. REIP. FOLLES. MILLE. Sic non ſemel in Codice Theodoſiano. Chronicon Alexandrinum anno decimo ſexto Heraclii: ὁ γὰρ λεχθεὶς ὁ Σεισμὸς γʹ φόλλεων πιρασκομένου τοῦ ψωμίου, αὐτὸς ηʹ φόλλεων αὐτὸ ἠβουλήθη ποιῆσαι: *quippe Joannes iſte Siſmus cum offula tribus follibus diſtraheretur, ipſe rem eo deducere conabatur, uti octo follibus id fieret*. Alibi φόλεις habet. Sed miſſis reliquis Scriptoribus, lubet tantum obſervare, quingentos folles æreos conficere libram argenti ex L. 3. Cod. Th. de piſtoribus, quæ definit primam præturam expendere viginti quinque millia follium, & quinquaginta libras argenti: ſecundam viginti millia follium & quadraginta libras argenti: tertiam denique quindecim millia follium, & triginta libras argenti. Quos vero *ſenos folles*, quibus libra porcinæ carnis æſtimatur, vocat lex tertia eodem Codice de ſuariis, ἑξάφολον appellat auctor rationalis peræquatorum, quo loco ait ita nuncupatam additionem factam *Dicerato* a Leone Iſauro: χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τὸ ἑξάφολλον προσθήκη ἐγένετο Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, a qua quidem ſuperindictione ejuſmodi tributum

unico

ūnico vocabulo ibidem non ſemel δικερατοεξάφολλον appellatum. Apud Hiſpanos habetur moneta minutior, quam *folluz* nomenclatura donant, & valere *coronato* ſeu *coronado*, eſſeque tertiam partem *blancæ* ſcribit Sebaſtianus Cobarruias. Sed quod addit vocem eſſe Arabicam, vix ei aſſentiar, niſi Arabes a Romanis acceperint, eamque ad Hiſpanos tranſmiſerint.

§. XCI.

FOLLIS MAJORIS PRETII.

ERant præterea folles alii majoris pretii, quam ii de quibus egimus. Tradit Zoſimus Conſtantinum M. deſcribi juſſiſſe magnatum poſſeſſiones, iiſque tributum impoſuiſſe quod *follem* nominavit, τέλος ἐπιτιθεὶς, ᾧ τινι φόλλιον αὐτὸν ἐπέθηκεν ὄνομα. Hinc *follem ſenatorium* vocat novella Majoriani de indulgentiis debitorum. Neque tamen unus, ſed duo penſitabantur a ſenatoribus folles, ex lege 2. Cod. Th. de ſenatoribus, & l. 1. de prætoribus. Cujuſmodi autem eſſet *ſenatorius* iſte *cenſus*, uti appellatur a Symmacho, docet vir illuſtris Heſychius Mileſius Hiſtoriarum libro ſexto in gloſſis Baſilicων. Ait enim pro modo facultatum eam fuiſſe ſenatoriam penſitationem, quam *follem* etiam appellatam innuit, qui variis conſtitit quantitatibus: a duabus enim auri libris ad octo proceſſiſſe ſecundum dignitatis ac facultatum rationem: ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φόλλις διαφόρους ἔχων ποσότητας, ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ περιῄει κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων. Addit deinde primæ dignitatis viros octo auri libras, ſecundæ quatuor, tertiæ denique duas penſitaſſe. Ex quibus primo percipimus, quod ait Zoſimus *follem* propria nomenclatura appellatum ſenatoriam iſtam penſitationem, quam qui implere non valebant, ſaltem ſolidos præſtare jubebantur, ex lege 4. Cod. Th. de ſenatoribus, &c. Sed & ex Heſychii verbis videtur follis iſte idem fuiſſe cum libra auri. Nam lex ſecunda dicto titulo de ſenatoribus, præcipit *duorum follium manere cunctos* (ſenatores) *indiſcretam poſſeſſionem, etiamſi poſſeſſionem forte non habeant*. Heſychius vero cum *follem* dicit eſſe cenſum hominum locupletum, qui a duabus auri libris ad octo progrediebatur, habita facultatum ratione, conſequi videtur, binos iſtos folles eſſe binas auri libras Heſychii.

Zozim. l. 2. p. 699.
Symmach. l. 10 ep. 60.

Proinde hac notione *ſolles* intelligendi in L. 2. & 3. quorum appellat. non recip. L. 1. de prætoribus, & L. 1. de menſis oleariis, in Codice eodem Theodoſiano. Et ſane gloſſæ Baſilicων exerte dicunt *ſollem* eſſe ςαθμὸν, ſeu libram vel pondus, quod appendit denarios 250. hoc eſt, libras 82. & 6. uncias, denario computato pro una libra & tredecim unciis.

ʃ. XCII.

OBOLUS.

Suid. in ὀβολὸς p. 111: 1. ed. Scyl. p. 689. Zon. ad Syn. Trull.

OBolos eoſdem eſſe cum follibus æreis auctor eſt Procopius in Anecdotis, quo loco ſcribit auri ſtaterem, ſeu nomiſma cum decem & ducentis obolis commutatum a nummulariis. Unde de follibus intelligendus videtur Scylitzes, quum ait Joannem Tzimiſcen Imperatorem ſtatuiſſe, ut ἐν τῷ νομίσματι καὶ ἐν τῷ ὀβολῷ Servatoris inſculperetur imago, ideſt in aureis, ac æreis, minutioribuſque nummis. Memorat ibidem Procopius quendam Petrum Barſymen Syrum ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ τραπέζης καθήμενον, ob τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν famoſum, qui quidem ex iis erat, quos collybiſtas, nummularios, & collectarios vocabant, Zonaras τοὺς τὰ λεπτὰ νομίσματα πωλοῦντας, qui vendebant nummos, ſeu ſolidos aureos minutulis monetis permutabant, de quibus nummorum venditoribus agit Codex Theodoſianus L. un. ſi quis circul. L. 1. & 2. ſi quis pecun. conflaverit, & L. 1. de ponderat.

§. XCIII.

LEPTUM QUADRANS NUMMUS.

Lucæ c. 22. Chryſoſt. Marc 12. p. 59.

FOlles igitur ærei & oboli monetis minutioribus accenſenſentur: At Heſychius τάλαντον, ideſt ſolidum dividit in λεπτὰ νούμμους, κοδράντας, ἀσσάρια. Λεπτὸν apud Lucam, ὀβολὸν interpretatur Chryſoſtomus: Δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν ἐλεημοσύνη, τουτέστιν ἐκ τῶν δύο ὀβολῶν. Heſychius ait λεπτὸν eſſe ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅ ἐστι νόμισμα ἕν, idemque eſſe quod κοδράντης, ἢ τὸ τέταρτον τοῦ φόλλεως. alibi κοδράντην eſſe ſcribit λεπτὰ δύο, ex Euangeliſta:

τὰ

τὰ δὲ δύο λεπτὰ κοδράντης εἷς, ἤγουν νουμμία τρία. Unde conficit Scaliger ſolidum dividi εἰς κοδράντας 6000. εἰς λεπτὰ 12000. εἰς νουμμία 18000. Et ſane τὰ λεπτὰ per νουμμία numerari docet rationale peræquatorum, in quo χαλκῶν νουμμίων crebra mentio occurrit. Ibi enim Alexius Imperator ſtatuit διὰ χαλκῶν νουμμίων ἀπαιτεῖσθαι τὰ λεπτὰ ψηφία τῶν τελουμένων δημοσίων, *per æreos nummulos exigi minutos calculos, qui in tributis penduntur*: & καταλογίζεσθαι τὰ νουμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι, ὥστε χρεωστοῦντα ἥμισυ νομίσματος διδόναι μιλιαρήσια β′ νουμίων χαλκῶν. Ita νουμίον eſt minutiſſima moneta ærea, uti *nummus* uſurpatur in Codice Theodoſiano, & in Novella Theodoſii & Valentiniani: *Ne unquam intra ſeptem millia nummorum ſolidus diſtrahatur, emptus e collectario ſeptem millibus ducentis*. Et in Gloſſis MSS. Regiis, νοῦμμος, τὸ νουμίον exponitur. Quod vero νουμίον alii, Heſychius interdum νόμισμα vocat, quum ſcilicet ait quadrantem νομίσματα τρία confeciſſe. Ab ejuſmodi *nummis* dictum fortaſſis *dinummium vectigal*, quod urbis Alexandrinæ ſinguli cives ad urbis onera pendebant: quemadmodum in Gloſſis Lat. Gr. *binio*, δίνουμμα eſſe dicitur.

L. 1. de medicis. L. de pretio panis Oſtienſ. novella Theod. 25. L. 2. Cod. Th. de Alex. pleb. primat.

§. XCIV.

ASSARIUM.

Assarium, præterea idem eſſe quod λεπτὸν, auctor eſt Heſychius: ἀσσάριον καὶ λεπτὸν ἕν εἰσιν, ἤγουν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, quo loco λεπτὸν cum quadrante confundit, qui eſt ſexmilleſima pars ſolidi, quo modo alibi etiam uſurpat. Gloſſæ veteres ἀσσάριον, νουμμίον vertunt. Ita Suidæ ἀσσάρια, ὀβολοὶ, νομίσματα, & στάμια idem ſonant, vel certe pro λεπτοῖς, ſeu minutioribus monetis confunduntur. Et in Gloſſis Græco-Latinis ἀσσάριον, *as* eſſe dicitur, minimus nempe æris nummus, cum de numerata in ære pecunia agitur, ut obſervat Cujacius. Sed & de vocis notione ac monetæ valore non ſibi conſtant Græculi iſti: quippe in Gloſſis Regiis MSS. ἀσσάριον exponitur πεντανούμιον, ἢ δεκανούμιον, ita ut *aſſarium* confe-

Heſych.

Cujac. l. 7. Obſ. c. 33. Cod. 930

confecerit quinque vel decem νουμία ærea, vel certe appenderit: nam ἀσσάριον pro pondere uſurpat Cleopatra De ponderibus, ubi τετράσσαρον Ἰταλικὸν unicam vocari ait. Apud Marcellum Empiricum De ponderibus & menſuris, *tetraſſarius ſemunica eſt*: unde colligitur aſſem unciæ quadrantem habuiſſe.

§. XCV.

ΣTAMENA.

Quod vero ad vocem στάμενα pertinet, a Græculis infimi ævi pro minutiore moneta uſurpatam, videtur illa eſſe quam Odo de Diogilo *ſtammam* vocat, proclivi mendo, pro *ſtaminam*, uti in Gloſſario monuimus. Is enim Ludovici VII. Francorum Regis per urbem Conſtantinopolitanam tranſitum ennarrans, ait a Francis noſtris, quum ad Græcorum terras acceſſiſſent, *monetas cupreas*, ſeu æreas, & *ſtammas* tum primum viſas: *Hic primo* (in Græcia) *cupream monetam & ſtammas offendimus, & pro una earum quinque denarios, & pro duodecim ſolidis marcam triſtes dabamus*. Rurſum alio loco: *Ante palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum, ſi duraret, concambium, minus quam duobus denariis ſtammam unam, & earum triginta tres ſolidos propter marcam*. De vocis etymo non conſtat: nolim enim præſtare ita nuncupatas, quod ex ſtanno ære fortean mixto conflatæ fuerint: nam στάμνον Græci, ut Latini, recentiores *ſtamnum* & *ſtagnum* appellant, quod veteres *ſtannum*. *Nummi ſtagnei* habentur in Pandectis Florentinis, de quibus Cujacius. Scio aliam arceſſi originem voci στάθμια ab Salmaſio, quæ neſcio an perinde ab omnibus probetur. Ait quippe τῶν ἰσταθμίων voce, proprie ſignificari, quæ fœnore dantur: ἵστασθαι enim eſſe fœnore accipere: præterea Pollucem pro pecunia numerata etiam ἰστάθμια vocem uſurpaſſe hoc loco: πέντε χρυσοῦ στατῆρες μνᾶν ἐδύναντο· οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἰσταθμίοις τοῦ μνᾶς τὸ πεμπτὸν στατῆρα ὀνομάζουσι. Sed alii ἐν ἰσταθμίοις, *in appenſis* rectius opinor vertunt.

Gloſſar. Meurſ. Odo de Diogil. l. 3. de profect. Lud. VII. in Or. libr. 4.

Cujac. l. 11. Obſer. c. 1. Salmaſ. l. de uſur. p. 581. 685. Pollux l. 9. c. 6.

§. XCVI.

A S P R I.

INter monetas minores argenteas occurrunt etiam eæ, quas *aſpros*, vel *aſpra* vocant Græci recentiores, cum qua collybiſtæ, ſeu *cambitores*, majorem tam argenteam quam auream commutare ſolent. Unde denarium *aſprum* reddunt Gloſſæ Græco-Latinæ: δηνάρειον, λευκὸν, *aſprum*: ubi λευκὸν idem valet quod *album*, & quod *aſprum*. Quo ſpectant iſta Heſychii: λεπταλέον· ἰσχνὸν λεπτὸν. λεπτὰς καὶ παχείας, λευκὸς ἐν νόμοις, τὰς δραχμὰς, λεπτὰς μὲν τὰς ὀβολοὺς, παχείας δὲ τὰς πλέον ἐχούσας. Eadem habet Favorinus: ubi λευκὸν in nummis dici obſervat, idemque eſſe quod λεπτὸν, deinde drachmam eſſe, cui opponitur παχεῖη, quæ Achæis δίδραχμον ſonat, ut alibi obſervat. Notum porro Græcos ἀσπρὸν pro λευκῷ etiam in colore uſurpare. Sed & inde noſtri forte minutiores monetas ſuas argenteas *blancs* vocavere, niſi ii a noſtris hauſerint, ab argentei metalli ſcilicet colore. Quod vero ejuſmodi minutioribus monetis majores permutarentur, *aſpraturam*, κόλλυβον reddunt Gloſſæ veteres; eſt enim collybus, quod pro pecuniæ permutatione datur, ut collybiſtæ, qui majores pecunias minoribus vendunt ac diſtrahunt. De his *aſpris*, præ cæteris Vincentius Belvacenſis: *Etiam ſuum habet tributum* (ſuper *tributarios terræ Anaph*) *ad minus quindecim drachmas ſeu aſperos, qui bene valent triginta ſterlingos*. Ubi aſpri *drachmis* æquiparantur, ut in laudato Heſychii loco. Præterea Alexius Comnenus in rationali peræquatorum: Τοῦτο γὰρ προσέταξεν ἡ Βασιλεία μου τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι, τὰ δὲ λεπτὰ ψηφία διὰ νουμμίων χαλκῶν, καταλογίζεσθαι ὅτι τὰ νουμμία ἐπὶ τῶν τεσσάρων μιλιαρησίων τῷ νομίσματι, &c. Ubi ἄσπρα τραχέα ſunt *aſpri aſperi* recens cuſi, non uſu detriti: ut *aſperi nummi* efferuntur a Suetonio, Perſio, & aliis: unde etiam ejuſmodi *aſpris* datam nomenclaturam plerique cenſent. Ita in eodem rationali: Νομίσματα τραχέα habentur: ἐπὶ γὰρ ἀπαιτήσει τῶν νομισμάτων τὸ τραχὺ παλαιὸν ἣν ἀπαιτεῖσθαι, βαρεῖαν ἐλογίζοντο τὴν ἀπαίτησιν. De aſprorum duplici apud Turcos ſpecie egit alicubi Leunclavius.

Chr. Alex. p. 724. 760. 781. 886. Theophan. p. 144: Conſt. de adm. Imper. p. 117. &c.

Vide Gloſſ. Vincent. Belv. l. 30. c. 75.

Sueton. in Ner. Perſ. ſat. 3. Leuncl. Pand. Turc. n. 18.

§. XCVII.

§. XCVII.

CENTENIONALES MAJORINÆ PECUNIÆ.

ATque iſta quidem, quæ hactenus diximus, minutiores inferioris ævi potiſſimum monetas fere ſpectant: verum ſub Conſtantino, vel etiam deceſſoribus, aliæ fuere, atque in iis, quas *centenionales* appellabant, quod centum æreos ſeu ſtipes conficerent, quarum uſum, ut & *majorinarum*, a Conſtantio interdictum legere eſt in Codice Theodoſiano, centenionales quidem propter nimiam ſui exiguitatem, *majorinas* vero propter nimium pondus; tametſi centenionalium poſtmodum uſus permiſſus fuerit ab Arcadio & Honorio. Eorum enim prorſus repudianda videtur ſententia, qui centenionales cum centenariis aureis, quorum meminit Lampridius, qui centum aureos conficiebant, confundunt; quum revera centenionales *minutulæ*, ut loquitur Valerianus in epiſtola ad Aurelianum, moneta fuerit, ſicque nuncupata, quaſi *centenio*, qui centum, ut *binio*, qui binis nummis conſtabat. Majorinæ vero pecuniæ mentio præterea occurrit in lege ſexta de falſa moneta eod. Cod. quæ ex argento & ære conflatam fuiſſe arguit. Pœna enim ibi indicitur in flaturarios, qui majorinam pecuniam *ſeparato argento ab ære purgant*. Alibi *major moneta* dicitur, cujus quidem ſpecies fuit *decargyrus*, niſi eadem ſit. Ita porro appellatum volunt, aut quod decima tantum ejus pars argentum eſſet, ſiquidem majorina pecunia ex argento & ære conflata, vel potius quod decem argenteis æſtimaretur, quemadmodum denarium dixerunt Latini, qui decem argenteis valeret: Græci vero δεκάχαλκον, quod decem æreis æſtimaretur, ita ut decargyrus ſpecies fuerit majoris pecuniæ, decem minutis argenteis æſtimata.

L. Cod. Th. ſi quis pec. conſl.
L. 2. eod. tit.
Lampr. in Elagab.
L. 6. de falſa moneta.
L. 2. ſi quis pec. conſl.
Jac. Gotofr.

§. XCVIII.

MONETÆ CAUCII QUADRATÆ &c. DICTÆ.

MInutioris ac pretii vilioris monetæ ſpecies quatuor recenſet præterea Novella Juſtiniani, qua ne Conſules in proceſſibus publicis aureos nummos aut argenteos in populum deinceps ſpargere vetantur, ita tamen, ut ὕπατια, ſeu miſſilia ſua facere iis liceat, ἐν μιλιαρησίοις τε καὶ μήλοις, καὶ καυκίοις

Nov. 105. c. 2. §. 3.

καὶ

καὶ τετραγώνοις συμμέτροις, καὶ τοῖς τοιούτοις. Idem autem ſtatuit Juſtinianus, quod ſua ætate conſules, perinde ac ipſi Auguſti aureos & argenteos nummos miſſilium vice in populum ſpargere attentaſſent, contra quam jus eis erat, quum æs tantum ſpargere fas eſſet, quod exerte docet Marcellinus Comes: *Marcianus Auguſtus ſuis ſtatuit edictis, ut hi, qui Conſules fieri cupiebant, nihil æris in populum ſpargerent, ſed ſtatutam pecuniam ad reparandum urbis aquæductum dependeretur*. Igitur monetæ in novella Juſtiniani memoratæ æreæ fuere, quod tamen de miliarenſibus dici non poteſt, quum eæ argenteæ fuerint, adeo ut Juſtinianus minutiores monetas ſive argenteas, ſive æreas ſpargere Conſulibus conceſſerit. Quid vero per μῆλον intelligatur, non conſtat; quidam, ut Haleander & Scaliger, ita nuncupatam monetam iſtam putant; quod *ovem*, quam Græci μῆλον vocant, vel *malum* expreſſum haberet. At quum nulla hactenus ovis, vel *mali* effigie ſignata Imperatorum viſa fuerit, jure ea exploditur ſententia. Nec ſcio an probabilior videatur Cujacii & aliorum conjectura, ſcribentium ita dictam, quod rotunditate ſua *malum*, ſeu pomum referret, reſpectu alterius, quam τετράγωνον, ſeu *quadratam* vocat Juſtinianus, cujuſmodi, inquit Scaliger, nummulos Turcicos videre eſt, quos *aſpros* appellant, aut *tartarones*, quos quadratos fuiſſe ſcribit Ordericus Vitalis. *Caucios* vero ita dictos putat Cujacius, quod *cauci*, ſeu caliculi ac ſcyphi inſtar concavi ſint, jure exploſa Haloandri, quam temere ſecutus eſt Meurſius, ſententia, exiſtimantis ita nuncupatas, quod in iis cauci, ſeu calicis figura repræſentaretur. Nummos concavos aureos, argenteos, & æreos Imperatorum Conſtantinopolitanorum paſſim videre eſt, in quibus antica pars ea eſt, quæ eſt convexa. De cauco vero & recepta iſta apud Græcos Byzantinos & Latinos recentioris ævi nomenclatura, plura congeſſimus ad Alexiadem, & in Gloſſario.

Joſ. Scaliger epiſt. 204.

Ord. Vit. l. 10 p. 791.

§. XCIX.

SCYPHATI.

INcertum autem an ad hanc monetæ Byzantinæ ſpeciem referri debeant nummi, quos *ſcyphatos* vocavit ætas inferior: quod a vero haud procul abeſſe binæ potiſſimum ſuadent conjecturæ. Primo quidem quod *ſcyphati* nummi videantur fuiſſe Imperatorum Conſtantinopolitanorum; deinde quod ita appellatos

latos par ſit credere, quod *ſcyphi*, ſeu *cauci* formam referrent: ita ut Itali, apud quos hæc potiſſimum obtinuit appellatio, quos Græci *caucios* a *cauco*, ii *ſcyphatos* a *ſcypho*, quod idem eſt quum *cauco*, nuncuparint, quum *cauci* vox apud illos inſolens ac minus uſitata tum eſſet. Jam vero ut *ſcyphati* Imperatorum Byzantinorum nummi fuiſſe cenſeantur, facit charta exarata imperantibus Conſtantino & Baſilio fratribus anno mundi 6532. (Chr. 1024.) ind. 7. apud Ughellum, ex qua hæc excerpſimus: *Ut quia conſuetudo eſt, ut fideles recognoſcant dominum ſuum, & honorent de ſuis bonis, per unumquemque annum ſcyphatos imperiali curiæ perſolvant*. Ex quibus ſaltem colligitur ejuſmodi nummos in theſauros Imperatoris illatos. In Italia vero ita poſtea nuncupatos Siculorum ex gente Normanica principum aureos, docet Chronicon Caſinenſe, in quo *ſcyphati*, ſeu, ut habet editio Angeli a Nuce, *shcyphati* vocantur, ut & bulla Anacleti antipapæ, & altera Innocentii II. pro erectione regni Siciliæ apud Baronium: a quo profertur præterea charta alia Guillelmi Regis Siciliæ an. 1156. quæ ejuſmodi *ſcyphatos* aureos in Apulia præſertim & Calabria uſum habuiſſe innuit, cum ibi *ſchifati de Apulia & Calabria* nominentur.

Ughell. tom. 7. p. 1361.
Chr. Caſin. l. 3. c. 56. al. 58.
Baron. an. 1130 1139. 1156.
Ughell. tom. 8. p. 712.
Vide Gloſſ.

§. C.

ΧΑ'ΡΑΓΜΑ, ΣΤΑΤΗΡ.

Ut porro *pecuniam* Latini, ſic Græci recentiores quaſvis monetas ſignatas χαράγματα appellarunt: ita uſurpant Theophanes, Anna Comnena, Rationale peræquatorum, Nicetas Choniates, Ducas, Codinus, Achmes, & alii. Sed & interdum ςατῆρας vocant, quod nomen Athenienſium, Macedonum, aliorumq. monetis aureis vulgo tribuitur. Στατῆρα χρυσοῦ dixit Joannes Cinnamus, ἀργυρέους ςατῆρας Nicetas. Et Procopius ait, ſtaterem aureum confeciſſe decem atque ducentos obolos. Theophylactus Simocatta ςατῆρας μιλιαρισίων habet. Denique ſcribit Zonaras, Nicephorum Phocam, quum invaluiſſet ςατῆρα πάντα βασιλικὸν ἐκτύπωμα φέροντα ἰσότιμον εἶναι τῷ ἄρτι κοπτομένῳ, ſua νομίσματα aliorum præferri juſſiſſe: & Alexium Imperatorem, cum pecuniæ inopia laboraret, τινὰ τῶν δημοσίων ἔργων τῶν χαλκουργημάτων deſtruxiſſe, & ex iis ςατῆρας cudiſſe.

Theoph. an. 2. Rhinotm.
Anna p. 128.
Nicet. in Man. l. 3. n. 6.

§. CI.

§. CI.

MEDALLIA.

AT cur noſtri non Auguſtorum duntaxat, ſed veteres etiam quoſvis nummos omnes, quorum in comerciis nullus amplius uſus, *medallias* appellent, inter eruditos controvertitur. Scaliger ad Euſeb. Iac. Gotofr. ad Cod. Th. Scaliger vocem eſſe Arabicam putavit, quod etiamnum Arabes Chriſtianorum monetas, quæ caput alicujus Principis, aut imaginem aliam præferunt, *methalias* nuncupent. Sic ille ad Euſebium: Προλομὼ *nos vulgo medaliam vocamus, Arabes etiam methalia: quod neſcio quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ita enim vocant numiſmata Chriſtianorum, quæ expreſſum caput humanum præferunt.* Sed non advertit vir doctiſſimus, non ab Arabibus ad Chriſtianos, ſed a Chriſtianis ſeu Europæis ad Arabes traductum fuiſſe id vocabuli: quum in Italia & Gallia monetæ quævis *medalliæ* indigitarentur, communi & ab omnibus recepta quadam nomenclatura. Habetur etiam diploma Guillelmi D. Montiſpeſſulani an. 1103. in quo hæc leguntur: *Sextailaricum dono vobis ----- & tertium denarium in arquintali, & medallias, quas donant homines Montiſpeſſulani & Longobardi pro arquintali.* Joffredus in hiſtoria epiſcoporum Nicæenſium Joffred. de Nicæn. aliud deſcripſit anni 1136. in hæc conceptum verba: *Reddunt enim ſupradicti homines annuatim decem & octo denarios mergolienſes, & medallam, & quatuor ſextarios avenæ.* Aliud præterea lingua Vaſconica exaratum apud Marcam in hiſtoria Benehar- Hiſt. Beneharn l. 5. c. 13. n. 3. Joan. de janua VV. Brit. MS. nenſi vocem hanc monetis aureis adſcribi oſtendit, quas *medailhes d' aur* vocat. Denique Willelmus Brito Ordinis Fratrum Minorum in vocabulario MS. ſcribit *obolum* dici *medaliam, ideſt medietatem nummi.* A *medalia* effícta deinde vox *medaliata*, ut a ſolido *ſolidata*, a denario *denariata*, ad deſignandum *medalliæ* unius proventum, de qua voce diximus in Gloſſario. Neque porro omnino difficile eſt hujus appellationis rationem expiſcari, quum ipſa ſemet offerat probabilis admodum conjectura; monetas nempe ita vocitatas a *metallo*, quod *metail* noſtri dicunt, e quo conflatæ ſunt. Nemo enim ignorat, antequam cuderentur monetæ, æs & argentum magnitudine & certo pondere perpenſum pro nummo datum eſſe, neque impreſſam me- Salmaſ de uſur p. 330. 454. 469. 470. Manil. tallo figuram, niſi ut ponderis quantitatem indicaret, ut ait Salmaſius. Sed ut Paulus Venetus teſtatur ſua etiamnum ætate in aliquot Indiæ provinciis, levioribus metalli laminis per-

acta commercia. Atque inde Manilius *factum metallum*, quod Græci ἐπίσημον dicitur, monetas ſignatas vocat, ad *infecti*, ſeu ἀσήμου diſcrimen:

Et facti mercator erit per utrinque metalli,
Alterum & alterius ſemper mutabit in uſus.

Maxime vero poſterioribus ſæculis *metallum* appellarunt quaſvis monetas, quod omnis pecunia ſignata tunc temporis, tam aurea quam argentea appenderetur, non numeraretur tantum, præſertim ſi uſu eſſet detrita, adeo ut pro ſolo *metallo*, ſeu pro ſola nummi materia acciperetur. Hinc quod *monetam uſualem* alii, *metallum uſuale* vocat Senator: *Ut figura vultus noſtri metallis uſualibus imprimatur, monetamque facis de noſtris temporibus futura ſæcula commonere.* Quinetiam ipſis interdum nummis inſcripta vox *metallum* legitur. Servat enim gazophylacium regium bina numiſmata ærea, quæ olim fuerunt Petri Seguini viri de re nummaria benemeriti, in quorum uno, METAL DELM. ideſt *metallum Delmaticum*: in altero quod eſt Trajani, in corona laurea, MET. NOR. ideſt, *metallum Noricum*, exaratum conſpicitur. Utriuſque ectypon deſcribit Buteroüs in libro de nummis Francicis. Sed & habentur alia, in quibus præterea vox eadem reperitur: complures enim proſtant nummuli argentei Caroli M. in quorum parte altera Crux effingitur cum hac inſcriptione: CARLVS REX: in altera, in ipſo nummo medio, MET ALLO. Habetur alius cum Cruce, & hac inſcriptione in circulo: METVLLO, & in averſo medio, META LLVM. Alii etiam ejuſmodi nummuli Ludovici Pii præferunt in medio, LVDO VVIC. in altera parte crucem cum inſcriptione in circulo: ME TALLVM. Alius ejuſdem Ludovici nummulus argenteus vocem hanc exhibet in media parte averſa: in altera autem crucem cum hiſce characteribus in circulo: ✠ HLVDOVVICVS IMP. Proſtant denique duo alii ejuſdem Imperatoris, qui in averſa ſui parte monetarios typos, ſeu, uti vocamus, *cuneos* binos & totidem marculos habent, cum hac voce in circulo: METALLVM. Alter horum nummulorum in anticæ medio, LVDO VVIC. alter Imperatoris caput, cum hac inſcriptione: HLVDOVVI CVS IMP AVG habent. Quum igitur monetæ iſtæ *metalli* præferrent vocabulum, inde forte accidit, ut *metalli* nomine quævis monetæ a vulgo donarentur: ita ut quemadmodum in ſuis nummis, MONETA, vocem inſcribebant Romani, ita ejuſce ævi Franci vocem METALLVM deſcriberent. Quæ quidem quibuſvis monetis eo magis videtur fuiſſe communis, quo non æris duntaxat, ſed argenteis tribuitur

Senator l. 7. ep. 6.

Buteroüs p. 103
Paul. Petav. in Gnoriſm.

tur in hiſce nummis, atque adeo aureis, ſiquidem extitere etiam *medaliæ* aureæ, uti ſupra obſervatum.

§. CII.

MALLIÆ NOSTRATES.

QUinetiam admodum vero proximum eſt, a *medalliis* effictum a noſtris vocabulum *maille*, quod pro monetis ex quovis conflatis metallo uſurpatum conſtat. Neque enim, quod plerique perperam opinantur, *malliæ* fuere ſemper monetæ minutiores, ac vilioris pretii, quomodo vocem hanc hodie uſurpamus: quum ex antiquis tabulis & monumentis certum ſit argenteis & aureis perinde attributam. In veteri quippe regeſto Communis Ambianenſis a Joanne Bargulio ejuſdem civitatis clerico deſcripto anno 1453. complures recenſentur monetæ aureæ, quæ *maliæ* nomenclatura donantur, cum earum pretio: ſcilicet *malliæ Ultrajectenſes*, *malliæ Ernoldi*, *malliæ Moguntinæ* (de Mens) & *Bethunienſes*, *malliæ Rheni*, *malliæ poſtulas*, *malliæ cum ſtellulis* (mailles a eſtoilletes) *malliæ Treverenſes* (mailles au bon Trievron) & *malliæ au bon & mauvais T.* ideſt, bono vel malo T. ſignatæ. Alias *mallias* recenſet Robertus Cenalis ævo ſuo notas, *mallias au chat*, *mallias au chien*, & *mallias de Horne*, ſeu Hornenſes. *Malliarum vero Florentinarum* nondum omnino exolevit appellatio. In regeſto curiæ monetariorum, quod *inter duos aſſeres* vulgo indigitant, fit mentio *malliarum Laudunenſium*, quæ *mailles Loviſiennes* ibidem appellantur. Denique in regeſto parlamenti, ſtatuta Ludovici XI. continente, ejuſdem Regis diploma deſcribitur anni 1463. pro *nobilitatione* loci *Cauda vaccæ* dicti, ad Rupellam, in Caroli Cenomanenſis Comitis gratiam, tenendi a Rege in quavis vaſſalli mutatione ad *malliam auream* pretii duorum denariorum aureorum. Hanc porro de malliarum noſtratium appellatione ſententiam attigit etiam ſupra laudatus Cenalis: *Illud*, inquit, *dici poteſt*, *quod hi aurei nummi*, *quos Gallice appellamus* mailles, *non ab obolari traxere originem*: *imo potius ab alia idiomatis noſtri nomenclatura*, *quam dicimus* medailles, *eo quod Principis nonnunquam alicujus nomen præferant*. Quibus poſtremis verbis ſatis etiam innuit ſua ætate hanc obtinuiſſe ſententiam de *medalliis*, quam ut ſuam protulit Scaliger. Scio quoſdam exiſtimaſſe *mallias* dictas a loricarum ferrearum maculis, quas *mailles* etiamnum dicimus, quod *malliæ* monetariæ, perinde ac loricariæ, quadratæ fuerint: quod

Rob. Cenal. de menſ. & ponder.

Vide Gloſſ. v. moneta:

quod quidem quam procul abſit a vero, cuivis ſani ingenii licet advertere.

§. CIII.

MASCULI.

Alii præterea *mallias* putavere eſſe id genus nummos, quos *maſculos* vocant Scriptores, ac chartæ veteres aliquot, ita ut propriæ fuerint Comitum Pictavenſium, ex hoc Goffridi Vindocinenſis loco: *Quod ſi trecentos ſolidos Pictavenſium maſculorum vobis daret &c.* Horum etiam mentio occurrit in tabulario Angeriacenſi, & in tabulario s. Stephani Lemovicenſis in charta anni 1081. *Solidi ejuſdem monetæ maſculinæ.* Et paulo ante: *Solidi nummorum Pictavinorum.* Unde percipere licet *maſculinam & Pictavinam* monetam eandem fuiſſe. Quæ quidem vox *maſculina* in monetis, admonet me, ut viri pereruditi lapſum detegam, qui *generis diverſi pecuniam* in concilio Duſiacenſi primo, & apud Hincmarum, de monetis aurea & argentea intelligendam exiſtimavit, ita ut aurea maſcula, argentea vero feminina moneta fuerit, quod ex s. Auguſtino ſtabilire nititur: quaſi hæc verba de pecudibus utriuſque ſexus non eſſent capienda, & apud recentiores perinde ac veteres *pecunia* non id ſonet. Porro *maſculi* dicuntur nummi Pictavenſes, non quod ii Pictavenſium Comitum proprii fuerint: ſed quod ejuſmodi nummi ita denominati, ejus eſſent monetæ ſpeciei, quam *malliam* vocant, vel quod univerſim quaſvis monetas *mallias* vocarent. Quocirca ſi quis ejuſce ævi verba Goffridi Gallico reddidiſſet idiomate, indubie dixiſſet, *trois cens ſols de mailles Poitevines*: quum horum temporum Scriptores ac commentarienſes, qui Latine chartas exarare ſolebant, efferre ſe debere voce alia quam *maſculus* non arbitrarentur, quod ea proprius accederet ad noſtratem *masle*, quæ *maſculum* ſonat. Verum ſi quis *mallias* Pictavenſium fuiſſe proprias obſtinatius contenderet, neſcio an hoc caſu nomenclaturæ iſtius non eſſet arceſſenda origo ab oppido in Pictonibus, quod *Meille* vocant: quum ex iis fuerit, in quibus ſtante ſecunda Regum noſtrorum ſtirpe monetæ cuderentur, uti docent capitula Caroli Calvi, ubi *metulum & metullum* appellatur: quod etiam firmant monetæ ipſæ Caroli M. in quibus vox METVLLO exarata legitur, uti annotatum ſupra. In aliis præterea ejuſdem Imperatoris nummis, quorum ectypon exhibuit Paulus Petavius ſenator Pariſienſis, in anticæ, CAROLVS, in

Gof. Vind. lib. 1. ep. 20. Tab. Anger. f. 47.

Cap. Carol. C. tit. 31. n. 12.

in poſticæ vero medio, MEDOLVS, characteribus barbaris ac Gothicis voces deſcriptæ leguntur. Verum de poſtrema hac conjectura ſtatuat quiſque, quod lubet. Id certe in confeſſo eſſe debet, quod *malliarum* nomenclaturam minutioribus monetis attribuant vulgo noſtri, id inde fluxiſſe, quod malliæ Pictavinæ fere ſemper minutiſſimæ fuerint: ſed & anno 1329. cudi cœpiſſe *mallias* minutiores 18. *granorum legis argenti regii ad marcam*, ut eſt in veteri regeſto cameræ Computorum Pariſienſis; ex quo neceſſe eſt monetas iſtas, minutiſſimas ac vilis admodum pretii fuiſſe. Sed longe videtur probabilius, *mallias* minutiores, ſeu *maſculos* Pictavenſes eſſe id genus monetæ, quam *malliam pitam* dicimus, ideſt, malliam Pictavinam. Nam *pitæ* (*les pites*) dicuntur minutiores monetæ Pictonum, quæ *pictæ*, *pictavinæ*, & *pictavenſes*, Gallice autem *poitevins*, paſſim in chartis appellantur: unde vox *pitanica*, & *pictanica* deducta poſtmodum, quæ *pictæ*, ſeu *pictavinæ* unius valoris rem ſignificat: nam toto cælo aberrant, qui a pittaciis etymon deducunt, quod in Gloſſario plenius probavimus. Hæ porro *pitæ*, ſeu *pictæ*, adeo minutæ erant, ut Willelmus Nangius verba faciens de quadam ad oculi *caudam* ſeu angulum macula, eadem dixerit fuiſſe *ad modum puncturæ pulicis rubeam, & latam ſicut una pictavina*.

Paul. Petav. in Gnoriſm.

Reg. noſter f. 204. 205.

Vide Gloſſ.

VV. Nang. in S. Lud. p. 394.

CON-

CONSTANTINI IMP. BYZANTINI

NUMISMATIS ARGENTEI EXPOSITIO

Vide Tabel. 4.

JOSEPHI SCALIGERI JUL. CÆS. F.

Ex literis Ill. V. Joſephi Scaligeri ad Marquardum Freherum.

TUI *nummi ſtemma omne* ἐξωνυχισάμην. *Judicium de eo meum ſeorſim habes. Dixi quod ſentio, non quod fortaſſe tibi probabo. Non potui tamen hanc operam denegare, magis quia exegiſti a me, quam quod aliquid ſententiæ de eo tuæ adjiciendum a me exiſtimarem. Vale. Lugduni Batavor.* XIV. *Kal. Martii Juliani.* CIↃ IↃ CII.

Ex aliis. *Scis, mi Frehere, quid de tua diatriba judicem in Aprum Xiphian? Nihil potuiſſe verius dici, nihil exquiſitius, plane perſuaſiſti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Conſtantini non poſſum ſatis mirari, qui factum ſit, ut ex uno latere recentiſſimi ſæculi veſtigia in eo extent, ex altero vetuſtiſſimi moris Eccleſiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Moſella Auſonii? avide expecto, eoque magis quod nihil niſi eximium a te ſperare poſſumus. Vale* IX. *Kal. Martii Juliani.* CIↃ IↃ CIII.

JOSEPHI SCALIGERI

COMMENTATIO.

NUmmus ingens argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quam recens ſit, argumento ſunt characteres arithmetici 234. 235. qui ante trecentos, aut paulo plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primo quidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſtea memoria proavorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in uſu eſt. Itaque nummus hic cuſus, aut conflatus eſt non illo ſæculo, quo ii a Chriſtianis recepti ſunt, ſed illo, quo interpolati: hoc eſt, memoria proavorum. Præterea, an unquam a Græcis uſurpati ſint, merito ut dubitem, faciunt libri multi aſtronomici, logiſtici, & computorum eccleſiaſticorum paulo ante, aut poſt everſionem Imperii Conſtanti-

ſtantinopolitani conſcripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti ſunt, ſed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Chriſtianorum Hiſpani a Mauris, ab Hiſpanis reliqui Latini Chriſtiani, ab illis Græci acceperunt. Et quidem concedamus accepiſſe, ii tamen apud Græcos nunquam vulgo noti fuerunt: ut non opus fuerit eos in hoc nummo cudere, ut a paucis tantum intelligerentur: nobis igitur conſtat recentiſſimam quidem nummi conflaturam eſſe, formas autem incuſas, & veteres eſſe, & ex aliquo vetuſto libro aut pictura alicujus Eccleſiæ deſumptas: cujuſmodi multas hodie videmus in gemmis novitiæ quidem cælaturæ, ſed vetuſtiſſimi argumenti. Nunc de formis ipſis agamus. Non audio clariſſimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, averſam νοθεύσεως ſuſpectam habebat. Nos contra ſentimus: averſæ partis argumentum longe vetuſtius judicamus, quam illud Imperatoris equitantis, cujus pedibus ſubjectæ ſtapedæ, & omnis ornatus equi quam novitia res ſit, ſatis produnt. Averſæ partis ſtemmata non uno verbo explicari poſſunt. Priuſquam igitur ad explicationem aggrediamur, ſciendum apud veteres Chriſtianos ſymbola μυστηριώδη alia atque alia fuiſſe, pro ratione temporum ac diverſitate nationum. Ratio temporum primum nullam formam humani vultus, ſed aliarum rerum admittebat: poſtea etiam humanæ formæ admiſſæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Eccleſiæ, in quibus nullum ſymbolum fuit ſine Cruce, ut neque Orientalibus. Sed in Occidentali Eccleſia Crux ſtatuebatur minio lita, ut Chriſti fuſum ſanguinem deſignaret. Cacumen Crucis corona cingebat cum purpureis lemniſcis, adjuncta etiam palma, utrunque νικητήριον erat debellati hujus ſæculi, & mundi triumphati, aut martyrii acquiſiti. Hoc ſimplex ab initio erat ſtemma Crucis. Adjectum poſtea Trinitatis myſterium, poſt debellatum impium Arrii dogma. Patrem Deum deſignabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS. Filius Deus agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ ſpecie ſignificabatur. Alii etiam alia parerga apponebant; XII. columbas, quibus Apoſtolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe mantantia. Rupes, ſeu petra eſt Chriſtus, fluenta quatuor Euangeliſtæ, aut Euangelia ipſa. Hæc erant ſymbola ſimpliciſſima illorum temporum, quum formas rerum, aut animalium, non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, navem, piſcem, columbam

ſculpebant, aut pingebant: hominem non item: οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In averſa autem parte nummi propoſiti duæ mulieres ſunt, ex quo apparet ſymbolum non eſſe vetuſtiſſimorum temporum. Argumentum tamen oſtendit non eſſe infimæ vetuſtatis. Primum igitur ingens ſolium, aut inſtar ſolii conceptaculum nihil aliud eſt, quam hortus ille concluſus & fons ſignatus in Cantico Canticorum, per quem ſacrum regenerationis lavacrum deſignatur. Ambroſius: *His igitur ſacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Meritoque videns profectum ejus gratiæ concinentem dicit ad eam: Quam decora, &c. Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus.* In medio hujus κολυμβήθρας extat minus labrum, quod verius dixeris hortum concluſum. Nam ex eo enaſcitur lilium convallium juxta illud: *Ego ſum flos campi, & lilium convallium*, de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina aut fructus emittit. Origenes homilia XVI. in Geneſim: *At vero Iſraeliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim verba legis accepit & decalogi virtute inſtructus ignota mundo huic ſacramenta divina largitione ſuſcepit. Sed & in novo teſtamento ſimiliter venerabilis eſt decas, ſicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus.* Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta eſt Crux inſtar ligni vitæ, e cujus cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea ſunt quatuor Euangelia: quemadmodum in Eccleſia Occidentali quatuor fluenta e petra manantia idem ſignificabant. Columbæ ſunt quatuor Euangeliſtæ. Et hoc quoque cum Occidentali Eccleſia facit, quæ per columbas coronam Crucis circumſtantes Apoſtolos intelligebat. Paulinus:

Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli,
Quorum figura eſt in columbarum choro.

Atqui duo ex Euangeliſtis ſunt Apoſtoli, duo Apoſtolorum adminiſtri. Aqua illa, quæ inſtar ſilanorum ex columbis fluens ſolium complet, eſt aqua Baptiſmi, & denique omnia reliqua ſunt ſequela Baptiſmi. Primum duæ columbæ ſunt in latere ſolii, interjecto ſerpente, ſuperincumbente leone. Sed columbæ cum ſerpente per ſe conſiderandæ ſunt, poſtea ſerpens ſimul cum leone. Columbæ cum ſerpente eſt id, quod Dominus a regeneratis exigit: *Eſtote prudentes ut ſerpentes, ſimplices ut columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur. Ambroſius libro de iis, qui initiantur myſteriis, capite IV. poſt alia: *Simul & eorum,*

rum, qui baptizantur, non in ſpecie eſſe debet, ſed vera ſimplicitas, unde & Dominus ait: Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Unde manavit illud in vetere Eccleſia proverbium: Μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν. Clemens Stromate ſeptimo: Οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπὼν καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων, ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ, πιστὶν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. Ait hominem, qui habet ἐναπαυόμενον τὸν Θεὸν, & omni impedimento mundanarum rerum renunciantem (quis eſt ille, niſi ὁ φωτισθεὶς & Baptiſmo regeneratus) miſcere columbam ſerpenti, quod & loco Ambroſii adducto convenit, & rationem tacite reddit columbarum cum ſerpente ſubter limbum colymbithræ poſitarum. Leonis vero cum ſerpente conſideratio, pertinet ad victoriam de Orco, & diabolo. Chryſoſtomus in Pſalmum XCIII. *Quis eſt iſte leo, qui de tribu Juda vicit leonem & draconem, qui ſignificatus eſt in pſalmo?* Item: *Diabolus, qui delectatus eſt in primo homine captivato, exinde captivatus eſt, Chriſto reſurgente glorificato, qui conculcavit leonem & draconem.* Quare non poſſumus ignorare, cur draco ſerpenti ſubjectus eſt. Aſſident ſolio utrinque oppoſitæ invicem feminæ duæ in ſellis, anus ſtolata, & puella nuda, niſi qua velat ea, quæ pudor celare jubet. Anus eſt Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia antiquior Lege. Abraham prima credentum via, ut canit Prudentius, longe antiquior Moſe. Unde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetuſtatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis ſubjici non poſſunt. Stolata eſt, quia Baptiſmus vocabatur fidei veſtimentum: ut Tertullianus ſcribit cap. XIII. libri de Baptiſmo. Et capite XII. *induere Baptiſmum* dicit. Contra Spes & puellari ſpecie eſt, quia ſemper viget; & nuda, quia omnibus terrenis renuncians expedita tendit ad cælum, πᾶσαν τὴν περισπῶσαν ὕλην, ut loquitur Clemens ὑπερηφανήσασα. Ideo averſantis habitu eſt, & canem tanquam omnes blanditias ſæculi calcantis, aut omnes adlatrationes hoſtium Chriſtianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, ſic colludit cum columba, quam manu dextra prehen-

 dit,

dit, ſimplicitatem unicam ſibi cordi eſſe ſignificans. Merito autem conjunguntur ambæ, quia altera ſine altera non eſt. Chryſoſtomus in caput XIII. prioris ad Corinthios, commate ultimo, in editione Latina: *Quæ duo, ideſt, fides & ſpes, ita certa ſibi mutua vice conjuncta ſunt, ut altera ſine altera ſtare non poſſit. Quicquid enim fides credendo acquirit, hoc ſpes ſuſtinendo præſumit.* Quid quod veteres novum Teſtamentum fidei ſymbolum eſſe dicebant, vetus autem ſpei? Paulinus:

Lex antiqua novam firmat, veterem nova complet.
In veteri ſpes eſt, in novitate fides.

Denique quid a catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, &c. Spes: Spero reſurrectionem. Inde illa in vetuſtiſſimis monimentis Chriſtianorum: CREDO VIVERE. SPERO RESVRGERE. DEPOSITVS IN SPEM RESVRRECTIONIS. Quin etiam non ſolum has duas conjungebant Poëtæ Gentium, ſed etiam & Fidem veſtitam, & anum inducebant; *Quam Spes & albo nuda Fides colit velato panno ---- Cana Fides, & Veſta* ---- Cana igitur Fides & velata panno, ut hic, & conjuncta Spei. Inde Clemens παροιμιακῶς, dixit πιστὶν ἐλπίδι κεράσαι, quemadmodum dixerat μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, alludens nimirum ad hæc vetuſta ſymbola. Pone ſellas utriuſque aſtant ſingulæ aquilæ, renovationem hominis per Baptiſmum ſignificantes, quod percepto Baptiſmo dicerentur inſtar aquilæ renovati. Ambroſius de Initiandis capite VIII. *His abluta plebs dives inſignibus &c. depoſitis autem inveterati erroris exuviis, renovata in aquilæ juventutem, &c.* ut nihil ſit in hac nummi parte averſa, quod non ad ſacramentum Baptiſmi, & catechumenos pertineat. Poſtremo totus apparatus iſtius præſtantiſſimi ſymboli clauſulam habet felicitatis regni Chriſti, ſub quo ſecuritas ab omni nocumento promittitur capite XI. Iſaiæ, commate 8. ubi dicitur puerum cum aſpide colluſurum. Ideo in labri, quod extat ſupra aquam, latere viſitur puer cauda ſerpentes duos apprehendens, & ſecure tractans ſine noxa. Quam eleganter Tertullianus in Hermogenem capite XI. *Quum reſtituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint beſtiis, & parvuli de ſerpentibus luſerint, &c.* IV. in Marcionem, cap. XXIV. *Sed bene, quod Creator hanc poteſtatem etiam parvulis per Eſaiam repromiſit, conjicere manum in cavernam aſpidum, &c. Et utique ſcimus ſalva ſimplicitate Scripturæ, nam nec ipſæ beſtiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit &c.* Infra: *Jam tunc eidem viæ, ideſt, fidei, hanc evacuationem, & ſubjectionem beſtiarum*

rum pollicetur. Propter fidem igitur hoc ſymbolum pueri & ſerpentum appoſitum. Quare vides omnia inter ſe apta, ut aliud ex alio pendeat. Quam vetuſta hæc ſint, & quam falſus fuerit doctiſſimus vir, qui averſam partem hujus numiſmatis ſuſpectam habebat, ex iis, quæ diſputavimus, & ex aliis, quæ longe plura afferri poterant, colligi poteſt. Nobis ſatis hæc erunt, dum doctiora judicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

SAPPHIRUS CONSTANTI IMP. AUG. *EXPOSITA.*

Vide Tab. I. 2

N. V. MARCO VELSERO, IIVIRO PRÆF. AUG. VIND. Marquardus Freherus S.

VErum dico. Nemo eſt; ad quem mittere mea tantum geſtiam ſimul & trepidem. Ita mihi & candor humanitaſque tua illicio eſt, & judicium formidini. Neque ſatis pudorem ſolvit iſta ſcriptiuncula, utut argumenti non vulgaris fiducia ſe attollens. Sed nimirum quem alium petebat nobiliſſimum antiquitatis pignus, quam omnis elegantiæ & eruditionis arbitrum? Et ut palmam artis ferat, qui ceſtro gemmam ſcalpſit; ita qui vel plumbo incluſam, commodius tractandam viſendamque exhibeat, nihil peccaverit. Tu quidquid opellæ, non æquus minus quam catus æſtimator accipies; neque neſcius, pravis tabellis grandium ſummarum obligationes contineri, & feſtuca levi agros ingentes tradi ſolere, magni in te affectus & cultus certum pignus habebis. Vale V. C.

JANUS GRUTERUS.

Nomine quum magnus magnos Conſtantius inter
Induperatores Induperator ovet;
Atque idem morti det aprum nimis undique magnum;
Gemmaque item hoc graphice nonniſi magna notet;
Jure tuæ illa modo famæ, Velsere, *dicantur,*
Teutona quo majus non habet ora decus.
Sed neque magna, Frehere, *tot inter agis minor. imo,*
Imo ipſo tete nunc quoque major ades.

Gregorius Nazianzenus in ea Oratione, qua Juliani Imperatoris (quem Conſtantius hic noſter Cæſarem fecit, ſucceſſoremque habuit) impietatem & vanitatem pro merito exagitat, ubi ad imaginum illam & ſtatuarum ambitionem venit, in quibus ipſi principes adorari gauderent, ait: *Imaginibus illis alios aliud quid Imperatorum appingere ſolere: hos quidem civitates clariores dona ferentes: alios autem Victorias capiti ſerta imponentes: nonnullos militiæ præfectos eos adorantes: quoſdam Barbarorum devictorum, & pedibus provolutorum, ſeu cæſorum figuras:* οἱ δὲ (addit denique) θηροφονίας καὶ εὐστοχίας. Utramque gloriolam exprimens, quam belluarum iſti confectores affectabant; & audaciæ roboriſque in adgrediundis depugnandiſque feris, & ſolertiæ dexteritatiſque in excipiendis, figendis, collocandis; Herculis nimirum pariter Phœbique imitatores. Obvia in hiſtoriis exempla, non otioſorum tantum & væcordium, quibus iſta cura & oſtentatio fuit, Neroni, Commodo, Domitiano; ſed & laudatorum principum, quibus remiſſio, ut Trajano, Hadriano, Antonino, Alexandro, & huic Conſtantio. Nec remiſſio tantum, ſed vero utilis labor habitus, & principe dignus, liberare noxiis feris regionem. Plinius ad Trajanum: *Quæ remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutum: atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurſare numinibus. Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur; certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus habebatur, ſubmota campis irruptio ferarum, & obſidione quadam liberatus agreſtium labor. Uſurpabant gloriam iſtam illi quoque principes, qui obire non poterant: uſurpabant autem,*

Styleut. 1.

ut

ut domitas fractaſque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas, mentita ſagacitate colligerent. Sed præſertim in apris, ferociſſima & violentiſſima ferarum, virtutis venatoriæ palmam poſuerunt: ut de fatali Diocletiani apro legimus, & multa in numiſmatis ejus rei memoria. Et Valentiniani junioris Imperatoris de Icone confecto ſignum marmoreum, Auſonii epigramate celebratum videmus.

Neque ſatis ex ære nummos, marmore ſtatuas, monumenta talium facinorum principibus feciſſe, ſed ad gemmas etiam hoc argumento nobilitandas aſſentatio laborem protulit: quæ & pretio ſuo monimenti gratiam apud illos augerent, & durabilitate immortalem apud poſteros memoriam promitterent. Hinc elegans Panegyriſtes æternandorum Theodoſii geſtorum curam pictoribus pariter cum poetis demandat: *Huc totas pii vates doctarum noctium conferte curas: hoc omnibus linguis literiſque celebrate: nec ſitis de operum veſtrorum perennitate ſolliciti; illa quam præſtare hiſtoriis ſolebatis, ab hiſtoria veniet æternitas. Vos quoque, quibus ſecunda ſors ceſſit dare famam rebus, artifices, vulgata illa veterum fabularum argumenta deſpicite: Herculeos labores, & modicos Liberi triumphos, & anguipedum bella monſtrorum. Hæc potius, hæc geſta ſolertes manus ducant: his fora, his templa decorentur: hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant pretium.* Latin. Paccatus.

Hoc ex genere ſapphirus iſta fuit, quæ ut in ſe vulgaris non erat (ipſa enim vel pura abſque cælaturæ æſtimio, tam rara magnitudine, quam coloris vere cærulea ſerenitate, non parem, non ſecundum admittit) ita nominatim honori Cæſaris delectam, ipſique a provincia aut procerum aliquo oblatam veriſimile eſt. Quum hanc gemmam præ aliis gratam principibus etiam Epiphanius ſcribat: Ἐςι θαυμαςὸς ὁ λίθος καὶ εὐειδέςατος καὶ χαριέςατος. διὸ καὶ ἐν ταῖς χλιδόσι καὶ ὁρμίσκοις καλλωπίζεσι τύτοις, μάλιςα οἱ βασιλεῖς. De XII. Gem. Et quis ſcit, an non vel ipſa, vel ſimile ejus quid aliud ſub magni illius Nazianzes antiſtitis oculos venerit: qui quidem in eadem provincia & natus fuit, & epiſcopatum obtinuit, in qua memorabili iſta θηροφονίᾳ cum laude defunctum Conſtantinum Auguſtum videmus, etſi alibi non legimus? Nec ad rem tamen parum facit, quod Ammianus Marcellinus ſcribit: *Nec minore ſtudio ſequuti legati hæc ſecum ferentes, intenti ad viandum, moraſque per Italiam & Illyricum perpeſſi diuturnas & graves, tandem transfretati Boſphorum, itineribuſque* Libr. 20.

buſque lentis progreſſi, apud Cæſaream Cappadociæ etiam tum degentem invenere Conſtantinum, Mazacam antehac nominatam, oportunam urbem & *celebrem, ſub Argæi montis pedibus ſitam*. Et poſtea: *Equitandi & jaculandi, maximeque perite dirigendi ſagittas, artiumque armaturæ pedeſtris perquam ſcientiſſimus*. Et infra: *Breviſſimis cruribus & incurvis, unde ſaltu valebat & curſu*. Et Sextus Aurelius Victor de eodem: *Placidus clemenſque pro negotio, literarum ad elegantiam prudens, atque orandi genere levi jucundoque, laboris patiens, ac deſtinandi ſagittas mire promptus*. Idem in Epitoma: *Mirus artifex in ſagittis, a cibo vinoque & ſomno multum temperans, patiens laboris, facundiæ cupidus*. Habemus enim, quod volumus, venationis proprias artes doteſque habuiſſe, apud Cæſaream Cappadociæ diutule moratum, ubi ſpecimen ſe dignum illius εὐστοχίας, in exitiabili apro regionem infeſtante tollendo, applaudente illa edidiſſe, ſpectatiſſimus lapillus hic fidem facit.

Sed quid vetat Romani, neque per omnia illaudati principis venationem heroicam conſiderare exactius? cum ignoti juvenis συοθήραν tam accurato ſtylo depingat, penicillo deſcribat nobis Philoſtratus? Belluam ante omnia mihi inſpicite: quam vaſto corpore, quibus ſetis, quo roſtro, quo dente metuenda, plane digna, quæ non plebeja manu caderet. Nec Erimantheo aut Calydonio minorem aut mitiorem cernis:

Iſione 29. libr. 1.

. . . . aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet Epirus, ſed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Stantque velut vallum, velut alta haſtilia ſetæ;
Fervida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis:
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.

Heſiodicam illa deſcriptionem implet:

In ſcuto Herc.

Οἷος δ' ἐν βήσσῃς ὄρεος χαλεπὸς προϊδέσθαι
Κάπρος χαυλιόδων φρονέει θυμῷ μαχέσασθαι
Ἀνδράσι θηρευτῇς, θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα
Δοχμωθεὶς, ἀφρὸς δὲ περὶ στόμα μαστιχόωντι
Λείβεται ὄσσε δ' οἱ πυρὶ λαμπετόωντι εἴκτην,
Ὀρθὰς δ' ἐν λοφιῇ φρίσσει τρίχας ἀμφί τε δειρήν.

Nihil hic de aprorum ira & ferocia ex Ariſtotele aut Æliano referemus, nihil de ignito & fulmineo eorum dente ex Oppiano. Utut Plinio fides conſtet, qui apros Indicos dentium flexus

Libr. 8. c. 52.

flexus cubitales habere ſcribit; hunc quidem Cappadocem iis telis, quæ Græci χαυλιόδοντας vocant, inſigniter armatum fuiſſe, quibus ceu falce, aut machæra obvia quæque meteret, ſterneret, conſecaret, notabile nomen arguit: quod a popularibus ſævitiem expertis ei inditum exiſtimare licet, marini nec ignoti piſcis, cui natura:

. . . . . ὑπὲρ γένυν ἐστήριξεν
Ὄρθιον αὐτόρριζον, ἀκαχμένον, οὔτι σιδήρου
Φάσγανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσοσθενὲς ὄμβριμον ἄορ. Oppian. 2. Halieut.
Οὐκείνου κρυόεσσαν ἐπιβρεισάντος ἀκωκὴν,
Οὐδὲ μάλα στερεὴ παίη λίθος ὑπηθεῖσα.
Τοίη οἱ ζαμενής τε πέλει πυρόεσσά τ' ἐρωή.

Hunc talem quantum provinciæ in ſegetibus, vineis, olivetis, (unde prorumpentem videmus) imo & armentis, damni & pauperiei dediſſe putamus? Καὶ ὁρῶ τὰ ἔργα τοῦ θηρίου. καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορώρυχε, τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε, καὶ οὐδὲ συκῆν καταλέλοιπεν, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλάνθην· πάντα δ' ἐξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς. τὰ μὲν ἀνορύττων, τοῖς δ' ἐμπίπτων, τοῖς δ' παρακνώμενος.

Et modo creſcentes ſegetes proculcat in herba:
Nunc matura metit fleturi vota coloni:
Et Cererem in ſpicis intercipit. area fruſtra,
Et fruſtra expectant promiſſas horrea meſſes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ,
Sævit & in pecudes. non has paſtorve caniſve,
Non armenta truces poſſunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec ſeſe in mœnibus urbis
Eſſe putant tutos, donec CONSTANTIUS *ipſe, &*
Lecta manus juvenum caluere cupidine laudis.

Ὁρῶ δ' αὐτὸν καὶ τὴν χαίτην φρίττοντα, καὶ πῦρ ἐμβλέποντα, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ παταγοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς, ὦ κυναγοί.

Jamque aper excitus medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.
Sternitur incurſu nemus, & propulſa fragorem
Silva dat, exclamant juvenes, portentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit ſpargitque canes, ut quiſque furenti
Obſtat, & obliquo latrantes diſſipat ictu.

Et progreſſum quidem certaminis ſuo jam quilibet ſibi fingat arbitrio, aut a ſimilibus exemplis. De Severo Imperatore ſcribit e Dione Xiphilinus, quum Niſibin veniſſet, aprum reperiſſe maximum, qui magno impetu equitem dejecerat, atque interfecerat, dum his viribus confiſus conaretur ipſum: tandem vero triginta militum opera captum cæſumque, ad Severum fuiſſe perlatum. Venationem ſuam Piſanam ita eleganter deſcribit Cl. Rutilius:

Otia vicinis terimus navalia ſilvis,
Sectandiſque juvat membra movere feris.
Inſtrumenta parat venandi villicus hoſpes,
Atque olidum doctas noſſe cubile canes.
Funditur inſidiis & rara fraude plagarum,
Terribiliſque cadit fulmine dentis aper:
Quem Meleagrei vereantur adire lacerti,
Qui laxet nodos Amphitryoniadæ.
Tum reſponſuros perſultat buccina colles
Fitque reportanti carmine præda levis.

Telorum quoque ad hanc rem non unum genus, jacula, haſtæ, haſtilia, conti, enſes, cultri, venabula: quorum alia jactu mittuntur & vibrantur, alia manu inſeruntur, & defiguntur. Nimirum tutior ratio, primo haſtis miſſilibus præludere aut experiri, quæ vulnere ſaltem debilitent feram, ſi non ſternant. Neque aliter Meleager ipſe, de quo ita Naſo:

Gratius Cyneget.

At manus Oeneidæ variat, miſſiſque duabus,
Haſta prior terra, medio ſtetit altera tergo:

Neque ille apud Philoſtratum, eques licet: Ἀπονεῦσαν τοῦ ἵππου τὸ μειράκιον, καὶ ἐς τὰ δεξιὰ κλῖναν, ἀφίησι τῇ χειρὶ πάσῃ, καὶ βάλλει τὸν σῦν κατ᾽ αὐτὸ μάλιστα τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Idem inſigni quadam in gemma apparet, cujus ectypon ad me Patavio miſit eruditiſſimus vir Nicolaus Fabricius: nimirum eques aſtam intentans apro irritato, jam alteram in tergo fixam habenti; non ſine literis, APR. Et in denario Getæ III viri una parte Diana pharetrata conſpicitur, altera aper a cane exagitatus, haſtile tergo impactum ferens. Noſter quidem Conſtantius, neque militibus, & multa comitum manu cinctus, neque equo ſublimis hic conſpicitur: & ut canes, retia, tela ei non defuiſſe credimus, ita manus potiſſimum lacertorumque fiducia ferum comminus adgreſſus apparet,

Apud Choul. p. 89.

. . . . hoſtemque irritat ad iram,
Splendidaque adverſos venabula condit in armos.

Idem

Idem in Nerone, Tito, Commodo ſubinde repræſentant nummi. Idem de Anthemio prædicat Sidonius, cui puero ludus fuerit: Apud Æn. Vico Erizzo.

Inventas agitare feras, & fronde latentes
Quærere, deprehenſas modo claudere caſſibus artis
Nunc toto penetrare veru: tum ſæpe fragore
Laudari comitum, frendens quum bellua ferrum
Ferret, & iratos exirent arma per armos.

Atque en Conſtantium, ne quid artis venatoriæ in iſto diſcrimine abeſſet, eo ipſo ſtatu nixuque corporis, quem peritiſſimus magiſter præſcribit; læva telum dirigente, dextra urgente, & pede utroque brachium ſuum juvante. Sed quin verba adſcribimus artis a magno Imperatore olim traditæ a magno hic præſtitæ: Εἶτα ὅστις ἂν ᾖ τῶν παρόντων ἐμπειρότατος καὶ ἐγκρατέστατος, προσελθόντα ἐκ τοῦ πρόσθεν τῷ προβολίῳ παίειν. ἐὰν δὲ μὴ βούληται ἀκοντιζόμενος καὶ βαλλόμενος καταλύειν τὸν περίδρομον, ἀλλ' ἐπανιεὶς ἔχῃ πρὸς τὸν περιιόντα περιδρομὴν ποιούμενος, ἀνάγκη, ὅταν οὕτως ἔχῃ, λαβόντα τὸ προβόλιον προσιέναι, ἔχεσθαι δ' αὐτοῦ, τῇ μὲν χειρὶ τῇ ἀριστερᾷ πρόσθεν, τῇ δ' ἑτέρᾳ ὄπισθεν. κατορθοῖ γὰρ ἡ μὲν ἀριστερὰ αὐτό, ἡ δὲ δεξιὰ ἐπεμβάλλει. ἔμπροσθεν δὲ ὁ ποὺς ὁ μὲν ἀριστερὸς ἀπέσθω τῇ χειρὶ τῇ ὁμωνύμῳ, ὁ δὲ δεξιὸς τῇ ἑτέρᾳ. προσιόντα δὲ προβάλλεσθαι τὸ προβόλιον μὴ πολλῷ μείζω διαβάντα ἢ ἔμπαλιν ἐπιστρέφοντα τὰς πλευρὰς τὰς εὐωνύμους, ἐπὶ τὴν χεῖρα τὴν εὐώνυμον, εἶτα εἰσβλέποντα εἰς τὸ ὄμμα τοῦ θηρίου, ἐνθυμούμενον τὴν κίνησιν τὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκείνου. Denique quod ſupremam εὐστοχίας laudem implet, non temerarium fortuitumque infert ictum, ſed vulneri cate locum deligit, delectum valide penetrat, ex eadem diſciplina: Προσφέρειν δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ παραθεῖναι ἔνδον τῆς ὠμοπλάτης ᾗ ἐσφάγη. καὶ ἀντερείσαντα ἔχειν ἐρρωμένως, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ μένους πρόεισι, καὶ εἰ μὴ κωλύοιεν οἱ κνώδοντες τῆς λόγχης, ἀφίκοιτ' ἂν διὰ τῆς ῥάβδου προωθῶν αὑτὸν πρὸς τὸν τὸ προβόλιον ἔχοντα. Hoc eſt, quod Philoſtratus ſignanter dixerat, μάλιστα τὸ συνάπτον τὴν πλάτην τῇ δέρῃ. Et Homerus de Ulyſſe: Xenoph. in Cyneget.

Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς οὔτησε τυχὼν κατὰ δεξιὸν ὦμον. Odyſſ. τ.

Macte igitur virtute Conſtanti! qui (ut Epigrammatarii verbis utamur)

Martial.

..... tam certo venabula dirigis ictu:
Et tua Cappadocem collocat haſta ſuem.

Choul. p. 82. Utique non ſine præſenti ope Dianæ, quæ cælatoris ingenio pone aſtat, telum & ipſa gerens, neſcio quid ſatagens. Illam enim venatricem & ἀγροτέραν noſcere videor ex habitu: quam * Libr. 2. tab. 20. 22. ita ſuccinctam in nummis videmus, & ſtatuis. * Minutius Felix Octavio: *Diana interim eſt alte ſuccincta venatrix, & Epheſia mammis multis & verrucis extructa*. Si modo paganum numen religioſo principi apponere conveniebat, & non potius aliquem comitum ſociorumque (quod doctiſſimo itidem viro, Laurentio Pignorio placuiſſe video) interpretamur, præ terrore refugientem, nec congreſſum horribilis monſtri ſuſtinentem. Quod ad extollendam Cæſaris virtutem artifex addiderit, qui comites ipſe ſuos turbatos & timentes præſenti periculo liberaverit; ſortior & felicior in venatione iſta Cappadocia rege illo Artaxerſe, de quo e Ploybio refert Conſtantinus Porphyrogenneta De Themat. cap. 2. Imperator, quum in eadem regione inter venandum leo ei occurriſſet, ejuſque equum invaſiſſet; oblatum caſu Perſam quendam ſtricto acinace regem de vita periclitantem liberaſſe, leone interfecto; proque tali merito, altiſſimo monte conſcenſo, omnem regionem quam inde circumſpicere potuerit, dono a rege accepiſſe, Cappadociæ nomine Perſico indito.

Quas ergo grates publico hoſte ſublato liberatori ſuo provincia retulit; magnas proculdubio, & plauſum triumphalem, & hoc ipſum forſan donariolum, utut mole exiguum, elegantia & raritate conſpicuum, artifice manu ſcalptum, honoris ergo ipſi conſecravit. Et ipſa quidem ſpectatrix accubat, dextra feram demonſtrans, ſiniſtra cornu Amaltheæ tenens; quo Strabo libr. 12. ſymbolo fertilitatem regionis, frugumque abundantiam geographis notam denotari palam eſt. Quo habitu & alias provincias in Notitia Imperii, atque etiam nummis depictas videmus, & nominatim Cæſaream in nummo uno atque altero a Cæſarien- Tabula 55. ſibus in honorem Antonii III.viri cuſo, apud Goltzium; in quibus mulier caput turrita, palmæ ramum cum cornucopiæ læva gerens, dextram gubernaculo admovens. Quos tamen ad hanc Mazacam nihil pertinere, evidenti palmæ Idumeæ argumento, acute idem vir ille elegantiſſimi ingenii Fabricius obſervavit; ſed apud aliam Cæſaream Idumeæ ab Herode rege Libr. 5. c. 13. cuſos. Antonius namque (Appiano teſte) Herodem Samariæ & Idumeæ præfecit, Cæſareamque ejus gentis oppidum recenſet Plinius

Plinius, quam & ipſe, & Strabo prius Stratonis turrim vocatam ſcribunt; Veſpaſianus poſtea colonia eo deducta Primam Flaviam appellavit, & in nummo quodam Aurelii Cæſ. legitur: COL. PRIMA. FL. AVG. CAESAREA. Sed & Mazacæ nomen Antonii tempore nondum in Cæſaream mutatum, quod ſub Tiberio Cappadocia in provinciam contigiſſe Eutropius & Euſebius; ſub Claudio Sozomenus, & Nicephorus, & alii aliter prodidere. Eam porro jacentem cælator fecit, ſive quod non aliter gemmæ ſpaciique ratio ferret, ſive ſtudioſe, ut in nummis ſubinde Provincias afflictas, & bellis aliiſque calamitatibus oppreſſas & proſtratas, ſalutari demum Principum manu erectas ſurgere obſervamus (*a*). Et hæc hactenus.

Gemmae mensura

Apud D. March. Alexandr. Rinuccinium Florent. V. pag. 165

INDEX

(*a*) Hæc auro contra æſtimanda gemma poſtquam plurium fortaſſe Imperatorum gazophilacia exornavit, in poteſtatem tandem venit Regis Galliarum, qui eam dono dedit cuidam nobili, invictoque ſuorum exercituum duci, in grati animi teſtimonium, præmiumque, & remunerationem pro parta victoria. Nunc autem poſt varios caſus, atque permutationes ad manus pervenit Marchionis Alexandri Rinuccini Patritii Florentini omnium elegantiarum amantiſſimi, qui magno eam redemit, & mihi ejus ectypam ceram perquamlibentiſſime, ultroque communicavit. Pendet autem 53. ut vulgo dicunt, caratos, & colore nitidiſſimo ſplendet, & magnitudini omnino reſpondet typi illius, quem dederat Du-Freſnius; verum magis adfabre, & elegantius excuſa eſt, quapropter illam iterum delineandam, & ære incidendam curavi, forma tamen majore, ut diſtinctius percipiatur, ut hic videre eſt.

INDEX

Rerum notabilium, quæ in Diſſertatione *DE INFERIORIS ÆVI* NUMISMATIBUS CONTINENTUR.

A

A & Ω 34. 44. 45. 49. quid ſignificent 49.
Acacia quid ſit 24.
Acclamatio πολυχρόνιον 72. hujus formula ex Auguſtino Leone III. aliiſque 73.
Alemannia a Coſtantino debellata 88.
Alemannus Nicolaus laudatus 23. 59. notatus 74. 112.
Alveus luſorius cum inſcriptione 51.
Amaltheæ cornu in gemma quid ſignificet 164.
Anaſtataſeos templum in numo Heraclii 100. a B. Elena extructum ibid. a Modeſto Patriarcha reædificatum 101.
Anni Imperii quibus in numis, & quomodo deſcripti 74.
Anthemius venationis arte præſtans a Sidonio laudatus 163.
Aper irritatus a Philoſtrato mire deſcriptus 160. in eo occidendo maxima venationis laus 159. Aper Cappadox exitiabilis a Conſtantio occiſus 160. quibus telis armatus 161. Aper maximus apud Niſibin 162. Aprorum occidendorum tutior ratio 162.
Apoſtoli per duodecim columbas exprimuntur 153.
Aquila Imperii ſymbolum 15. unde deſumpta 15. in numis 18. ſuper ſceptrum, & in coronis 15. 16. biceps 15. 18. 19. 21 ejus origo 15. 16. 17. in columna Trajani 16. aurea 15. 20. Regis Perſarum vexillum 16. Jovi cur dicata 15. & 16. a quibus mutuaverint Romani 16. & quando 16. cur biceps 17. Byzantinorum Auguſtorum inſigne 18. quando nigro colore ſpicta 19. 20. 21. ſymbolum regenerationis per baptiſmum 156.
Arcus Avenonienſis Marii 37. Remis nuper detectus 37. 38.
Artabaſdus Conſul 30.
Artaxerſes Rex quomodo vita a Perſa ſolutus 164.
As minimus æris numus 141.
Aſprum moneta argentea 143. drachmæ æquiparatur ibid. aſprorum duplex ſpecies apud Turcas ibid.
Aſſarium quid 141. quanti appenſus 142.
Ataulphus Gotus a Bonifacio vulneratus 93.
Auguſtæ *Matres caſtrorum* dictæ 90.
Auguſtæ ramum aureum gemmis diſtinctum deferre ſolitæ 112.
Auguſti volebant ſancti appellari 27.
Auri pretium a Valentiniano auctum 121.
Auroclavatæ veſtes 7.

B

BAnni ſignificatio 9.
Barbarici characteres in numis 119. a quibus inducti ibid. a quibus uſurpati 120.
Barbaries quando maxime cœperit 111. 119.
Barbati, & imberbes Imperatores Conſtantinopolitani 102.
Baſilii Macedonis propria numiſmata 75.
Beliſarius triumphans a Juſtiniano exceptus 96. ejus numus ibid.
Bellarminus Cardinalis notatus 17.
Blancs unde ſit dictæ monetæ minutiores argenteæ a Gallis 143.
Bonifacii numus 92. ejus in bello præclare geſta 93. ab Aëtio calumniatur ibid. ab hoc vulneratus occiditur 94. magiſter militum dictus ibid. ejus triumphus 92.
Bononia ad Oceanum 91.
Bracile quid 2.
de Byzantinis familiis opus nondum vulgatum 2.
Bulialdus Iſmael notatus 18.
Byzantium quando ſic appellari deſierit 127.
Byzantius aureæ monetæ genus 127. nec non argenteæ apud Principes Mauros 128. Byſantii Saraceuati quare ita dicti 128. Byſantii quare appelleatur globuli aurei, & argentei in armorum inſignibus ibid. Byſantii ſolidi etiam Conſtantinop. dicti ibid.
Byzantini Scriptores lumen mutuantur a numis 2.

Cæſa.

C

CÆſarea provincia quomodo in numis expreſſa 164.
Cæſarea Idumeæ olim Stratonis turris vocata 165. illam Veſpeſianus poſtea Primam Flaviam appellavit ibid.
Cæſarea Cappadociæ olim Mazaca dicta 160. 165. quo tempore iſtud nomen immutatum 165.
Calyptra quid 32.
Camelaucium quid ſit 114.
Cappadociæ quare nomen Perſicũ inditũ 164.
Carthago quo anno a Saracenis capta 113.
Caſaubonus notatus 8. 61.
Cauci nummorum ſpecies 55. quare ita dicti 145.
Cedreni ſententia exploſa 76. 134.
Centenionales monetæ quæ 144. earum uſus interdictus, & poſtea reſtitutus ibid. non confundendæ cum centenariis aureis ibid. dictæ etiam minutulæ centenionales ibid.
Ceratium quid 136. idem ac drachma ibid. ſumptum pro ponderis ſpecie 137.
Cervi palmati 95.
Characteres arithmetici unde ad nos venerint 153. apud Græcos nunquam noti ibid. barbarici 119.
Χαράγματα moneta quævis apud Græcos recentiores 146.
Χαυλιοδόντα telorum genus 161.
Chiffletius notatus 109.
Chaſſaneus notatus 19.
Chriſti monogramma 44. V. *Monogramma* effigies 46. in nummis quando primum expreſſa 47. in monetis etiam expreſſa 140 quo modo 48. 49. nomen antiquitus breviatum 49.
Chriſtus quo modo depictus 50. per petram, vel rupem deſignatur 153. cum codice Evangelii 51.
Chriſtiani orabant pro Imperatoribus 45.
χρυσοκλαβαρικὸ veſtis auroclavæ 7.
Circenſium ſymbolum 23. in votorum nuncupatione 25.
Clamydes floribus lucentes 33.
Clavus latus quid ſit 5. 6. 7. 9.
Codex de arte venandi num Friderici II. 13. Vaticanus anni 699. pag. 22.
Codicilli conſulares 24.
Colobium quid 7. 8.
Columbæ quare cum ſerpente in numo expreſſæ 154.
Conob, ſeu *Konob* quid ſignificet 76. quare ejuſmodi nota ab aliquot Imperatoribus, vel tyrannis Occidentis uſurpata fuerit 77 A Regibus Francicis 78.
Conſtans in cunis diademate donatus 115. a populo Conſtantinus dictus ibid. quot annis regnavit ibid. quo tempore natus, & Imperator dictus 116. Tres illius filii 115. ex his Conſtantinus cognomento Pogonatus 116. quo anno Imperii hic obiierit ibid. in Britanniam tranſmittens 90.
Conſtantini M. tres natales 70. in quod tempus inciderint ibid.
Conſtantini novi appellatio 64.
Conſtantinus M. lorum s. Silveſtro dat 9.
Conſtantinus Victoris appellationem quando uſurpare cœperit 68.
Conſtantinus Heraclius quo anno dictus Imperator 115. quoto tempore imperaverit ibid.
Conſtantinus Pogonatus V. *Pogonatus*.
Conſtantinopolis effigies 34.
Conſtantini Copronymi numus 72. quo tempore cuſus ibid. qua occaſione ibid.
Conſtantii Imp. gemma a Marquardo Frehero interpretata 90. alia de apro occiſo a Scaligero enarrata 158. & ſeq. illius in ſagittando virtus 160.
Conſtantis Imp. in Britanniam trajectio 91.
Conſtantinati numi 129.
Conſulares ſtolæ V. *Stola*. ornatus 26. 27. 30. numi 3. 4. 5. 26. habitus 5. 6. 7. 8.
Conſularia dyptica 5. 6. feminæ 12. codicilli 24.
Conſulatum ambierunt Imperatores 3.
Conſulatus perpetuus 27. Baſilii 28.
Conſulatus quomodo numerati 29. 30.
Conſules poſt Juſtinianum non deſcribebantur in Faſtis 3. eorum ſymbola 15. 22. circenſes dabant 23. æs tantum ſpargere populo poterant 146.
Conſulum tunicæ 5. togæ pictæ 5. mappa 6. clavus V. *Clavus*.
Contorniati nummi 97.
Corona radiata 3. 31. V. *Diadema*.
Cratia moneta Florentina 136. ejus etymon 137.
Crucis vivificæ ab Heraclio adeptæ hiſtoria enarrata 99. & 100.
Cruciferi numi ad collum appendi ſoliti 110
Crux pro ſceptro 15. 112. in nummis 42. etiam ichonomacorum Imperatorum 43. cum duplici ſtipite tranſverſo 43. triplici figura 43. recruciata qualis 43. gradibus infiſtens 114. inter lilium erecta 144. minio lita quid deſignet 153. in omnibus ſymbolis adhibita 153. ſimplex ejus ſtemma ibid. cum Trinitatis myſterio ibid. cum quatuor columbis 154.
Cryſinus quid 123.
Currus inſtar turris rotundæ 93. a cervis tractus 95.

D

DEcargyrus ſpecies majoris monetæ 144.
Decas numerus venerabilis 154.
Deipara maxime culta ab Imperatoribus Byzantinis 53. ab Andronico Palæologo 105.

105. in nummis ejus effigies 53. 56. 57. 104. & in gemmis 54. qualis apud Græcos 54. a s. Luca depicta 54.
Deſpotæ titulus Impp. 59.
Dextrarii qui 25.
Diaconi quomodo ſtolam deferant 14.
Diadematis ſignificatio poſteriore ætate 13. Imperatoris ornatus diadema 31. gemmatum 31. 33. ex margaritis 31. Cruce decoratum 32.
Dianæ habitus qualis 164.
Διβαφὴς purpura ſatura 9.
Dinumjum vectigal 141.
Diocletiani fatalis aper 159.
Dionyſii Areopagitæ codex 106.
Dioſcoridis codex ms. 12.
Domini, & Dominæ titulus 59.
Draco pannus oblongior 20.
Dyptica varia 5.6.11.15.23.25.26.52.61

E

EQui Imperatorum 25. in numis quid 25.
Euangeliſtæ, ſeu Euangelia quatuor fluminibus deſignabantur 153. Nec non quatuor columbis totidem fluenta eructantibus 154.
Euangelii codicem deferebant Imperatores 41. quamvis id juris non haberent 42. manu Chriſtus tenet 51.
Euphemia uxor Juſtiniani ſenioris 112.
Eutymus inſignis pugil 97. in Honorii, Trajani & Neronis numis expreſſus ibid.
Γεγράμμενον male interpretatum 137.
Exagium quid 121. pro quavis penſatione ſumptum ibid. pro ſolido uſurpatum 122.
Exagella, & exagellarius titulus quid ſit 121.
Exarchi Ravennæ quando potiſſimum floruerint 119. eorum numi deſcripti ibid.

F

FAbricius Nicolaus laudatus 162. 164.
Faſcia conſularis deſcripta 5. 7. 8. 9. 12. Pontificia 11. pectoralis 12.
Feminarum conſularium ornatus 12.
Ferulam geſtat Imperator, & cur 40.
Fides per anum ſtolatam expreſſa 155. Spei conjuncta 156. ejus ſymbolum novum Teſtamentum 156.
Flavii prænomen Impp. 60. 61. Jovianus primus poſt Conſtantinum hoc ſumpſit 61. & Rex Longobardorum 61.
Floreas, vel *flureas* adprecationis formula 72
Follis monetæ genus 137. duplex æreus, & argenteus ibid. ejus uſus antiquiſſimus ibid. hujus vocis etymon 138. follis æreus quanti æſtimatus ibid.
Folluz moneta Hiſpanica 139.
Follis majoris pretii 139. erat cenſus Senatorum ibid. quanti appenſus 140.
Francia a quo primum ſic dicta 88. a Coſtantino debellata ibid.
Fráncorum in Syria expeditio 124.
Francus, & Germanus olim non diſtinguebantur 88.
Fridericus I. Imperator ſuggillavit Iſacium Angelum 27.
Fundatus quid ſignificet 9.

G

GEmma Conſtantii Imp. ob aprum occiſum 158. ſapphirus cum venatione 91.
Geneva Regum Burgundiæ ſedes 119. Genuenſis moneta quæ ibid.
S. Georgii imago 56. 57. Græci eum μεγαλομάρτυρα vocant 57.
Globus cruciger Imperatorum geſtamen 33. 34. 35. 36. quid ſignificet 33. in manu Jovis 33. cum Victoriola 34. cum A & Ω 34.
Gothici Reges qua conditione Italiam poſſederint 118.
Gregorii Nazianzeni Oratio adverſus Julianum 158. Imperatorum vanitatem exagitat ibid.
S. Gregorii pallium, & imago 10. & 11.
a Gretzero diſſentit auctor 43.
Gruteri Jani epigramma 158.
Gylius notatus 75.

H

HAleander notatus 145.
Hardis monetæ genus 135. 136.
Helenæ Auguſtæ plures 107.
Helena Conſtantini mater quomodo in numis expreſſa 108. 109. Juliæ prænomine donata 109. illius cura Ariana hæreſis damnata ibid. quo tempore a filio Auguſta renuntiata 110. Ejus numi plures Romæ reperti 107. Crux vivifica ab illa inventa 99.
Heraclii numus 74. quo tempore ipſe regnaverit ibid. ejuſdem numus adulterinus 98. ſanctæ Crucis ab eo recuperatæ hiſtoria narratur 99. & ſeqq.
Homophorium epiſcoporum 14.
Hortus concluſus Canticorum baptiſma deſignat. 154.
Hyperpyrum quid 123. hujus diverſæ appellationes ibid. quando primum illius nomen auditum 124. varie depravatum 124. 125. ejus pretium 125. 126. Hyperpyri nota 126. aureum fuit 125. Hyperpera Cypria argentea 126.

I

JESUS CHRISTUS *vinca* inſcriptio ubi ſculpta 46.
Imperatores, ejus veſtis 13. 40. Sancti appellari volebant 27. diademate utebantur 31. 32. Mundi domini ſeſe appellabant 33. Imperator captivum proculcat 114. ferulam gerit 40. ſpiculum tenet 114. Euangelia defert 41.

Imperatores ante Heraclium barbam radebant 102. Exinde nutrire cœperunt ibid. in honorem magnorum virorum numos cudebant 91. a Deo coronati 52. *Domini noſtri* appellati 58.
Imperatoribus laudi dabatur feras occidere 158. & 159.
Imperatoris titulus omiſſus 58.
Imperatorum natales dies celebrati 70.
Indictio in numis appoſita 74.
Inſcriptio vetus illuſtrata 87.
Inſcriptio in alveo luſorio 51.
Inſcriptiones Græcæ characteribus Latinis ſcriptæ 75. in numis 70. 74.
Inſignum uſus quando cœperit apud Byzantinos 19.
Joanni Baptiſtæ templum Alexandriæ ſacrum 79.
Iſidorus notatus 130.
Iſis in Helenæ Juliani uxoris numis expreſſa 109.
IC. XC. NIKA formula Chriſtianorum Græcorum unde fluxerit 98.
Julianus Imperator Conſtantii ſucceſſor 158. ejus numus ibid.
Julius Silvanus a Legionibus peremptus 92. ejus impietas a Nazianzeno exagitata ibid.
Juſtinianus quo anno Cæſar dictus 113.
Juſtinus Junior vulgo Curopalata dictus 111. quo tempore extinctus ibid. de hac re controverſia 114.

K

KΕράτιον monetæ, & ponderis genus 137.

L

LAbari deſcriptio, inventio, uſus &c. 37. Labarum in numis 37. 39. vexillum barbaricum 39. honoratum 39.
Latina lingua barbara appellata 120.
Leo cum ſerpente quid deſignet 155.
Leo Conſtantini Copronymi filius quando corona donatus 72. quare dictus *Minor*. ibid. in ſubſcriptione Bullæ Stephani III. PP. *Major* appellatus. ibid. de hac error notatus 73.
Leptum quadrans numus 140.
Les hardis moneta Gallica 135. 136.
Literæ in numis quid deſignent 76. & ſeqq.
Lori ſpinæ quid 13.
Lorum quid ſit 9. 10. 11. S. Silveſtro conceſſum 9. cur differat a pallio 11. feminarum 12.
S. Lucas B. Virginem pinxit 54.
Lumen. V. *Nimbus*.

M

MAjoranæ monetæ quæ 144. illarum uſus interdictus. ibid. vocis etymon. ibid.
Malliæ quæ 149. unde ſic appellatæ ibid.
Malliæ Pictavinæ 151. quando cudi cœperint ibid.
Malliarum genera plura ibid.
Μαλὸς quid 11. 12. 13.
Manipulus ſacerdotalis pars ſtolæ 14.
Manus e nube erumpens 53.
Mappa conſularis 6. 7. 22. 24. laticlavia 7. ſymbolum ludorum 23.
Marcellus Chriſtophorus auctor Ceremonialis Romani 10.
Maria Virgo. V. *Deipara*.
Muſculi monetarum genus 150. iidem ac nummi Pictavini ibid.
Mauricius interfectus a Phoca 74.
Medalia pro quovis nummo uſurpata 147. Arabes id vocabuli a Chriſtianis accepere ibid. a medalia quare efficta vox medaliata ibid. ſpuria Joannis Palæologi 106. A Jovio commendata 107. item Conſtantini Palæologi ibid. plurima de hac Scaliger & Gretzerus ibid.
Μῆλον moneta quare ſic nuncupata 145.
Metallum pro quavis moneta uſurpatum 148. numis inſcribebatur ibid. interdum cum monetariis typis ibid.
Michalati, & Manuelati numi 129.
Miliarenſis porticus Romæ in hortis Saluſtianis 135.
Miliarenſis quid 132. duobus conſtabat ceratiis 133. illius mentio quo primum facta 134. utrum a militia ſit deducendus ibid. iſtius monetæ uſus in Italia 135.
Miliariſion moneta 105.
Miramontius vellicatur 19.
Monetæ publicæ, & fiſcales 75. harum definitus numerus ibid. omnium præcipua Conſtantinopolitana ibid.
Monetariæ officinæ 74. quæ fuerint in Oriente 79. quæ in Occidente 80. aliæ recenſitæ 80. 81. harum officinarum nomina numis adſcribi ſolita 81. earundem notæ ſecundum ordinem literarum interpretatæ 81. & ſeqq.
Monetæ olim appendebantur, non vero numerabantur 148.
Monetarum diviſio 120.
Moneta dicta a metallo 147.
Molineus Carolus notatus 21.
Monogramma Chriſti 4. 44. variis locis, & modis expreſſum 44. 45.
Monolores veſtes 10.

N

NArthex idem ac labarum 40. in quo tamen differunt 40.
Natales Imperatorum celebrati 70.
Natales dies qui ibid.
Natalis felix adprecatus 70.
NIKA acclamationis genus 90.

Nimbus capitis ornamentum 4. 26. appellatur *lumen* 26.
Nomina urbium in nummis 73.
Nomiſma quid 122. ejus variæ notiones a Scaligero expenſæ ibid. pro forma, charactere, ac typo numi uſurpatum ibid. necnon pro aureo 122. 123. illius nota 126
Νεῦλον quid 141
Numi Valentiniani idem ac Romani 119.
Numorum ſiglæ 81.
Numi adulterini 97. 98.
Numi Helenæ nomen præferentes 107. cui adſcripti ibid. & ſeqq. utriuſque Theodoſii 111. utriuſque Juſtini ibid. Conſtantini, & Conſtantis ex Heracliana familia 113. cui potius in maximis difficultatibus adſcribendi 116. Regum Gothorum Italiæ 118. Exarchorum Ravennatum 119
Numi inferioris ævi neglecti 1. Zimiſciani 47. lumen adferunt ſcriptoribus Byzantinis 1. nihil fruſtra in eis cælatum 2. votivi 65. Conſulares qui 3. Criſpi 3. 25. Michaelis Palæologi 18. Claudii 25. Tiberii Conſtantini 3. Juliani 23. Mauricii Tiberii 3. Valentiniani 3. 4. 23. 34. 63. Theodoſii aurei 4. 14. 23. 34. Numeriani 25. Maximiani 7. Commodi 22. Licinii 15. Theodoſii Laſcaris 18. Fauſtinæ 22. Antonini philoſophi 22. Veri 22. Laſcaricæ, & Palæologæ gentis, quare vix occurrant 103. & ſeq. revocari, & contorniati qui 97. Conſtantini M. 70. 88. ejuſdem numus explicatus 86. Juſtiniani 79. Magnentii 81.
Numi Ducum Venetorum 49. 50.
Numiſmata V. *Nomiſma*.
Numiſmata τριχεφαλα.
Numus Conſtantis 32. Auguſti 37. Alexii 54 Caracallæ 33. Didii Juliani 33. Juſtini 34. Vitellii 37. 38. Domitiani 37. Antonini 37. 38. Hadriani 38. Baſilii 41. Theophili 41. Irenes 43. Conſtantii 44. Decentii 44. Maxentii 45. Heraclii 51. Romani Diogenis aureus 53. Iſacii Angeli 54. 56. Manuelis 54. 57. Joannis Comneni 55. 57. Conſtantini Copronymi 72. Conſtantis in Britaniam tranſmittentis 90. Placidi Valentiniani Juſtiniani, in quo expreſſus Beliſarius 96. Stilichonis ab Honorio cæſus 69.

O

OBolus idem cum folle æreo 140.
Obryzum quid 76. 124.
Occidua libera quæ 121.
Oceanus per figuram in aquam immerſam repræſentatus 91.
Odo de Diogilo notatus 141.
Officinæ monetariæ Orientis 79. eædem Occidentis 80.
ὀλκοκόττινα quid 133.
Olympionicæ fere omnes pro Diis habitæ 97.
ὑμοιόχρυσ quid 8. 10. 11.
Ortelius Abraham notatus 153.

P

PAlæologæ gentis imagines nonnullæ deſcriptæ 105. & ſeq.
Palli uſus ante Conſtantinum 10. S. Gregorii 11. idem ac lorum 10. materia & forma 11. 13. idem ac ſtola 14.
Panegyrici quid 69. non modo Imperatoribus, ſed & Epiſcopis dicti ibid.
Patriarchis in Eccleſia acclamationes fiebant 73.
Pavcſade quid ſit 19.
Penulores veſtes 10.
Perpera monetæ genus 125. unde dicta 126.
Perpetuitatis titulus 62.
Perpyrarii unde dicti 126.
Perſa quidam leone occiſo Artaxerſem a morte liberat 164. quo præmio donatus ib.
Petra quid 108.
Petronius Maximus bis Conſul 95. expreſſus in numo Valentiniani ibid.
SS. Petrus, & Paulus cum voluminibus 23.
Philoſtrati mira de apſo deſcriptio 160.
Phocæ Nicephorus monetas pondere imminuit 131.
Pictavenſes maſculi 151.
Pictavina moneta 150.
Pignorius Laurentius laudatus 164.
Piſanus Victor Sculptor egregius 106.
Pitæ quæ 151.
Pomum aureum regis inſigne 36.
Pontificia poteſtas aſſumitur a Chriſtianis Impp. 63.
Prætexta 7.
Profundus quid deſignet 8. 9.
Provinciæ in numis, ac gemmis depictæ 164 interdum proſtratæ, atque afflictæ 165.
Purpura Maura quid ſignificet 8. ſatura 9.
Purpurati idem ac hyperperi 124.
Pycta quid ſignificet 97.

Q

QUadrans numus 140.
Quadratæ monetæ 144.

R

RAEſum quid 126.
Reges Gallorum nudi cum globo efficti 36.
Regium indumentum 13.
Rochetus epiſcopalis unde derivatus 11.
Rogæ uſus 117.
Rogalii qui 117.
Roma quando a Gothis ſubacta 118. a Beliſario ad Romanum imperium revocata ibid.
Romæ effigies 34.

Romanati numi 129.
Ῥοῦχος quale indumentum 11. 13.
Rutilius venationem ſuam Piſanam deſcribit 162.

S

SAgum militare 132.
Sancti appellari volebant Auguſti 27. Pontifici Maximo titulus ſancti negatus 27.
Sanctorum imagines in nummis 55.
Sapphirus grata Principibus 159. Scaligero diſſertit 147.
Scripulus, vel Scripeulus, quare ſic dictus 137. idem ac gramma ibid.
Scyphati nummorum ſpecies 145. quare ita appellati 146.
Scyphati aurei in Italia uſum habuere ibid.
Strada Octavius notatus 41. 62.
Sceptrus aquiligerus 3. 15. eburneus 15. Conſulum geſtamen 15.
Securitatis ſymbolum 156.
Segvinus Petrus laudatus 78.
Semiſſis dimidium ſolidi 130. pro parte etiam dimidia cujuſvis monetæ ſumitur ibid.
Senatores follem pendebant 139.
Sigiſmundi Imperatoris ſigillum 21.
Siglae numorum 81.
Siliqua ponderis genus 137.
S. Silveſter lorum a Conſtantino obtinet 9.
Solidus quid 120. qua ſignificatione a Latinis uſurpatus 120. 121. & 122. Solidi Conſtantiniani pretium 121. Conſtantinopolitanus 128. quare dictus ſolidus Conſtantini 129.
Spes quare per puellam nudam canem calcantem, columbam prehendentem exprimatur 155. Fidei quare conjuncta 156. ejus ſymbolum vetus Teſtamentum ibid.
Spinæ pallii quid 13.
Sponii Jacobi libellus de Diis ignotis 87.
Stagnei numi 142. eorum origo nominis 142
Σμικρα pro minutiore moneta uſurpata 142. de illius etymo controverſia ibid.
Stapedæ recens inventæ 153.
Στάμενα nomen monetis aureis tributum 146.
Stilichonis numus 96.
Stola conſularis 3. noſtratis origo 11. 14.
Subarmalis veſtis 8. 9.
Succinctorium quid 8.
Superhumerale quid 10.
Symbola varia ad baptiſmum ſpectantia 153. 154. 155. 156.
Symbola μυστήρια apud veteres Chriſtianos plurima 153. diverſa habuere Orientales, & Occidentales ibid. in omnibus erat Crux ibid.

T

TAlentum varie uſurpatum 127.
Telorum ad occidendas feras plurima genera. 162.
Tetarteron quarta pars ſolidi 131. a quo inventum ibid. ex quo monetarum genere eſſet 132. illius appellatio adhuc apud Tartaros viget ibid. quibuſvis minutioribus monetis interdum tributa ibid.
Theodeberti Auſtraſiæ numus præclarus 64.
Theodoſius Senior quo anno obierit 111.
Theofile Augouſte tu nikas. inſcriptio in numo Theophili 71.
Tituli Impp. 57. 58. 59. 62. 63. 64.
Toga picta, & palmata 5. 27.
Trabea veſtis conſularis 5.
Trabes ſacrarum ædium 100. & ſeq.
Tremiſſis tertia pars ſolidi 130. Scriptores mediæ ætatis illius tantum meminere ibid. aureus a quo primum uſus ibid. quot denariis conſtet ibid.
Tribunalia quæ 87.
Tribunicia poteſtas ab Impp. abſumta 63.
Τεμίορχλα numiſmata quid ſignificent 117.
Triens idem ac ſemiſſis 131.
Trilores veſtes 10.
Trinitatis myſterium Crucis ſtemmati adjectum 153.
Tunica pectoralis 7. palmata 27.
Turcarum monetæ 143.
Turchiſari quid 125.
Tzimiſcen Imperator Chriſti imaginem monetis inſculpſit. 140.

V

VAlla laudatus, & notatus 9.
Vallum quid, & unde dictum 89. in quibus numis deſcriptum ibid. ejus diſpoſitio ibid.
Valentiniani de leone occiſo ſignum 159. ab Auſonio celebratum ibid.
Vandali ſub Juſtiniano ex Africa exacti 94. Bonifacium ſuperant ibid.
Velſerus notatus 22.
Venationi dediti Imperatores 158.
Venatio in ſapphiro 82.
Veriugodumnus numen Gallorum 87.
Vicennalia 25. 67.
Victoriolæ ſignum ſuper globum 34.
Villanius Jo. hiſtoricus Florentinus notatus 19
Vincitiani an monetæ genus 105.
Virtutes effigiatæ 6. 12.
Volumen conſulare 22. Sanctorum Petri, & Pauli 22. & 23.
Vota quinquenalia 4. tricennalia 32. decennalia 65. horum celebritates, & ritus 66. & ſeqq.
Votorum pro ſalute Principis origo 65.
Vota multa 71.
Votorum concipiendorum formula ſingularis in Conſtantii, & Conſtan. fratris numis 71
Vota numis quando adſcribi deſiere ibid.
Votivi numi qui ſint 65.
Urbium nomina numis adſcripta 75. figuræ expreſſæ 104. 105.

HUMANISSIME LECTOR.

QVamvis ſæpe ſæpius Gloſſarium Græco-Barbarum hujus præclari Auctoris verſaſſem, attamen non animadverteram in finem ultimi tomi inter innumeros variarum rerum Judices, & tum Golſſarii memorati, tum Gloſſarii Latini-Barbari Additamenta, aliaque id genus, quæ per ſe juſtum conficerent tomum, ſepultas latitaſſe duas pagellas, quæ nonnulla continebant huic etiam Diſſertationi apponenda. Quod ſi prius, & non in fine editionis intellexiſſem, ea ſuis locis addidiſſem utique. Nunc vero, ne omnino his additamentis careas, ſatius duxi huc ad calcem reiicere, quam ea prorſus prætermittere. Vale.

ADDENDA AD DISSERTATIONEM
DE INFERIORIS ÆVI NUMISMATIBUS

PAG. 23. *v. ult. poſt* debeant *adde*. Verum longe aliter ſe res habet quoad mappas conſulum, quæ nihil aliud ſunt quam mappulæ tergendo naſo: quod docet omnino Theophylactus in cap. XIX. Actor. Τὰ δὲ σιμικίνθια ἐν ταῖς χερσὶ κατέχουσι, οἱ μὴ δυνάμενοι ὠράρια φορέσαι, οἷοι εἰσὶ οἱ φοροῦντες τὰς ὑπαλικὰς στολὰς πρὸς τὸ ἀπομάττεσθαι τὰς ὑγρότητας τοῦ προσώπου. Eadem verba habet Oecumenius in eadem Acta, ubi poſt ϛολὰς, addit, ἢ γυμνία. Eo etiam ſpectant, quæ leguntur in Gloſſis Baſilic. Ὀδονάρια καὶ ὀδόνια, ὑφάσματα ἐπιμήκη. ἃ καὶ ὠράρια παρά τινων λέγονται· ταῦτα δὲ οἱ παλαιοὶ εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι, ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυον.

Pag. 25. *lin.* 22. *poſt* Eruditiſſimus *adde*. Sed & deſcripſit Octavius Strada nummum Fl. Julij Conſtantij Auguſt. in quo effictus cernitur ſpiculum tenens, cum clypeo, in quo Circus exhibetur equum adpictum habens, quem dextra per os prehendit, ex quo conjectura noſtra firmatur.

Pag. 28. *lin. ult. poſt* ſolus *adde*. Theophanes an. II. ejuſdem Mauricij: Τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἰνδ. β΄. ὕπατος ὁ Βασιλεὸς προσαγορεύεται, καὶ πολλοὺς θησαυροὺς τῇ πόλει ἐδωρήσατο. *Hoc anno menſis Decembris die vigeſimo indict. II. Imperator Conſul eſt deſignatus, & multos theſauros urbi largitus eſt*. Legitur vetus inſcriptio apud Reineſium pag. 960. quæ ſic clauditur: IMP. D. N.

MAU-

MAURITIO PP. AUGUSTO ANNO III. POST CONSULATUM EJUSDEM. AN. II. IND. IV.

Pag. 29. *lin.* 27. *poſt Imperatorum adde*: Deſcripſit Beda epiſtolam Honorii Papæ ad Honorium Dorovermenſem epiſcopum, quæ ita clauditur: *Data die tertia iduum Januariarum imperantibus Dominis noſtris piiſſimis Auguſtis, Heraclio anno viceſimo quarto, poſt Conſulatum ejuſdem anno viceſimo tertio, atque Conſtantino filio ipſius anno viceſimo tertio, & Conſulatus ejus anno tertio: ſed & Heraclio feliciſſimo Cæſare idem filio ejus anno tertio, indicatione ſeptima*; id eſt, addit Beda, anno dominicæ Incarnationis DCXXXIV. quæ quidem aſcripta temporis nota mendo haud videtur carere. Si quidem enim, quod tradit Theophanes, Heraclius novus Conſtantinus 1. Januarij die, anno VII. Heraclij, Chriſti DCXVII. Conſulatum iniit., & publicè proceſſit, idemque fratrem Heraclium, ſeu Heracleonam, Cæſarem dixit, utriuſque dignitatis non potuit eſſe annus tertius, ſed debuit eſſe decimus ſeptimus. Mortuo Heraclio Aug Heraclius alter, qui & Conſtantinus nuncupatus eſt, vulgoque &c. *Dele uſque ad* mentione, & *in marg. ſcribe*, Beda edit. Chifflet. l. 2. capite 18.

Pag. 30. *lin.* 3. *poſt* prima *adde*. Synodus deinde ſexta oecumenica inita dicitur Conſtantinopoli, *Conſtantino* (Pogonato) *Imperatore*, an. 27. & poſt Conſulatum ejus anno 13. Heraclio vero atque Tiberio ejus fratribus an. 22. indict. 3. Chriſti ſcilicet 680. unde colligitur patre ſuperſtite dictum Imperatorem, a cujus morte illius Conſulatus putatur.

Pag. ead. lin. 35. *poſt*, reſervarint *adde*, Denique in Concilio Nicæno II. illud initum dicitur Κωνςαντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς αὐτοῦ μητρὸς ἔτους ὀγδόου τῆς αὐτῶν ὑπατείας. Ubi obſervandum etiam per Irenes ὑπατείαν Imperij annum indigitari.

Pag. 37. *lin.* 9. *poſt*, Cognitum *adde*, quum iſtud cernatur in Hadriani & aliorum Auguſtorum nummis inter Romanorum ſigna militaria. *In marg. Patinus in Theſ. nomiſm. p.* 162.

Pag. ead. lin. 26. *poſt*, labaro *ſcribe*: cui ſimiles pæne proſtant Claudij Druſi, Domitiani, & Commodi. *In marg. Patinus in Theſ. numiſm. p.* 51. 175.

Pag. 38. *lin.* 30. *poſt*, ſcribit *adde*: Ex hinc cuſi in Germanicæ iſtius victoriæ monumentum Probi Imp. nummi, quibus inſcriptum, VICTORIA GERMANICA, quippe pro typo tropæum inter duos captivos præferunt. Sed & alter præclarus Probi nummus a Patino deſcriptus Imperatorem habitu militari ſtantem exhibet, ſiniſtra ſcipionem tenentem, oculis in ſupplices captivos con-

ver-

verſis, cum hac inſcriptione, VICTORIOSO SEMPER, quomodo in epitaphio idem Auguſtus VICTOR OMNIUM GENTIUM BARBARARUM appellatur; nam præter Germanos, Gotthos etiam & Sarmatas profligavit. *In marg. Biaus p. 40. 46. 47. Patin. p. 397. & in Theſ. p. 169.*

Pag. ead. lin. 38. poſt, Antonini *ſcribe*: & in altero M. Aurelij apud Patinum, quibus ſubjecta &c. *Lin. ſeq. ſcribe*, gradivus.

Pag. 41. lin. 31. poſt, contineantur *adde*; niſi potius hiſce verbis intellexerit Porphyrogenitus volumina illa, quæ fere ſemper præ manibus geſtabant Principes Conſtantinopolitani, uti ſupra docuimus.

Pag. 43. lin. 16. poſt, coluiſſe *adde*: quod ſane diſertè teſtatur Scriptor nec dum editus Vitæ S. Stephani Junioris, tradens Copronymum περιτιθεμένειν τοῦτε ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, τῶν τε ἀχράντων ξύλων ἐν οἷς Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν χεῖρας ἐξέτεινεν, καὶ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, eo adegiſſe populum, ut ſacrum imaginum cultum proſcriberet. Id ipſum ſcribit Theophanes an. XXV. ejuſdem Imperatoris.

Pag. 44. lin. 14. poſt Africanum *adde*: Illud etiam ita deſcribitur a Lactantio in libro de Mortib. Perſecutorum: *Commonitus eſt in quiete Conſtantinus, ut cœleſte ſignum Dei notaret in ſcutis, atque ita prælium committeret. Fecit ut juſſus eſt, & tranſverſa X litera, ſummo capite circumflexo, Chriſtum in ſcutis notat.* Sic enim legendum pro *Chriſto*. Quod verò Lactantius ait, Conſtantinum præcepiſſe, ut milites ſcutis ſuis Chriſti monogramma inſcriberent, id etiam ipſemet indicat Auguſtus in epiſtola ad Saporem regem Perſarum apud Theodoritum: Τοῦτον τὸν Θεὸν πρεσβεύω, οὗ τὸ σημεῖον ὁ τῷ Θεῷ ἀνακείμενος μου στρατὸς ὑπὲρ τῶν ὤμων φέρει. Id ipſum ſcribit Sozomenus; unde omnino conficitur non ad humeros detuliſſe Chriſti monogramma milites, ſed in ſcutis, quæ ad ſiniſtrum humerum deferebant, licet aliter idem Sozomenus de eodem Auguſto ſcribat: Τὰ τούτων ὅπλα τῷ συμβόλῳ τοῦ σταυροῦ κατεσήμαινε, ſcuta nempe, uti exhibentur in tabella Juſtiniani M. quam delineari curavimus in Familiis Auguſtis Byzantinis. *In marg. Lact. cap. 44. Theodoret. l. 1. c. 25. Sozom. l. 1. c. 48.*

Pag. 46. l. 4. poſt, SEPULCHRI *adde*: Scribit Chriſtophorus Angelus, Græcos hodiernos nullam crucem agnoſcere aut colere, niſi eam quæ hoſce characteres præferat: Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾷ, ſive, inquit, ea ex argento, ſive ex metallo, ſive è lignis ſit confecta, nam ταῦτα τὰ γράμματα ἀφιερεῖ ἐκεῖνον τὸν σταυρὸν τῷ

 Χριστῷ,

Χριστῷ, σημαίνοντα ἐκεῖνον τὸν σταυρὸν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐνίκησε τὸν ἐχθρόν.

*Pag. ead. lin.*23. *poſt* legitur *adde:* At eadem verba in ipſa cruce deſcribuntur in figura, quæ exarata conſpicitur in Cod. MS. Operum S. Gregorij Nazianzeni bibliothecæ Regiæ.

Pag. 49. *lin.* 14. *poſt* characteres *adde*: olim inſcripti Chriſti ſtatuæ ab Abgaro Rege ad urbis Edeſſæ portam erectæ, ut auctor eſt Conſtantinus Porphyrogenitus. *In marg. Porph. de imag. Edeſſena.*

Pag. ead. lin. 33. *poſt*, damus, *ſubde*: in qua utrimque adſtant Deipara & S. Joannes Baptiſta: quomodo ſimilem tabellam deſcribit Sophronius patriarcha Hieroſolymitanus in Vita SS Cyri & Joannis in Synodo VII. act. 4. *Pag.* 50. *lin.* 2. *lege*, eorumdem.

Pag. eadem 50. *lin.*32. *poſt* ἐστὶν *ſcribe*: quod quidem hauſit a Theodoro Lectore Eccl. 1. ſed & crinitum Chriſtum depingi ſolitum obſervat præterea Petrus Comeſtor in Hiſtoria Eccl. ubi de Nazaræo: *Omni tempore*, inquit, *ſeparationis ſuæ novacula non tranſibat ſuper caput ejus: unde fortè quidam pingunt Apoſtolos & Chriſtum crinitos, non in re, ſed pro ſanctitate.*

Pag. 51. *lin.* 26. *poſt*, IMPERATOREM *ſubde*: fuit porrò ſolemnis hæc Imperatoribus fieri ſolita acclamatio, ut docemur ex ſancto Athanaſio in Apologia ad Conſtantinum Aug. καὶ πᾶς ὁ λαὸς εὐθὺς μιᾷ φωνῇ ἐβόα, Χριστὲ βοήθει Κωνσταντίῳ. *In marg. Apophteg. Patr. in Macario num.* 19.

Pag. 54. *lin.* 16. *poſt*, habeatur *adde*: Deiparæ in hæcce verba invocationem fieri ſolitam ab iis, qui quovis morbo aut dolore conflictabantur, docet in primis Theophanes anno 27. Copronymi: Καὶ εἴπου τις συμπίπτων, ἢ ἀλγῶν, τὴν συνήθη Χριστιανοῖς ἀφῆκε φωνὴν, τὸ ΘΕΟΤΟ´ΚΕ ΒΟΗ´ΘΕΙ, ἢ παννυχεύων ἐφωράθη, ἢ ἐκκλησίαις προσεδρεύων, ὡς ἐχθρὸς τοῦ Βασιλέως ἐκολάζετο.

Pag. 55. *lin.* 29. *poſt*, incolumitate *adde*: Ita depictam in nova eccleſia a Baſilio Macedone in palatio extructa teſtatur Photius in Oratione in ejus Encænia: ἡ γὰρ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνεγειρομένη ἀψὶς, τῇ μορφῇ τῆς Παρθένου περιαστράπτεται, τὰς ἀχράντους χεῖρας ὑπὲρ ἡμῶν διαπλώσης, καὶ πραττομένης τῷ Βασιλεῖ τὴν σωτηρίαν, καὶ κατ᾽ ἐχθρῶν ἀνδραγαθήματα. Manus verò extendere & expandere τὼ χεῖρε ἐκτείνειν, ut eſt apud S. Athanaſium in Apologia ad Conſtantium, & apud Euſebium in Vita Conſtantini, ſolitos Chriſtianos inter precandum, (1) teſtatur præ cæteris Tertullianus

(1) Vide Romæ ſubter. tom. 1. p. 175 & tom. 2. p. 64. 77. & tom. 3. p. 36. 139. 147.

lianus in lib. de Orat. & in Apolog. Joannes Geometra in Paradiſo.

Εὐχόμενοι πάνυ ὅσοι σοφοὶ χεῖρας· οἱ μὲν ἐφ' ὕψους.
Ὕψος' ἐπαιρόμενοι. οἱ δὲ κάτωθεν, &c.

Quomodo verò Deipara, dum adhuc in vivis erat, uti volunt; depicta fuerit, ſat multis narrat Anonymus de imagine Chalcopratiana, quam Ρωμαΐαν appellabant, apud Lavibecium. *In marg. Athan. p 683. Euſeb. l.4. c. 15. Tertull. de Orat. cap. 11. in Apol. c. 30. Lamber. libr 8. de bibl. Cæſ. p. 328.*

Pag. 56. lin. 29. poſt effingitur *ſubde*, Meminit ipſe Iſaaicus in Novella, quæ deſcripta legitur in tom. 2. Juris Græcoromani, aureorum, ſeu νομισμάτων τῆς προτιμωμένης χάραγῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Pag. 62. lin. 18. poſt, ſcribitur *adde*: in aureo Conſtantij Imp. quem delineari curavimus ex Gazæo Regio, & in ejuſdem.

Pag. 66 lin. 36. poſt ~~*examine ſcribe*:~~ Quo etiam ſpectant iſta Lactantij in libro de Mortibus Perſecutorum, ubi de Maximiano Galerio Imp. *Quis ergo non bonis ſuis everſus eſt, ut opes, quæ ſub Imperio ejus fuerunt, corraderentur ad Votum, quod non erat celebratum. In marg. num. 31.*

Pag. 72. lin. 12. poſt, GAUDEAS *adde*: Paſſio S. Savini: *& ſtatim diſceſſerunt omnes una voce* dicentes: *Auguſte tu vincas, & cum Diis floreas.*

Ibid. poſt lin. 18 *adde*: Denique S. Athanaſius in Apologia ad Conſtantinum Imp. Σὺ δὲ θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ζήσειας πολλὰς ἐτῶν περιόδους. Sed & huc referri poteſt, vel certè ad hanc formulam, epigraphe Salluſtij neſcio cujus addita numiſmati, apud Carolum Patinum in Theſauro numiſmatum: PETRONI PLACEAS. Sed de votis decennalibus multa commentatus eſt vir ſingularis eruditionis Henricus Noriſius Veronenſis in Diſſertatione Chronologica de ejuſmodi Votis, in quam non incideram, dum noſtra in lucem primùm prodiit.

Pag. 73. lin 4. poſt, decima, adde: niſi revera major filius Conſtantini aliorum reſpectu dicatur: quemadmodum apud Bedam in Chron. lib. 1. cap. 11. Honorius Auguſtus dicitur filius Theodoſij minor, reſpectu Arcadij majoris Theodoſij filij. Sed an hoc anno 757. alios habuerit filios Conſtantinus, ex Scriptoribus Byzantinis non planè liquet. Deinde vereor ne hæc adſcripta diplomati temporis nota mendo careat. Quum enim &c.

Pag. 74. lin. 29. poſt [illegible] *adde*. Nec deſunt, qui literas nummis cum urbis, in qua cuſi ſunt, nomine deſcriptas, annos imperij deſignare, ut alij monetariorum notas eſſe, putant, atque in iis ſu-

iis ſupralaudatus Noriſius in Diſſertatione de duobus nummis Diocletiani & Licinij, cap. 6. ubi longe etiam ante inſtauratam Conſtantinopolim annos Imperij nomiſmatibus adſcriptos probat.

Pag. 89. lin. 27. poſt munitas ſcribe: Claudianus libr. 1. in Ruffinum.

> *Tum duplici foſſa non exſuperabile vallum*
> *Aſperat alternis ſudibus.*

Pag. 90. lin. 14. poſt præfiguntur *ſcribe*: Sudes verò ejuſmodi in vallis Græci σαυρὺς, & σαυρώματα vocant.

Pag. 96. lin. 5. poſt numiſma *adde*: cujuſmodi etiam complura à Genuenſi Nobile ad inſulam Tabracam, Tunetenſi littori proximam inventa accepi a viro Cl. D. Huſſono Conſule Francico, qui ea vidit.

Pag. 98. lin. 11. poſt regium *adde*: Alterum denique Trajani deſcripſit Carolus Patinus in Theſauro numiſmatum, in quo ſtat Euthymius inter duos equos, utraque manu laureas tenens, cum hiſce characteribus: EUTIMIUS, & infra: TYRIEI CRT.

Ibid. lin. 20. poſt IMPERAT *adde* (cujus quidem poſtremi lemmatis, Χειςὸς βασιλεύει, in militaribus teſſeris, meminit Scholiaſtes S. Gregorij Nazianzeni) *In marg. pag. 35.*

Ibid. lin. 26. poſt Evagrius *adde*: Nam quibus illi favebant, hos acclamatione iſta excitabant, quod præ cæteris teſtatur nummus ille a Carolo Patino in Theſauro numiſmatum deſcriptus, in quo effingitur pugil nudus, flagrum dextra, palmam ſiniſtra tenens, cum hac inſcriptione: URSE VINCAS. *In marg. p. 208.*

Pag. 129. lin. ult. poſt, Gloſſario *adde*: Tradunt præterea Continuator Theophanis libr. 4. num. 22. & Symeon Logotheta in Baſilio num. 15. eundem Auguſtum, capeſſito Imperio, ex pecunia in regiis theſauris poſt necem Michaelis deceſſoris inventa, τὸ νῦν Σεισάτοι χαλκ8μενον cudi præcepiſſe: quæ quidem moneta aureane fuerit non indicat, quanquam id veroſimile, ut & illam eſſe, in qua cum filio Conſtantino in ſolio ſedet. Nam Σέισος, pro *ſeſſu* ſeu *ſolio*, uſurpaſſe Græcos recentiores pluribus docemus in Gloſſorio mediæ Græcitatis.

1015810

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google